

GORIŠKA KNJIŽNICA
Studijski oddelek
Nova Gorica

8414

1951

100 let

Družbe

sv. Mohorja

v

Čelovcu

KOLEDAR

1951

NASLOVNA STRAN KOLEDARJA

Za lažje razumevanje letošnje naslovne strani na koledarju tu podajamo nekaj misli, ki so slikarja vodile pri zasnutku te slike.

Vojvodski prestol na Gosposvetskem polju je za nas simbol in spomin, da so na tej zemlji nekoč vladali knezi našega rodu in krvi. Njihova moč in oblast je minila. Za njimi je ostal le spomin. Prestol, odkoder so vladali in ljudstvu delili pravic, pa še danes stoji. Ta prestol pa je simbolično zasedla Družba sv. Mohorja in iz tega prestola vodi in vzgaja, izobrazuje in plemeniti slovensko ljudstvo. Njeno delo se ne naslanja na silo in moč, marveč na moč božje besede, zato je v naslonjalo postavljeno sv. pismo. Na tej kraljevski knjigi, ki je vezana v škrlatno kraljevsko barvo z zlato obrezo, mora sloneti vse naše delo in stremljenje, če hočemo, da bo imelo uspeh. S svetim pismom stopajo navadno tudi krščanski narodi v kulturno zgodovino svoje besede.

Sveto pismo je bilo tudi eno od prvih monumentalnih del, ki jih je izdala Mohorjeva družba.

Drugo monumentalno delo, ki sloni ob vojvodskem prestolu in ki ga je Družba izdala, je: Zgodovina slovenskega naroda. Ta knjiga straži ob prestolu kot varuhinja narodove tradicije in kot priča narodove preteklosti. Vezana je v trpežno usnje, kar naj ponazoruje, da v zgodovini ostane vse zapisano in za stoletja ohranjeno, kar je narod doživljal in ustvarjal v dobi stoletij. V tej zgodovini je zapisano tudi delo Mohorjeve družbe z zlatimi črkami.

Pred prestolom leži tretja monumentalna knjiga, ki jo je izdala Mohorjeva družba, to je: Življenje svetnikov. Knjiga leži na tleh, da nam kaže pot in stopinje, po katerih naj po zgledu svetnikov hodimo v vsej ponižnosti in spokornosti — zato je knjiga vezana v vijoličasto barvo pokore.

Družba pa ni bila in ne bo bita življenju odtujena, marveč ga hoče zajeti v vsej polnosti. Zato skrbi tudi za lepoto besede, za zdravo in veselo razvedrilo. Tako ima na podnožju prestola v rdeče vezano knjigo poezij, knjigo lepe, vznesene besede za slovesne prilike, često postavljene celo na sekirice — note. Ob strani na prestolu slonijo: Slovenske večernice, ki so skozi stoletje nudile razvedrilo in zabavo slovenskemu ljudstvu.

Na desno ob prestolu pa se naslanja vrsta debelih knjig, ki naj zastopajo vse tiste mnogoštevilne publikacije Mohorjeve družbe iz vseh strok in zanimanj, s katerimi je Družba slovensko ljudstvo izobraževala. Skoro nepregledna bi morala biti ta neimenovana vrsta knjig ob Družbini stoletnici, ki jo ob levi strani ponazoruje peščena ura, v kateri se izteka stoletje.

Nad prestolom Mohorjeve družbe se iz sinjega neba ozira na delo Mohorjeve družbe njen zaščitnik-škof sv. Mohor. On je bil varuh Družbe skozi sto let — in to naj ostane še zanaprej. Blagoslavlja naj delo Družbe, blagoslavlja pa naj tudi njene ude in sodelavce, da bo družba v drugem stoletju še plodoviteje delovala kot v prvem.

Sliko je izdelal Josip Frank.

Pozor

Dve novi knjigi!

Pozor

ZA STOLETnico SLOMŠKOVE BRATOVŠČINE SV. CIRILA IN METODA IZIDE L. 1951 VAŽNA KNJIGA

Cirilmetodijska ideja

UDJE DRUŽBE SV. MOHORJA DOBIJO KNJIGO ZA DOPLAČILO.

OB STOLETNICI ROJSTVA SLOVENSKEGA VELIKANA IN VLADIKKE Dr. ANTONA BONAVENTURA JEGLIČA IZIDE IZPOD PERESA NARODNEGA DELEGATA MONS. Dr. JOZETA JAGODICA VELEPOMEMBNO DELO:

Nadškof Jelgič

KOLEDAR

DRUŽBE

SV. MOHORJA

Z A

LETO

1951

8414/1951

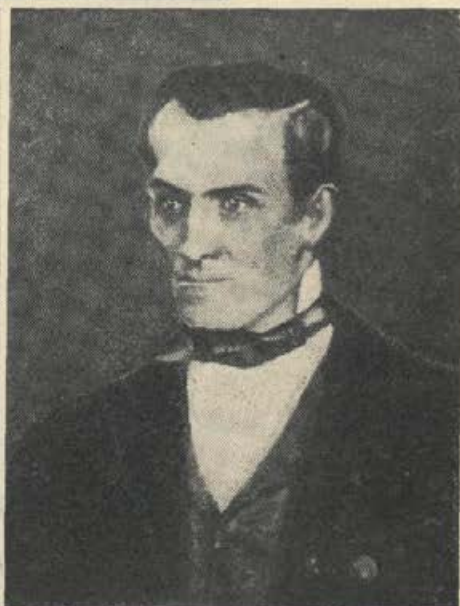
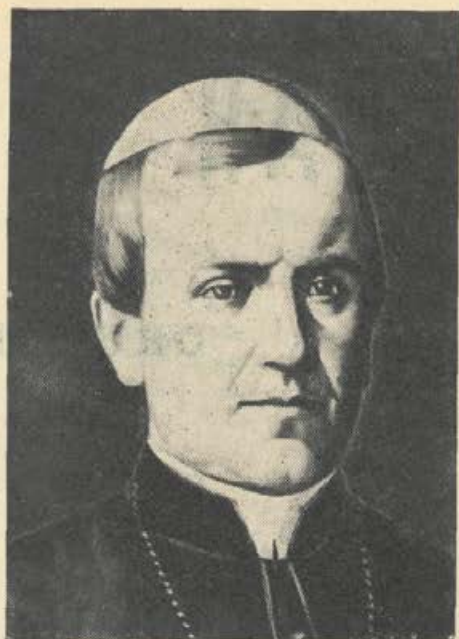
N. 45.204/1969

OB NJENI STOLETNICI

Izdala Goriška Mohorjeva družba, Gorica.
Tisk: Tiskarna „Carinthia“, Celovec

MOHORJEVA DRUŽBA SVOJIM USTANOVITELJEM
škofu Slomšku, Andreju Einspielerju in Antonu Janežiču
OB STOLETNICI V HVALEŽEN SPOMIN.

Leto 1951

ima 365 dni in se začne in konča s ponedeljkom.

Sedemdesetnica	21. januarja
Pepelnica	7. februarja
Velika noč	25. marca
Križev teden	30. aprila, 1. in 2. maja
Vnebohod	3. maja
Binkošti	13. maja
Sv. Trojica	20. maja
Telovo	24. maja
Srce Jezusovo	1. junija
Prva adventna nedelja	2. decembra

Od božiča do pepelnice je 44 dni = 6 tednov 2 dni.

Pustna doba traja 31 dni = 4 tedne 3 dni.

Pustnih nedelj je 5, nedelj po razglasenju 2, po binkoštih 28. Začetek posta 7. februarja, konec 24. marca = 46 dni.

NEZAPOVEDANI PRAZNIKI SO:

Svečnica, oznanenje Device Marije, velikonočni ponedeljek, binkoštni ponedeljek, rojstvo Device Marije, sveti Štefan.

ZAPOVEDANI PRAZNIKI:

(brez nedelj)

1. januar, Novo leto; 6. januar, sveti Trije kralji; 19. marec, sveti Jožef; 3. maja, vnebohod; 24. maja, Telovo; 29. junija, sveti Peter in Pavel; 15. avgust, Marijino vnebovzetje; 1. november, Vsi sveti, 8. december, Brezmadežna, 25. december, božič.

LETOS BODO KVATRE

Pomladne 14., 16. in 17. februarja.

Poletne 16., 18. in 19. maja.

Jesenske 19., 21. in 22. septembra.

Zimske 19., 21. in 22. decembra.

ASTRONOMSKI LETNI ČASI:

Pomlad se začne 21. marca, ob 11. uri 20.6 minut. Poletje se začne 22. junija ob 6. uri 25 minut. Jesen se začne 23. septembra ob 21. uri 37 minut. Zima se začne 22. decembra ob 17. uri 1 minuti.

GODOVINSKO ŠTEVILO:

Zlato število	13
Epakta	XXII
Sončni krog	28
Rimska številka	4
Nedeljska črka	G
Letno znamenje	4

SONČNI IN LUNINI MRKI V LETU 1951:

Lunin mrk nastopi le ob polni luni, če nanjo pade senca Zemlje. Vidimo ga povsod, kjer je Luna ob času mrka nad obzorjem.

Sončni mrki nastanejo tedaj, kadar leži Luna med Soncem in Zemljo, ter nam Luna zakriva delni ali celotni pogled na Sonce. Tak mrk nastopi samo ob mlaju. Viden je samo na nekaterih predelih zemlje. Potek in trajanje je v različnih krajih različno.

V letu 1951 bosta samo dva sončna mrka, ki pa v Evropi ne bosta vidna. Luninega mrka pa v tem letu ne bo.

I. Popolni sončni mrk 7. marca.

Ta mrk bo viden na Novi Zelandiji, v južnih polarnih predelih, na južnem Tihem oceanu, v južnih predelih Severne Amerike, Srednje Amerike in Južne Amerike.

II. Popolni sončni mrk 1. septembra.

Viden bo v Severni in Srednji Ameriki, v severnih predelih Južne Amerike, na Atlantskem oceanu in v Afriki.

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
Ned. ev.: Detetu dajo ime Jezus (Lk 2, 21)			
1	Ponedeljek	Nevo leto. Obrezovanje Gospodovo	☉
2	Torek	Presv. Ime Jezusovo. Makarij Aleksandrijski	
3	Sreda	Osmina Janeza Ev.; Genovefa	
4	Četrtek	Osmina Ned. otročičev. Angela Folinj., vdova; Tit	
5	Petek	Bedenji dan pred razgl.; Telesfor, papež, muč.; Emilijana	
6	Sobota	Razglašenje Gospodovo. Sv. Trije kralji	
Ned. ev.: Dvanajstletni Jezus v templju. (Lk 2, 42—52)			
7	Nedelja	1. po razgl. Sveta družina. Valentin; Lucijan; Teodor ☉	
8	Ponedeljek	Severin, opat; Teofil, mučenec; Erhard	
9	Torek	Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof; Marcijana	
10	Sreda	Agaton, papež; Gregor X. papež; Viljem, škof; Nikanor	
11	Četrtek	Higin, papež; Pavlin Oglejski, škof; Teodozij; Silvij	
12	Petek	Alfred, opat; Tatjana, mučenka; Ernest; Arkadij	
13	Sobota	Veronika Milan., dev.; Juta, vd.; Gottfried; osm. razgl.	
Ned. ev.: Svatba v Kani Galilejski. (Jan 2, 1—11)			
14	Nedelja	2. po razglašenju; Hilarij, c. učenik; Feliks Nolanski	
15	Ponedeljek	Pavel, puščavnik; Maver, opat; Mihej	☉
16	Torek	Marcel, papež; Bernard in tovariši, mučenci; Oton	
17	Sreda	An t o n, puščavnik; Marijan, mučenec; Sulpicij	
18	Četrtek	Stol sv. Petra v Rimu; Priska, devica; Marjeta, devica	
19	Petek	Marij in tovariši, mučenci; Knut, kralj; Marta, muč.	
20	Sobota	Fabijan in Sebastijan, mučenca; Neofit, mučenec	
Ned. ev.: O delavcih v vinogradu. (Mt 20, 1—16)			
21	Nedelja	1. predpostna; Neža, dev., muč.; Hilda; Meinrad; Publi	
22	Ponedeljek	Vincenc in Anastazij, mučenca; Viktor	
23	Torek	Rajmund, spoz.; zaroka Device Marije; Emerencijana ☉	
24	Sreda	Timotej, škof; Evgenij, mučenec; Felician	
25	Četrtek	Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, mučenec	
26	Petek	Polikarp, škof; Pavla, vdova; Alberik	
27	Sobota	Janez Zlatousti, cerkveni učenik; Julijan, mučenec	
Ned. ev.: Prilika o sejavcu in semenu. (Lk 8, 4—15)			
28	Nedelja	2. predpostna; Peter Nolasko, spoz.; prikazen Neže	
29	Ponedeljek	Frančišek Saleški, škof in cerkveni učenik; Valerij, škof	
30	Torek	Martina, devica; Hijacinta, devica; Savina ☉	
31	Sreda	Janez Bosco, spoznavalec; Marcela, vdova; Ema	

VREMENSKI PREGOVORI:

Če v prosincu ni snega,
ga mali traven da.

Če svetih Treh kraljev dan jasen bo,
za dolgo zimo hrani seno.

Če na Vinka sonce sveti,
bo dosti rujnega vinca v kleti.

Če sv. Anton z dežjem prihaja,
se dolgo potem zemlja napaja.

LUNINE SPREMENBE:

Zadnji krajec 1. januarja ob 6.11.
Mlaj 7. januarja ob 21.10.

Prvi krajec 15. januarja ob 1.23.

Ščip (polna luna) 23. januarja ob 5.47.

Zadnji krajec 30. januarja ob 16.13.

Dolgost dneva:

Dan zraste za 61 minut.

Od 8 ur 25 minut na 9 ur 26 minut.

Sonce stopi v znamenje vodnarja 20. ja-
nuarja ob 21 uri 53 minut.

**DOBER SOSED JE VELIK ZAKLAD, KI SE ZA GOTOVE DENARJE
NE KUPI**

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Četrtek	Ignacij, škof in mučenec; Brigita, devica	
2	Petek	Svečnica. Očiščenje bl. Device Marije; Kornelij	
3	Sobota	Blaž, škof in mučenec; Oskar, škof	
Ned. ev.: Jezus ozdravi slepca. (Lk 18, 31—43)			
4	Nedelja	3. predpostna; Andrej Korsini, škof in mučenec	
5	Ponedeljek	Agata, devica, mučenica; Albuin, škof	
6	Torek	P u s t; Tit, škof; Doroteja, devica	
7	Sreda	†† P e p e l n i c a; Romuald, op.; Julijana, vd.; Teodor, m.	
8	Četrtek	Janez iz Mate, spoznavalec; Juvencij, škof	
9	Petek	Ciril Aleks. cerkv. učenik; Apolonija, devica, mučenica	
10	Sobota	Sholastika, devica; Viljem, puščavnik; Sotera, dev. in m.	
Ned. ev.: Jezus trikrat skušan. (Mt 4, 1—10)			
11	Nedelja	1. postna; Lurška Mati božja; Adolf, škof	
12	Ponedeljek	Sedem ustanovitelj; Melecij, škof; Eulalija, dev. muč.	
13	Torek	Albuin, škof; Katarina Riči, devica; Gregor II. papež	
14	Sreda	K v a t r e; V a l e n t i n, mučenec; Vital; Zeno	
15	Četrtek	Favstin in Jovita, mučenca; Jordan, spoznavalec	
16	Petek	K v a t r e; Julijana, dev., mučenica; Onezim, škof, muč.	
17	Sobota	K v a t r e; Frančišek Klé, m.; Engel.; Krizancijan in t. m.	
Ned. ev.: Jezus se na gori spremeni. (Mt 17, 1—9)			
18	Nedelja	2. postna; Simeon, škof, mučenec; Flavian, škof	
19	Ponedeljek	Julijan, mučenec; Konrad, puščavnik	
20	Torek	Sadot, škof; Elevterij; Leontij; Amata	
21	Sreda	Feliks (Srečko), škof; Eleonora, devica; Irena, devica	
22	Četrtek	Petrov stol v Antijohiji; Marjeta Kortonska, spokornica	
23	Petek	Peter Damjan, c. učenik; Romana, devica	
24	Sobota	Matija (Bogdan), apostol; Sergij, mučenec	
Ned. ev.: Jezus izžene hudiča. (Lk 11, 14—28)			
25	Nedelja	3. postna; Valburga, devica; Feliks III. papež; Adeltruda	
26	Ponedeljek	Matilda, devica; Viktor, spoznavalec; Aleksander	
27	Torek	Gabrijel žalostne Matere božje, spoznavalec; Leander	
28	Sreda	Roman, opat; Antonija Florentinska, vdova; Hermina	

VREMENSKI PREGOVORI:

Če je svečnica topla, sončnega vremena,
čebele bogate, dobrega plemena.

Če konec svečana sever brije,
dobre letine up zasije.

Če v svečanu mačka na soncu leži,
v sušcu spet rada na peč pribeži.

Jasen in sončen svečnice dan,
ženam obeta dobro za lan.

Sveti Valentin (14) prinese ključ
od korenin.

LUNINE SPREMEMBE:

Mlaj 6. februarja ob 8.54.

Prvi krajec 13. februarja ob 21.55.

Ščip (polna luna) 21. februarja ob 22.12.

Zadnji krajec 28. februarja ob 23.59.

Dolgost dneva:

Dan naraste za eno uro 27 minut.

Od 9 ur 29 minut na 10 ur 56 minut.

Sonce stopi v znamenje ribe 19. februarja
ob 12 uri 10 minut opoldne.

**PREBRISANA GLAVA IN PRIDNE ROKE BOLJŠE BLAGO SO KO
ZLATE GORE**

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Četrtek	Albin, škof; Feliks, papež; Eudoksija	☩ ☩ ☩
2	Petek	Pavel, mučenec; Neža Praška, devica	
3	Sobota	Kunigunda, cesarica; Anzelm; Marin, mučenec	
Ned. ev.: Jezus nasiti pet tisoč mož. (Jan 6, 1—15)			
4	Nedelja	4. sredpostna ; Kazimir, spoznavalec; Lucij, papež, muč.	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
5	Ponedeljek	Janez Jožef od Križa, spoznavalec; Hinkmar	
6	Torek	Perpetua in Felicita, mučenici; Evzebij, mučenec	
7	Sreda	Tomaž Akvinski, c. učenik; Teofil ☉	
8	Četrtek	Janez od Boga, spoznavalec; Julijan, škof	
9	Petek	Franciška Rimska, vdova; Gregorij, škof	
10	Sobota	40 mučencev; Makarij, škof	
Ned. ev.: Judje hočejo Jezusa kamnati. (Jan 8, 46—59)			
11	Nedelja	5. postna ali tiha nedelja ; Sofronij, škof; Heraklij	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
12	Ponedeljek	Gregor Veliki, papež; Bernard, škof. Ob let. p. kron.	
13	Torek	Teodora, mučenica; Kristina; Rozina	
14	Sreda	Matilda, kraljica; Pavlina; Leon	
15	Četrtek	Klemen M. Dvoržak, spoz.; Ludovika Maril. (Luise) ☉	
16	Petek	Marija Sedem žalosti; Hilarij in Tacijan, muč.	
17	Sobota	Patricij, škof; Jedert, devica; Jožef iz Arimateje	
Ned. ev.: Jezus jezdi v Jeruzalem. (Mt 21, 1—9)			
18	Nedelja	Cvetna nedelja ; Ciril Jeruzalemski, c. uč. in škof; Edvard	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
19	Ponedeljek	Sv. Jožef, ženin Marije device; Ida	
20	Torek	Niceta; Feliks, Larg in Dionizij, m.; Aleksandra, dev. m.	
21	Sreda	Benedikt, opat; Serapion, škof	
22	Četrtek	Veliki četrtek; Lea, vdova; Nikolaj Flue, spoz.	
23	Petek	†† Veliki petek; Jožef Orjol, maš.; Pelagija, m. ☉	
24	Sobota	Vel. sobota; Krstnica; Gabrijel, nadangel	
Ned. ev.: Jezus vstane od mrtvih. (Mk 16, 1—7)			
25	Nedelja	Velika noč. Vstajenje Gospodovo; Oznanenje Marije Dev.	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
26	Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek ; Emanuel, muč.; Maksima	
27	Torek	Janez Damaščan, c. učenik; Rupert, škof	
28	Sreda	Janez Kapistran, spoznavalec; Sikst III., papež	
29	Četrtek	Ciril, diakon; Bertold; Evstazij	
30	Petek	Janez Klimak, opat; Kvirin, mučenec; Rozvita ☉	
31	Sobota	Modest Krški, škof; Guido; Benjamin, mučenec	

VREMENSKI PREGOVORI:

Kolikorkrat sušca megla stoji,
tolikokrat poleti ploha prigrmi.

Igrajo v sušcu se mušice,
v aprilu vzemi rokavice.

Sv. Jožef lep in jasen,
dobre je letine prerok prijazen.

Sv. Ruperta jasno nebo,
bo malega srpana prav tako.

Ce breskve pred sv. Gregorjem cveto,
trije eno pojedjo.

LUNINE SPREMEMBE:

Mlaj 7. marca ob 21.50.

Prvi krajec 15. marca ob 18.40.

Ščip 23. marca ob 11.50.

Zadnji krajec 30. marca ob 6.35.

Dolgost dneva:

Dan naraste za eno uro 46 minut.

Od 10 ur 59 minut do 12 ur 45 minut.

Sonce stopi v znamenje ovna 21. marca
ob 11 ur 26 minut dopoldne.

Začetek pomladi.

**KDOR S SVOJIMI STARŠI LEPO RAVNA, ČASNO IN VEČNO
SREČO IMA**

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
Ned. ev.: Jezus se prikaže ob zaprtih durih. (Jan 20, 19—31)			
1	Nedelja	1. povelikonočna. Bela nedelja. Hugo, škof; Venancij, m.	
2	Ponedeljek	Frančišek Pavelski; Marija Egiptovska; Leopold, spoz.	
3	Torek	Rikard, škof; Konrad; Gandolf	
4	Sreda	Izidor Seviljski, c. učenik; Plato; Benedikt, spoznavalec	
5	Četrtek	Vincencij Ferreri, spozn.; Irena, dev. mučenica	
6	Petek	Sikst; Peter, mučenec; Celestin	
7	Sobota	Herman Jožef, spoznavalec; Lotar	
Ned. ev.: Jezus dobri pastir. (Jan 10, 11—16)			
8	Nedelja	2. povelikonočna; Albert, škof, mučenec; Walter; Dioniz	
9	Ponedeljek	Marija Kleofa; Tomaž Toletinski	
10	Torek	Apolonij in tov. mučenci; Ezekiel, prerok, Gerold	
11	Sreda	Varstvo sv. Jožefa; Leon Veliki, papež in c. učenik	
12	Četrtek	Lazar, tržaški mučenec; Julij, papež; Saba; Viktor	
13	Petek	Hermenegild, kraljevič, mučenec; Ida, devica; Roman	
14	Sobota	Tiburcij, mučenec; Justin, mučenec; Lidvina	
Ned. ev.: Jezus napoveduje svoj odhod. (Jan 16, 16—22)			
15	Nedelja	3. povelikonočna; Bazilisa, dev.; Anastazija muč.; Teodor	
16	Ponedeljek	Benedikt Labre; Bernardka Lurška, devica	
17	Torek	Anicet, papež, mučenec; Rudolf; Robert	
18	Sreda	Apolonij, mučenec; Vigo	
19	Četrtek	Leon IX. papež; Krescent; Ema	
20	Petek	Konrad Parzanski, spozn.; Neža Montepulščanska, dev.	
21	Sobota	Anzelm, c. učenik; Simeon, škof	
Ned. ev.: Jezus obeta učencem Svetega Duha. (Jan 16, 5—14)			
22	Nedelja	4. povelikonočna; Sotér in Gaj, papeža, m.; Leonida, m.	
23	Ponedeljek	Jurij, mučenec; Vojteh (Adalbert), škof; Gerard	
24	Torek	Fidelis Sigmarinški, mučenec	
25	Sreda	Marko, evangelist; Ervin	
26	Četrtek	Klet in Marcelin, papeža; Mati dobrega sveta; Cita	
27	Petek	Peter Kanizij, c. učenik; Hosana Kotorska, dev.	
28	Sobota	Pavel od Križa, spoznavalec; Vital, mučenec	
Ned. ev.: Jezus uči o moči molitve. (Jan 16, 23—30)			
29	Nedelja	5. povelikonočna; Peter, muč.; Robert, opat; Hugo, opat	
30	Ponedeljek	Prošnji dan. Katarina Sienska, dev.; Jožef Kotolengo, sp.	
VREMENSKI PREGOVORI:		LUNINE SPREMEMBE:	
Sv. Tiburcija polje zeleno, dobra bo letina, zrnje jekleno.		Mlaj 6. aprila ob 11.52.	
Če je april deževen, kmet ne bo reven.		Prvi krajec 14. aprila ob 13.55.	
Če se v Jurjevem krokar v žito skrije, mlatič v jeseni mnogo cepcev razbije.		Ščip 21. aprila ob 22.30.	
Če v dežju drevo cvete, nikdar sadja ne daje.		Zadnji krajec 28. aprila ob 13.17.	
		Dolgost dneva:	
		Dan se podaljša za eno uro 39 minut.	
		Dan naraste od 12 ur 48 minut na 14 ur 27 minut.	
		Sonce stopi v znamenje bika 20. marca ob 22 uri 49 minut zvečer.	
DEŽ ZA SONCEM MORA BITI, ZA VESELJEM ŽALOST PRITI			

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Torek	Prošnji dan; Filip in Jakob, apostola; državni praznik	☾ ☽ ☽ ☽ ☽
2	Sreda	Prošnji dan; Atanazij, cerkveni učenik; Longin	
3	Četrtek	Vnebohod N. G. J. K.; Najdenje sv. Križa; Aleksander, p.	
4	Petek	Florijan, mučenec; Monika, vdova	
5	Sobota	Pij V., papež; Irena, mučenica	
Ned. ev.: O pričevanju Svetega Duha. (Jan 15, 16—27; 16, 1—4)			
6	Nedelja	6. povelikonočna; Janez Ev. pred Lat. vrati; Judita ☽	☽ ☽ ☽ ☽ ☽ ☽ ☽
7	Ponedeljek	Stanislav, škof, mučenec; Gizela	
8	Torek	Prikazen Mihaela nadangela; Viktor	
9	Sreda	Gregorij Nacianski, c. učenik; Hermas	
10	Četrtek	Antonin, škof; Gordian in Epimah; Izidor, kmet	
11	Petek	Sigismund, kralj, mučenec; Frančišek Hieronim, spoz.	
12	Sobota	Pankracij, Nerej, Ahil, mučenci; German, škof	
Ned. ev.: Jezus govori o Sv. Duhu in o ljubezni. (Jan 14, 23—31)			
13	Nedelja	Binkošti. Prihod Sv. Duha; Robert Bellarmin, c. učenik	☽ ☽ ☽ ☽ ☽ ☽ ☽
14	Ponedeljek	Binkoštni ponedeljek; Bonifacij, mučenec; Justa ☽	
15	Torek	Janez Salle, spoznavalec; Sofija, mučenica; Berta	
16	Sreda	K v a t r e; Janez Nepomuk, mučenec; Ubald, škof	
17	Četrtek	Pashal Bajlonski, spoznavalec; Bruno, škof	
18	Petek	K v a t r e; Venancij, škof; Erik, kralj; Erika	
19	Sobota	K v a t r e; Peter Celestin, p.; Ivon, spoz.; Pudencijana	
Ned. ev.: Jezusu je dana vsa oblast. (Mt 28, 18—20)			
20	Nedelja	1. pobinkoštna; Sveta Trojica; Bernardin Sienski, spoz.	☽ ☽ ☽ ☽ ☽ ☽ ☽
21	Ponedeljek	Feliks Kantalinski, spozn.; Andrej Bobola ☽	
22	Torek	Emil (Milan), mučenec; Rita, Renata	
23	Sreda	Janez Rossi, spozn.; Deziderij	
24	Četrtek	Presv. Rešnje Telo, Telovo; Marija pomočnica kristjanov	
25	Petek	Gregor VII. papež; Urban, papež; Gilbert	
26	Sobota	Filip Neri, spozn.; Eleverij	
Ned. ev.: Prilika o veliki večerji. (Lk 14, 16—24)			
27	Nedelja	2. pobinkoštna; Beda, c. učenik; Janez I., papež ☽	☽ ☽ ☽ ☽ ☽ ☽
28	Ponedeljek	Avguštin, škof; Viljem, opat	
29	Torek	Marija Magdalena Paciška, dev.; Maksimin	
30	Sreda	Feliks I., papež, muč.; Ivana Orleanska, dev.; Ferdinand	
31	Četrtek	Marija Srednica milosti; Angela Meriči; Kancij in tov.	

VREMENSKI PREGOVORI:

Dež ob Vnebohodu
za košnjo ni pogodu.

Če Pankraca sonce peče,
sladko vince v klet poteče.

Če se Servac kislo drži,
do konca meseca ni sončnih dni.

Če je ta mesec dosti dežja,
jeseni bo dosti vsega blaga.

LUNINE SPREMEMBE:

Mlaj 6. maja ob 2.35.

Prvi krajec 14. maja ob 6.32.

Ščip 21. maja ob 6.45.

Zadnji krajec 27. maja ob 21.17.

Dolgost dneva:

Dan naraste za eno uro 16 minut.

Od 14 ur 29 minut na 15 ur 45 minut.

Sonce stopi v znamenje dvojčkov 21. maja
ob 22 uri 16 minut zvečer.

**MLADINE NAILEPŠA LEPOŤTA JE TA: NEDOLŽNOST,
PONIŽNOST IN ZLAHTNOST SRCA**

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Petek	Praznik Srca Jezusovega; Feliks (Srečko); Fortunat	
2	Sobota	Marcelin, mučenec; Erazem; Peter, mučenec	
Ned. ev.: Prilika o izgubljeni ovci in denarju. (Lk 15, 1—10)			
3	Nedelja	3. pobinkoštna ; Klotilda, devica; Pavla, devica, muč.	
4	Ponedeljek	Frančišek Karačolo, spozn.; Kvirin, škof	
5	Torek	Bonifacij, škof; Valerija, mučenica; Ferdinand	
6	Sreda	Norbert, škof; Kandida, devica; Bertrand, škof	
7	Četrtek	Robert, opat; Lukrecija; Baptista Varani, devica	
8	Petek	Medard, škof; Viktorin; Viljem	
9	Sobota	Primož in Felicijan, mučenca; Ana Marija	
Ned. e.v.: Čudežni ribji lov. (Lk 5, 1—11)			
10	Nedelja	4. pobinkoštna ; Marjeta, kraljica, vdova; Bogomil; Jošt	
11	Ponedeljek	Barnaba, apostol; Flora (Cveta); Rembert, škof	
12	Torek	Janez Fakundski, spoznavalec; Leon III., papež	
13	Sreda	Anton Padovanski, spoznavalec, c. učenik; Akvilina	
14	Četrtek	Bazilij Veliki, škof, c. učenik; Elizej, prerok	
15	Petek	Vid, mučenec; Modest in Krescencija, mučenca	
16	Sobota	Frančišek Regis; Gvido, opat; Beno	
Ned. ev.: O grehu v mislih in besedah. (Mt 5, 20—24)			
17	Nedelja	5. pobinkoštna ; Cirijaka in Muska, mučenci; Adolf, škof	
18	Ponedeljek	Efrem Sirski, c. učenik; Marko in Marcelin, mučenca	
19	Torek	Julijana Falkoneri, dev.; Gervazij in Protazij, muč.	
20	Sreda	Silverij, papež; Prakseda, devica; Adalbert	
21	Četrtek	Alojzij, spoznavalec; Demetrija, devica	
22	Petek	Pavlin Nolanski; Ahacij, mučenec	
23	Sobota	Jožef Cafasso, spoznavalec; Eltruda, kraljica	
Ned. ev.: Jezus nasiti 4000 mož. (Mk 8, 1—9)			
24	Nedelja	6. pobinkoštna ; Janez Krstnik; Kres	
25	Ponedeljek	Viljem, opat; Henrik Zdik, škof; Prosper	
26	Torek	Janez in Pavel, mučenca; Vigilij, mučenec	
27	Sreda	Hema Krška, vdova; Ladislav, kralj	
28	Četrtek	Irenej, škof in mučenec; Pavel I., papež	
29	Petek	Peter in Pavel , prvaka apostolov; Benedikta; Judita	
30	Sobota	Spomin sv. Pavla; Lucina, devica	

VREMENSKI PREGOVORI:

Če na sv. Medarda dan deži,
se grozdje do brente kazi.

Megla na dan sv. Vida
je pšenica malo prida.

Če vinska trta ne cvete kresnika,
ostane le lesnika.

Do kresa suknjo oblači,
po kresu jo pa s seboj vlačí.

O sv. Vidi se skozi noč vidi.

LUNINE SPREMEMBE:

Mlaj 4. junija ob 17.40.

Prvi krajec 12. junija ob 19.52.

Ščip 19. junija ob 13.36.

Zadnji krajec 26. junija ob 7.21.

Dolgost dneva:

Dan se podaljša do 21. junija za 19 mi-
nut; potem pa se do konca skrajša za 3
minute.

Od 15 ur 46 minut na 16 ur 2 minuti.

Sonce stopi v znamenje raka 22. junija
ob 6 uri 25 minut zjutraj.

Začetek poletja.

**PREČUDNE IN SKRIVNE SO BOŽJE REČI, ČLOVEKU PRESODITI
MOŽNO JIH NI**

Mogočno se beli zidovje samostana in proštjske cerkve v Dobri vesi sredi Podjunske doline.

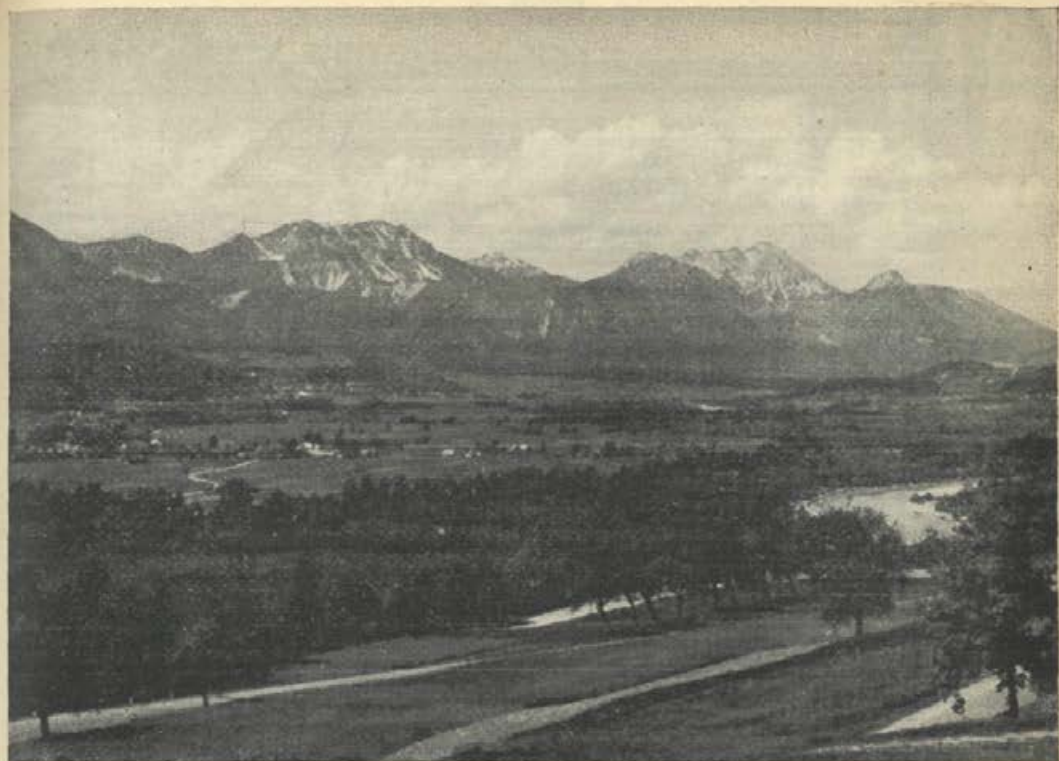
Zapiski

A series of horizontal dashed lines for writing notes.

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
Ned. ev.: O lažnivih prerokih. (Mt 7, 15—21)			
1	Nedelja	7. pobinkoštna; Presv. Rešnja Kri; Teobald, puščavnik	
2	Ponedeljek	Obiskanje Marije Device; Oton; Martinijan, m.	
3	Torek	Leon II., papež; Bernardin Realino	
4	Sreda	Urh, škof; Berta, vdova; Lavrijan	
5	Četrtek	Anton Zaharija, spozn.; (Ciril in Metod, slov. apostola)	
6	Petek	Izaija, prerok; Tomaž Mor, muč.; Bogomila; Nedeljka	
7	Sobota	Ciril in Metod, apost. Slov.; Vilibald, škof	
Ned. ev.: O krivičnem hišniku. (Lk 16, 1—9)			
8	Nedelja	8. pobinkoštna; Elizabeta, kraljica; Evgenij, papež	
9	Ponedeljek	Nikolaj in tov. mučenci; Leonora; Veronika Juliani, dev.	
10	Torek	Amalija (Malči), devica; Rufina, Sekunda, mučenci	
11	Sreda	Pij I., papež; Olga, kneginja; Savin, mučenec	
12	Četrtek	Mohor in Fortunat, mučenca; Janez Gvalbert	
13	Petek	Anaklet, papež; Evgenij, škof; Ernest, opat	
14	Sobota	Bonaventura, škof in c. učenik; Frančišek Solan	
Ned. ev.: Jezus joka nad Jeruzalemom. (Lk 19, 41—47)			
15	Nedelja	9. pobinkoštna; Henrik, kralj; Vladimir, kralj; Egon	
16	Ponedeljek	Karmelska Mati božja; Marija Postel	
17	Torek	Aleš, spoznavalec; Marcelina; Irma	
18	Sreda	Kamil Lelis, spoznavalec; Friderik (Mirko)	
19	Četrtek	Vincencij Pavelski, spoznavalec; Avrea (Zlata)	
20	Petek	Hijeronim Emilijan; Marjeta, devica	
21	Sobota	Prakseda, devica; Angelina, vdova; Danijel	
Ned. ev.: Prilika o farizeju in cestninarju. (Lk 18, 9—14)			
22	Nedelja	10. pobinkoštna; Marija Magdalena, spokornica	
23	Ponedeljek	Apolinarij in Liborij, škofa; Romula, dev. Pasji dnevi	
24	Torek	Kunigunda, Kristina, Siglinda	
25	Sreda	Jakob (Rado), apostol; Krištof, mučenec	
26	Četrtek	Ana, mati Device Marije; Valent, škof; Kamila	
27	Petek	Panteleon, mučenec; Rudolf in tovariši, mučenci	
28	Sobota	Nazarij in tov. muč.; Viktor (Zmagoslav), papež	
Ned. ev.: Jezus ozdravi gluhtonemega. (Mk 7, 31—37)			
29	Nedelja	11. pobinkoštna; Marta, devica; Feliks in tov. muč.	
30	Ponedeljek	Abdon in Senen, mučenca, Julita, mučenica	
31	Torek	Ignacij Lojolski, spoznavalec; German	
VREMENSKI PREGOVORI:		LUNINE SPREMEMBE:	
Pred sv. Jakobom tri dni lepo,		Mlaj 4. julija ob 8.48.	
rž prav čedno dozorela bo.		Prvi krajec 12. julija ob 5.56.	
Mrzel in moker mali srpan,		Ščip 18. julija ob 20.17.	
trdnemu sadu močno je vbran.		Zadnji krajec 25. julija ob 19.59.	
Če Marijinega dne ne bo lepo,		Dolgost dneva:	
se dež ves mesec ustavil ne bo.		Dan se skrajša za 54 minut.	
Če na dan sv. Marjete deži,		Od 16 ur 2 minuti na 15 ur 8 minut.	
orehov pričakovati ni.		Sonce stopi v znamenje leva 23. julija ob	
		17 uri 25 minut.	
LE LJUBIMO IZ VSEGA SRCA BOGA, KAR KOLI IMAMO, TO ON			
NAM VSE DA			

Rož — pogled na Rožno dolino z Humberka.

Zapiski

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Sreda	Vezi sv. Petra; Makabejski bratje	☉
2	Četrtek	Alfonz Ligtvorl, c. uč.; Štefan I.; Porcijunkula	
3	Petek	Najdenje sv. Štefana; Lidija, vdova; Peter	
4	Sobota	Dominik, spoznavalec; Perpetua; Bernard	
Ned. ev.: Prilika o usmiljenem Samarijanu. (Lk 10, 23—37)			
5	Nedelja	12. pobinkoštna; Marija Snežna; Ožbolt, kr.; Kasijan, šk.	☉
6	Ponedeljek	Gospodovo spremenjenje; Sikst II., papež	
7	Torek	Kajetan, spoznavalec; Donat, mučenec	
8	Sreda	Cirijak, Larg in Smaragd, mučenci; Sever	
9	Četrtek	Janez Vianej, župnik, spozn.; Roman, muč.; Peter Faber	
10	Petek	Lovrenc, mučenec; Pavla, devica, mučenica	
11	Sobota	Tiburcij, mučenec; Suzana, devica, mučenica	
Ned. ev.: Jezus ozdravi deset gobavil (Lk 17, 11—19)			
12	Nedelja	13. pobinkoštna; Klara, devica; Hilarija, muč.; Digna	☉
13	Ponedeljek	Hipolit in Kasijan, mučenca; Janez Berhmans	
14	Torek	Evzebij, spoznavalec; Atanzija, vdova	
15	Sreda	Vnebovzetje Marije Device; Tarcizij	
16	Četrtek	Joahim, oče Dev. Marije; Rok, spoznavalec	
17	Petek	Hijacint, spoznavalec; Julijana, devica, mučenica	
18	Sobota	Helena, cesarica; Agapit, mučenec	
Ned. ev.: O božji previdnosti. (Mt 6, 24—33)			
19	Nedelja	14. pobinkoštna; Janez Eudes, spozn.; Marijan; Ludovik	☉
20	Ponedeljek	Bernard, opat; Samuel, prerok; Lucij	
21	Torek	Ivana Frančiška Šantalska; Baldvin	
22	Sreda	Brezmadežno Srce Marijino; Timotej, mučenec	
23	Četrtek	Filip Benicij, spoznavalec; Flavijan, škof	
24	Petek	Jernej, apost.; Zlata, muč. Konec pasjih dni	
25	Sobota	Ludovik, kralj; Genezij, mučenec; Elvira	
Ned. ev.: Jezus obudi mladeniča iz Naima. (Lk 7, 11—16)			
26	Nedelja	15. pobinkoštna; Cefirin, papež; Aleksander	☉
27	Ponedeljek	Jožef Kalasancij, spoznavalec; Antuza, mučenica	
28	Torek	Avguštin, škof in c. učenik; Hermes, mučenec	
29	Sreda	Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina	
30	Četrtek	Roza (Rožica) iz Lime; Feliks in Avdakt, mučenca	
31	Petek	Rajmund Nonat, (Rajko), spozn.; Pavlin, škof; Izabela	

VREMENSKI PREGOVORI:

Če je sv. Lovrenc jasen,
grozd strden bo, viničar glasen.

Sv. Jerneja meglice,
popijejo strd za potice.

Če se avgusta po gorah kadi,
kupi si kožo za zimske noči.

Dež na sv. Janeza glave
rad naredi orehe piškave.

Po vremenu sv. Jerneja
rada vsa jesen se nareja.

LUNINE SPREMEMBE:

Mlaj 2. avgusta ob 23.39.

Prvi krajec 10. avgusta ob 13.22.

Ščip 17. avgusta ob 3.59.

Zadnji krajec 24. avgusta ob 11.20.

Dolgost dneva:

Dan se skrajša za eno uro 34 minut.

Od 15 ur 5 minut na 13 ur 31 minut.

Sonce stopi v znamenje device 24. avgusta ob 0 uri 17 minut ponoči.

Konec pasjih dni.

KDOR SE PRIDNEGA DELA IZUČI, LAHKO SI SLAMO V SENO IZPREMENI

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Sobota	Egidij (Tilen), opat; Verena, devica; Rut; Zmago	☉
Ned. ev.: Jezus ozdravi vodeničnega. (Lk 14, 1-11)			
2	Nedelja	16. pobinkoštna; Angelska; Štefan, kralj; Maksima, muč.	☉
3	Ponedeljek	Evfemija, Doroteja in tov. muč.; Serafina	
4	Torek	Rozalija, devica; Ida, grofinja	
5	Sreda	Lavrencij Justinijan, škof; Gentilij, mučenec	
6	Četrtek	Zaharija, prerok; Petronij, škof; Onesifor	
7	Petek	Regina; Marko Križevčan, mučenec	
8	Sobota	Rojstvo Marije Device; Hadrian, mučenec	
Ned. ev.: O največji zapovedi. (Mt 23, 35-46)			
9	Nedelja	17. pobinkoštna; Gorgonij; Peter Klaver, spoznavalec	☉
10	Ponedeljek	Nikolaj Toletinski; Pulherija; Otokar	
11	Torek	Prot in Hijacint, mučenca; Milan, škof	
12	Sreda	Ime Marijino; Silvin; Gvido; Macedonij, muč.	
13	Četrtek	Filip, mučenec; Notburga, devica; Frančišek K.	
14	Petek	Povišanje sv. križa; Ciprijan, škof	
15	Sobota	Sedem žalosti Device Marije; Nikomed, mučenec	
Ned. ev.: Jezus ozdravi mrtvoudnega. (Mt 9, 1-8)			
16	Nedelja	18. pobinkoštna; Kornelij, papež; Ludmila, vdova	☉
17	Ponedeljek	Lambert, škof; Frančiškove rane; Hildegarda	
18	Torek	Jožef Kupertinski, spoznavalec; Irena; Zofija, mučenica	
19	Sreda	Kvatre; Januarj, škof in tov. muč.; Konstancija, dev.	
20	Četrtek	Evstahij in tovariši, mučenici; Agapit	
21	Petek	Kvatre; Matej, apostol; Ifigenija; Jona	
22	Sobota	Kvatre; Tomaž Vilanova, spozn. škof; Mavricij, muč.	
Ned. ev.: Prilika o kraljevi ženitnini. (Mt 22, 1-14)			
23	Nedelja	19. pobinkoštna; Lin, papež, mučenec; Tekla, muč.	☉
24	Ponedeljek	Rupert; Devica Marija, Rešiteljica jetnikov	
25	Torek	Pacifik, spoznavalec; Kleofa, mučenec; Aurelia (Zlata)	
26	Sreda	Ciprijan in Justina, mučenca; Vigilij, škof	
27	Četrtek	Kozma in Damijan, mučenca; Adolf, mučenec	
28	Petek	Venceslav, knez; Lioba (Ljuba), opatica	
29	Sobota	Sv. Mihael, nadangel; Eutihij, mučenec	
Ned. ev.: Jezus ozdravi sina kraljevega uradnika. (Jan 4, 46-53)			
30	Nedelja	20. pobinkoštna; Hijeronim, c. učenik; Zofija	☉

VREMENSKI PREGOVORI:

Če na Miholovo sever vleče,
veliko zimo in sneg obeče.
Mavricija dan jasno nebo,
vetrovi pozimi hudo brijo.
Til oblačen in meglen,
grda, deževna jesen.
Mala maša za suktnjo vpraša
in lastovke od nas odnaša.
Če zgodaj se selijo ptiči,
bo huda zima o božiči.

LUNINE SPREMEMBE:

Mlaj 1. septembra ob 13.49.
Prvi krajec 8. septembra ob 19.16.
Ščip 15. septembra ob 5.38.
Zadnji krajec 23. septembra ob 5.13.

Dolgost dneva:

Dan se skrajša za eno uro 40 minut.
Od 13 ur 28 minut na 11 ur 48 minut.
Sonce stopi v znamenje tehtnice 23. sep-
tembra ob 21 uri 37 minut.
Začetek jeseni.

KDOR MALE NADLOGE NE POTRPI, SI ČESTO ŠE VEČJO TEŽAVO NALOŽI

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Ponedeljek	Remigij, škof; Janez Duklanski, spoznavalec	☉
2	Torek	Angeli varuhi; Leodegar, škof	
3	Sreda	Terezija Deteta Jezusa; Felicija, devica	
4	Četrtek	Frančišek Asiški, spoznavalec; Edvin, kralj	
5	Petek	Placid, mučenec; Flavijana, devica	
6	Sobota	Bruno, spoznavalec; Fides (Vera), devica, mučenica	
Ned. ev.: O trdosrčnem hlapcu. (Mt 18, 23—35)			
7	Nedelja	21. pobinkoštna; Rožnovenska; Marija Kralj, rož. venca	
8	Ponedeljek	Brigita, vdova; Laura; Starček Simeon	☉
9	Torek	Janez Leonard, spozn.; Dioniz; (Posv. cerk. v ljublj. šk.)	
10	Sreda	Frančišek Borgija, spozn.; Daniel in tov., muč.	
11	Četrtek	Materinstvo Dev. Marije; Danijel in tov. muč.	
12	Petek	Maksimiljan, škof; Serafin, spoznavalec	
13	Sobota	Edvard, kralj; Koloman, muč.; (Posv. cerkva v krški šk.)	
Ned. ev.: O davčnem denarju. (Mt 22, 15—21)			
14	Nedelja	22. pobinkoštna; Kalist, papež, mučenec; Just, škof	
15	Ponedeljek	Terezija iz Avile, devica; Avrelija, devica; Tekla	☉
16	Torek	Hedviga, vdova; Gerard Majela; Gal, opaf	
17	Sreda	Marjeta M. Alakok, devica; Florentij	
18	Četrtek	Luka, evangelist; Izak Jog; Janez La Land	
19	Petek	Peter Alkantarski, spoznavalec; Etbin, opaf	
20	Sobota	Janez Kancij, spoznavalec; Irena, devica, mučenica	
Ned. ev.: Jezus obudi Jairovo hčer. (Mt 9, 18—26)			
21	Nedelja	23. pobinkoštna; Misijonska. Uršula in tov., muč.	
22	Ponedeljek	Kordula, devica, mučenica; Fides (Vera), mučenica	
23	Torek	Severin, škof; Teodor, mučenec; Roman, škof	☉
24	Sreda	Rafael, nadangel; Kristina, devica; Feliks	
25	Četrtek	Krizant, Darija, mučenca; Krispin, mučenec	
26	Petek	Evarist, papež, mučenec; Gaudios (Veselko), škof	
27	Sobota	Frumencij, škof; Vincencij, mučenec; Sabina	
Ned. ev.: O stotniku v Kafarnaumu. (Mt 8, 1—13)			
28	Nedelja	24. pobinkoštna; praz. Kristusa Kr.; Simon in Juda, ap.	
29	Ponedeljek	Narcis, škof; Ida, dev.; Donat, spozn.	☉
30	Torek	Alfonz Rodriguez, spozn.; Klavdij; Marcel	
31	Sreda	Volbenk, šk.; Kristof, m.: bedenji dan pred Vsemi sveti	

VREMENSKI PREGOVORI:

Vreme vinotoka daje za april poroka.

Kakršno vreme sv. Uršula prinese, tako se rado vso jesen obnese.

Sv. Lukež repni pukež.

Se nerado listje obleti, vsak se zime naj boji.

LUNINE SPREMEMBE:

Mlaj 1. oktobra ob 2.57.

Prvi krajec 8. oktobra ob 1.00.

Ščip 15. oktobra ob 1.51.

Zadnji krajec 23. oktobra ob 0.55.

Mlaj 30. oktobra ob 14.54.

Dolgost dneva:

Dan se skrajša za eno uro 43 minut.

Od 11 ur 45 minut na 10 ur 2 minuti.

Sonce stopi v znamenje škorpijona 24. oktobra ob 6 uri 37 minut zjutraj.

SVETA VERA BODI NAM LUČ, MATERIN JEZIK BODI NAM KLJUC DO ZVELICAVNE NARODNE OMIKE

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Četrtek	Vsi sveti; (Ev.: Osmero blagrov, Mt, 5, 1–12)	☾ ☽ ☾
2	Petek	Spomin vseh vernih duš; Just, mučenec	
3	Sobota	Viktorin, škof; Bogoljub in tov. muč.; Venfrida, devica	
Ned. ev.: O viharju na morju. (Mt 8, 23–27)			
4	Nedelja	25. pobinkoštna; Karel Boromej, škof; Vital; Modesta	☾ ☽ ☾ ☽ ☾ ☽
5	Ponedeljek	Zaharija; Elizabeta; praznik svetih relikvij	
6	Torek	Lenart, opat; Sever, škof; Atik, mučenec	
7	Sreda	Engelbert, škof; Vilibrord, škof; Janez Gabrijel, muč.	
8	Četrtek	Osmina Vseh svetih; Bogomir, škof; 4 kronani mučenci	
9	Petek	Teodor (Božidar), m.; posvečenje prve bazilike sv. Odr.	
10	Sobota	Andrej Avelinski, spoznavalec; Trifon, mučenec	
Ned. ev.: Prilika o pšenici in ljulki. (Mt 13, 24–30)			
11	Nedelja	26. pobinkoštna; Martin Davorin, škof; Menas, muč.	☾ ☽ ☾ ☽ ☾ ☽ ☾
12	Ponedeljek	Martin, papež; Avrelj, škof; Kunibert	
13	Torek	Stanislav Kostka; Didak, spoznavalec	
14	Sreda	Jozafat Kuncevič, škof in muč.; Nikolaj Tavelič, muč.	
15	Četrtek	Leopold, spozn.; Albert Veliki, cerkveni učenik	
16	Petek	Jerica (Jedert), devica; Otmar, opat; Edmund; Walter	
17	Sobota	Gregor Cudodelni, škof; Saloma, devica; Hugo	
Ned. ev.: Prilika o gorčičnem zrnju. (Mt 13, 31–35)			
18	Nedelja	27. pobinkoštna; posveč. bazilike sv. Petra; Odon, opat	☾ ☽ ☾ ☽ ☾ ☽ ☾ ☽
19	Ponedeljek	Elizabeta Türinška, vdova; Poncijan, papež, mučenec	
20	Torek	Feliks Valoaški, spoznavalec; Edmund, kralj	
21	Sreda	Darovanje Marije Device; Kolumban, opat; Gelazij	
22	Četrtek	Cecilija, devica, mučenica; Filemon, mučenec	
23	Petek	Klemen (Milivoj), papež, mučenec; Felicita, mučenica	
24	Sobota	Janez od Križa, spoznavalec; Hrizogon, mučenec	
Ned. ev.: O razdejanju Jeruzalema. (Mt 24, 15–35)			
25	Nedelja	28. in zadnja pobinkoštna; Katarina, dev., mučenica	☾ ☽ ☾ ☽ ☾ ☽
26	Ponedeljek	Silvester, opat; Konrad; Leonard Portomavriški	
27	Torek	Virgilij, škof, apost. koroš. Slovencev; Valerijan, ogl. škof	
28	Sreda	Gregorij III., papež; Jakob, spoznavalec	
29	Četrtek	Saturnin, škof, mučenec; Gelazij, papež	
30	Petek	Andrej (Hrabroslav), apostol; Justina; Benjamin	

VREMENSKI PREGOVORI:

Deževni Vsi sveti,
pozimi tudi zameti.

Svete Katarine dan ne laže,
če po sebi prosincu vreme kaže.

Sv. Martin naj bo suh,
da pozimi raste kruh.

Če sv. Cecilija hudo grmi,
dosti pridelka ob letu kmet dobi.

Sneg sv. Andreja sto dni leži in žito mori.

LUNINE SPREMEMBE:

Prvi krajec 6. novembra ob 7.59.

Ščip 13. novembra ob 16.52.

Zadnji krajec 21. novembra ob 21.01.

Mlaj 29. novembra ob 2.00.

Dolgotost dneva:

Dan se skrajša za eno uro 17 minut.

Od 9 ur 59 minut na 8 ur 42 minut.

Sonce stopi v znamenje strelca 23. novem-
bra ob 3 uri 52 minut zjutraj.

STORI LE, KAKOR TE PAMET UČI, IN NE PORAJTAJ NA DRUGE
LJUDI!

Dnevi		Prazniki in godovi svetnikov	
1	Sobota	Marjan, mučenec; Natalija; Pavlina, mučenica	☩
Ned. ev.: O poslednji sodbi. (Lk 21, 25—33)			
2	Nedelja	1. adventna; Bibijana, dev., muč.; Blanka; Pavlina, muč.	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
3	Ponedeljek	Frančišek Ksaverij, spozn.; Lucij, mučenec	
4	Torek	Barbara, devica, mučenica; Peter Hrizolog, c. učenik	
5	Sreda	Saba, opat; Krispin, mučenec; Gerald	
6	Četrtek	Miklavž, škof; Apolonarij, tržaški mučenec; Leontija	
7	Petek	Ambrozij, škof, cerkveni učenik; Urban, škof	
8	Sobota	Brezmadežno spočetje Device Marije; Elfrida	
Ned. ev.: Janez Krstnik pošlje svoja učenca do Jezusa. (Mt 11, 2—10)			
9	Nedelja	2. adventna; Peter Furie, spoznavalec; Valerija; Abel	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
10	Ponedeljek	Melkiad, papež, mučenec; Loretska Mati božja	
11	Torek	Damaz I., papež; Ida; Danijel, stolpnik	
12	Sreda	Aleksander, mučenec; Dionizija, mučenica	
13	Četrtek	Lucija, devica, mučenica; Otilija, devica; Orest	
14	Petek	Spiridion (Dušan), škof; Konrad; Druz in Teodor, muč.	
15	Sobota	Kristina; Konrad Of., spoznavalec; Valerijan, škof	
Ned. ev.: Janez Krstnik pričuje o Kristusu. (Jan 1, 19—28)			
16	Nedelja	3. adventna; Evzebij, škof, mučenec; Albina, devica	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
17	Ponedeljek	Lazar, škof; Vivina, devica; Ignacij, škof; Jolanda	
18	Torek	Gracijan, škof; Teotim, mučenec; Viktor	
19	Sreda	Kvatre; Tea, mučenica; Urban V., papež; Favsta	
20	Četrtek	Evgenij in Makarij, mučenca; Liberatus (Slobodan)	
21	Petek	Kvatre; Tomaž (Tomislav), apostol; Hinkmar	
22	Sobota	Kvatre; Demetrij, mučenec; Flavian, mučenec	
Ned. ev.: Janez oznanjuje pokoro. (Lk 3, 1—6)			
23	Nedelja	4. adventna; Viktorija (Zmagoslava), devica; Dagobert	☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩ ☩
24	Ponedeljek	Sveti večer; Adam in Eva; Hermina, devica	
25	Torek	Božič, Rojstvo Gospodovo; Anastazija, m.	
26	Sreda	Štefan, prvi mučenec; Marin, mučenec; Teodor	
27	Četrtek	Janez Evangelist, apostol; Fabiola, vdova	
28	Petek	Nedolžni otročiči; Teofila; Kastor, mučenec	
29	Sobota	Tomaž Beket, škof, mučenec; David, kralj	
Ned. ev.: Simeon in Ana spričujeta o Jezusu Mesiji. (Lk 2, 33—40)			
30	Nedelja	1. po božiču; Evgenij, škof; Liberij, škof	☩ ☩
31	Ponedeljek	Silvester, papež; Melanija; Katarina Labouré. Staro leto	

VREMENSKI PREGOVORI:

Veter na sveti dan obeta
dosti sadja drugega leta.
Zelen božič — bela velika noč.
Če otročiči nedolžni so oblačni,
ob letu ne bodo kruha lačni.
Če grudna suha sapa piska,
poleti suša vse pritiska.
Dež in veter pred božičem
koplje jamo rad mrličem.

LUNINE SPREMEMBE:

Prvi krajec 5. decembra ob 17.20.
Sčip 13. decembra ob 10.30.
Zadnji krajec 21. decembra ob 15.37.
Mlaj 28. decembra ob 12.43.
Dolgost dneva:
Dan se skrajša do 21. decembra za 20 minut.
Od 8 ur 40 minut na 8 ur 24 minut. Potem pa se podaljša do konca za 4 min.
Sonce stopi v znamenje kozoroga 22. decembra ob 17 uri 1 minuti popoldne.

KAKOR SE DRUGIM POSOJUJE, TAKO SE VEDNO NAM VRAČUJE

POSLANSTVO MOHORJEVE DRUŽBE

ALEŠ ZECHNER

Viharni časi so bili v našem ozemlju, ko je bilo na pobudo škofa A. M. Slomškega ustanovljeno l. 1851 Društvo sv. Mohorja. Prihajal je nov čas. Stari socialni red se je preživel, padel je kot izrabljeno, okostenelo orodje. Velika nevarnost je bila, da se porušijo tudi temelji vsake nove zgradbe človeške družbe. Dalekovidni dušni pastir in voditelj naroda, Slomšek, je spoznal, da je treba narodu dati tečne duševne hrane, da ne omaga v novem življenjskem položaju in ostane zvest temeljnim izročilom prednikov. Andrej Einspieler, Anton Janežič in drugi soustanovitelji prve-

ga društva sv. Mohorja so žrtvovali vse svoje moči rasti velevažnega združenja.

Družina Mohorjanov je rasla in napredovala. Očividni blagoslov je spremljal društveno delovanje. Prvotno društvo je bilo l. 1859 preosnovano v Družbo sv. Mohorja. Da bi se cilj in namen tem tesneje pokazal, je poslala Družba sv. Mohorja cerkvena bratovščina, potrjena od krškega škofa 5. 6. 1860 in od papeža Pija 18. 6. 1860 obdarovana z odpustki. Z novim razmahom je nadaljevala započeto delo. Ostala je zvesta namenu, katerega so ji dali na življenjsko pot njeni

Hiša Mohorjeve družbe v Celovcu — kulturno središče koroških Slovencev.

ustanovitelji: „Podpirati pobožno, lepo obnašanje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom...“ Že takrat je veljala o njej beseda: „Naučila je Slovence brati, ljubiti knjigo, umno gospodariti in v pravem krščanskem duhu živeti.“

Mohorjeva družba je napredovala od leta do leta, zajela je Slovence doma in raztresene po svetu in jih včlenila v družino Mohorjanov, katere je nasičevala z dušno hrano tiskane besede. Koliko žrtev, koliko znoja in trpljenja je v delu Družbe tekoma sto let obstojal! Pa to je moralo biti, sicer bi Družba ne mogla izvrševati velikega in vzvišenega poslanstva v božjem kraljestvu na zemlji.

„Iščite najprej božje kraljestvo in njegove pravice in vse drugo se vam bo navrglo...“ Mohorjeva družba je dosledno iskala božje kraljestvo in njegove pravice. Temu so služile mnogoštevilne nabožne knjige, molitveniki, Zgodbe sv. pisma, življenje svetnikov, ki jih je založila in izdala Mohorjeva družba. V zadnjo gorsko vas in planinsko kočjo so dospеле družbine knjige. Koliko dobrega sadu so obrodile, koliko hudega so zabranile...

Sto let vztrajnega dela in žrtev mineva. In spet stopa ista Mohorjeva družba iz istega središča po dobi težkega trpljenja, v času preskušeni v javnost in vabi rojake doma in po vsem svetu, da pomagajo graditi družino Mohorjanov, ki ima ravno danes

ново poslanstvo, da hrani izročilo prednikov in ga v novi obleki deli sodobnikom.

Nov čas prihaja... Treba, da zidamo novo stavbo v potu svojega obraza. Ta prihajajoči čas bo Kristusov in Marijin. Mohorjeva družba ima novo poslanstvo, da kot včlenjena v katoliško akcijo vesoljne Kristusove Cerkve pripravlja božje kraljestvo v dušah. Rast božjega kraljestva pa bo pospeševala zvesta izročilom prednikov, materini besedi, zvesta krščanski kulturi, ki je zrastle tekom stoletij na domačih fleh.

Vse Mohorjane doma in raztresene po svetu vabimo in prosimo, da nam po svojih močeh pomagajo, da bo mogla Mohorjeva družba to svoje poslanstvo kljub obstoječim težavam izvrševati. Četudi smo raztreseni po vsem svetu, nas združuje ista ljubezen za skupni vzvišeni namen Družbe. Posebno vabimo našo mladino, da vstopi v naše vrste in posveti svoje moči našemu skupnemu delu.

Vsem Mohorjanom velja naš stari pozdrav: Bog Vas sprimi! Vsak dan se obiščemo in med seboj združujemo, ko molimo po namenu Družbe Gospodovo molitev: „Oče... pridi k nam Tvoje kraljestvo... zgodi se Tvoja volja... reši nas hudega.“ Srečamo se pri skupnem obisku Matere, Kraljice sveta: „Zdrava Marija... prosi za nas... zdaj...“ To naj bo naša dnevna vroča prošnja. Verujemo, da bo uslišana.

Dr. Valentin Inzko:

OB STOLETNICI

Med najpomembnejšimi ustanovami, ki jih imamo Slovenci, je brez dvoma Družba sv. Mohorja. Letos, ob stoletnici njene ustanovitve je prav, če si njen početek, razvoj in zasluge ogle damo. Zlasti v sedanjem času ima družba nad vse važno poslanstvo: vezati duhovno vse Slovence, ki raztreseni žive po svetu, ter pomagati, da se ohrani med njimi versko-narodni življ.

Kdo je zamislil ustanovitev družbe?

Kdaj je dejansko začela delovati?

Škof Anton Martin Slomšek je kot kanonik in šolski nadzornik že l. 1845. hotel ustanoviti društvo za izdajanje dobrih slovenskih knjig. Slomšek je kot izvrsten vzgojitelj in dobrotnik slovenskega naroda spoznal, da ni dovolj za ljudstvo to, kar dobi v cerkvi, treba mu je tudi vzgoje izven cerkve. To pa naj bi vršila dobra knjiga. Zato je vložil pri ilirskem deželnem glavarstvu v Ljubljani prošnjo, datirano s 6.

ianuarjem 1845, za ustanovitev društva z že omenjenim namenom. Prošnja je bila žal 15. aprila istega leta odbita, ustanovitev društva prepovedana kljub temu, da bi že samo Slomščekovo ime moralo biti poroštvo, da bo društvo delovalo v verskem duhu.

Če opazujemo nekoliko notranjo politiko Avstrije pred l. 1848, moramo ugotoviti, da je imela policija v državi zelo važno mesto; posebno od l. 1821. dalje, ko je državni kancler postal knez Metternich. Tedaj je policija celo nadzorovala delovanje najodličnejših oseb in za njimi vohunila. Važno sredstvo pri tem je bila tudi cenzura tiska. Cenzuri podvrženi so bili ne samo časopisi in knjige, ampak celo najenostavnejši in najmanjši fiskarski proizvodi. Šele l. 1848 je zapihal za Avstrijo svobodnejši veter. Da Dunaju je 13. marca omenjenega leta izbruhnila revolucija in še isti večer je moral Metternich odstopiti in odpotovati v inozemstvo. Naslednji dan je vlada odpravila cenzuro in 15. marca je bila dovoljena ustava. Marčna revolucija je začasno podrla absolutizem. Poleg posameznikov so dobili več pravic tudi narodi avstrijskega cesarstva.

Slomšček je spoznal ugodni trenutek ter takoj spet povzel misel za ustanovitev zaželeno družbe, toda v viharjih dneh l. 1848.—1849, ko je narodnostna ideja prevečala vse narode, ni bilo na uresničitev misliti. Ko so nastopili mirnejši dnevi, se je posrečilo, da je njegova zamisel uspela.

Ko je Slomšček 25. februarja 1851, že kot škof, prišel v Celovec, je obiskal tudi Andreja Einspielerja, ki ga je za veliko noč povabil k sebi v št. Andraž, kjer je bil tedaj še sedež lavantinske škofije. Resnično sta se podala katehet realke A. Einspieler in Franc Zorčič, spiritual celovškega semenišča, k lavantinskemu škofu.

Predstavljajmo si, kako sta se dva velika moža: svetniški škof Slomšček in kremeniti Einspieler sprehajala po škofijskem vrtu in se razgovarjala o ustanovitvi tako važne književne družbe. „Zdaj so nastopili nam Sloven-

cem ugodnejši in prijaznejši časi; zdaj smemo tudi mi Slovenci slovensko pisati in delati za naš mili narod“, se je izrazil Slomšček. Kako so prevzele te besede Einspielerja, izpričuje njegova izjava: „Njih besede so mi segale do živega, jel sem to misel pretehtovati in razširjati med znanci in prijatelji. In glejte! to seme je padlo na rodovitno zemljo in že 27. julija 1851 smo razposlali celovški Slovenci tole vabilo na vse vetrove in ga tudi razglasili po tedanji „Slovenski Bčeli“, lepoznanškem časniku, ki je tedaj izhajal v Celovcu:

Preljubi Slovenci!

Dober in zlahten je sad, ki ga društva prinašajo s tem, da dobre knjige med ljudi razširjajo. Nočemo tukaj naštevati vseh tistih društev, ki so jih naši nemški bratje v ta namen napravili. Pokažemo le na društvo sv. Janeza Nepomuka na Češkem. To društvo že dolgo, vsako leto lepo število koristnih knjig prav dober kup med češko ljudstvo razpošilja. Mi Slovenci za drugimi narodi in za svojimi brati na Češkem ne smemo zaostajati, posebno kadar gre za sveto vero, lepo zadržanje, kadar gre za pravo, večno srečo človeštva. Pa vendar naše dolgo neobdelano polje je široko, — kar se od nas terja, je imenitno in težko; za to nam je treba več delavcev, združenih sil in moči. To nas je gnalo, društvo osnovati za izdajanje in razširjanje dobrih bukev za Slovence. Postave tega društva mi podpisani v imenu in po volji mnogih prijateljev tukaj oznanjamo in vse lepo vabimo, naj pristopijo k temu društvu. Zares! Namen tega društva je lep in zlahten! Društvo ima skrbeti, da se krščanski in pobožni duh, zaradi česar slovenski narod povsod in že od nekdaj slovi, obrazuje in utrjuje; — društvo ima skrbeti, da se ljudem, ki se bodo v šolah mnogo lepih reči naučili in potem torej radi brali, dobre in koristne bukve v roke dajejo, da jim ne bo treba po slabih in prepovedanih knjigah povpraševati in segati; — društvo ima učenim Slovincem, katerih, hvala Bogu, že veliko štejemo, priložnost nuditi, da svoja književna dela gotovo in

vsaj brez svoje lastne zgube med ljudi spravijo; — društvo bode potem pa vsem tudi pomagalo, da mi svojo književnost in jezik olepšamo ter obogatimo in tako tudi slovenski narod na višjo stopinjo krščanske omike in prave sreče in časti povzdignemo. Ta namen je tako obširen in težaven, da ga le združene moči doseči zamorejo, — je pa tudi tako lep in žlahten, da ga bodo duhovne in deželne oblasti, vsi prijatelji človeškega rodu in vsi domorodni goťovo na vso moč podpirali.

V Celovcu, 27. julija 1851.

Andrej Einspieler, kaplan v Celovcu, Franjo Zorčič, spirital v Celovcu, Jožef Rozman, stolni korar v Št. Andražu, Anton Janežič, učitelj v Celovcu, Dragotin Robida, profesor v Celovcu, Matija Majar, župnik v Gorjah, Balant Lesjak, župnik v Dvoru, Gregor Sommer, učitelj v Borovljah.

*

In stoletnico tega, za Slovence tako važnega oklica, obhajamo letos. Torej stoletnico družbinega rojstva. S tem proglasom je bila slovenska javnost obveščena in pridobljena za ustanovitev knjižne družbe. Einspieler sam je izrazil: „Ta oklic se je raznesel po celi Sloveniji kakor blisk in od vseh strani so odmevali veseli glasovi.“

Prvotno ime sedanje družbe je bilo Društvo sv. Mohorja, ki je začelo že l. 1851 pripravljati knjižni dar za l. 1852, ko so knjige prvokrat izšle. Za vodja je bil imenovan A. Einspieler. Kljub temu, da je društvo imelo v vseh slov. škofijah svoje odbornike, je začelo kmalu hirati. Uspevalo je šele, ko se je l. 1860 preosnovalo v cerkveno bratovščino z imenom „Družba sv. Mohorja“ in je zajelo res vse ljudske plasti — preproste in izobražence. Nemalo zaslugo za njen procvit ima A. Einspieler in A. Janežič, marljivi, neurtadni tajnik. Ljudstvo je rado segalo po knjigah, saj so bile pisane poljudno: za zabavo, pouk in v duhovno hrano.

Če po 100 letih delovanja DSM po-

gledamo, kako je izpolnjevala ob začetku si stavljeni cilj, moremo ugotoviti, da je svoje poslanstvo izvrstno vršila.

Namen, izdajati dobre knjige in ohranjevati ter širiti verski duh med Slovenci je prav vestno vseskozi izpolnjevala. Dala je tudi priliko domačim mladim pisateljem izdajati svoja dela in preprosto slovensko ljudstvo seznanjala s knjižnimi novostmi. Skrbela je za nadaljno izobrazbo šoli odrasle mladine, nudila primerno zabavo ter tako družila koristno s prijetnim! Vsestranska njena priljubljenost in razširjenost je najlepši dokaz za veliko poslanstvo, ki ga ima družba vršiti.

Oklenimo se družbe, podpirajmo njeno delo, pridobivajmo članov, da se bo speš razmahnila in vršila med razkropljenimi Slovenci svojo lepo nalogo: gojiti katoliško-narodni duh, biti prijateljica in svetovalka, košček prijetnega — domačega, v veselih in žalostnih urah, našega življenja!

Joža J. Lovrenčič ml.:

Občutje

I.

*Prelestno potihoma preko zasanjanih trat
je stopala vila božica, prešerna pomlad,
odela vse trate in loge v kipeče brstenje
in dahnila v gaje mladostno življenje.*

*Ko gledam naravo odeto v zelenje,
vzvetel mi je v srcu opojnosti cvet —
hrepenenje
in prežel me z vonjavami višnjevih nad ...*

Ah, pojdi od mene, krivična pomlad!

II.

*Ko v noč otožno zvezde so sijale,
v mogočen kres so želje mi vzplamtele,
iz dalj so sanjske rože zadehtele
in me z onamami prešernimi obdale.*

*Ko v jutra zlato zoro zvezde so tonile,
želje v spoznanju bolečine so gorele,
a sanje še močnejše so iz dalj dehtele
in v svet me, ki brez boli je, vabile.*

Usoda slovenske knjige

Družba sv. Mohorja obhaja svojo stoletnico v času najhujšega ponižanja slovenske knjige in posebej še v času nezaslišanega zatiranja slovenskega katoliškega tiska.

Šest let po drugi svetovni vojski je stanje takšnole: slovensko knjigo sta nacizem in fašizem skoro uničila v vseh slovenskih krajih razen v Ljubljani in njeni mali medvojni pokrajini. V plamenih so izginile cele slovenske knjižnice.

Kar je v republiki Sloveniji še pustil slovenskih katoliških knjig tuji okupator, vse te je domala uničil povojni komunistični nasilnik. Komunistične oblasti so jih pobrale in poslale v tovarne kot „star papir“, da jih predelajo stroji, in da tako izbrišejo katoliško smer v slovenski književni kulturi.

Edinstveno blagodejno in bogato književno kulturno delo Družbe sv. Mohorja med Slovenci, ki mu komaj najdemo primero med drugimi narodi, je v zadnjem desetletju dobilo hude udarce. Plod stoletnega dela Družbe sv. Mohorja živi danes bolj v čutenju in mišljenju slovenskih ljudi kot pa v milijonih knjig, ki jih je izdala, pa so jih sovražniki slovenske in krščanske kulture uničili.

Leta 1941. sta se fašizem in nacizem zarotila, da hočeta zbrisati slovenski narod z obličja zemlje. Uničila sta neprecenljive vrednosti, viseli so talci, padale so žrtve pod krogli in slovenski ljudje so umirali v plinskih pečeh. Takrat so šle tudi slovenske knjige na grmado.

Bil je to divji izraz pobešnega, čistega sovraštva, za katerega Slovenci niso dali prav nobenega povoda, ko sta nacizem in fašizem hotela uničiti nas in našo knjigo.

Naslednik nacistov in fašistov po vsem glavnem delu slovenske zemlje je sedanji največji in najdoslednejši sovražnik krščanske kulture, zato brezobzirni zatiralec krščanske književnosti, komunizem. V uničevanju

slovenske katoliške književnosti ima prvenstvo.

Usoda malega naroda je vedno huda; pot, po kateri se uveljavlja, je vedno nevarna. Sedaj smo Slovenci med dvema smrtnima sovražnikoma: med popaganjenim nacionalnim šovinizmom in bojevitim totalitarnim brezbožnim komunizmom.

Pa je ta burka stara tisoč let, bi rekel Ivan Cankar, in slovenski narod živi. Z njim živi tudi njegova krščanska kultura in knjiga.

Svet, posebej evropski narodi, bodo morali dobiti pot rešitve. Vsak v lastnem in vsi v skupnem interesu bodo morali zatreti izrodke šovinističnega nacionalizma, otresti se sle po zatiranju ljudi drugih narodnosti, in namenov, da bi vladali nad njimi. Ostvariti bo treba harmonično, demokratično, združeno Evropo, ki bo v njej vladala vzajemnost, obzirnost, spoštovanje, da bo mogoča svoboda v miru in napredek za vse. Druge izbire ni. Na drugi strani je samo zmaga komunistične revolucije in duhovno in materialno suženjstvo kot njen sad.

Krščanska in demokratična Evropa bo vzdržala. V njej bodo Slovenci znova zaživel kot „prstan Evrope“. Družba sv. Mohorja v Celovcu, ki ob svoji stoletnici na novo vsfaja, ima pred sabo stoletje razmaha in aktivnosti. Verujemo, da bo njeno drevo preseglo vse dosedanje razsežnosti.

Obvarovana in ohranjena nam je bila Družba sv. Mohorja v največjem viharju razmer. Čestitamo njej in se veselimo zaradi našegša naroda. Bogu hvaležni Slovenci širom po svetu pa bodo poskrbeli, da bo v novi svobodi naš narod imel speš knjige Družbe sv. Mohorja kot splošno narodno izobraževalno sredstvo, ki ne sme manjkati v nobeni hiši, nobeni družini, nobeni knjižnici; nikjer, kjer živi in deluje zaveden sin ali hči našega jezika in rodu.

DR. MIHA KREK

RIM V SVETEM LETU

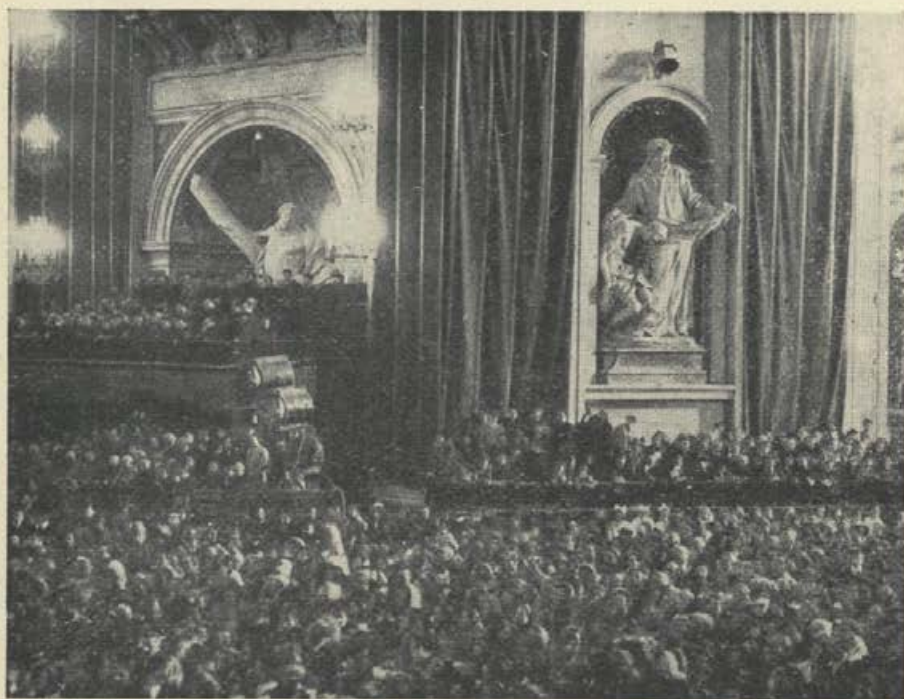

Sveti oče blagoslavlja verno množico, ko ga slovesno neso iz bazilike Sv. Petra.

V svetem letu se je nepričakovano veliko število katoličanov iz vseh svobodnih dežel sveta napotilo v Rim po svetoletne odpustke. V začetku se je zdelo, da zaradi druginje in zaradi negotovih časov sveto leto v Rimu ne bo doseglo tistega razmaha in sijaja, kot se to navadno ob tej priliki dogaja. Toda šte vilo svetoletnih romarjev je proti pričakovanju čudno visoko naraslo. Preseglo je vsa dosedanja sveta leta. Verni katoličani se niso ustrašili trudov in težav in so vzeli nase

velesila sveta, ki je zmožna, da s svojo *idejo* reši svet pred pogubo, ako se vsi dobromisleči oklenejo te ideje in jo v življenju uresničijo. Zato tudi tak naval romarjev v Rim ob svetem letu. Tu se hočejo katoličani navzeti žive vere in trdnega upanja v božje vodstvo sveta.

Res neizbrisni so vtisi in doživljaji vernega romarja, ko hodi po krajih, ki jih je poškopjila kri prvih pričevalcev za Krstusa. Skoro dvajset stoletij je od tistih dob pre-

Pogled na del množice v prečni ladji Sv. Petra

kot pokoro tudi razne neprilike in neugodnosti, samo da so mogli pohiteti v sveto mesto Rim, h grobu prvaka apostolov, da so mogli videti in slišati Kristusovega namestnika na zemlji, prejeti njegov apostolski blagoslov in po spokorno opravljenih pobožnih vajah prejeti svetoletne odpustke.

Prav sveto leto 1950 je znova pokazalo, da je Rim s Kristusovim namestnikom središče krščanstva, da ne rečemo sveta. V to središče se prav v teh težkih in negotovih časih obračajo oči vsega svobodnega sveta in iščejo v njem oporo in brambo pred grozečo katastrofo. Tu v Rimu je edina neoborožena

teklo. Čez krščanski Rim so drvelj viharji in nevihte, nešteto poginov mu je grozilo, vstali so razni mogočneži tega sveta sem do zadnjih let in se bahali, da bodo zdrobilj v prah Cerkev na skali. Toda viharji so se zbesneli. Bog je »mogočneže pahnil s prestola«, in jih osramotil pred svetom, Cerkev pa še vedno stoji in se blešči še v lepšem sijaju kot kdajkoli prej v zgodovini.

Ob teh dejstvih je povsem naravno navdušenje vernih katoličanov, ki jih prevzame v veličastni baziliki Svetega Petra, ko v slovesnem sprevedu prineso vanjo — papeža. Petrovega naslednika, Skalo, na kateri slo-

ni sveta Cerkev, o kateri je njen božanski ustanovitelj dejal: peklerske sile je ne bodo premagale.

V tej veliki baziliki in materi vseh krščanskih cerkva začuti pobožen vernik, kaj je občestvo vernikov iz vseh narodov in ras. Tu v tej veličastni stavbi se ob skupni avdijenci zave, da je papež res oče vsega katoliškega sveta. Tu se kar nepričakovano čuti domačega, kot da je prišel v očetovo hišo.

V tej baziliki ga prevzame tudi navduše-

nje, ko ob nepozabnih slovesnostih sledi obredom, s katerimi sveta Cerkev časti svoje blažene in svetnike in jim izkazuje za človeka najvišjo čast.

S takimi vtisi obogaten se potem vernik vrača iz svetega mesta Rima s trdno vero, da Bog čuva nad Cerkvijo in svojim ljudstvom, ki mu vdano služi. S to vero okrepljen gleda potem z zaupanjem v bodočnost, ker ve, da v svojem upanju ne bo osramočen vekomaj.

Množica, zbrana okoli velikega oltarja pri Sv. Petru, verno posluša sv. očeta, ki ji govori v javni avdijenci.

Marijino vnebovzetje – verska resnica

Da je bila Marija vzeta v nebo, to Cerkev uči in veruje že od najstarejših časov. O tem nam priča praznik Marijinega vnebovzetja, ki ga zasledimo vsaj že v 5. stoletju. Ta resnica je sicer vse doslej veljala kot čisto gotova in zanesljiva, vendar pa ni bila razglašena za versko resnico.

Na praznik Vseh svetnikov letos bo pa Ma-

rijino vnebovzetje slovesno razglašeno za versko resnico. Ob tej novici se mnogi ne hote in po pravici vprašujejo: kaj pomeni razglasiti kako stvar za versko resnico? Kaj razumemo pod besedo »Marijino vnebovzetje«?

Na to dvoje vprašanj hočemo v naslednjih vrsticah kratko pa jasno odgovoriti.

Kaj pomeni razglasiti versko resnico

Na vprašanje, kaj pomeni razglasiti kako stvar za versko resnico, moramo odgovoriti: Razglasiti kako stvar za versko resnico, pomeni, da vrhovno cerkveno učiteljstvo slovesno, nezmotljivo in nepreklicno izjavi, da je ta ali ona resnica bila zares od Boga razodeta in da jo morajo zato vsi sprejeti in verovati; kdor je ne sprejme, je krivoverec in se sam izloči iz cerkvenega občestva. Nekaj drugega je namreč, če rečemo, da je res-

ljajo učeniško službo v Cerkvi. Kakor vemo iz katekizma, je Cerkev prejela od Jezusa trojno oblast ali službo, učeniško, duhovniško in kraljevsko, da more voditi ljudi k zveličanju. Cerkvi je torej Jezus izročil v varstvo zaklad božjega razodetja (ki se je zaključilo s smrtjo zadnjega apostola, sv. Janeza), da bi ga ohranjevala, branila in razlagala ter podrobneje določevala posamezne resnice. Samo Cerkvi namreč, in njenemu poglavarju še čisto posebej, je Jezus rekel:

Sveti oče se ljubeznivo pogovarja z voditelji romanja ob priložnosti proglastitve Dominika Savia blaženim (5. marca 1950).

nica čisto gotova, in nekaj drugega, če rečemo, da je od Boga razodeta.

To bi bilo jedro odgovora. Iz njega moremo izluščiti tri stvari: kdo ima oblast razglašati verske resnice; in kakšne so značilne lastnosti in posledice tega dejanja. Pomudimo se nekoliko pri teh bistvenih sestavinah.

Kdo more to storiti

Razglašenje verske resnice je predvsem dejanje, ki ga more izvršiti le vrhovno cerkveno učiteljstvo, to se pravi, tisti, ki oprav-

»Pojdite in učite vse narode... Jaz sem z vami vse dni do konca sveta« (Mt 20, 18—20). »Kdor vas posluša, mene posluša« (Lk 10, 16).

Če je torej razglaševanje verskih resnic izključna pravica vrhovnega cerkvenega učiteljstva, je jasno, da morejo razglaševati verske resnice le tisti, katerim je Kristus podelil vrhovno učeniško službo, to se pravi, papež skupaj s škofi in papež tudi sam. Na prvi način — papež skupaj s škofi — more biti razglašena verska resnica le na občnem cerkvenem zboru, to je na zakonitem

sestanku vseh katoliških škofov, ki ga skliče, vodi in potrdi papež. Na drugi način — papež tudi sam — more biti razglašena verska resnica neodvisno od škofov in občnega cerkvenega zbora, to se pravi, razglasi jo vrhovni cerkveni poglavar sam, kadar mu se zdi to potrebno ali koristno. Toda razglasitev verske resnice, ki jo izvrši papež sam, dobi zakonito moč le pod dvema pogojema, ki ju je izrecno določil Vatikanski vesoljni cerkveni zbor (1870).

versko resnico spada v drugo vrsto, kajti izvršil jo bo papež sam.

Značilne lastnosti razglasitve

Vsaka razglasitev verske resnice ima dvoje značilnih lastnosti, ki sta med seboj notranje povezani: nezmotljivost in nepreklicnost. Da je razglasitev nezmotljiva, pomeni, da se občni cerkveni zbor ali tudi papež sam ne more zmotiti, kakar razglasi to ali ono stvar za versko resnico. Ta značilnost temelji

Sveti oče govori s srečnim človekom, ki je bil čudežno ozdravljen na priprošnjo blaž. Dominika Savia.

Prvi pogoj je ta, da mora papež resnico razglasiti slovesno (ex cathedra), to se pravi, kot vrhovni učenik in pastir vse Cerkve, v moči svoje vrhovne apostolske oblasti. Drugi pogoj pa je ta, da mora jasno izraziti svoj namen, da hoče enkrat za vselej odločiti, ali z drugo besedo, razrešiti sporno vprašanje in za vso Cerkev določiti, kaj je treba verovati. Iz tega torej sledi, da moremo ločiti dve vrsti razglašanja: razglašanje, ki ga izvrši cerkveni zbor s papežem na čelu, in razglašanje, ki ga izvrši papež sam. Razglasitev Marijinega vnebovzeta za

na poslanstvu vrhovnega cerkvenega učiteljstva, ki ima to bistveno nalogo po besedah Vatikanskega cerkvenega zbora, da »sveto čuva in zvesto razlaga zaklade božjega razodetja«; in izvira iz posebne pomoči Svetega Duha, ki jo je Kristus obljubil sv. Petru. Iz povedanega je lahko razumeti, da dar nezmotljivosti daje sicer zanesljivo poročstvo, da se vrhovno cerkveno učiteljstvo v svojih slovesnih odločbah ne more zmotiti; toda nikakor ne oprošča od dela, ki je navadno potrebno, da pridemo do takih zaključkov, to je, da doženemo, ali je ta ali ona resnica

bila res od Boga razodeta in se potemtakem nahaja v zakladnici božjega razodetja. Tako, na priliko, v našem primeru ko gre za Marijino vnebovzetje, je sv. oče sam osebno preučil zadevo, povprašal za mnenje vse katoliške škofo, naročil bogoznancem, da so svobodno pretresli vsa vprašanja, ki bi kakor koli mogla pripomoči k rešitvi naloge.

Iz tega, da je razglasitev verske resnice sama po sebi nezmotljiva, nujno sledi, da je tudi nepreklicna, to je, da se v svojem bistvu ne dá več predrugačiti ali spremeniti.

Kadar torej občni cerkveni zbor ali papež razglasi kako versko resnico, ne vpelje dejansko nič novega v zakladnico verskih resnic, temveč samo dokončno razjasni in razloži, kar je bilo doslej manj jasno in manj razumljivo. Potemtakem imamo napredek, a nič novega, imamo razvoj, a nobene spremembe. V bogoznanstvu se namreč dogaja prav to, kar se navadno dogaja v zvezdoznanstvu.

Sodobni zvezdoznanci, ki vedno natančneje in z vedno močnejšimi instrumenti preiskujejo nebesne globine, pogostoma odkrijejo kako novo zvezdo, ki je prej niso videli. Nova zvezda ne začne bivati na nebu, šele ko jo odkrijejo, temveč je bila tam že tudi poprej, samo da je niso videli in ugotovili. Isto se dogaja, kadar z večjo natančnostjo opazujemo svetlo skrivnostno nebo, ki mu je ime zakladnica božjih resnic. Če ga ogledujemo zmeraj bolj natanko, odkrijemo od časa do časa kako novo zvezdo, to je, kako novo versko resnico. Tako na primer so proti sredini prejšnjega stoletja katoliški bogoznanci obrnili vidno moč svojega uma na prvi hip Marijinega življenja na zemlji in so jasno in razločno ugledali zvezdo njenega brezmadežnega spočetja, ki ga je potem Pij IX. slovesno razglasil za versko resnico 8. decembra 1854. Kako desetletje pozneje se je zgodilo isto glede papeževe osebne nezmotljivosti, ki jo je oklical za versko resnico Vatikanski občni cerkveni zbor 18. julija 1870. V našem času pa so katoliški bogoznanci osredotočili vidni napor svojega uma na zadnji hip Marijinega življenja na zemlji in so odkrili bleščečo zvezdo njenega vnebovzetja, to se pravi, njeno povečanje, da je bila namreč z dušo in telesom vzeta v nebo.

Posledice razglasitve

Posledice, ki spremljajo razglasitev verske

resnice, so silno daljnosežne. Ločimo jih v dve vrsti, v pozitivne in negativne. Pozitivne sta dve: prva je ta, da moramo brezpogojno verovati, da je bila razglášena resnica (v našem primeru Marijino vnebovzetje) v resnici od Boga razodeta; druga pa ta, da imajo verniki od razglášene resnice velike duhovne koristi. Negativne posledice so vse v kaznih, ki grozijo tem, kateri razglášene resnice ne bi hoteli sprejeti ali bi o njej dvomili. Eni in drugi ne bi samo smrtno grešili, temveč bi bilj tudi krivi zločina proti veri. Če se potem notranjemu grehu krivoverstva pridruži še zunanji greh, to se pravi, če svoj notranji upor na zunaj pokažeš, z besedo ali dejanjem, in v tem trdovratno vztrajaš, tedaj imamo zločin krivoverstva v smislu Cerkvenega zakonika z vsemi pravnimi posledicami: zadene te takojšnje, avtomatično izobčenje, ki je odveza od njega na poseben način pridržana sveti stolici (gl. Cerkv. zak. kan. 1325 § 2). Navadni notranji greh krivoverstva nas potemtakem loči od življenja v milosti božji, z drugo besedo, od duše Cerkve, kot vsak smrtni greh; cerkvenopravni zločin krivoverstva pa nas odtrga od socialnega telesa Cerkve (gl. kan. 2314 § 2). Iz tega je razvidno, kako velik socialni pomen ima razglasitev te ali one verske resnice.

Prva razglasitev v zgodovini katoliške Cerkve se je izvršila na občnem cerkvenem zboru v Niceji leta 325, ko so očetje oklicali za versko resnico, da je Sin istobiten z Očetom. Zadnje razglášenje pa je bilo izvršeno na Vatikanskem cerkvenem zboru leta 1870 in se je nanašalo na papeževo nezmotljivost.

S tem smo na kratko obravnavali, kaj pomeni razglasiti kako stvar za versko resnico. Zato lahko preidemo na drugo vprašanje.

Kaj razumemo pod besedo „Marijino vnebovzetje“

Da bo odgovor na to vprašanje kolikor toliko jasen, je treba dobro ločiti dvoje stvari: dejstvo in način Marijinega vnebovzetja.

V Marijinem vnebovzetju, če ga vzamemo kot dejstvo, je obseženo natanko samo tole: da je bila namreč Marija »ob koncu svojega zemeljskega življenja povečana z dušo in telesom v nebesih.« To, kar je na njej posebnega in izrednega, je tole: vsi drugi svetniki so ob koncu svojega življenja povečani le z ozirom na dušo, kajti z ozirom

na telo bodo poveljani šele ob vstajenju mrtvih, ob koncu sveta; preblažena Devica Marija pa je bila poveljana takoj, tako na duši kakor na telesu. Neka stara legenda, ki se opira na krivo tolmačenje Jezusovih besed (»Hočem, da tako ostane, dokler ne pridem,« Jan 21, 22), pripisuje podobno poveljanje na duši in na telesu tudi sv. Janezu Evangelistu. Pa to je samo legenda. Z dušo in s telesom sta šla v nebesa le dva: Jezus Kristus in njegova presveta Mati. Kristus je šel sam, z lastno močjo, vnebohod; Marija pa je bila vzeta, z božjo močjo, vnebovzete. Telesno vnebovzete je torej izključna prednost Marije Device. Prav v tem obstoji dejstvo njenega vnebovzeteja. In glede tega so vsi bogoznanci edini.

Ne moremo pa reči, da bi si bili edini, kadar govorijo o načinu, kako je bila Marija vzeta v nebo: ali tako, da je umrla in

vstala od mrtvih in bila vzeta v nebo; ali pa tako, da je bila živa prenesena v nebesa, ne da bi prej umrla in vstala od mrtvih. Mnogi so mnenja, da se je zgodilo na prvi način (smrt in vstajenje). Nekateri pa mislijo, in navajajo za to dokaj tehtne razloge, da na drugi način (brez smrti in vstajenja). Ali se bo bližnja razglasitev nove verske resnice omejila zgolj na dejstvo vnebovzeteja, ali pa bo določila tudi način, kako se je to zgodilo? ... To je v trenutku, ko to pišemo, še skrivnost, pokopana v prsih nezmotljivega učitelja, papeža.

Naj bo kakor koli. Vsi udje katoliške Cerkve smo več kot pripravljeni, da zapojemo v soglasju z našim nezmotljivim učiteljem radostno in navdušeno: Veselimo se, otroci! Devica Marija je bila vzeta v nebo, kjer sedaj kraljuje s Kristusom na veke! Veselimo se!
G. R.—A. V.

Ljubka Šorli:

Jesenska

*V gozdu trudno, drgetaje
rumené drevesa.*

*Šla je vigred, gre poletje —
tihu, brez slovesa.*

*Nad obzorjem se ko sence
zbirajo oblaki,
da pod njimi se vrhovi
resni zde očaki.*

*V vrtni gredi so otožno
astre zadehtele.*

*Razigrano v njih cvetovih
godejo čebele.*

*Jaz pa pesmi prisluskujem,
ki jo veter poje,
da je žalostno srce mi,
težke misli moje.*

Sveta noč^v begunca

V moji vasi zdaj skrivnostno potrkava — v sveto noč,

da posluša naokoli vsa narava — v sveto noč.

Vse topleje v moji vasi zvezde sijejo nocoj,

čudna mehka je po smrečju tam vonjava — v sveto noč.

Nežno kakor harfe spev preliva v slednje se srce:

Mir ljudem in na višavah Bogu slava — v sveto noč.

A krog mene le temà je ... Oh, in daleč je do zvezd ...

Kot popotnik skozi mesta duh moj tava — v sveto noč.

Rad poromal v svojo vas bi čez doline in gore,

a velika, prevelika je daljava — v sveto noč.

Hrepenenje v mojem srcu kljuje, kljuje ko kragulj,

da vse huje že boleš me in težava — v sveto noč.

Le enkrat še naj poklekнем k božjim jaslicam doma,

naj enkrat še zvon domači me uspava — v sveto noč ...

ŠOLSKE PRILIKE NA KOROŠKEM

Poleg družine in cerkve je šola brezdvoma mogočen vzgojni činitelj vse mladine. Ne bi hotel trditi, da ostanejo gospodarske in socialne prilike, v katerih živi otrok, brez posledic, istotako so politične prilike časa in vse oblike javnega življenja močna gibala v razvoju otrokove duševnosti in duhovnosti. Vtisi pa, katere zapusti v otrokovi duši šola, so neizbrisni. Tako se seve ne bomo prav nič čudili, da je za šolo bodisi iz strankarskega vidika, bodisi iz narodnostnega gledanja že desetletja sem hud boj.

Koroški Slovenci živimo v močni gospodarski odvisnosti in tudi pod močnim gospodarskim pritiskom nemškega sosedu že stoletja. Ni torej čuda, da sta oba dva dela polagala ravno na šolo največjo važnost. Gospodarska premoč se je izražala v politični moči in ta zopet je iskala z uspehom svojega odseva v šoli.

Če torej listamo po listih, knjigah in po raznih šolskih spisih zadnjih osemdeset let, najdemo zopet in zopet napore na slovenski strani, da bi vsaj košček pravic zagotovili slovenski mladini v šoli. Ves ta napor je veljal ohranitvi osnov svojelastnega narodnostnega življenja. Občine po svojih zastopnikih so zastavile svoje moči, starši so se izjavljali in pošiljali svoje prošnje, slovenska duhovščina, ki je prihajala neposredno iz slovenske vasi, je storila svojo dolžnost in na vseh pristojnih mestih zahtevala pravico slovenskemu otroku. Na splošno pa lahko ugotovimo, da je pač prevladalo načelo, kdor ima politično moč, odločuje tudi na tem izrecno kulturnem polju. Ta boj za enakopravnost in pravičnost v šoli je bil trd, dolgo trajen in brezuspešen.

Šolska obveznost je bila sicer vpejlana po državnem zakonu 1869/70, vendar so vse jezikovne določbe tako splošnega in nedoločnega značaja, da je pač ostalo repuščeno deželni

politični oblasti, da usmeri pouk v šoli po svoje.

Leto 1891. je sicer prineslo nekaj določb o takozvani utrakvistični šoli, vendar tudi tam v bistvu ni bilo nič točno določenega.

Po drugi svetovni vojni leta 1945. in sicer dne 3. oktobra je tedanja deželna vlada sklenila novo šolsko odredbo. Odredba je bila po sklepu deželne vlade spremenjena glede Gospe svete in Otmanj in 11. novembra 1945 objavljena v „Kärntner Nachrichten“ ter je postala s tem polno veljavna.

BESEDILO ŠOLSKE ODREDBE

A.

V južnem delu Koroške obstojajo dvojezične ljudske šole. Tukaj se bo vršil pouk v prvih treh letih načeloma le v materinem jeziku otrok, toda tudi drugi deželni jezik se bo poučeval že od šolskega začetka najmanj šest ur na teden. V četrtem šolskem letu bo sledil prehod k nemškemu učnemu jeziku, ki bo ostal do konca šolske dobe. Poleg tega pa bodo v četrtem šolskem letu štiri in nato tri ure tedensko poučevali slovenski jezik. Verski pouk se bo vršil izključno le v materinščini.

V prvih treh razredih bo celotni pouk na pol nemški in na pol slovenski. Tukaj se prišteva k jezikovnem pouku tudi pouk realij, čitanje in pisanje.

B.

Dvojezične šole bodo v sledečih občinah:

Okraj Šmohor: Brdo, Goriče, št. Štefan, Blače.

Okraj Beljak: Bistrica na Zilji, Straja vas, Smerče, Podklošter, Bekštajn, Marija na Zilji, Ledince, Lipa, Vernberg, Gozdanje, Vrba, Loga vas, št. Jakob.

Okraj Celovec: Šmartin, Škofiče, Zg. Vesca, Bilčovs, Hodiše, Vetrini, Kotmaravas, Žihpolje, Žrelec, Radiše, Medgorje, Grabštajn, Pokrče, št. Tomaž, Otok, Bistrica v Rožu, Slovenski

Plajberk, Svetna vas, Šmarjeta v Rožu, Sele in Borovlje.

Okraj Velikovec: Vse občine z izjemo Pustrice.

Šolarji, ki bodo prišli iz dvojezičnih ljudskih šol, bodo morali v meščanskih in srednjih šolah imenovanih občin, kakor tudi v Šmohorju, Beljaku in Celovcu obiskovati obvezni slovenski pouk tri ure tedensko.

dostni meri slovenski jezik. Dokler njih število ne zadostuje, je treba nastaviti tudi na Koroško priseljene učne moči. Pri nastavitvi učnih moči v dvojezičnem ozemlju soodloča zastopnik Slovencev v deželnem zboru.

E.

Za razpoložljive učne moči dvojezičnih šol bodo tečajji o vseh potrebah dvojezičnega pouka. Na učiteljiščaj se mora vršiti pouk slovenskega jezi-

Škocijanski otroci na izletu

C.

Kot učne knjige je treba sestaviti ter izdati: začetnico v nemškem in slovenskem jeziku, nemško in slovensko jezikovno čitanko, računice za prve tri razrede v nemškem in slovenskem jeziku, eno slovensko čitanko za srednje in eno za višje razrede. Razen tega bo pripravljen posebni učni načrt ter načrti o razdelitvi učnih snovi za vse vrste šol.

D.

Kot učne moči je treba nastaviti za nižje in srednje razrede vse učitelje in učiteljice Koroške, ki obvladajo v za-

ka tri ure tedensko. V četrtem letniku se bo poučevala metodika drugega jezika kot nov predmet dve uri na teden.

F.

Kot vodje dvojezičnih ljudskih šol je treba nastaviti učne moči, ki obvladajo slovenski jezik. Na isti način bodo dvojezične šole oskrbovali inšpektorji, ki so zmožni poučevati tudi drugi deželni jezik. Končno je treba tudi deželnemu šolskemu direktorju za ljudske šole dodeliti strokovnjaka dvojezičnih ljudskih šol kot referenta in svetovalca.

G.

Nadure učnih moči na dvojezičnih šolah je treba posebej izplačati. Število šolarjev posameznih razredov naj ne presega števila 50.

H.

Ta odredba je veljavna z dnem objave.

*

S tem novim zakonom je na Koroškem na šolskem polju ustvarjen povsem nov položaj, ki se bistveno razlikuje od stare utrakvistične šole. Utrakvistična šola je imela nalogo, da slovenskega otroka v ljudski šoli vpeleje potom slovenščine v nemški jezik, torej postopen prehod iz materinščine v drugi jezik. Ker pa v postavi sami ni bilo nikdar točno določeno, v kakem obsegu se ima porabljati slovenščina, je v praksi pač bilo prepuščeno posameznemu učitelju, kaj in kako poučuje. Slovenščina se je od leta do leta bolj izrinila iz šole, iz utrakvističnih šol so postale nemške šole, o postopnem prehodu od materinščine k državnem jeziku ni bilo več govora. Učitelj se slovenščine ali sploh ni posluževal ali pa samo v toliko, da je mogel otroku še nekaj dopovedati. Spominjam se na razgovore v šolski komisiji deželnega šolskega sveta leta 1936/37, ko se je izkazalo, da šolski nadzorniki sami niso več bili na jasnem, katere šole na Koroškem je še smatrali za utrakvistične. Če pa je človek pri-

merjal uradne statistike utrakvističnih šol s faktičnim stanjem, pa je bila slika še bolj obupna. Temu stanju sevé ni bil kriv samo nedoločen učni načrt, marveč še v veliko večji meri duh, ki so ga učitelji prinašali v te šole, duh nestrpnosti, duh, ki otroka ni povezal z družino, domovino in narodom, marveč ga je v resnici odtujeval od vseh treh in s tem polagal temelje šovinizmu. Pri tem sevé ne smemo prezreti dejstva, da je koroško učiteljstvo na učiteljišču in pozneje v praksi stalo pod hudim pritiskom Südmärke in Heimatbunda, dveh organizacij, kojih politični in materialni pritisk ravno na šolskem polju ne smemo podcenjevati. Vpliv teh organizacij je bil tudi pred 1938 tako silen, da so ostala vsa pogajanja v letih 1935-1938 brezuspešna. Da je narodni socializem na mah odpravil zadnje ostanke utrakvističnih šol, je razumljivo, mogoče bi položaj bolj točno označili s pripombo, da je narodnemu socializmu preostala samo naloga, dati šoli tudi na zunaj tako lice, kakor je odgovarjalo notranji vsebini. Temu je sledila prepoved slovenske govornice na ulici, v javnih lokalih, da, celo v družini in cerkvi.

Od 1870 do 1938 so koroški Slovenci v Celovcu in na Dunaju skušali doseči spremembe na šolskem polju, na žalost brez vsakega uspeha.

Šele nov položaj 1945 v Evropi in tudi na Koroškem je omogočil bistveno spremembo, oziroma prvi poizkus

Dijaki-srednješolci se na pokopališču v Št. Jakobu klanjajo spominu umrlih velikih mož.

ureditve šolskih prilik v deželi. Objavljeni zakon je po svoji vsebini in svojem smislu za Koroško nekaj popolnoma novega. Novi zakon ni obnavljanje starega utrakvizma, ki je samo Slovence obvezoval, da se učijo nemščine. Novi zakon predpisuje dvojezičnost v pravem pomenu besede in sicer obvezno za Slovence in za Nemce. V šolah vseh občin, ki so v šolskem zakonu navedene, je pouk od vsega početka dvojezičen. Otroci obeh narodnosti se istočasno učijo obeh jezikov. Ta dvojezičnost obsega vse predmete in ves pouk prvih treh let šolske dobe. Po tej dvojezični predprilavi je v četrtem šolskem letu nemški učni jezik in slovenščina se v tem šolskem letu poučuje v štirih tedenskih urah, od petega šolskega leta naprej pa v treh tedenskih urah. Ta način jezikovne razpredelbe je gotovo iznenadil marsikaterega Slovenca, ki je pričakoval vsaj prva leta osnovnega pouka izključno v materinščini. Da pa imajo otroci možnost po četrtem šolskem letu prestopiti na glavno šolo ali na srednjo šolo, kjer je nemščina izključni jezik, je potrebno, da so jezikovno za to pripravljene, dokler nismo Slovenci dosegli svoje gimnazije.

Vsi otroci — brez izjeme — ki pridejo iz v postavi navedenih dvojezičnih šol, imajo na glavni šoli in tudi na srednjih šolah obvezen pouk v slovenščini po tri ure na teden. S tem je za-

gotovljeno, da se otroci v slovenščini izpopolnijo in ne pozabijo tega, česar so se v ljudski šoli priučili. Uverjen sem, da bi pri vestnem izvajanju tega šolskega zakona Slovenci v resnici znali svoj in sosedov jezik in da bi tudi Nemci obvladali svoj in slovenski jezik. To bi bil prvi korak oziroma predpogoj za medsebojno spoznavanje in razumevanje obeh narodov. Tega pa v veliki meri manjka, ker Nemcem manjka neposredna možnost proučevati slovenske probleme in slovenskega človeka v vsem njegovem kulturnem izživljanju. Po slovenskem jeziku bo Nemcem odprta direktna pot v slovanski svet, ki igra novo in važno vlogo v gospodarskem, kulturnem in političnem življenju našega kontinenta.

Svoj glavni namen pa bo šolski zakon dosegel, če v deželi sami premosti vladajučo narodno nestrpnost in narodno nesoglasje, ki zastruplja življenje v deželi. Nov duh mora v šole, duh sporazuma, duh sožitja, duh narodne strpnosti. Šola ne sme služiti razdruževanju dveh sosednih narodov, marveč poglobitvi obojestranske povezanosti.

Ker zakon govori tudi o verouku v ljudski šoli, je potrebno, da se tudi o tem malo pomenimo. Načelno se poučuje verouk izključno v materinščini. Za materinščino se smatra jezik, katerega govori otrok ob vstopu v šolo. V času, ko duhovnik poučuje

V šoli v Škocijanu.

slovenske otroke v slovenskem jeziku, so nemški otroci aktivni poslušalci, ko pa uči nemške otroke v nemškem jeziku, tedaj pa slovenski otroci poslušajo oziroma sodelujejo. Tako je tudi tukaj dvojezičnost dana.

Kakor šolska odredba točno določa, bi šolska oblast morala poskrbeti za primerne knjige. Do sedaj sta izšli le dve knjigi in sicer „Prva knjiga“ kot neke vrste abecednik in „Naš dom“ kot prva čitanka za 2. in 3. šolsko leto. Na žalost moramo ugotoviti, da šolska oblast ni poskrbela nadaljnjih knjig in je to delo celo preprečila. Mnogi so računali, da bi postala ta skrb za slovenske šolske knjige po državni pogodbi za Avstrijo nepotrebna. Razmere pa so vendar že do sedaj dokazale, da je vsaka taka špekulacija nepravilna. Deloma pa je krivo zadržanju šolske oblasti tudi vzdušje, katero so vedno znova vnašali v to vprašanje politiki, ki so si prisvajali več moči, kakor je v resnici imajo.

Od decembra 1947 je divjala po deželi gonja proti dvojezični šoli in v letih 1949 in 1950 pa smo slišali že povsem določne izjave posameznih gospodov „politikov“, kako bodo izsilili

spremembe. 1. avgusta 1950 bi moral na zahtevo ene stranke deželni zbor ponovno razpravljati o tem vprašanju, a na odločno povelje z Dunaja je morala taka razprava odpasti. Temu dogodku v deželnem zboru je sledila nevihta političnih zborovanj, katerih pa se narod ni udeleževal. Ravno ta pojav pa smemo smatrati kot zdrav odgovor vsem političnim hujskačem v deželi.

Gonja na eni strani je vendar izzvala tudi korak treznih elementov v deželi. Učitelji, ki zakon v resnici izvajajo, so se dne 8. septembra 1950 sestali v Celovcu, da zavzamejo k temu vprašanju svoje strokovno stališče. To zborovanje je ob prisotnosti deželnega glavarja Wedeniga in referenta za dvojezične šole vladnega svetnika Justa odločno potrdilo, da je pot dvojezične šole pri danih razmerah edino možna pot, da je to pot, ki naj privede mladino do medsebojnega spoštovanja in razumevanja. Gotovo pa spada med prve značilnosti tega zborovanja sklep, v katerem zahtevajo učitelji, ki resno poučujejo na dvojezičnih šolah, tudi potrebne zaščite pred nerazsodnimi politiki od strani šolske oblasti in vlade.

Igralci Miklove Zale v Nonči vesi.

Po imenovanem šolskem zakonu, ki ima tudi danes polnopravno veljavnost, je v deželi 107 dvojezičnih šol, na katerih poučuje nad 350 učiteljev. Večina teh učiteljev v jezikovnem pogledu ni na taki višini, da bi s pridom mogla vršiti poverjeno ji nalogo. Tu pa bi bila zopet naloga šolske oblasti, da potom obveznih tečajev usposobi vse učne moči, da bodo tudi kos predpisom.

Nujna potreba pa je, da dobijo dvojezične šole svojega skupnega nadzornika, ki bo v resnici skrbel za izvedbo določb. Že leto dni traja boj za mesto deželnega šolskega nadzornika. Naše stališče pri tem je bilo in ostane, da mora ta nadzornik obvladati slovenski jezik, če pa tega ni mogoče izvesti, tedaj morajo dvojezične šole izločiti in za te imenovati moža, ki je popolnoma zmožen slovenskega jezika.

To svoje stališče smo ponovno pismenim in ustmenim potom tolmačili deželnim in državnim oblastem in tudi predsedniku zvezne vlade.

Druga nujnost je sprememba na učiteljskišču. Tri ure jezikovnega pouka za kandidate, ki naj potem v tem jeziku poučujejo v vseh predmetih, je vseka-ko premalo. Predvsem se je pokazala potreba po metodiki dvojezičnega pouka, kar je sicer v šolski odredbi sami že predvideno in se do danes ni izvajalo. Nadalje se je pojavila potreba po pouku realij v slovenskem jeziku za vse one kandidate, ki naj kdaj poučujejo na dvojezični šoli. Za vse to je stavljen šolski oblasti že skoraj leto dni konkreten predlog.

Seveda smo Slovenci zainteresirani tudi na vsej nadaljnji izobrazbi slovenske mladine, ker je naravnost sramota za šolsko oblast, da slovenski maturanti niti svojega materinskega jezika ne obvladajo, ker jim za to šola ni dala nobene ali pa premalo prilike.

Iz tega razloga je Narodni svet koroških Slovencev predložil vsem pristojnim oblastem tudi točen načrt gimnazije, ki naj slovenskim otrokom zagotovi zadosten pouk v obeh de-

želnih jezikih, ker z vso odločnostjo stojimo na stališču, da ne more biti naloga srednje šole v osmih letih napraviti iz slovenskega otroka nemškega maturanta, na drugi strani pa se tudi v polni meri zavedamo važnosti znanja nemškega jezika. Nismo mnenja, da bi morala slovenska mladina iz Koroške iskati svoje izobrazbe izven države, marveč je tukaj domovina dolžna, da to izobrazbo posreduje. V deželi imamo deset nemških srednjih šol. Tudi za slovensko gimnazijo mora biti prostora in denarja.

Še nekaj moramo pri tej priliki navesti. Na vseh realnih gimnazijah v Celovcu, Beljaku in Št. Pavlu je od leta 1946 naprej slovenščina za vse učen-ge obvezen predmet in sicer od petega razreda naprej po tri ure tedensko. Na realnih gimnazijah je torej jezikovna razpredelba taka, da se učenci od prvega razreda učijo angleščine, od tretjega latinščine in od petega razreda pa slovenščine.

Na humanističnih gimnazijah prične v prvem razredu angleščina oziroma latinščina in v tretjem latinščina od- nosno angleščina in v petem razredu grščina. Humanistično gimnazijo pa imamo na Koroškem samo eno v Celovcu s podružnico na Tanzenbergu.

Na celovski realki pa se poučujeta angleščina in italijanščina.

Na celovski trgovski akademiji pa je poleg angleščine italijanski jezik obvezen. Za dijake pa, ki so se namesto italijanščine odločili za slovenščino, je ta obvezna do mature.

Ureditev šolskih prilik na Koroškem bo še slej ko prej stala velikih naporov in mnogo resnega dela. Pri tem delu morajo pomagati učitelji na eni strani in starši na drugi strani. Tudi interes staršev še daleko ne odgovarja važnosti šole kot vzgojnega čimtelja. Starši morajo zahtevati, da se šolski predpisi izvajajo, starši morajo podpreli učitelja pri njegovem delu. Le v skupnem delu bo šola rodila res to, kar od nje pričakujemo vsi, jeklenih značajev, poštenih fantov in deklet, ki so dobro vzgojeni in tudi opremljeni s potrebnim znanjem.

MED AMERIŠKIMI SLOVENCMI

Šele pred dobrimi desetimi leti se je domovina začela zavedati važnosti izseljeniškega vprašanja in odgovornosti do rodne krvi v tujini. Ustanovljena je bila Izseljenska zbornica (1938), ki naj bi navezala stike z našimi izseljenci, jim pomagala in jih skušala ohraniti domovini, ter zbirati zgodovinske podatke o njihovem delu in življenju. Bilo je veliko prepozno, toda vendarle.

Pred tem se je na tisoče in tisoče naših ljudi že odtrgalo od narodnega telesa in se brez varstva, brez pomoči, prepuščeni samemu sebi izgubljalo v tujini. Izseljevanje v Ameriko se je začelo že po letu 1880.; toda po letu 1890. in 1900. se je zdelo, kakor da bi se odprla življenjska žila našega naroda, vse je drlo tja črez morje v obljubljeni deželo. Z vsakim letom se je število izseljencev stopnjevalo, tako da je okoli leta 1910. njih število tu presegalo že 200.000. Domovina je izgubljala svoje najbolj krepke delovne moči, ne da bi se zavedela, da jo to slabi. Po uradni statistiki iz l. 1940. je še 178.640 priznalo svojo slovensko narodnost in slovenščino kot materni jezik je priznalo 146.020. Zato lahko mirno računamo, da je pred prvo svetovno vojsko živelo v Ameriki preko 250.000 Slovencev rojenih v Sloveniji. Primerjaj članek p. Kazimira Zakrajška: Koliko Slovencev je v USA?, ki je izšel v Ave Maria koledarju 1946.

Večina slovenskih izseljencev ni imela namena, da ostane v Ameriki za stalno; temveč samo za nekaj let, da si prislužijo toliko, da pomagajo doma svoji obubožani družini, da rešijo doma svojo zemljo stisk in dolgov in se potem vrnejo. Toda Amerika jih je znala zgrabiti tako, da se niso več vrnili. Povabili so sem še svoje žene, postavili si svoje domove in otroci so jih dokončno privezali. Skoraj za vse je bil začetek zelo težak. Morali so v tovarne, v rudnike in gozdove ter za majhno plačo izvrševati najtežja dela. Danes se njihovi otroci in potomci ne zavedajo več, kaj so morali stari »oldtajmerji« in pijonirji pretrpeti, da so se ohranili. Danes bi tako nujno rabili knjigo v angleškem jeziku, ki naj bi pokazala ameriški

javnosti, koliko je tudi pozabljeni slovenski narod prispeval s svojimi žulji pri gradnji Amerike.

V tem članku nas zanima predvsem vprašanje glede verskega življenja med prvimi in poznejšimi naseljenci; v koliko so si naši izseljenci znali ohraniti vero svojih očetov in kako so si jo ohranili? Bil je med njimi hud boj za vero in nevero, za katerega vedo samo še stari, medtem ko se je domovina za vse to tako malo zanimala, kot da ti naseljenci niso več njeni otroci. Tudi ta boj bo moral nekoč slovenski zgodovinar zabeležiti, ker je bil pristno slovenskega značaja, nekak odmev liberalnega boja doma, samo da se je tu vršil v veliko večji ostrini in imel tudi slabše posledice v verskem pogledu. Ta idejni boj je moralo izvojevati preprosto ljudstvo samo, ki je pokazalo, da ima vključ svojih prilagodljivosti in mehkega značaja, ki se le prerad ukloni in se nagiba na desno in levo, vendar neko žilavost, notranjo moč in smisel za idealizem, samo če ima med seboj nesebične in neustrašene voditelje.

Iz vidika verskega življenja moremo med našimi naseljenci ločiti tri dobe: 1. začetna doba, ko je bilo ljudstvo v celoti verno in je želelo ohraniti svojo vero in slovenske verske tradicije s tem, da so ustanavljali svoje župnije in cerkve ter šole, kar je trajalo od 1890. do 1905. leta. 2. doba, ko se je vsled večjega dotoka ljudstvo raztreslo po vseh državah v večjih ali manjših skupinah, postajalo vsled primanjčovanja duhovnikov versko brezbrizno in odpadalo od svoje vere. 3. doba končne opredelitve in verskega preporeda.

Začetna doba

Če izvzamemo dobo slovenskih misijonarjev med Indijanci, moremo določiti leto 1880. za začetek večjega naseljevanja Slovencev po ameriških industrijskih središčih. Po tej dobi so se Slovenci strnjeno naseljevali in si med seboj za slučaj bolezni ali smrti ustanavljali lokalne bratovske podporne organizacije.

Po vzgledu rudarskih društev sv. Barbare, so tudi ostalim društvom dajali imena kr-

ščanskih svetnikov. Kjer so naši naseljenci naleteli na kakšno cerkev, so hodili tja k službi božji, toda jezika niso razumeli in tuji duhovniki se niso dosti zmenili za slovenske naseljence. Tako so v teh bratovskih sloven-

skih društvih začeli misliti na svoje lastne župnije in cerkve s slovenskim duhovnikom.

Na zapadu (zapadno od reke Missisipi) so v začetku nastale najmočnejše slovenske naselbine in s tem tudi prve župnije in cerk-

Pogled v glavno ladjo bazilike Sv. Petra, ki je napolnjena pobožnih vernikov.

ve. V državi Minnesota (do leta 1914. je bilo preko 20.000 Slovencev) je bila najstarejša slovenska cerkev zgrajena iz hlodov v kraju Brockway l. 1871. Ostale se nahajajo v krajih: Biwabik (ust. 1894.), Chisholm (ust. 1904.), Eveleth (ust. 1903.), Ely (ust. 1890.), Gilbert (ust. 1905.), Tower (ust. 1880), v Greaney (ust. 1907.) ter New Duhuth in Aurora. V vseh teh krajih so Slovenci sami ali skupno z drugimi narodnostmi s slovenskimi duhovniki razvijali živahno versko in cerkveno življenje. V kraje, kjer niso mogli sami ustanoviti svojih župnij, pa so hodili naši duhovniki v pomoč. Škof Ireland je namreč vabil naše dijake v svoje bogoslovje v St. Paul, toda jih je pozneje kot mlade duhovnike nastavljal po nemških župnijah, odkoder so hodili pomagat tudi po naših zapuščenih slovenskih naselbinah, vendar bi jih po naših naselbinah na vzhodu še bolj nujno potrebovali.

V državi Colorado (preko 8500 Slovencev) so si Slovenci osnovali samo tri slovenske župnije: v Pueblo (1895.) in v Leadville (1899.) in v Denver (ust. 1918.), toda kaj je to vpricho toliko drugih Slovencev, ki so ostali zapuščeni.

V državi Kansas (preko 20 slov. naselbin in gotovo preko 2000 Slovencev) je bila ena slovenska župnija v Kansas City (ust. 1908.). Ker so imeli svojo cerkev in svojega duhovnika je bilo versko življenje v tem mestu dokaj trdno. Zanimivo je, kar so nasprotniki o njih napisali: »Naša naselbina je edina med slovenskimi naselbinami v Ameriki, ki se je z vsemi štirimi vogli uprla vsakemu napredku (!), vsaki novi in dobri ideji.« Če bi imeli drugod svojega duhovnika in svojo župnijo, bi tudi drugod »nove in napredne ideje« ne vodile naše ljudi v verski propad.

V državi Montana (uradno je bilo leta 1925. 4000 Slovencev) so Slovenci pomagali pri zidavi cerkve v Great Falls in imajo že domače duhovnike v mešanih župnijah v mestih Anaconda in Meaderville. Svojo cerkev so sezidali tud v East Helena in Butte s slovenskim duhovnikom.

Na skrajnem zapadu v državi Californiji je bilo črez 6500 Slovencev. Ker so naseljeni po mnogih naselbinah, je bila slovenska župnija ustanovljena samo v San Francisco s slovenskim župnikom (ust. 1902.).

V državi Washington (je bilo okrog 2000 Slovencev) so Slovenci zidali cerkve v Black

Diamond. v Krajin (naselbina je dobila ime po naši Kranjski) in v Enumclaw.

V državi Wyoming (Slovencev so cenili okrog 4500) je v mestu Rock Springs slovenska župnija s slovenskim župnikom, ki je bila ustanovljena l. 1910.

**Slovenska cerkev sv. Lovrenca
v Clevelandu, Ohio.**

V državi Nebraska so imeli Slovenci svojega slovenskega duhovnika v So. Omaha gospoda J. Zaplotnika, ki ima zbranega veliko gradiva za zgodovino ameriških Slovencev.

V državi Michigan (število Slovencev je bilo gotovo preko 4000), je bila v Calumet slovenska župnija (ust. 1888) in v Ironwood mešana župnija s slovenskim župnikom. Veliko pozneje (1926.) so v Detroit-u frančiškani ustanovili še eno slovensko župnijo.

V državi Illinois (cenili so Slovencev preko 20.000) je bilo veliko slovenskih naselbin, samo v mestu Chicagi se je naselilo

preko 10.000 Slovencev. V tem mestu sta dve slovenski župniji: sv. Štefana (ust. 1897.) in na južnem delu sv. Jurija (ust. 1903.). Najmočnejšo slovensko župnijo so imeli v Jolietu ustanovljeno 1891. Nadalje so slovenske cerkve in župnije še v La Salle (ust. 1902.), v Waukeegan (ust. 1903.) in v Springfield.

V državi Wisconsin (Slovencev do 13.000) so slovenske cerkve in župnije v Milwaukee (ust. 1916.), v West Allis (ust. 1904.), v Sheboygan (ust. 1910.), in v Wilbard (ust. 1912.).

V državi Ohio (po državni statistiki 40.000 Slovencev) se je največ Slovencev naselilo v mestu Cleveland (preko 30.000 Slovencev), kjer so ustanovili župnije sv. Vida (1893.), sv. Lovrenca (1901.), Marije Vnebovzete (1905.) in sv. Kristine (1925.); dalje v Lorain (1905.) in v Barberton (ust. 1916.).

V državi Indiana (preko 2000 Slovencev) toda le ena župnija je bila ustanovljena za Slovence v mestu Indianapolis (1907.).

V državi Pennsylvania (gotovo preko 50.000 Slovencev) so bile ustanovljene sledeče slovenske župnije in cerkve: sv. Jožefa v Forest City (1904.), Matere božje v Pittsburghu (1892.), sv. Petra v Steelton (1909), sv. Barbare v Bridgeville (1894.) in sv. Jožefa v So. Bethlehem (1913.) in sv. Terezije v Johnstownu (1928.).

V državi Connecticut je samo ena slovenska župnija v mestu Bridgeport (1913.).

V mestu New York so frančiškani ustanovili slovensko župnijo leta 1916. v času, ko je tam gotovo prebivalo preko 2000 Slovencev.

Kjer so bili torej slovenski duhovniki, tam se je v začetniški dobi tudi ljudstvo zbralo okoli njega in so s svojimi težko prisluženi dolarji zidali skromne cerkvice, cerkvene dvorane in katoliške šole, kjer so tudi poučevali otroke slovenskega jezika. Tako so Slovenci verniki sezidali do leta 1917. štirinajst katoliških farnih šol. Kjer pa duhovnika niso nikoli videli ali samo poredkoma, so pa naši ljudje kmalu padli v versko brezbriznost, opustili v tujih cerkvah svoje verske dolžnosti in se vsemu katoliškemu življenju vedno bolj odtujili. Otroke niso dali več krstiti, pošiljali so jih v »publične« šole, kjer niso slišali nikoli nič o Bogu ali o kaki veri. Pa tudi »salooni« (kjer so točili opojne pijače) so izvršili med našimi naselenci

veliko hudega. S pijačo pa je prišlo vse drugo moralno zlo. Če primerjamo število župnij, ki smo jih navedli, in štejemo število vseh Slovencev, saj je bilo po vsej Ameriki raztresenih preko 400 slovenskih naselbin, bomo spoznali, kolik greh je storila domovina nad svojimi otroki, da ni poslala za njimi pravočasno izseljenjskih duhovnikov. Najbolj žalostno je bilo versko stanje v državi Pennsylvaniji, kjer je bilo največ slovenskih naselbin, ki so kmalu postale trdnjave brezvernega socializma. Prav tako vidimo v gozdovih in rudnikih West Virginije, kjer je bilo v začetku gotovo naseljenih preko 4000 Slovencev, toda zapuščeni in zanemarjeni, brez slovenskega duhovnika in brez domače župnije.

Samo en primer take zapuščenosti. Bilo je

Tiskarna „Ameriške domovine“, dnevnika ameriških kat. Slovencev.

okolj l. 1940. ko so iz Johnstownске bolnišnice klicali v župnišče sv. Terezije, naj pride duhovnik sprevidet na smrt bolno staro ženo. Ženica ni znala dosti angleščine, pa jo vpraša duhovnik, kake narodnosti je, in pove, da je Slovenka. Duhovnik se ji predstavi, da je tudi on ameriški Slovenec. Vzradoščena se stara ženica dvigne in pravi: »Marija me je uslišala. Nisem v teh gozdovih nikoli zvedela, da je v Ameriki kak slovenski duhovnik, toda vedno sem v svoji zapuščenosti molila k Materi božji, da bi se mogla vsaj pred smrtjo spovedati.« Drugi dan zjutraj, na praznik Brezmadežne, je žena umrla.

Nekateri ameriški škofje so videli to silno potrebo, toda sami niso imeli svojih duhov-

nikov, in če so prosili v stari kraj zanj, so zaman nanje čakali. Clevelandski škof je poklical slovenske frančiškane, ki so pozneje ustanovili redovni Komisarijat, toda prišlo jih je premalo in še ti so naleteli na ogromno težav. Ko je videl p. Kazimir Zakrajšek veliko polje dela, je trikrat odšel v domovino in prosil tako v Ljubljani, v Mariboru in Zagrebu, naj vendar domači škofje pošljejo duhovnikov v Ameriko, toda vse prošnje so bile zaman. Tukaj pa je tisočem in tisočem slovenskim in hrvaškim naseljencem grozil verski odpad in dušna smrt.

Približno z letom 1905. se začenja druga doba v verskem življenju ameriških Slovencev, ko so se protiverske sile začele organizirati v fronto proti vsemu, kar je slovensko katoliškega. Začenja se doba borbe med vero in nevero najprej skrito za bratovskimi podpornimi društvi in potem vedno bolj očitno, dokler ni socialist Kristan začel z javnimi shodi po vsej Ameriki. Veri nasprotno sile so pokazale veliko spretnost v odtujevanju ljudi od vere in zavajanju po svojih društvi, organizacijah in časopisih. Imeli so

lahko delo in se po krajih, kjer ni bilo slovenskega duhovnika, hitro razširili. Prvi predhodnik in poznejši zvesti sodrug, toda prikrit sovražnik vere in včasih celo »branitelj pravega katoličanstva«, je bil časopis »Glas naroda« (začel je izhajati v New Yorku leta 1893.), ki se je zelo hitro razširil ter je imel l. 1910. že čez 9000 naročnikov. Hotel je kazati nepristransko in katoliško lice, toda povsod je znal vbrizgati strup liberalnega protiverskega duha. Pisal je v duhu ljubljanskega »Slovenskega naroda« in se je bal, da se ne bi prenesel sem v Ameriko starokranjski klerikalizem in Jegličev boj proti liberalizmu. Bolj jasno svobodomiselno protiversko stališče je pokazal list »Glas svobode« pozneje »Proletarec«, ki je začel izhajati v Chicagi leta 1903. Ta je sprožil misel, da bi se organizirali vsi takozvani »naprednejši« Slovenci, ki se nočejo vezati s katoliškimi jednotami v novo slovensko narodno podporno jednoto, kar se je zgodilo leta 1904. Konec leta 1905. je štela ta podorna organizacija »naprednejšega mišljenja« že 1500 posameznih društev. Toliko društev v tako kratkem času je znak, kako lahko je bilo njihovo delo in kako malo odporne katoliške sile in verske zavesti je še bilo med slovenskimi naseljenci. Ta organizacija je izdala kot svoje propagandno geslo: »Slovenci, ne brigamo se, h kateri veri pripadate, na kakšen način molite Boga, ali če ga sploh ne molite, ampak v naših vrstah ste dobrodošli vsi rojaki, ki so pri volji delati za uresničenje načel svobode, enakosti in bratstva.« Sami priznavajo, da je bila v teh načelih tista skrivnostna sila in agitatorična moč, ki je širila krog članstva Slovenske narodne podporne jednote. Podporna organizacija je bila torej samo sredstvo za širjenje svobodomiselnih, marksističnih in ateističnih idej. Sporedno z ustanavljanjem osrednje napredne organizacije, so se po vseh slovenskih naselbinah širila marksistična moška in ženska društva povezana v jugoslovanski socialistični zvezi in obenem v isti vrsti so se širila društva svobodomiselne zveze, ki je v letu 1923. imela že 181 društev in zastopstev. Vse tri smeri: liberalna, framazonska in socialistična so si bile edine v boju zoper duhovnike in vero ter v svojih časopisih napovedale oster boj proti vsemu, kar je bilo došlemu katoliškemu Slovincu svetega. Način boja, ki je bil neerak, je postajal vedno

Slovenska cerkev sv. Jožefa v Joliet-u Ill.

ostrejši od veri nasprotne strani in je mnogokrat, da ne rečem večinoma, presegal vse meje dostojnosti. Osební napadi so se vršili ne le po časopisju, ampak tudi dejansko po naselbinah, kjer se katoliški Slovenci že niso več upali v cerkev, da ne bi bili oblateni in osramočeni. Marksistični nauki in progresivnost človeštva jim je postala vera, katoliška Cerkev, vera in duhovniki so jim bili le reakcija, napotje človeškemu in delavskemu napredku. Vse to je prijalo našim slovenskim delavcem, ki so bili od ameriškega kapitalizma nezaščiteni in velikokrat zlorabljeni. Glede vere so pa tako hitro padli v versko brezbriznost in jim je bilo zelo prav, da jim ni bilo treba plačevati za cerkev in podpirati župnijo. Tako so raje svoje dolarje nosili v gostilne in v znamenje napredka in verske neodvisnosti so začeli zidati razne domove in socialistične dvorane. Vsega skupaj so v Ameriki sezidali samo na nasprotni strani okoli 80 domov. Toliko bi moralo biti tudi več cerkva, pa ne bi prišlo do tega žalostnega dejstva, da je dve tretjini slovenskih naseljencev v dvajsetih letih opustilo versko življenje in dejansko odpadlo od vere in Cerkve. Tako je mogla »Prosveta« ob dvajsetletnici napredne jednote zapisati: »Zgodovina ameriških Slovencev naj bi se delila v dve glavni dobi: v dobo pionirjev in misionarjev in v dobo emancipacije. Z ustanovitvijo narodne podporne jednote je bila zaključena prva doba in začela se je druga. Leto 1904. je epohalni mejnik med obema

dobama. V prejšnji dobi so bili župniki absolutni gospodarji v vseh naših naselbinah, vse plasti življenja našega priseljenca so imele religiozni pečat. Podporna društva, ki so takrat obstojala, so bila izključno klerikalna. Če si prišel v naselbino, kjer ni bilo slovenske fare, si mogel podpirati druge cerkve. Vse drugo je lahko izostalo, samo cerkev je morala biti insalun. To dvoje je bilo vedno skupaj... Z revolucijo leta 1904. pa je prišla nova doba. Naš delavec se je osamosvojil... farovškemu bojkotu so bili porezani kremplji... naši delavci so nehali graditi cerkve in začeli so graditi svoje delavske dvorane. Vse cerkve, kar je bilo zgrajenih po slovenskih naselbinah, datirajo brez malega iz misijonske dobe. Na prste ene roke lahko preštejete vse tiste, ki so bile zgrajene, odkar živi in raste in cvete SNPJ. Slovenska narodna podporna jednota je v dvajsetih letih svojega življenja zgrnila pod svoje okrilje preko 50.000 delavcev in njih otrok, ima preko 500 društev in blizu dva milijona dolarjev premoženja.«

Kaj je pa bilo s katoliško fronto (če jo smemo imenovati fronto?) v tem boju za vero in nevero med katoliškimi naseljenci? Imeli smo katoliški tednik »Ameriški Slovenec«, ki ga je vodil nekaj časa monsignor Buh in pozneje v Jolietu Šušteršič, toda široke slovenske delovske mase ni mogel zajeti in ne v nje prodreti. Bil je večinoma premil in preboječ, boječ se, da ne bi kalil ljubega miru. Že leta 1894. se je v Jolietu ustano-

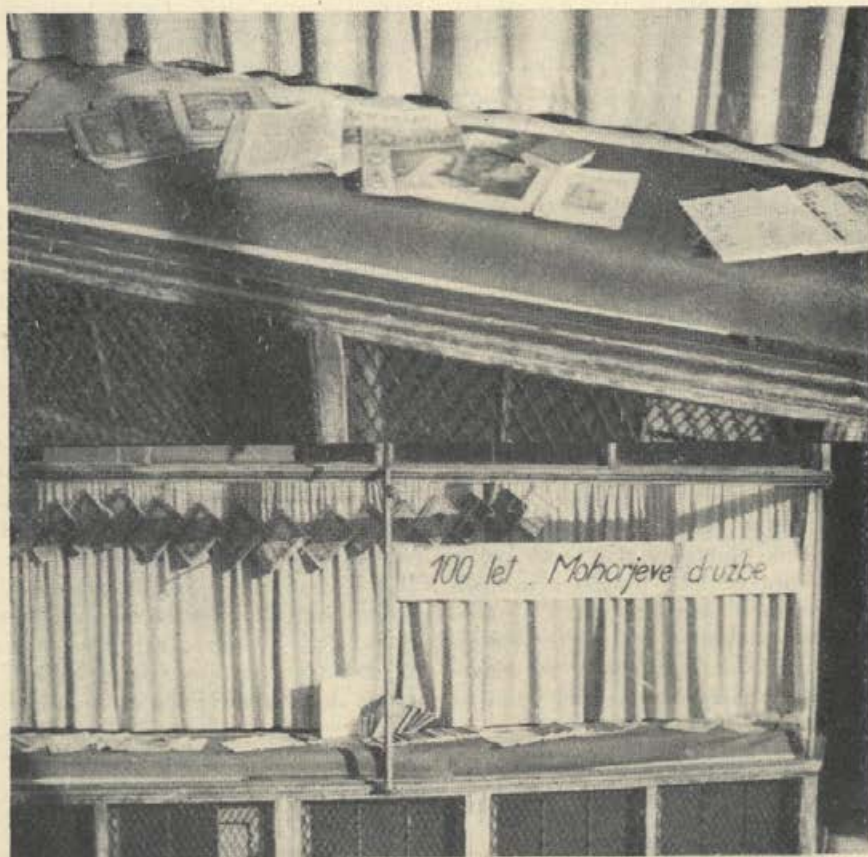

Samostan slov. frančiškanov v Lemontu, Ill., kjer je božja pot Marije Pomagaj. Ameriške Brezje.

vila Kranjsko slovenska katoliška jednota ne samo z namenom, da organizira v osrednje društvo posamezna podporna društva, ampak v prvi vrsti tudi z namenom, da ohrani Slovincem katoliško vero v tujini. Toda manjkalo je v tej organizaciji odločnega borbenega duha, duhovnega vodstva in močnih duhovnih voditeljev. V primeri z njo na-

nia je morda životarilo le eno, vse drugo je bilo v nasprotnem taboru. Ob tridesetletnici K. S. K. J. je moral Dr. Hugo Bren ugotavljati žalostna dejstva: da se je »Glasilo« katoliške jednote za katoliško stvar le tu in tam previdno oglasilo. »Amerikanskega Slovence«, nekdanj junaka dneva, je pod nesrečnim Klepčevim jerobstvom za časa najhuj-

V Clevelandu so naredili razstavo Mohorjevih knjig — ob stoletnici Mohorjeve družbe.

sprotno organizacijo v tem boju ni pokazala dosti življenjske sile in ne volje, da organizira enotno katoliško fronto. Treba je samo primerjati števila društev in članov v obeh organizacijah, pa nam bo jasna njena katoliška šibkost. Toliko je resnica, da je vztrajala na tem, da opravi njeno članstvo velikonočno spoved, zaradi katere se je na obeh straneh bil hud boj. V državi Pennsylvania je imela katoliška organizacija samo osem svojih društev, medtem ko jih je imela nasprotna preko 150. V državi West Virgi-

ših bojev tako hudo starostni revmatizem lomil, da je lastne strelne järke bombardiral. Kakega drugega tiskanega bojevnika za naše verske svetinje sploh nismo imeli. Le »Ave Maria«, ki je bila takrat še sama, je kot amazonka nastopila. (Glej Ave Maria, 1925. str. 148). Tako je v teh versko tako kritičnih časih bilo v katoliških vrstah veliko osebnega boja in nasprotovanja in geslo je bilo: samo ne napadati in odgovarjati, ohranimo si svoj mir. Iz tega časa so značilne opazke preprostega slovenskega rudarja: »Si-

cer me ni navdajalo z bridkostjo dejstvo, da je med ameriškimi Slovenci vladal tak protiverski fanatizem, pač pa me je žalostilo dejstvo, da so bili katoliški Slovenci nasproti svojim napadalcem tako tihi, mirni, tako mrtvi, kot da bi bili od njih že premagani; da je vladal na njih strani tak mir, da se je pustilo sovražniku delati, kakor in kolikor se mu je poljubilo, da se ga je od katoliške strani celo podpiralo...» (Ave Maria, 1925. st. 151.) Katoliško ime sta na zunaj nosili še dve podporni organizaciji: Jugoslovanska katoliška jednota, kjer se je vršil hud boj ali naj ohrani ime katoliška ali naj se izpusti. Imelo je za glasilo »Glas naroda«, kar znači, da je bilo v liberalnih rokah. Druga organizacija je bila: »Slovensko katoliško društvo sv. Barbare«, ki je imelo tudi za svoje glasilo »Glas naroda«, in se je pozneje v tem boju združilo z napredno jednoto.

Tako je stal sredi boja osamljen slovenski nabožni list »Ave Maria« s svojim ustanovnikom frančiškanom p. Kazimirom Zakrajškom, ki je začel načelen boj za katoliško vero z geslom: rešimo z Marijo, kar se rešiti da! Po svojem prihodu je čez dve leti 1909. začel z verskim listom »Ave Maria«, pri katerem je zbral vse, ki so še ostali verni. Kmalu je postal edini borbeni katoliški list in proti njemu se je strupeno dvignilo vse protiversko časopisje. Skušal je zbuditi med katoličani versko zaspanost in pregnati gnili mir med njimi. P. Kazimir je skušal z duhovnimi vodji v K. S. K. J. okrepiti katoliško zavest. Ustanovil je v Clevelandu list »Sloga«, začel z lastno tiskarno, jo preselil v središče nasprotnikov v Chicago in ustanovil katoliški dnevnik »Edinost«. Hodil je po misijonih in zbujal v vernih poguma in odločnosti. Ustanovil je v New Yorku Družbo sv. Rafaela, ki naj bi se razširila po vseh naselbinah in bi predvsem skrbela za naselbine brez domačega duhovnika. Organiziral je Zvezo katoliških Slovencev, ki je v letu 1917 imela že 1500 članov. Škoda, da je Zveza duhovnikov, ki jo je ustanovil, tako hitro propadla. In tudi velika misel slovenski katoliški kolegij, kjer naj bi se slovenski mladeniči izobraževali za duhovniško delo med svojimi rojaki, se mu ni uresničila. Ustanavljal je društva Presvetega Imena za može in fante ter Materina katoliška društva. Vsak objektivni zgodovinar, ki

bo raziskaval kulturno-verske razmere med ameriškimi Slovenci, bo moral priznati zasluge, ki jih je imel ta mož, da se je ustavila brezverska povodenj med našimi naseljenci.

Z letom 1923. lahko trdimo, da začenja tretja doba katoliškega preporoda med naseljenci. Ni se sicer vse rešilo, kar bi se rešiti moglo, toda zbudila se je v mnogih spet verska zavest, utrdile so se katoliške organizacije in obe fronti sta bili opredeljeni. Vodstvo v Kranjski slovenski jednoti je prevzel Anton Grdina, ki je svojo organizacijo moralno in številno dvignil, in začel organizirati katoliške slovenske shode po vseh večjih naselbinah, česar se prej nikdar ne bi moglo izvršiti brez predhodnega trdega boja okoli prapora »Ave Maria«. Leta 1926. je lahko že prišel slovenski nadškof Anton Bonaventura Jeglič v Ameriko, kjer je po naselbinah birmoval in ljudi navduševal, naj ostanejo zvesti svoji sveti veri. V tem letu je nadškof v Lemontu — na ameriških Brezjah — slovesno krónal našo Marijo Pomagaj za Kraljico ameriških Slovencev.

Kako je danes po petdesetih letih? Na stara leta so se mnogi stari naseljenci spet spomnili, da je Bog in da spadajo v katoliško Cerkev, mnogih pa je še vedno sram, da bi šli v cerkev. Številčno stanje slovenskih župnij in cerkva prej naštetih se ni mnogo spremenilo, samo nekatere so izgubile slovenskega župnika in več modernih katoliških šol se je ustanovilo. Mnogo sinov slovenskih staršev stopa v semenišča in razne redove, toda izgubljaajo slovensko zavest, le frančiškansko bogoslovje v Lemontu, goji še vedno z vso skrbnostjo slovenski jezik. Ti slovenski frančiškani oskrbujejo danes šest slovenskih župnij in vodijo slovenske misijone po župnijah. Omeniti je treba še slovenske šolske sestre, ki so prišle v Ameriko l. 1909., ustanovile si tukaj svojo provincijo, ki šteje 126 sester in vodijo 15 šol. Njihova materna hiša je na Asiškem gričku blizu Lemonta in obenem oskrbujejo ravno tam dom za naše stare ljudi.

Stari rod prvih naseljencev izumira in po naselbinah živi in raste že drugi, tretji in četrti rod. Tukaj rojeni drugi rod po slovensko strnjениh župnijah in naselbinah govori še dosti dobro slovenski jezik in še se priznava za Slovenca, medtem ko tretji in četrti rod sicer razume jezik svojih starih staršev, toda govorjenje mu gre težko. Po državni

statistiki iz l. 1940. je še 146.000 slovenskih Amerikancev izjavilo, da je slovenščina njihov materin jezik. Tem dejstvom primerno se mora ravnati tudi cerkveno in društveno življenje po slovenskih župnijah. Slovenski župnik prevzame takozvano slovensko mašo in pridigo, njegovi duhovni pomočniki, že tukaj rojeni, pa govorijo mlajši generaciji po angleško. Tako se dogaja, da so slovenske maše vedno manj obiskane, angleške maše pa so napolnjene z mladino. V začetku so po naših šolah poučevali tudi slovenski jezik, sedaj pa je ves pouk v angleščini, le tu in

tam se nauče otroci kake slovenske pesmice. Slovenski nabožni list »Ave Maria« ima še vedno 4200 naročnikov.

Merilo katoliškega življenja je prav gotovo katoliško časopisje. Poleg mesečnika »Ave Maria« izdajajo in vzdržujejo katoliški Slovenci še dnevnik »Ameriška Domovina«, tednik »Glasilo Katoliške Slovenske Jednote« in mesečnik »Novi svet«. Ženska Zveza pa izdaja tudi svoj mesečnik, ki ga smemo imenovati katoliškega, z naslovom »Zarja«.

P. Kalist Langerholc O. F. M.

Nova maša p. Bazilija Valentina O. F. M., v lurški votlini na Ameriških Brezjah.

Joža J. Lovrenčič ml.:

Melodija

*V durih in molih igra mi življenje,
želje poganjajo v novo brstenje,
duša o sreči, ljubezni mi sanja,
v srcu pa up hrepenenja poganja.*

*V upanju kratko je moje veselje,
ker v bolečini vtope se vse želje,
v večnosti tonejo dura napevi,
v sanje me spremljajo le kot odmevi.*

Spoznanje

Mladost — sanja!

*Življenje,
tvoj akord — hotenje!
Tvoja melodija — hrepenenje!
Tvoja sinfonija — trpljenje!*

*Zdaj nemo v daljave strmim,
mladostno opojnost nazaj si želim.*

NEKAJ OBLETNIC

400-letnica prve slovenske knjige

Catechismus

In der Windischen Sprach
sampt einer fürthen Auslegung
in gesang weiß. Item die Litar
nat und ein predig vom rech
ten Glauben/ gestellt/ durch
Philopatridum
Illiricum.

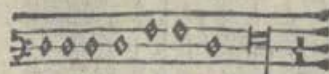
Anu fratku Poduzhene skates
rim vsaki zhlonik more vs
nebu pyti.

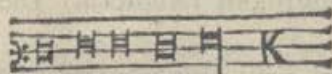
Psalm 3, 2.

Reminiscetur & conuertentur ad
Dominum universi fines terra.

Ta Drugi Chor.

Vlshinaslubi Gospud Bug.

Smilise zhes nas.
Smilise zhes nas.
Sai nam vezhni Dyr.
9

Slika Trubarjevega Katekizma in vzorec iz Pesmarice.

Letos poteka 400 let, odkar smo do-
bili Slovenci prvo tiskano knjigo. Ta
dogodek je pomemben, saj smo šele
s knjigo res stopili v krog kulturnih
narodov. Do tedaj je bila naša beseda
omejena samo na vsakdanjo govorico
preprostega ljudstva, na narodno pe-
sem in na redke zapiske, večinoma
verske vsebine. L. 1551 pa smo dobi-
li knjigo, ki je vsemu svetu izpričala,
da živi v osrčju Evrope majhen slo-
venski narod, ki hoče v kulturi družno
korakati z velikimi narodi. Knjiga je
tudi dokazala, da je slovenščina do-

volj razvita in bogata, da se lahko iz-
razijo v njej vse misli in želje tudi v
tiskani besedi. Še pomembnejše pa je
dejstvo, da smo dobili Slovenci prvo
knjigo prej kot marsikateri večji ev-
ropski narodi.

Kako je prišlo do prve slovenske
knjige? Leta 1548 je moral zapustiti
Slovenijo Primož Trubar (1508–1586),
največji slovenski protestant. Zatekel
se je v Nemčijo. V bavarskem mestu
Rotenburgu ob Tauberi je dobil mesto
pridigarja. Tu je popolnoma prelomil
s katoliško vero in postal pravi pro-

PRIMOŽ TRUBAR

* Raščica pri Velikih Laščah 1508
† Derendingen (Nemčija) 1586

testant. Ker pa ni mogel širiti novih naukov med Slovenci z živo besedo, se je oprijel misli, da bi tiskal knjige. Misel je bila za tedanje razmere drzna.

in velika. Takoj se je namreč pojavilo vprašanje, v katerem črkopisu in v kaki slovenščini. Črkopisa doslej nismo imeli, zato je bil Trubar v hudi zadregi. Dolgo je o tem premišljeval, pravi sam, in se končno odločil za gofico, za nemški črkopis. Na odločitev je vplivalo gotovo to, da je bil Trubar v Nemčiji in so mu bile nemške črke najbližje. Še težje je bilo vprašanje jezika. Za katero slovensko narečje naj se odloči, da ga bodo razumeli vsi Slovenci? Tudi tu je našel dobro rešitev. Videl je, da so ga povsod razumeli, če je govoril dolnjsko narečje, kakor ga je v Raščici pri Turjaku naučila mati. Zato je sprejel svoje domače narečje. Ko si je bil na jasnem glede črkopisa in jezika, se je lotil dela. In tako sta 1551. leta izšli prvi dve slovenski knjigi: *Abecedarium* (Abecednik) in *Catechismus* (Katekizem). Abecednik obsega 8 listov in je namenjen ljudem, da se nauče brati. Katekizem je zelo obširen in vsebuje izbor iz različnih nemških protestantskih katekizmov, nekaj molitev in pesmi z notami. Trubar se ni podpisal in tudi tiskarnar Morhart v Tübingenu se je skrnil pod tuje ime.

Janez Nepomuk Edling

Pred 200 leti, 1. maja 1751, je bil krščen v Gorici grof Janez Nepomuk Edling. Več let je bil upravitelj škofje-loških posestev freisinškega škofa. L. 1777 je postal poročevalec ljubljanske šolske komisije in odslej je njegovo ime tesno povezano z razvojem slovenskega osnovnega šolstva. Zavedal se je, da se mora vršiti pouk v materinščini, zato je odpravil na Kranjskem tako imenovane nemške šole in jih nadomestil s slovenskimi. Z njegovo pomočjo smo dobili tudi primerne slovenske šolske knjige, brez katerih bi

šola ne mogla uspevati. Sam je prevedel dve šolski knjigi iz nemščine. Njegov vpliv na šolskem polju je segal tudi na Goriško in Štajersko.

Edling je bil prijatelj slovenskih preroditeljev Kumerdeja, Linhart, Japlja, Deva, Zoisa in Pohlina. Z njimi je obnovil leta 1781 v Ljubljani učeno društvo: *Academia operosorum* in bil njen podpredsednik. Sodeloval je tudi pri Pohlinovem pesniškem zborniku *Pisanice*. Umrli je na Dunaju 1793.

Anton Martin Slomšek

(150 letnica rojstva)

Dne 26. novembra 1800 se je rodil na Slomu pri Ponikvah Anton Martin Slomšek, poleg Prešerna največji Slovenec v prvi polovici 19. stol. Njegova življenjska pot je preprosta. V Celju je dovršil gimnazijo, nato je stopil v celovško bogoslovje. Kaplan je bil na Bizeljskem in pri Novi Cerkvi. Nato so ga poklicali v celovško bogoslovje, kjer je bil deset let duhovni vodja. Za šest let je odšel v Vuzenico za nadžupnika, dekana in šolskega nadzornika. Leta 1846 so ga posvetili za lavantinskega škofa. Njegov sedež je bil najprej v št. Andražu na Koroškem, leta 1859 pa je prenesel škofijsko stolico v Maribor. S tem je rešil slovenski del Štajerske in združil vse štajerske Slovence v svoji škofiji. Umrl je 1862. leta.

Slomšek je bil izreden človek v življenju in delu. Njegovo življenje je bilo vzorno, polno zatajevanja, premagovanja, krščanske ljubezni in dela za sočloveka. Zato zasluži, da se dela na tem, da bi ga Cerkev proglasila za svetnika.

Njegovo delo za slovenski narod se je začelo, ko je bil še bogoslovec. Že tedaj je zbiral sošolce in jih učil slovensščine. Zavedal se je, da mora zlasti duhovnik dobro obvladati slovensščino. Stalno je govoril: „Duhovnik mora jezik, v katerem mu je občevati, popolnoma v svoji oblasti imeti in nad površjem navadnega ljudskega govora stati, da mu bode mogoče ljudstvo k sebi povzdigniti in ga požlahtniti.“ To delo je še razširil in poglobil, ko je bil v bogoslovju duhovni vodja. Poleg cerkvenih nauk je učil bogoslovce tudi ljubezni do ljudstva in jezika. Po dvakrat na teden je zbiral svoje učence in jih uril v slovensščini. Ti Slomšekovi tečajji so zelo pomembni, kajti na njih se niso samo bodoči dušni pastirji priučili pravilnejše slovensščine, na teh tečajjih so se polagali temelji mladinske književnosti. Na teh tečajjih je med bogoslovci vzgojil celo

vrsto slovenskih pisateljev, tu je nastalo več mladinskih in nabožnih spisov. Slomšek je namreč dajal za vajo prevajati spise nemškega mladinskega pisatelja Krištofa Schmida. Poznejši pesnik Jožef Hašnik poroča o tem prevajanju naslednje: „Mi bogoslovci smo bili velike reve, kar zadeva „copiam verborum“ (to je: besedni zaklad) in pravilnost slovniških oblik; trud, katerega je Slomšek s popravljanjem naših prevodov imel, je bil neizmeren. Pilil in gladil jih je noč in dan, v počitnicah pa uredoval in korekture opravljal.“ Na ta način je izdal Slomšek sedem knjig prevodov iz Kr. Schmida. Ker so po takratni navadi darovali otrokom knjige ob zaključku šolskega leta pri javnih skušnjah, so se v velikem številu in hitro razširile in vzbudile mnogo zanimanja.

Ko je Slomšek poskrbel za bogoslovce, se je obrnil k mladini. Tedanje osnovne šole na Štajerskem so bile večinoma nemške in jih je ljudstvo odklanjalo. Mladina je ostajala doma in bila neuka. Slomšek je začel ustanavljati tako imenovane nedeljske šole. Vršile so se ob nedeljah in so poučevali večinoma duhovniki. Namejnene so bile ne samo otrokom, ampak vsem, ki niso znali brati in pisati. Slomšek je sam poučeval v nedeljskih šolah, a tudi bogoslovcem in duhovnikom je vedno priporočal, naj odpirajo take šole. Za te šole je napisal prelepo učno knjigo: *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* (1842). Tu je v okviru povesti združil vse, kar mora kmečki človek vedeti o Bogu, svetu in življenju. V enem šolskem letu se odigrava pred bralci šolsko in domače življenje tedanje štajerske. Ni stvari, ki bi mogla zanimati vaškega človeka, da je ne bi Slomšek v knjigi obdelal. Nedeljske šolarje poučuje o lepem vedenju, o snažnosti, o zdravstvu, o boleznih, o strežbi bolnikom, o obrambi pred ognjem, o sadjarstvu, o zemljepisju, o zvezdoznanstvu, o pravnih

zadevah, o alkoholizmu, o vojaščini, o vražarstvu itd. Knjiga je doživela več ponatisov in spada še danes med najboljše slovenske učbenike. Poleg nje je napisal večinoma sam še deset učnih knjig za slovenske šole.

Komaj je uredil nedeljske šole, že je hotel dati tudi odraslim knjig v roke. Leta 1845 je nameraval ustanoviti Društvo za izdajanje dobrih slovenskih knjig. Ko mu oblast tega ni dovolila, je začel še istega leta izdajati *Drobtinice*. Njihova vsebina je bila skrbno izbrana. Najprej so prinašale verske in nabožne članke, nato življenjepise velikih mož in žena, nato povesti, prilike in basni, na koncu pa pesmi. Drobtinice so bile več desetletij prava ljudska zakladnica vsemogočega znanja. Slomšek še ni miroval, dokler ni 1851. leta pridobil Andreja Einspielerja in Antona Janežiča, da sta ustano-

vila Društvo sv. Mohorja, iz katerega se je leta 1860 razvila *Mohorjeva družba*.

Pri vsem tem delu je Slomšek veliko pisal in pesnil. Vsi njegovi spisi imajo krščansko vzgojni in narodno spodbudni značaj. Za Slomšeka je bila služba Bogu in narodu ista, kršitev dolžnosti do ljudstva in jezika je štel za velik greh. O tem je govoril o binkoštnih leta 1834 znamenite besede: „Materin jezik je najdražja dofa, ki smo jo dobili od svojih starih. Skrbno smo ga dolžni ohraniti, olepšati in svojim mlajšim zapustiti. Človeški jezik je talent, ki ga nam je izročil Gospod nebes in zemlje, da bi z njim kupčevali in napravili veliko dobička. Kdor svoj materin jezik pozabi, malopridno zakoplje svoj talent; Bog ga bo nekoč terjal zanj in vsi zaničevalci svojega jezika bodo vrženi v temo.“

Ivan Tavčar

(100 letnica rojstva)

Letos bomo obhajali stoletnico rojstva pisatelja Ivana Tavčarja. Kot večina slovenskih pisateljev se je rodil v preprosti kmečki hiši v Poljanah nad Škofjo Loko. Gimnazijo je dovršil v Novem mestu in Ljubljani, pravo na Dunaju. Postal je odvetnik v Ljubljani.

Dolga leta je bil deželni in državni poslanec in vodja Narodne napredne stranke. Od 1910 do smrti 1923 je bil ljubljanski župan.

Tavčar je začel pisateljovati že v gimnaziji. Veliko je bral tuja dela, imel pa je tudi bujno domišljijo. To dvoje se je združilo, zato so njegove prve povesti in novele polne romantike, napolnjene z nekim oddaljenim, že umirajočim življenjem propadajočih slovenskih gradov, ali pa se gode v tujem okolju (n. pr. Gospa Amalija, Dona Klara, Antonio Gledjevič, Otok in Struga). Kmalu pa se je zavedel, da mora podajati domače življenje, zato je posegel v škofjeloške hribe in napisal venec vaških povesti *Med gorami*. A tudi tu ne slika vsakdanjih ljudi, ampak izredne postave, čudake z romantičnimi lastnostmi.

Kot romantik se je zanimal tudi za slovensko zgodovino. Sodobno življenje se mu je zdelo nezanimivo, enolično, v preteklosti pa je laže našel močne junake in izredne dogodke, kar

je odgovarjalo njegovi naravi. Ta snov se je tudi najbolj prilegala njegovemu svobodomiselstvu, saj je ob dogodkih v preteklosti najlaže udaril po svojih političnih nasprotnikih. Zato je posegel v dobo verskih bojev v 16. in 17. stoletju in jih precëj tendenčno obravnaval v povesti *Vita vitae meae*, *V Zali* in *Grajskem pisarju*. Višek je dosegel v satiri 4000, kjer ostro in večkrat neokusno napada in smeši dr. Mahničã. Tudi nadaljnji deli iz slovenske zgodovine, *Ivan Solnce* in *Izza kongresa*, nista brez tendence. Ker ju je pisal proti, sta preveč razvlečeni in jima manjka dodelanosti značajev in zgradbe. Pri vseh teh delih je Tavčarja vodila politična strast, zato jim manjka pravega umetniškega čara in neke sproščeniosti.

Šele proti koncu življenja se je Tavčar umiril in ustvaril dve dovršeni

umetniini: *Cvetje v jeseni* in *Vi-soška kronika*. Prva je idila o lepoli kmečkega življenja in dela v škofjeloških hribih. Pisatelj je izlil vanjo svoje hrepenenje po preprostem kmečkem življenju in izgubljeni mladosti, pokazal pa tudi prepad, ki je nastal med izobražencem in kmečko naravnostjo.

Najboljše Tavčarjevo delo pa je *Vi-soška kronika*. Čudovito se je poglobil v zgodovino, v duha in življenje preteklosti, v dobo protireformacije, ki je s svojimi vojskami in vražami razburjala naše ljudi. Slog je tako stariinski, da imamo vtis, da v resnici pripoveduje zgodbo Izidor Kalan, ne pa Tavčar. Vse osebe so dograjene do potankosti, zlasti Izidor in njegov demonski oče, zgradba je jasna, pripovedovanje teče brez vsake tendence. *Vi-soška kronika* spada med najboljša slovenska pripovedna dela.

Josip Murn-Aleksandrov

(50 letnica smrti)

Dne 18. junija bo preteklo 50 let, odkar je legel v grob Josip Murn, s pesniškim imenom Aleksandrov. Murn je bil najsiromašnejši slovenski pesnik. Bil je nezakonski otrok služkinje. Mati ga je pustila takoj po rojstvu pri tujih ljudeh in tuj kruh je jedel celo življenje. Dobrotniki so ga poslali v šole, da je dovršil maturo. Kmalu po maturi pa se ga je lotila jetika. Umrl je v Ljubljani v stari cukrarni komaj 21 let star, in sicer na istih postelji koč dve leti prej njegov prijatelj pesnik Kette.

Murn se je poskusil v pesmi že v tretji gimnaziji. Sprva je bil plah in nezizrazit in se je razvil šele zadnja leta življenja. Največ navdihnjenja mu je dala narava, kamor se je zatekel v svojih samotnih urah. Narava se je zli-la z njegovim razpoloženjem v enoto, da nekako ni meje med pesnikovo otožnostjo, šumenjem gozdov, pehjem ptič, žuborenjem potočkov in hrumenjem rek. Ob njegovih pesmih vidimo valovanje trav in žit, opaja nas med

cvetoče ajde, slišimo brenčanje čebel, nad poljem pa se dviga škrjanček in gostoli svoje vesele pesmi. V njegovih kmečkih pesmih je čudovita enotnost človeka in narave. To so prve čiste impresije v našem slovstvu.

Kmalu pa se oglasi v večernem

mraku črni vran, znanilec smrti. Od-
slej spremlja Murnovo pesem nepre-
stana slutnja bližnje smrti, da si smrt in
življenje nekako podajata roko. Pes-
nik se smrti boji, beži pred njo, sanja
o belem kmečkem dvoru, kjer bi živel
s svojo Alenčico in kadil dolgo pipo.
Toda taki veseli trenutki so redki in

ko nastopi dolga, dolga zimska noč,
se ga spet poloti obup.

Najlepše je označil Murna Oton Žu-
pančič z besedami:

brezplodno hrepenenje, kljubovanje,
to bila tvoja grenka je mladost:
samoten plamen, z vetrom se boreč,
na tla pritiskan, kvišku koprneč...

Fran Erjavec:

Nadškof dr. Anton Bonaventura Jeglič

Ob stoletnici njegovega rojstva

Dne 29. maja tega leta je minilo sto
let, odkar je bil rojen v kmečki hiši v
Begunjah pod Karavankami poleg
T. Hrena in Slomška doslej nedvom-
no največji slovenski cerkveni knez. Z
njegovim imenom je tesno povezana
zgodovina našega naroda zlasti v pr-
vih dveh desetletjih tekočega stoletja.

Izsolal se je v Ljubljani, dopolnil je
svoje študije še na Dunaju in na ne-
katerih nemških univerzah ter v Rimu,
kmalu zatem je odšel za celih šest-
najst let kot kanonik v Sarajevo, a dne
22. maja l. 1898. je bil vmeščen kot
ljubljski škof. Vodil je potem svojo
škofijo do 1. avgusta l. 1930., ko ga je
nasledil dr. Rožman, sam je pa kot
naslovni nadškof preživel svoj zaslu-
ženi pokoj najprej v Gornjem gradu,
zatem pa v Stični, kjer je dne 2. julija
l. 1937. umrl.

Že kot dijak je začel pridno pisati,
izprva manjše povesti, kmalu je pre-
šel v bolj ali manj poljudne obrambne
spise o veri in cerkvi, v Bosni je prid-
no pisal tudi v srbohrvaščini in tudi
kot škof je izdal še celo vrsto knjig.
Čeprav je med njegovimi neštetimi
spisi mnogo tudi jako klenih, je pa
vendarle drugo njegovo delo tako
prerastlo pisateljsko, da se ga danes,
zlasti med mlajšim rodом, komaj še
kdo spominja s te plati.

Dr. A. B. Jeglič je bil pristen sin go-
renjskih planin s kremenitim, odločnim

in neupogljivim značajem in ravno to
je vlisnilo pečat ne le njegovi oseb-
nosti, temveč tudi ogromnemu delu,
ki ga je bil izvršil. Ni tu mesto, da bi
zahajali v kake življenjepisne podrob-
nosti, zato naj se omejimo le na ona
področja, ki so ustvarila njegovo veli-
čino ter mu zagotovila trajno mesto v
naši zgodovini v vrsti največjih slo-
venskih mož sploh.

Ko je prevzel dr. Jeglič ljubljansko
škofijo, se je v Slovencih ravno obli-
kovalo tisto katoliško gibanje, ki je
nato prav v letih njegovega škofova-
nja prerodilo ves slovenski narod.
Kakor znano, je to gibanje sprožil dr.
Mahnič, nekako utrdil ga je že dr. Jeg-
ličev prednik in poznejši goriški kar-
dinal Missia, a pravi zagon mu je dal
šele dr. Jeglič ter mu v dobršni meri
pripomogel do popolne zmage. Če-
prav je večkrat tudi sam neposredno
posegel v tedanje ostre politične bo-
je, je pa obstojalo njegovo delo na
tem področju predvsem v tem, da je
organiziral delovanje in življenje svo-
jih duhovnikov in vernikov. S škofij-
skimi sinodami, konferencami deka-
nev in pogostimi rednimi kanoničnimi
obiski svojih župnij itd. si je smotno
vzgojil vzorno istorodno duhovščino,
ki mu je potem pomagala versko pre-
roditi vse ljudstvo z žilavim dušnim
pastirstvom, s katoliškim tiskom ter z
najraznovrstnejšimi katoliškimi orga-

nizacijami. Neprestano je priporočal misijone po župnijah, širil zlasti Marijine družbe, uvedel češčenje presv. Rešnega Telesa, z vsemi silami pospeševal katoliška prosvetna društva in Orle, ter bil duša vseh slovenskih katoliških shodov, razen prvega, ki so zarezali tako globoke brazde v vse slovensko javno življenje in mu ustvarjali moderne in demokratične politične, kulturne in socialne pravce.

Okvir slovenskega katoliškega gibanja je pa že močno prekoračilo drugo glavno področje Jegličevega delovanja. Cela desetletja so se morali Slovenci boriti z vsemi silami, da so dosegli komaj slovenske nižje razrede na nekaterih gimnazijah, dočim so bili vsi njih naporji za višje razrede zaman. Vlada se je izgovarjala, da ni slovenskih šolskih knjig zanje, a teh se ni mogel nihče lotiti in še manj jih založiti, dokler ni bilo nobene gotovosti, da bodo tudi uporabljene. Tedaj je zgradil ta velikopotezni mož sam z velikanskimi gmotnimi žrtvami veliki in za tedanje razmere najmodernejši „Zavod sv. Stanislava“ v št. Vidu nad Ljubljano ter ustanovil v njem svojo lastno in prvo popolno slovensko gimnazijo sploh. To je bil pravi mejnik v zgodovini bojev za slovensko šolstvo, kajti šele sedaj so mogle iziti tudi vse potrebne šolske knjige, kar je tudi prisililo vlado, da je uvedla vsaj slovenski pouk nekaterih predmetov tudi v višjih razredih in končno ustanovila še sama prvo popolno slovensko državno gimnazijo v Gorici. V zvezi s tem je poleg nekaterih drugih šolskih knjig tudi sam založil grško-slovenski slovar, kmalu po prvi svetovni vojni pa začel tiskati tudi veliki latinsko-slovenski slovar. Zanj je žrtoval skoro pol milijona dinarjev, a je moral ravno zaradi prevelikih stroškov obtičati. Po pravici pa imenuje njegov sestavljalec, prof. Wiesthaler, v predgovoru škofa dr. Jegliča „največjega dobrotnika slovenskega naroda v tej dobi.“

Prav odločilno je pa posegel med prvo svetovno vojno tudi v politično usodo vsega slovenskega naroda. Ka-

kor znano, so podali vsi slovenski poslanci dne 30. maja l. 1917. v dunajskem parlamentu zgodovinsko „majsko deklaracijo“, s katero so zahtevali zedinjenje Slovencev, Hrvatov in Srbov v skupno, svobodno jugoslovansko državo. Res je, da je vzbudila deklaracija povsod pozornost in odobravanje, vendar je veliko vprašanje, kako bi se razvijale stvari nadalje, da ni posegel v njih potek še škof dr. Jeglič. Jasno je videl, da se piše tedaj usoda slovenskega naroda, zato je sklical v Ljubljani sestanek zastopnikov vseh strank in na njegovo pobudo so podali potem še ti dne 15. septembra l. 1917. posebno izjavo, s katero so pritrdili majniški deklaraciji poslancev, a ko prvi je podpisal to izjavo škof sam z zastopniki duhovščine.

Lahko trdimo, da je nastopila majniška deklaracija svojo zmagoslavno pot šele s tem zgodovinskim škofovim korakom. Zanja je bila s tem pridobljena duhovščina, ne le v njegovi lastni škofiji, temveč v vsej Sloveniji, potom duhovščine pa tudi ljudstvo in misel slovenskega osvobojenja ter političnega zedinjenja s Hrvati in Srbi v Jugoslavijo je šla kakor plaz po vseh slovenskih deželah ter zajela zadnjo gorsko kočjo. Razkol, ki ga je povzročil tedaj dr. Šusteršič v „Slovenski ljudski stranki“, je grozil temu gibanju s sunkom v hrbet, toda zopet je bila ravno dr. Jegličeva odločnost tista, ki je rešila položaj. Postavil se je odločno na jugoslovansko dr. Krekovo stran in obsodil dr. Šusteršičevo avstrijakantsko postopanje, kar je zadalo temu tudi prav uničujoči udarec. Dunajska vlada je dobro slutila, kaj pomenja škof dr. Jeglič temu gibanju, zato mu je grozila z internacijo, a veliki škof ni poznal strahu, temveč je korakal ves čas na čelu te veličastne borbe svojega naroda in samo oni, ki je sam doživljal tiste zgodovinske mesece, ve, kaj je pomenjalo tedaj slehernemu Slovencu dr. Jegličevo ime, ki se je izgovarjalo s spoštovanjem in občudovanjem po vsej Evropi. V le prepogosto umazanih strankarskih

borbah pred prvo svetovno vojno so politični nasprotniki ob vsaki priliki tudi prostaško blatili in napadali dr. Jegliča, toda sedaj je vse klonilo pred veličino tega edinstvenega slovenskega cerkvenega kneza in mirno lahko trdimo, da tolikega in tako vseobčega spoštovanja ter hvaležnosti vsega svojega naroda ni užival še nikoli noben živeči Slovenec, kot ga je užival odslej dr. A. B. Jeglič.

Ko se je na pariški mirovni konferenci l. 1919. bil boj za usodo primorskih Slovencev, je šel na čelu posebne slovenske delegacije sam k Wilsonu prositi zaščite zanje in morda je tudi precej njegove zasluge, da se je bil postavil Wilson tako odločno proti nenasitnemu italijanskemu imperializmu, a ko se je pripravljajl koroški

plebsicit, ni opustil poti tudi na Koroško. Kot osemdesetletni starček je potem preložil težko škofovsko breme na mlajša krepkejša pleča, sam se je pa umaknil v samoto. Pisec teh vrstic ga je poslendjič obiskal, tudi že z rajnkim dr. Kulovcem, v Gornjem gradu in ga našel klečečega v grajski kapeli in poslednje besede, ki jih je slišal od njega, so bile: „Le pogum, pogum!“ Da, pogum, to je bila najvidnejša črta tega velikega moža. Le redko se je odslej še pojavil v javnosti, zadnjič kratko pred smrtjo v vsej svoji veličini na velikem taboru v Celju, kjer je kot videc in prerok napovedal bližajoči se boj med dobrim in zlom in kjer je še poslednjič pozival svoj narod k odločnosti in pogumu.

V Parizu, konec meseca julija 1950.

Fran Erjavec: *Zlatomašnik*

ANTON MERKUN

Dne 16. julija 1950 je imel v Ameriki zlato mašo duhovni svetnik Anton Merkun. Ker je bil eden najpridnejših in najpožrtvovalnejših drobnih delavcev na vseh poljih slovenskega preporoda v preteklem polstoletju, je prav in spodobno, da se ga spomni tudi koledar Mohorjeve družbe, za katero je vedno imel odprto srce in roke.

Rodil se je Anton Merkun dne 4. julija 1876 v kmetski hiši na Igu ob robu Ljubljanskega barja. Ljudsko šolo, gimnazijo in semenišče je dovršil vse s prav dobrim uspehom v Ljubljani. Škof dr. Jeglič ga je posvetil že kot bogoslovca tretjega letnika. 16. julija je pel v domači župni cerkvi novo mašo.

Anton Merkun je bil vedno človek vsestranskega zanimanja. V dijaških letih se je poleg šolskih predmetov učil še stare cerkvene slovanščine, ruščine, češčine, srbohrvaščine, gotščine in sanskrita. Pozneje pa se je zanimal še za dolgo vrsto drugih jezikov, tako da bolj ali manj pozna vse slovanske, ro-

manske in germanske jezike, razen tega pa še več orientalskih. V dijaških letih je pokazal tudi svoje trdno narodno mišljenje in je odločno odklonil dve nemški ponudbi, da bi šel po maturi študirat na Dunaj.

Po dokončanem bogoslovju je opravljal prvo kaplansko službo v Koprivniku sredi trdih kočevskih Nemcev. Čez eno leto pa je bil premeščen v Velike Lašče na Dolenjskem, kjer je takoj razvil veliko delavnost in iniciativnost. Imel je skoraj vsa prevedovanja v 65 vaseh obsežne fare in ves veronauk v šoli. Razen tega je vodil dekliško Marijino družbo, razne bratovščine in kmetijsko zadruho. Ustanovil pa je fantovsko Marijino družbo, hranilnico, prosvetno društvo in fantovski pevski zbor. Veliko je tudi predaval.

Sredi leta 1905 je odšel za eno leto kot ekspozit v Razdrto na Notranjskem, kjer se je pripravil za župnijski izpit, potem pa za kaplana v Mengeš sredi Kamniškega polja. Tu je lahko razvil vse svoje sile, navdušenje in ljubezen do ljudstva. Zaoral je na vseh

poljih na globoko in na široko, zlasti ker se je počutil tu nad vse zadovoljnega. Obširna fara mu je dala mnogo dušnopastirskega dela. Poučeval je verouk na treh šolah, vodil dve Marijini družbi, razširil delokrog prosvetnega društva z raznimj odseki, ustanovil Orle in Orlice in jim preskrbel lastne prostore. Začel je tudi z gospodarskim in socialnim delom. Da osvobodi slamnkarje iz rok nemških tovarnarjev, je osnoval slamnkarstvo zadrugo. Za kmete je ustanovil kmetijsko strojno zadrugo. Ustanovil je tudi Dobrodelno društvo sv. Vincencija, pripravljal ustanovitve krajevne bolnišnice, vodil živinorejsko zadrugo za ves kamniški okraj in položil temelje za električno zadrugo in hiralnico, ki sta pa začeli poslovati po njegovem odhodu.

Po treh srečnih letih uspešnega dela je 1909 dobil lastno faro na Homcu. Tista leta je bil državni in deželni poslanec za kamniški okraj veliki dr. Janez Ev. Krek. Njegova najbližja sodelavca pa sta bila kamniški dekan Lavrenčič in novi župnik na Homcu, naš A. Merkun, ki je pasel tu duše polnih dvajset let.

V svoji župniji je dvignil versko življenje na zgledno višino, poslikal cerkev, zidal in prenavljal kapelice in nadarbinska poslopja in razvil do viška celo vrsto verskih, prosvetnih in gospodarskih organizacij. Svoje delovanje je potem razširil na ves okraj, nato na vso Slovenijo in končno v neki meri na vso Jugoslavijo. Homec je v njegovem času postal pravi romarski cilj nešteti slovenskih, a tudi hrvatskih in celo pravoslavnih duhovnikov, ki so prihajali proučevati katoliške organizacije ali pa na oddih h gostoljubnem Merkunu. Med prvo svetovno vojno se je na Homec zateklo mnogo primorskih beguncev in vojnih sirot. Merkun pa je vedno dajal nove pobude za vse mogoče organizacije in zlasti za prevažne socialne in dobrodelne akcije.

Leta 1927 si je vzel dopust in odšel v Argentino, kamor so se takrat začeli izseljevati zlasti primorski Slovenci. V Buenos Airesu je takoj osnoval izseljeniško pisarno in začel izdajati za Slovence list »Izseljenec«, za Hrvate pa »Glas iseljenika«. Priklical je zopet v življenje že zamrlo Rafaelovo družbo za varstvo izseljencev, katero je potem tako požrtvovalno vodil p. Kazimir Zakraj-

šek. Dal je pobudo, da se je organiziralo dušno pastirstvo za dotlej zanemarjene slovenske in hrvatske izseljence.

Ob vrnitvi iz Argentine leta 1929 je Merkun prosil za veliko župnijo Dobropolje na Dolenjskem. Tu je že pred njim opravil veliko organizatorično delo poslanec, pisatelj in učitelj Franc Jaklič. Neutrudni Merkun je Jakličevo delo bistveno izpopolnil. Zajel je ves okoliš. Posebno se je posvetil številnim

socialnim in dobrodelnim ustanovam za vso Slovenijo. Neprenehoma je zidal, prenavljal, pisal knjige in članke, izdajal liste, obujal k življenju že ugašajoče organizacije in ustanavljal nove, pri tem pa tudi gospodaril tako skrbno in spretno, da so vse njegove ustanove tudi gospodarsko stale na zdravih nogah. Tudi iz lastnih sredstev je žrtvoval velike vsote.

To silno plodovito delo je prekinila druga svetovna vojna, za katero je prišla še komunistična revolucija. Župnik Merkun se je pred komunisti umaknil v Ljubljano. Ko so ob koncu vojne komunisti zasedli vso Slovenijo, je že bolelni mož šel najprej v begun-

stvo v Italijo. Spomladi 1947 pa se mu je posrečilo najti zatočišče v Barbertonu v Združenih državah. Medtem je že prekoračil sedemdeseto leto in začele so ga mučiti razne težke bolezni. Toda nezlomljiva ljubezen do domovine, do zaslužjenega naroda in do revežev mu tudi tu ne da počivati. Še vedno je poln mladostnih vzorov in navdušen za vse, kar bi kakor koli moglo služiti narodu. Svojo zlato mašo je preteklo poletje daroval poln vere, upanja in ljubezni do Boga, do njegove Cerkve in do svojega naroda.

Na tako omejenem prostoru, kot ga more nuditi naš koledar, je popolnoma nemogoče izčrpno orisati velikansko delo, ki ga je izvršil ta redki mož za duhovni in telesni blagor svojega naroda. Častitljivi zlatomašnik je bil pol stoletja predvsem vzoren duhovnik Gospodov, ki je gorel za čast božjo in se vsestransko posvečal dušnemu pastirstvu. Kjer koli je služboval, je vodil in ustanavljal razne farne verske organizacije. Ustanovil je in razširil preko vse Slovenije Apostolstvo bolnikov in Bratovščino za srečno zadnjo uro. Bil je eden glavnih sotrudnikov prelata J. Kalana pri pokretu Kristusa Kralja. Na Ponikvah je iz lastnih sredstev sezidal lično cerkvico Gospe Zdravja. Prenovil je razen farnih cerkva na Homcu in v Dobrepoljah še 7 drugih. Zgradil ali popolnoma prenovil je tri kapelice. Vzorno je uredil dotlej zanemarjeno pokopališče v Dobrepoljah in temeljito preuredil več nadarbinskih poslopij.

Največ svojih izrednih moči pa je Merkun posvečal delu na dobrodelnem in socialnem polju. Z njegovo pomočjo se je izšolalo mnogo dijakov, med katerimi je več duhovnikov. Sam je ustanovil ali pa so se po njegovi zaslugi mogle ustanoviti hiralnice v Mengšu, na Homcu (to so pozneje komunisti požgali) in na Ponikvah. Na Ponikvah je postavil tudi okrevališče za bolnike, ljudsko kopališče in menda prvo zdravstveno zadrugo v Sloveniji. Na Homcu je med prvo svetovno vojno osnoval sirotišnico, katero je pozneje zelo razširil in preselil v Groblje. Preskrbel je vse za ustanovitev sirotišnice v svoji rojstni vasi. Svojo hišo na Ponikvah je namenil za okrevališče bolehnih dijakov. Bil je glavni ustanovitelj Škofijskega društva za varstvo sirot. Ustanovil je veliko društvo »Dobrodelnost« in mu preskrbel v Ljubljani lastni dom, ki naj bi postal ognjišče vseh dobrodelnih organizacij. Do tega sicer ni pri-

šlo, pač pa se je iz tega kasneje rodil velik moderen vaješki dom v Ljubljani. Po vzorcu zagrebškega »Radišca« je osnoval društvo »Varstvo«, ki je posredovalo vajece. S posebno vnemo se je posvečal skrbstvu za pohabljen mladino in za slepe. Med drugo svetovno vojno je bil med redkimi, ki so se zanimali za invalidne protikomunistične borbe. S prijateljem prelatom J. Kalanom sta bila desetletja glavna organizatorja protialkoholnega gibanja, ki ga je proučeval tudi v inozemstvu. V tej zvezi je osnoval izdelovalnico brezalkoholnih pijač v Šmarci. Dolgo je vodil Brezalkoholno produkcijo v Ljubljani ter se trudil za ustanovitev posebnega zavoda za zdravljenje pijancev. Prizadeval se je za ustanovitev okrevališča za bolne usmiljene sestre, kar mu pa žal ni uspelo. Osnoval je »Našo slogo«, ki je preskrbovala cerkvene potrebsčine po primernih cenah in skrbela za umetniški napredek v tem pogledu. Ustanovil je veliko duhovniško stanovsko organizacijo »Vzajemnost« z istoimenskim glasilom in dal pobudo za slične organizacije po drugih pokrajinah Jugoslavije, katere je povezal v »Savez Uzajamnosti«, pri katerem je bil glavni tajnik.

Veliko je skrbel za begunce in izseljence. Begunsko hedo je spoznal že med prvo svetovno vojno, ko se je ravno okoli Homca naselilo najprej mnogo ukrajinskih, potem pa tudi goriških beguncev. Vsem je skušal pomagati po svojih močeh in v vseh oblikah. Med drugo svetovno vojno je v družbi z drugimi ustanovil v Ljubljani posebno »Kmečko pisarno«, ki je vsestransko skrbela za tisoče dolenskih beguncev, nabirala zanje obleko in živila, prirejala kmetijske in gospodinske tečaje in pripravljala že material za obnovo njihovih domov. V Ameriki je prevzel od obolelega p. Zakrajška »Škofa Barage pomoč« in organiziral v njenem okviru »spravno molitveno zvezo«. Nabiral in razpošiljal je darove za begunce po taboriščih in za stradajoče v domovini. Začel je izdajati poučne in propagandne brošure.

Že v dijaških letih je bil Merkun velik Slovan. Kot duhovnik se je mnogo trudil za zedinjenje pravoslavnih Slovanov s katoliško Cerkvijo. Zelo se je zanimal za misijone. Napisal je prvo slovensko informativno delo o misijonstvu z naslovom »Poganski misijoni« ter izdal skupaj s prijateljem Kalanom prvi slovenski misijonski koledar. Osnoval

je misijonsko mašno zvezo, ki je dala lepe zneske za misijone. Ustanovil je posebno misijonišče v Grobljah, kjer so pripravljali očetje lazaristi misijonski naraščaj, nato pa še podoben Knobleharjev zavod v Dravljah, ki so ga prevzeli sinovi presv. Srca Jezusovega. V Grobljah se je z njegovo pobudo in podporo osnovala tudi posebna misijonska tiskarna. Merkun je bil med prvimi, ki so se v Sloveniji lotili izvedbe Katoliške akcije. Med vojno je s prelatom Kalanom ustanovil poseben Odbor za verski in moralni prepod, ki je živahno deloval prav do zloma. Kmalu po prvi svetovni vojni je v sodelovanju z nekaterimi poklicanimi strokovnjaki izdal latinsko pisano spomenico »De internationalisatione Ecclesiae Catholicae«, katero je razposlal vsem cerkvenim dostojanstvenikom in vodilnim katoliškimi ustanovam vsega sveta. Vzbudila je povsod veliko pozornost.

Tretje veliko področje Merkunovega dela je bilo na gospodarskem polju. Kot eden najuspešnejših slovenskih združnih organizatorjev je sam osnoval 23 različnih zadrug. Največ je bilo živinorejskih; vmes pa so bile tudi štiri hranilnice in zelo uspešno delujoča zadruga za izdelovanje igrač v Dobrepolju. Ustanovil je tudi majhno tovarno za izdelo-

vanje testenin in marmelade in tovarno pletenin v Šmarci. Gospodarsko udejstvovanje ga je tiralo v vedno nova gradbena dela. Razen del pri cerkvenih stavbah je zgradil 28 novih stavb in 10 starih predelal. Skupna vrednost stavb je bila pred vojno cenjena na več kot deset milijonov dinarjev.

Pridno je delal tudi na prosvetnem polju. Zgradil je lepe prosvetne domove v Mengšu, na Homcu in v Dobrepoljah. Širil je med farani katoliški tisk in tudi sam pri njem pridno sodeloval s članki. Izdajal je celo vrsto nepolitičnih listov in spisal okoli 25 knjig. Med nabožnimi sta posebno znani »Voditelj v srečno večnost« in »Slovanski svetniki«. Izdal je več spisov o združnih vprašanjih, večje delo v hrvaščini »Krščanska karitas«, 7 snopičev Dobrodelne knjižnice itd. Med revolucijo je bil eden najdelavnejših izdajateljev protikomunističnih spisov. Že pred prvo svetovno vojno je ustanovil v svoji fari »Slovensko stražo«. Bil je med zelo redkimi »Kranjci«, ki so prepotovali Prekmurje, ko je bilo še pod madžarsko oblastjo. Tamkajšnjemu zapuščenemu ljudstvu je nesel mnogo slovenskih knjig.

V politiki Merkun nikoli ni silil v prve vrste. Njegovo vsestransko delo ga je pa kar samo postavljalo na čelo političnega giba-

Slovenski novonaseljenci na Ameriških Brezjah s škofom dr. Rožmanom na romanju pri Mariji Pomagaj.

nja v kamniškem okraju, kjer je bil desna roka dr. Janeza Ev. Kreka. Politično delo je bilo pred prvo svetovno vojno združeno v okrajnih kmečkih zvezah. Za kamniški okraj jo je vodil ravno Merkun. Vsako leto se je na Mali Šmaren vršilo na Homcu veliko zborovanje zveze. Leta 1919 je Merkun priredil na Homcu veliki tridnevni socialni tečaj, ki se ga je udeležilo tudi okoli 120 Hrvatov in 35 Srbov.

V vsa glavna področja svojega delovanja se je tudi znanstveno in strokovno vestno poglobljal. Imel je obsežno zasebno knjižnico, ki je danes žal uničena. Vse svoje življenje se je zelo zanimal za tuje jezike in se je bolj ali manj bavil s 27 jeziki. Zelo ga je zanimala zgodovina. Pazno je zbiral in urejal arhive, nabiral zgodovinske predmete in umetnine ter jih deloma hranil sam, deloma pa odstopal drugim zbirkam. Osnovel je pravi zasebni muzej na Ponikvi, ki ga je pa kmalu prepustil Muzejskemu društvu v Novem mestu. Na njegovo pobudo je bila kupljena dr. Krekova vila v Ljubljani in v njej urejen Krekov muzej. Izdal je zgodovinski opis Homca in v rokopisu ima štiri zvezke zgodovine velikolaškega okraja. Marljivo je zbiral narodne pesmi, običaje in predmete,

katerih je daroval Narodopisnemu muzeju v Ljubljani poln tovorni avtomobil. Sam je začel izdajati etnografsko knjižnico. Sodeloval je pri reviji »Etnograf« in pri ustanovitvi Slovenskega etnografskega društva. Raziskoval je podzemeljske jame v dobrepoljski okoli, da bi preskrbel svoji župniji tako potrebni vodovod. Veliko je potoval po Češkem, Nemčiji, Švici in Italiji. Poromal je tudi v Lurd in v Sveto deželo.

To je samo bežna slika tega izrednega moža. Današnji rod bo mogel razumeti silni napredek našega naroda v zadnjih 50 letih le, če bo poleg velikih voditeljev poznal tudi drobne, neutrudne, idealne in nad vse požrtvovalne delavce, ki so spravljali v življenje smernice velikih voditeljev. In zlatomašnik Anton Merkun je eden najzaslužnejših tihih delavcev. Silni dogodki zadnjih let povzročajo, da živimo hitro, da sploh ne utegnemo več gledati nazaj. Zato najmlajši rod našega zlatomašnika komaj še pozna. Toda njegovo ime bo ostalo trajno zapisano in podčrtano v zgodovini našega naroda in večni Plačnik ga bo nekoč gotovo nagradil za vso njegovo ljubezen, dobrote, delo, žrtve in trpljenje.

Dr. Anton Korošec

Ob desetletnici smrti

V decembru 1950 je minilo deset let, kar je zatisnil trudne oči dr. Anton Korošec, eden največjih slovenskih politikov in državnikov, mož, ki je prevzel dediščino po Janezu Evangelistu Kreku in jo upravljal, ohranjal in množil v narodni državi več kot dvajset let. Sedaj spada že v zgodovino. Spodobi se, da se tega velikega moža spomnimo tudi v našem koledarju.

Dr. Korošec je bil doma na Štajerskem. Rodil se je 12. maja 1872 v Biserjanih pri Sv. Juriju ob ščavnici iz kmečke družine. Osnovno šolo je obiskoval doma in v Ptujju, gimnazijo v Ptujju in Mariboru. Tudi bogoslovje je

študiral v Mariboru. V mašnika so ga posvečili 25. julija 1895. V bogoslovnih naukih se je potem še izpopolnjeval na univerzi v Gradcu, da je postal doktor bogoslovja.

Že kot gimnazijalec je bil zelo razgiban in delaven. Dopisoval je v „Slov. gospodarja“. Ko je bil v semenišču, se je seznanil z dr. Krekom in začel pisati v „Slovenca“. Leta 1898 je postal urednik „Slov. gospodarja“. Napravil je iz njega zelo zanimiv in dober list. Število naročnikov se je kmalu več kot podvojilo. Takrat je tudi še pisal pesmi.

Korošec je moral delati na vročih

bleh ogroženega narodnega ozemlja, ki so ga Nemci hoteli čisto raznaroditi. Dobro je vedel, da sta verska in narodna zavest tesno povezani. Kdor resnično in globoko veruje v Boga, tudi svojega naroda ne bo zatajil. Zato je ostro obsojal politiko brez načel. Ustanavljal je katoliška politična društva, Mladeniške in Dekliške zveze. Končno je ustanovil pododbor Slovenske krščansko-socialne zveze za štajersko.

Dne 29. maja 1906 je bil prvič izvoljen v dunajski državni zbor. S svojim delom si je pridobil zaupanje volivcev, ki so ga potem poslali v državni zbor pri vsakih volitvah do poloma Avstrije. Kmalu je bil izvoljen tudi v štajerski deželni zbor (1909), kjer je takoj postal vodilni slovenski poslanec. Še isto leto je v deželnem zboru zahteval, naj se slovenski del štajerske in Koroške združi z ostalimi slovenskimi deželami v eno upravno enoto. To je bila jasno izražena zahteva po Zedinjeni Sloveniji.

Tudi v parlamentu je imel važno besedo. Sprva je bil podpredsednik Slovensko-hrvatskega kluba. Pozneje pa, ko je dr. Šušteršič leta 1914 odstopil, so za predsednika kluba izvolili dr. A. Korošca. Med vojno so v maju leta 1917 spet odprli državni zbor. Tedaj so vsi slovenski in hrvaški poslanci ustanovili enoten Jugoslovanski klub, čigar predsednik je postal dr. Korošec, ki je bil že takrat ena osrednjih slovenskih političnih osebnosti. Njegova središčna veljava se je še stopnjevala, ko je v oktobru 1917 umrl dr. Krek in je v novembru istega leta dr. Šušteršič izstopil iz Jugoslovanskega kluba in zajadral po navačni poti. Kot predsednik Jug. kluba je dr. Korošec 30. maja 1917 podal v državnem zboru znamenito „majniško deklaracijo“, ki je izzvala nepopisno navdušenje med Slovenci, ter je nemalo pridomogla, da so obroči stare habsburške monarhije popokali in da so se ustanovile narodne države.

Ob odprtem Krekovem grobu je dr. Korošec dne 13. oktobra 1917 imel

znamenit govor, katerega je pričel z besedami: „Dvignite glave, ker bliža se vaše rešenje!“ Te besede so postale geslo v borbi za narodno državo. Še danes so nam lahko v tolažbo ter nam lahko dajo nove vere v boljšo bodočnost.

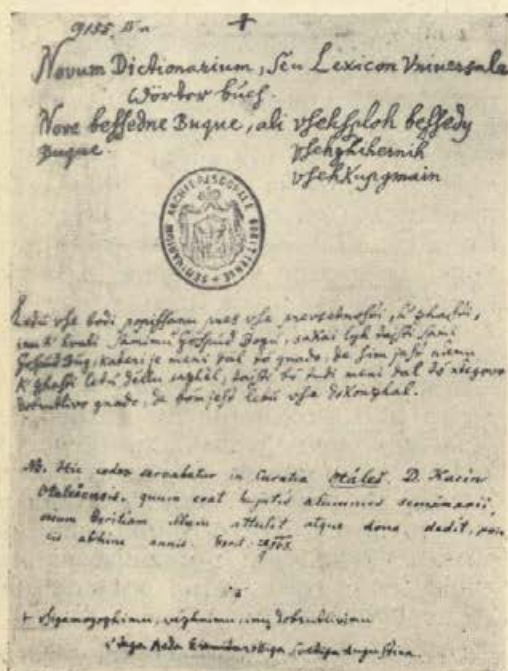
V avgustu 1918 se je ustanovil slovenski Narodni svet in dr. Korošec je postal njegov predsednik. A nekaj tednov pozneje se je v Zagrebu osnovalo Narodno Vijeće kot vlada za vse Slovence, Hrvate in Srbe v habsburški monarhiji. Tudi tu je predsedoval dr. Korošec. Vodil je torej vse južne Slovane. Še preden se je vojna končala, je odšel v Švico, da bi se razgovoril z inozemskimi politikami in s srbsko vlado. V Ženevi je sklenil s Pašičem v novembru 1918 znani ženevski pakt. To je bilo širokopotezno državniško dejanje v jugoslovanski zgodovini. V ženevskem paktu so se postavili trdni temelji za pravično ureditev bodoče jugoslovanske države. Škoda samo, da srbska vlada tega sporazuma ni priznala ter je rajši šla na pot centralizirane hegemonije.

Iz Ženeve je dr. Korošec šel v Pariz, nato pa domov. V decembru se je v Beogradu sestavila prva jugoslovanska vlada in Korošec je postal njen podpredsednik. Od takrat naprej pa do smrti je bil Korošec politični činitelj v Jugoslaviji, s katerim so zmeraj vsi računali, pa naj je bil minister v vladi, ali poslanec v opoziciji ali pa politični konfiniranec. Dne 27. julija 1928 je postal celo ministrski predsednik. Pozneje je bil konfiniran, a se je vrnil, postal zopet minister, nato predsednik senata. Opis njegovega dela v Jugoslaviji bi zahteval debele knjige.

Dr. Korošec ni bil navaden politik; bil je državnik velikega formata in sijajnih sposobnosti. Odlikoval ga je bistri pogled na politični razvoj v prihodnosti. Niso ga dogodki vlekli za sabo, marveč je on oblikoval dogajanje. Masaryk pravi nekje, da sta politika in umetnost sorodni panogi duševnega udejstvovanja. Če to drži, potem je bil dr. Korošec politik-umetnik.

Dragocen star rokopis

V knjižnici goriškega semenišča je dragocen rokopis, za katerega le malokdo ve. Spis obsega nad 350 drobno pisanih strani v četverki in nosi naslov:

*Nove besedne buque, ali vseh —
sploh bessedy buque*

latinsku

Dictionarium latino-carniolicum

Pisatelj pravi v uvodu, da je slovar popolnoma nov, sestavljen z veliko skrbjo in s še večjim trudom v korist dijakom.

Rokopis nosi na naslovni strani letnico 1710. Na koncu rokopisa pa pravi pisec, da je bilo delo dovršeno leta 1703. Za uvod si je pisatelj zapisal tole posvetitev: »Letu vse bodi popissanu pres vse prevzetnosti h časti in k hvali Samimu Gospud Bogu, zakaj lyh tisti sami Gospud Bog, kateri je meni dal to gnado, da sim jest njemu k časti letu dellu začel, tajsti bo tudi meni, dal to njegovo dobruhtljivo gnado, da bom jest letu vse dokončal.«

Pri prelistovanju tega obširnega slovarja se moraš čuditi, kako globok čut za naš jezik je imel njegov pisec. Brez pretiravanja trdim, da noben slovenski pisatelj do Vodnika in Kopitarja ni tako obvladal slovenščine kot naš pisec, ki se ni podpisal. Nimam prostora, da bi tu navajal veliko primerov. Poglejmo nekatere besede kar na slepo:

<i>Corruptio</i>	— strohlivost, omamljenje, strohnjenje, zapeljanje, skaženje
<i>Cors</i>	— kurnik
<i>Cortex</i>	— skorja, lubje
<i>Corticatus</i>	— lubjast, škorjast, polhen lubja
<i>Cortina</i>	— viseč pert, kateri vrata zaslanja ali kaj družiga
<i>Immunis</i>	— sloboden
<i>Immunitas</i>	— fraiost, sloboščina
<i>Libertas</i>	— sloboda
<i>Libertus</i>	— slobodnjak

Slovar je zlata zakladnica našega jezika.

Na vprašanje, kdo je bil pisec tega slovarja, nam daje zelo pičle podatke p. Marko Pohlin. Ta namreč pripoveduje, da je bilo že v začetku 18. stoletja poslovenjeno celo sveto pismo, a da žal ni prišlo v tisk. Poslovenil da ga je p. Xaverius a S. Ignatio, rodom Gregor Worenz, bosonogi avguštinec v Ljubljani, o katerem pravi o. Marko Pohlin, da je bil »v pisanju knjig za prid domovine v slovenskem jeziku posebno neutrudljiv in nad vse priden.« V tamkajšnji samostanski knjižnici sta ležala dva zelo obširna rokopisa. Prvi je obsegal šest debelih zvezkov v četverki z naslovom: »Zelu Svetu Pismu noviga inu stariga Testamenta«. Drugi rokopis pa je bil besednjak z naslovom: »Nove besedne buque, ali vsehsploh bessedy buque — Dictionarium latino-carniolicum.«

Vorencu pripisuje slovar tudi Kidrič (Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino, III, 1922 st. 95), ki pa goriškega rokopisa ni videl. Po novjših preiskavah sodeč je ta rokopis eden izmed prepisov Kastelčevega latinskosllovenskega slovarja, ki se je širil s prepisovanjem, ker ni bilo za-

ložnika, ki bi ga natisnil. Vsekakor se da iz besed sklepati, da je pisec Notranjec.

Poglejmo, kako je rokopis prišel v goriško semenišče. Deloma je uganko rešil veliki učenjak Štefan K o c j a n č i č, semeniški profesor in knjižničar. Ta je na naslovno stran napisal sledečo opombo v latinščini: »Ta rokopis se je hranil v kuracijskem uradu v Otaležu. Ko je bil gospod Kacin gojenec našega semenišča v Gorici, ga je prinesel pred malo leti s seboj v Gorico ter ga izročil v dar. — Gorica, 28. septembra 1865.« V Otalež, tako sklepam, pa ga je najbrž prinesel kak redovnik ob sekularizaciji avguštinskega samostana v Ljubljano v času Jožefa II.

Slovar ima na koncu še razne dodatke, ki niso brez pomena. Najprej ima štiri strani slovenskega štetja. Potem ima pet strani imen za razne stopnje v sorodstvu v slovenskem in latinskem jeziku. Temu sledi več samo nemških strani in nekoliko poskusov prestave svetega pisma v slovenščino; nato pride nad 40 slovenskih imen za razne ribe in nad 60 za razne ptice. Zanimal se je tudi za slovenska poimenovanja nedelj med le-

tom. Tako navaja posebej ime na Dominica passionis — glušnična nedelja.

V slovarju samem si tu pa tam pomaga z zgledi. Za besedo »adagium« se mu je zdelo, da ni zadel prave slovenske besede, ko je zapisal »pripovest«. Pa ti gre in napiše pol strani pristnih slovenskih pregovorov za zgled, n. pr.:

Kar mačka rodi, radu miši lovi.

Po toči zgoni.

Dela kakor garča.

Sova nikdar kragula ne rodi itd.

Naši nekdanji elkarji imajo v njem hudega nasprotnika. Ko v uvodu razlaga svojo abecedo, pravi pri črki *l*: »Na koncu besede se izgovarja kot *u*, na primer: je pelal, je vstal, je djal, moraš izgovoriti: je pelau itd.«

Zadosti za sedaj! Končajmo z besedami, katere je pisatelj napisal na zadnji strani svojega slovarja:

»Letu bodi h' zhasti timu vsigamogozhjemu, vezhnimu Bogu, lubi Divizi Materi Boshy Marij. inu v' vsim lubesnivim Svetnikom Boshym.«

M. Jakopič:

KRUH

*Na našo mizo poglej,
na njej topli kruhek leži
in oče kot svečenik
v daritev ga blagoslovi.*

*Bog je z nami vesel!
Vse je lepo požeto,
polne so kašče in hram,
hvala Ime ti Presveto!*

*Lep je jesenski dan,
sonce komaj še sniva,
mirni so voli in plug,
misel na mizi počiva.*

*Kaj mi kos kruha pove,
skrbi in težo življenja,
čutim žuljavo dlan,
čutim otrok hrepenenja.*

*Kje je kruh lep kot doma,
kje bolj dober in svet,
vzemi ga brat in odreži,
Bog blagoslovi ga v jed!*

Kmet posestnik ali kmet državni dninar?

Socialna študija

Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1950, tiskan v Celju, je priobčil članek, ki mu ga je dostavila v objavo „Republiška zveza kmetijskih zadrug L. R. S.“, članek, ki torej podaja uradno obliko bodočega kmetijskega združništva po zamisli komunistične stranke v Jugoslaviji.

Ne bo odveč, ako tudi koledar naše Mohorjeve družbe seznanili naše ljudstvo s temi načrti, ki jih imajo komunisti s slovenskimi kmeti.

Uradno poslani članek v celjskem koledarju začinja tako-le:

„Letos (1949) se je z množičnim vstopanjem v Kmetijske obdelovalne zadruge začelo gibanje, ki stresa stoletne navade, ruši zastareli način gospodarjenja in postavlja temelje lepši prihodnosti našega kmeta. Gre za zadnje postojanke kapitalizma v naši državi, za zmago socializma na vasi, ki bo napravila delovne kmete za resnične gospodarje nad njihovim proizvajalnim sredstvom — zemljo — ter za vselej odpravila nevarnost propadanja in revščine delovnih kmetov.“

Po tem veliko obetajočem uvodu omenja članek nasprotnike novega gospodarskega reda na podeželju: „vaške bogataše, spekulante in škodljivce, ki bi radi ohranili prejšnji gospodujoči položaj in še dalje živeli na račun delovnih kmetov... in ki skušajo celo z zločini ovirati razvoj socializma na vasi.“

A socializacija kmetijstva je nujna, „ker gre pri tem tudi za sprostitve presežkov delovne sile na deželi za delo po tovarnah.“

„Prehod iz zasebne lastnine v socialistično je seveda težak, toda ljudska oblast je v prepričanju, da je mogoč samo na podlagi prostovoljne in zavestne odločitve, poskrbela za politično vzgojo in tudi za konkretne organizacijske ukrepe, to je za prehod-

ne oblike kmetijskih združnih organizacij.“

Poglejmo torej pot, po kateri naj bi samostojen kmet prišel po komunističnem nauku do najpopolnejše oblike socialističnega združnika v Jugoslaviji.

Prva stopnja je še iz predvojnih časov in se imenuje „Splošna kmetijska zadruga“ — nekaj takega, kot so bile nekdanje kmetijske nabavno-prodajne zadruge. — Toda ta način združenja je še iz kapitalističnih časov, zato ni za komunistično dobo. Ta hoče kmeta tesneje povezati v kmetijsko obdelovalno zadrugo, kjer gospodar vložil svojo zemljo v zadrugo in se odpove osebnemu gospodarjenju na njej.

Članek piše: „Da bi se ustanavljanje kmetijskih obdelovalnih zadrug še bolj pospešilo, je prva zvezna konferenca združnikov v začetku marca 1949 v Beogradu prefresala zgledna pravila za kmetijske obdelovalne zadruge in izdelala štiri oblike (tipe) zadrug, ki jih je zvezno ministrstvo za kmetijstvo tudi potrdilo. V prvih treh oblikah (ki niso še popolne), so še ostanki kapitalističnih odnosov, zlasti zato, da pritegnejo v skupno gospodarstvo srednje kmete (zemljiška renta).“ Poglejmo torej...

Štiri oblike kmetijskih obdelovalnih zadrug

„V prvi, najnižji obliki vložil združnik svojo zemljo v zadrugo tako, da jo da zadrugi v zakup. Zemlja ostane njegova, odpove se le osebnemu gospodarjenju na njej, postane pa hkrati kot enakopraven član zadruge **sogospodar** vse združne zemlje. Zadruga plačuje združniku zemljiško rento kot zakupnino. Zakon določa največji skupni znesek zakupnine na največ 30% skupnih dohodkov zadruge po odbitku prispevkov za združne sklade. Vsa (cela) zakupnina se izplačuje

le za posestvo do petih hektarov, do desetih hektarov polovica zakupnine, za zemljo nad deset hektarov pa se zakupnina sploh ne plačuje.“

„Tudi v drugi obliki ostane zadružnik lastnik vložene zemlje in prejema zemljiško rento kot obresti od zemlje vložene v zadrugo. Razlika od prve oblike je v višini zemljiške rente (danes more znašati največ 5% vrednosti zemlje, to je toliko, kolikor znaša obrestna mera za hranilne vloge). Obresti, (ki jih zadruga plačuje članu) torej niso odvisne od višine proizvodnje kot zakupnina. Pri prvi obliki zadruga vpliva večja proizvodnja na višino mezde za delovni dan in na višino zakupnine, v drugi obliki pa večja proizvodnja koristi le mezdi (to je dnevni zaslužku zadružnikov), obrestna mera pa ostane nespremenjena.“

„V tretji obliki ostane zadružnik še vedno lastnik vložene zemlje, odpove se pa zemljiški renti. Delovni dan pri tej obliki ob isti višini proizvodnje, ob istih stroških in enakem podpiranju zadružnih skladov je bolje plačan kakor pri prvi in drugi obliki. Vsi dohodki se po odbitju stroškov za zadružne sklade razdele med zadružnike izključno le po vloženem delu.“

„V četrti obliki (ki je cilj komunističnega gospodarstva), se zadružnik odpove tudi lasti do vložene zemlje v korist zadruge. Vsa proizvodna sredstva so zadružna lastnina, vendar pa zadruga „lahko“ zadružniku, ki izstopi iz zadruge, da v uporabo zemljišče, nujno potrebno za vzdrževanje njegove družine.“

„Ko se zadruga ustanavlja, si morajo delovni kmetje sami izbrati, katero obliko bo imela njihova zadruga. Omogočen pa je razvoj iz nižjih oblik v višje“ — tako piše vladni načrt. Pa še naslednja določila so važna:

„Pri vseh štirih oblikah pa postane zadruga lastnica vseh drugih proizvodnih sredstev. Zadružnik vloži v zadrugo svoja gospodarska poslopja, les v svojih gozdovih, vprežno in plemensko živino, inventar (vozove, kmetijsko orodje), krmo in semena, ra-

zen količine, ki jo potrebuje še v svojem zmanjšanem gospodarstvu, to je na ohišnici, ki ostane v njegovem osebnem upravljanju.“

„Zadruga izplača zadružnikom vrednost v zadrugo vloženega inventarja, živine itd. (ne pa seveda zemlje) v desetih letih.

Član splošne kmetijske in kmetijske obdelovalne zadruge more postati vsak delovni kmet, ki je dopolnil 16. leto. Tudi bogati kmetje, ki imajo pravilen odnos do ljudske države, lahko postanejo člani — ne pa ustanovniki zadruge. Član ne more biti le tisti, ki je sovražnik socializma.

Član kmetijske obdelovalne zadruge lahko izstopi iz zadruge po treh letih, če sporoči zadrugi pismeno svoj izstop tri mesece prej. V tem primeru se mu vrne zemlja, ki jo je vložil v zadrugo, če se lastnini ni odpovedal in če doplača razliko za izboljšanje njegove zemlje v dobi zadrugarstva.

Vse delo se opravlja v teh zadrugah, tudi v splošno kmetijski, po brigadnem skupinskem sistemu. Vsi za delo sposobni zadružniki so razporejeni po delovnih skupinah — brigadah. V brigade niso vključeni: predsednik zadruge, knjigovodja, strokovni svetovalec in zadružniki, ki so za delo stalno nesposobni.

Po socialističnem načelu se odmerja zaslužek zadružnikom po vloženem delu, to je po opravljenih delovnih dneh in normah. Zaslužek se zadružnikom izplača ob koncu leta po opravljenih delovnih dneh in odbitku prispevkov za zadružne sklade in zemljiške rente. Med letom dobivajo zadružniki predujme do 50% letnega zaslužka. Skupno z izplačilom zaslužka dobe tudi bone (nakazila) za nakup industrijskega blaga do vrednosti 10 tisoč dinarjev. Obljubljena jim je tudi starostna in invalidna oskrba. Kmečka žena ima mesec pred porodom in mesec po porodu pravico do dopusta.

Ohišnica

Vsaka kmečka družina, ki postane član kmetijske obdelovalne zadruge, ima pravico, da si ob vstopu v zadrug-

go pridrži za osebno gospodarstvo tako imenovano ohišnico, to je stanovanjsko hišo, gospodarska poslopja, potrebna za osebno gospodarstvo zadružnikov, in največ en hektar zemlje. Sme imeti v tej ohišnici kravo s teletom, plemensko svinjo z mladiči in toliko prašičev za pitanje, kolikor jih potrebuje za svojo prehrano. Ima lahko tudi do pet ovac in koz, do deset panjev čebel in poljubno število perutnine in zajcev. Za vse to si obdrži tudi potrebno krmo in ročno kmetijsko orodje, kolikor ga je treba družini za to zasebno gospodarstvo.

Zadruga pomaga svojim članom pri njihovem delu na ohišnici. Za odškodnino, ki jo določi zbor, jim opravlja potrebna strojna dela in prevoze. Na račun delovnih dni dobi zadružnik pri zadrugi lahko tudi krmo za živali, kolikor bi je sam ne mogel pridelati na ohišnici.

Z ohišnico se družina preskrbuje z mesom, mlekom, mastjo, jajci, zelenjavo itd., od zadruge pa dobiva predvsem žito in krompir. Ohišnica je torej dopolnilno gospodarstvo. Glavni vir dohodkov za zadružnika mora biti le zadružno gospodarstvo. V zadrugo mora zadružnik vlagati večino svojega dela, če hočemo, da se bo zadruga razvijala v napredno in močno gospodarstvo, kajti sicer zadružniki zanemarjajo zadrugo, ker jim je njihovo osebno gospodarstvo prvo; za tem šele pride zadružno.

Od dohodkov ohišnice plačuje zadružnik za 30% nižjo dohodnino, kot jo plačujejo druga kmetijska (nesocializirana) gospodarstva.

Država obljublja pridnim in zvestim zadružnikom:

„Čim bolj bodo tedaj zadružniki pri zadružnem delu sodelovali, čim bolj bo njihova zadruga svoje pridelke izročala državi, tem bolje bo oskrbovana z industrijskim in drugim blagom, tem več bo dobivala materiala in pod ugodnejšimi pogoji.“

„Država ščiti kmetijske zadruge in graditev socializma na vasi tudi z kazenskimi ukrepi. Temeljni zakon o kmetijskih zadrugah določa za uniče-

vanje zadružnega premoženja kazni odvzema prostosti s prisilnim delom in z zaplembo premoženja, v nujnih primerih celo smrtno kazni. Če zadružnik izpodkopava ureditev zadruge ali njeno delovno organizacijo, se kaznuje s poboljševalnim delom, lahko pa tudi z odvzemanjem prostosti, s prisilnim delom in zaplembo premoženja. Prav tako je kaznivo s propagando, s prenašanjem izmišljenih novic ali z grožnjami ovirati pristop k zadrugi ali pa nasilno ali z grožnjami priganjati k izstopu iz zadruge.“

„Zaščiteno pa je tudi načelo prostovoljnosti. Kdor nasilno ali z grožnjami priganja k pristopu v zadrugo ali kako drugače krši načelo prostovoljnosti, se kaznuje s poboljševalnim delom ali odvzemanjem prostosti do enega leta.“ (Zelo milo; zakonodajec ni nepristranski. — Naša opomba.)

Do tu smo izpisali zgledna pravila za kmetijske obdelovalne zadruge, ki so bila odobrena za celo državo od zveznega ministrstva za kmetijstvo v Beogradu. Povelji smo vsa najvažnejša določila teh pravil.

Upamo, da smo s to objavo ustregli našim še svobodnim kmetom in kmečkim delavcem ter jim dali priliko, da si sami ustvarijo sodbo o primernosti ali neprimernosti teh kmetijskih zadrug. Seveda ni dovolj, da jih le bežno prečitajo kot kako povest. Treba jih je natančno študirati in o njih debatirati. Tostran meje je to dovoljeno brez državnih kazni zaradi odkritosrčnosti. Zato imajo naši ljudje v tem članku snovi dovolj za društvene večere v zimskih mesecih.

Neglede na to, da je v teh vzornih pravilih mnogo utopije, da ne računajo nič s človeško naravo, ki je v bistvu sebična, da ne upoštevajo različnosti pokrajini, ozemlja, dosedanjega gospodarskega sistema (kar je koristno in primerno v Banatu, je nemogoče na Krasu), neglede na tehnične hibe zapletenega, zato z velikimi stroški združenega in počasnega vodstva in nadzorstva teh zadrug, podajamo nekaj načelnih misli k tem pravilom.

. Za razčiščenje pojmov je zelo do-

brodošlo, da so bila objavljena vzorna pravila kmetijskih obdelovalnih zadrug od strani komunistične vlade v Jugoslaviji. Dobili smo s tem precej podroben načrt, kaj namerava komunizem s kmetijskim stanom.

Hoče ga organizirati v zadruge, da zadobi iz njega delovnih sil za tovarne. Temu se ne čudimo. Saj se je že v kapitalističnem gospodarskem redu vedno bolj vršil beg z dežele v mesta k lažjemu in gotovejšemu zaslužku. Tudi izseljevanja v druge države je bilo preveč, ko je bilo vendar v Jugoslaviji kruha za vse zadosti. Komunizem ima namen izseljevanje onemogočiti kot nepotrebno, razredčenje podeželskega prebivalstva pa izpeljati načrtno zaradi industrializacije države. Glede tega mu ne moremo ugovarjati. Delovne moči naj prispevajo k blagostanju domače države.

Hoče pa obenem kmeta tako utesniti v državne pravilnike, da bi ob koncu postal državni delavec brez osebne svobode in dostojanstva, vprežen v brigade, ki ga vodijo na delo in ga tam nadzorujejo kot živino. — To zadnje pa odklanja krščanska sociologija, ki v posamezniku spoštuje njegove človeške pravice in gleda v njem otroka božjega. „Te pravice pa so tako svete, da jih mora tudi država ščititi, ne pa rušiti.“ (Leon XIII., *Rerum novarum*.)

II. Prvi pogoj, da bi take kmetijske obdelovalne zadruge uspevale, je premišljen in prostovoljen vstop članov. „Ljudska oblast se zaveda, da je prehod iz zasebne lastnine v socialistično težak, da je mogoč samo na podlagi prostovoljne in zavestne odločitve, zato je poskrbela za politično vzgojo“, piše članek v *Koledarju* 1950. — Kai pa če ta „vzgoja“ za kmetijsko socializacijo tako slepi kmete, kakor jih je slepila v letu 1945 in 1946 po milingih, da so glasovali za ločitev Cerkve od države, ko so jim ameriško zakonodajo stavili tozadevno za vzor, pa se je ljudstvo prepozno zavedelo, kam je takrat pes tace molil. Iz ločitve je nazadnje nastala brezpravnost Cerkve. Tako varanje ljudstva je nemoralno

dejanje in iz tega ne more slediti kakave zavestna in prostovoljna odločitev ljudstva. — „Nemoralno je tudi siliti kmete v zadrugo s prevelikim obdavičevanjem.“ (Pij XI. — *Quadragesimo anno*). Odločitev takega obupanca se pač ne more imenovati prostovoljna. Saj mu ne preostaja drugega kot ali poginili ali se pustiti socializirati.

Na volilnih shodih v pomladi 1950 so odposlanci „ljudske oblasti“ izrecno priznavali neuspeh kmetijskega združništva. Krivdo so seveda zvrčali na nižje partijske organe in funkcionarje, češ da je bil „svobodni pristop“ kmetov v zadruge „malo preveč prisiljen“ zaradi groženj, ki so se jih posluževali vneti borci za socializacijo vasi. Kakor je razvidno iz tega, je „vzgoja“ odpovedala; nadomestile so jo grožnje. Resnična krivda ni na funkcionarjih ampak v neodgovarjajočih zglednih pravilih.

Zgled prostovoljnega vstopa v socializirano gospodarstvo imamo v kat. Cerkvi v cerkvenih redovih, na primer pri cistercijancih. Tam ves samostan tvori eno samo družino, ki pod vodstvom opata vzorno obdeluje samostansko posestvo v vseh njegovih panogah. Na ta način so bili cistercijanci pionirji umnega gospodarstva povsod, kjer so se naselili. Bili so vzorniki za vsa kmetijska posestva daleč naokoli. Toda pri njih je doma vera v Boga in posmrtno življenje, zato tudi bratska ljubezen združena z redovnimi obljubami: pokorščine, osebne uboštvu in devištva, s katerimi so se redovniki zavezali — ne človeku, ampak Bogu popolnoma prostovoljno, potem ko so bili več let na preizkušnji.

Ako bi državo tvorili sami taki državljani, počenši z državnimi voditelji in ministri, ki bi bili bolj angeli kot ljudje, nesebični, požrtvovalni, polni ljubezni do bližnjega, tedaj bi se obesle tudi kmetijske obdelovalne zadruge, kakor so si jih zamislili komunisti. Tega duha pa komunisti svojim državljanom dati ne morejo, ker ga sami nimajo. Zato bodo njih zadruge spremenile proti volji kmetov vso vas

v kasarno — vojašnico in jih množično gonile na delo pod nadzorstvom svojih valpfov. To bo pa le korak nazaj v fevdalno zgodovino nekdanjih graščinskih gospodarstev, proti katerim so se kmetje stoletja borili. Razlika bo le v tem, da bo zdaj mogočnega graščaka nadomestila neprimerno močnejša država.

III. Zaveštno varanje je tudi trditev v uvodu omenjega članka, da bo zmaga socializma na vasi (kako se ogibajo besede „komunizma“!) napravila delovne kmete za resnične gospodarje nad zemljo. Saj je nad vsako kmetijsko obdelovalno zadrugo vse polno višjih odborov: izvršilni odbor oblastnega ljudskega odbora, okrajna zveza kmetijskih zadrug, poverjenišтва za kmetijstvo in vsi ti so odvisni od vodstva državnega socialističnega sektorja v Beogradu. Svoje pridelke mora zadruga izročati državi. Kako so po vsem tem kmetje, ki so svojo zemljo vložili v zadruge v eni ali drugi obliki, ki morajo delati v brigadah pod stalnim nadzorstvom, ki plodov svoje zemlje in svojega truda ne morejo vnovčiti niti porabiti zase, resnični gospodarji nad zemljo? To je mislečemu človeku nerazrešljiva uganika. Resnični gospodar je dejansko država. Kmet je državni dninar, plačan za svoje delo in oskrbovan v kolektivu, kakor pač nanesejo okoliščine in volja državnih mogotcev, včasih bolje, včasih slabše.

IV. Kar je pa še najhuje in proti vsem naravnim zakonom je to, da kmetu kolektiv razbije družinsko življenje, onemogoči vzgojo otrok in odvzame svobodo posvečevati Gospodove dneve ter skrbeti za neumrjočo dušo. — Zamislimo se v primer kmečke gospodinje — matere, ki mora v brigado na dnevno delo — le en mesec pred porodom in po njem, je „na dopustu.“ Kje na svetu je civiliziran narod, ki bi smatral, da je prostor kmečke matere čez dan pri samokolnici in gramozu na cesti, ne pa pri vzgoji otrok in gospodinjstvih delih? Le komunizem, ki hoče na vsak način uničiti družino, to prvo celico vsake ure-

jene družbe, in jo ponižati na raven živine v hlevu, je izumil tudi to sredstvo poročene kmečke žene v brigadnem oddelku. „Družina je prejela svoje poslanstvo neposredno od Stvarnika, torej pravico do vzgoje otrok, neodslopnost pravico, ki izvira iz dolžnosti staršev, pravico, ki je starejša kot vse pravice civilne in državne oblasti, pravico, ki je ne more okrniti nobena svetna oblast.“ (Pij XI. Divini illius magistri.)

V tej točki družine in posvečevanja Gospodovih dni tudi v zadrugah Cerkev ne more popustiti, ker so pač naredbe Boga samega, zato bo le v korist države same, ako tozadevna določila v vzornih pravilih spravi v sklad z naravnimi pravicami svojih državljanov.

V. Ali je krščanska sociologija proti vsaki kolektivni lasti? Nikakor ne. Socialni oziri zahtevajo, da bodi poleg individualne (osebne) tudi kolektivna last: zadružna, občinska, državna. Tako: zadružna ali občinska last pašnikov, deloma gozdov. Državna last vodnih sil, rudnikov, važnih tovarov. Natančnih mej ni mogoče kar naprej določiti. To je odvisno od političnih, socialnih in gospodarskih razmer posameznih pokrajin.

VI. Popolnoma zgrešeno je tudi načelo, da bi bila osebna lastnina brez vsakih socialnih obveznosti. Kam je to načelo pripeljalo v dobi liberalnega gospodarskega sistema, prebridko občuti sodobna človeška družba. Privredlo je do druge skrajnosti, do brezobzirnega in vrhu vsega še brezbožnega profikrščanskega in proliverskega komunizma, katerega se Bog poslužuje kot šibe za vse socialne grehe preteklih par stoletij.

VII. Če pride do agrarne reforme, smatra krščanska sociologija, da je treba veleposestva proti odškodnini razdeliti med delovne kmete, a dosedanjim lastnikom pustiti enako primeren zemljiški delež za obdelovanje in pošteno preživljanje, oziroma za vršitev svojega namena, če so bili posestniki javna bitja. Vsem kmečkim družinam je treba zagotoviti dom in

toliko zemljišča v njih dedno in nerazdeljivo lastnino, da morejo brez strahu pred pomanjkanjem živeti in se razvijati. Zadrugi plačujejo državni davek v naturalijah pri zadrugah; one naj ga potem oddajajo državi. Za cenejše, hitreje, umneje in lažje obdelovanje posestev in vnovčevanje pridelkov priporoča krščanska sociologija kmetijske nabavno-prodajne zadruge z vsem v njih področju potrebnim inventarjem: stroji, skladišči, kletmi, sušilnicami, mlekarnami, žganjarnami, drevesnicami itd. Zadruga naj bi bile povezane v Zadružno zvezo, priznane in podpirane od države. Ta naj tvori vez med njimi in državnimi oblastmi — ministrstvom za kmetijstvo in državno poljedelsko banko, ki je edina upravičena dajati zadrugi posojila in sprejemati vloge zadrugnikov.

To bi bila med liberalnim in komunističnim gospodarskim kmetijskim sistemom srednja pot, ki od prvega ohrani nedotakljivost osebne lastnine, od drugega pa povzame socialno povezanost te lastnine.

Po zdravem premisleku in dosedanjih izkušnjah bi morala biti zgledna pravila za kmetijske zadruge temeljito preurejena, da bodo ustvarila pogoje za prosopek zadrug in s tem za prosopek prehranjevanja vseh slojev v državi. (Prav usodna zmotja je namreč, da je glavni pogoj za obstoj države dobra oskrba vodilnega osebja (vojske, policije, milice, višjih funkcionarjev sploh), četudi je oskrba za podrejene državljanke nezadostna. Tako stanje je mogoče vzdržati nekaj let, a na dolgo dobo ne.)

Odpraviti je treba usodepolne napake glede na kmete — zadrugnike. Terjati od kmetijske zadruge povišek proizvodnje, a ji istočasno z ukazom odtegniti mlade, zdrave delovne moči bodisi v industrijo bodisi v javna dela — je protislovje. Noben stroj ne more nadomestiti določenega števila jakih delovnih sil na kmetih. — Socialna pravičnost in skrb za prosopek kmetijske proizvodnje narekujejo, da se za industrijska in druga javna dela

uporabi le resnični previšek kmečkih delovnih moči.

Zahtevati od kmeta — isto velja za delavca — naj z veseljem in navdušenjem gradi blagostanje v domovini, istočasno pa zmanjševati kupno moč njegovega zaslužka z vezanimi cenami ali mu celo odtegovati nujne življenjske potrebščine: zadostno in zdravo hrano in pijačo, času in podnebnju primerno zadostno obleko, odelo, hišno opravilo in vse, kar spada k pametni higienski negi telesa — je protislovje in psihološki nesmisel.

Onemogočati kmetu, da si pozida od vojne porušeni dom, češ, da so druge stavbe bolj nujne — je skrajno nesocialno načelo.

Terjati od kmeta, ki je v določenih letnih časih itak cele dneve pri poklicnem delu, da mora biti istočasno rezervna sila za vsa tista dela, za katera „ljudska oblast“ ne dobi druge delavne moči — je izkoriščanje človeka po oblasti.

Siljenje kmetov v zadruge vzbujata naraven odpor in zmanjšuje v njih skrb in ljubezen do dela. Nobeno disciplinarno strahovanje ne bo moglo ovreti tega zmanjšanja. Proizvodnja bo padala in država bo dosegla ravno nasprotno, kar je nameravala z ustanovitvijo zadrug.

Državni blagor zahteva, da morajo biti uzakonjene nove oblike zadrug, ki bodo kmetom pustile lastnino — ta je namreč gibalno sleherne človeške dejavnosti —, ki jim bodo dale poročstvo njihove stalnosti na dedni kmetiji in zagotovilo zadostne oskrbe v zdravju, boleznih in onemoglosti. V take zadruge se bodo kmetje radi in prostovoljno združili in v njih z veseljem delali tudi brez brigad. Lenuhe in kvarljivce bo že znala zadruga sama izločiti iz svoje srede, ako ji bodo pravila priznala to oblast.

Kaj pa Cerkev pravi h kmetijskemu socialnemu vprašanju?

VIII. Cerkev ne štiti nobenega gospodarskega sistema ne predpisuje nobenega svojim vernikom ne daje nobenemu prednosti pred drugim. Cerkev le kaže smernice, po katerih

naj se človeštvo ravna v medsebojnem gospodarskem in političnem življenju, smernice, ki jih je prejela od svojega Ustanovitelja in od njegovega nauka o dostojanstvu človeške osebnosti, ki je noben sistem ne sme tepati — naj si bo kapitalističen, liberalen, socialističen ali komunističen. Cerkev uči svobodo vesti in vere, ki je noben sistem nima pravice kratiti nobenemu. Cerkev zahteva socialno pravičnost od vseh nasproti vsem,

zlasti nasproti bednim; obsoja vsako izkoriščevanje človeka po človeku, pa tudi vsako nasilstvo državnih oblasti nad prosto voljo državljanov, dokler se ta drži božjih zapovedi in naravnih pravic.

Pod temi pogoji ne bo Cerkev nič oporekala novemu socialnemu gospodarskemu redu, ki se prikazuje na svetovnem obzorju. Še pozdravila ga bo in s svojo moralno silo podprla.

A. N.

Ljubka Šorli:

Tolminski motiv

Čez polja ob Soči
počasí se vleče
oblak.
Vasice za Gradom
poljublja
večerni mrak.

In kakor stražar
častiljiv in zvest
sveti Danijel gleda
preko volčanskih polj in cest.
O, dolga je, dolga njegova povest...

A Soča, soseda,
mu kliče prijazen pozdrav,
ki zanj ga naročil je
sivi očanec Triglav.

In dalje ob Bučenici
hčerka planin
se vije,
kjer vanjo mrzla Tolminka
se s težkim vzdihom
izlije.

A gori
na Mengorski gori
samujeta Matí in Sin...
Nič več kot nekđaj
ni romarjev k njima
iz soških dolin...

Zakaj?

Marijo na Mengorah
srcé boli...
Za svoje otroke ponižane,
za svoje otroke razžaljene
trpi, trpi...

Šmarnice pri Materi božji na Ilovici*

Mimo cerkve me je pot vodila;
pesem vernih src iz nje je vrela,
kakor da bi vsa poljana pela
in Kraljico majniško slavila.

Pa sem v božji hram i jaz vstopila.
Tajna moč me v hipu je prevzela,
da mi duša vsa je zadržetela
kakor pesem, kakor vonj kadila.

Ves oltar v lučih se lesketal je.
Vseokrog obrazi razorani
od trpljenja. Strah na njih ležal je.

In goreče sem za rod teptani
k Njej molila, ki jo Bog izbral je,
naj ga iz noči otme, ohrani.

* Tolminska farna cerkev — nekđaj božja pot.

Živinorejsko zadružništvo

Živinorejsko zadružništvo je izredne važnosti za kmečki stan in sploh za narodno gospodarstvo. Ni pa še zadosti znano, kako delujejo te vrste zadrug. Veliko je še število onih, ki ničesar ne vedo o delovanju živinorejskih zadrug in jih zato tudi omalovažujejo. Treba je zato več jasnosti in poznanja.

Neki gospodarstvenik je trdil, da je največji dobrotnik kmeta tisti, ki ga bo naučil kmetovati tako, da bosta rastle dve bilki tam, kjer je preje rastle ena. To je res. Ako rastle dve bilki tam, kjer je preje rastle ena sama, je pridelek verjetno za sto odstotkov večji.

O živinorejskih zadrugah pa lahko rečemo, da ima kmet ne samo sto odstotkov več dohodkov, ampak tudi dvesto odstotkov, ako so živinorejske zadruge pravilno upravljane in ako se živinorejci, člani zadrug, točno ravna jo po danih navodilih. Imeli bomo krasno živino lepih oblik, dobre krave molznice, prihranili bomo mnogo na krmi pri pravilnem krmljenju, s pravilnim gospodarstvom z gnojem bomo povečali pridelke, imeli bomo zato več živine, ki jo bomo po živinorejskih zadrugah dobro prodali. Seveda je mogoče take uspehe doseči le polagoma.

Le polagoma, s trudom, z delom in s strokovnim znanjem je mogoče izboljšati sedanje stanje naše živine. Treba bo zato zelo veliko pouka o živinoreji. Ta in kmetijstvo na splošno je obširna veda in je za pravilno kmetovanje treba mnogo znanja, sposobnosti in pridnosti. Zavedajmo se starega pa še vedno veljavnega izreka: Lenega čaka strgan rokav, palca be-raškega pa prazen bokal.

Poglejmo, kako naj živinorejske zadruge delujejo.

1. Pouk

Za vsako stvar je treba znanja. Če hočemo živinorejo pospeševati, moramo

vedeti, kako. Zadruga zato najpreje svoje člane poučuje. V ta namen prireja za člane predavanja in praktične živinorejske tečaje. Vsako kmečko dekle naj bi obiskovalo kmetijsko-gospodinjsko šolo ali pa vsaj kmetijsko-gospodinjski tečaj, v katerem dobi pouk o živinoreji, o molži, o mlekarstvu itd. Vsi kmečki fantje, ki bodo ostali na kmetiji, naj bi obiskovali kmetijske šole, v katerih dobijo tudi ves potreben pouk o živinoreji.

Brez znanja ne bo šlo. Kmetje naj bi naročali strokovne liste in knjige o živinoreji. Dalje si sami delajo beležke, ker vse ni za vse kraje. Ako se kaka stvar dobro spone, naj si to zabeležijo in drugim povedo. Mnogo je odvisno od kakovosti zemlje, od podnebja, od ravnanja z živino, od pravilno urejenih ali od zanikrnih hlevov. Torej znanje, znanje in zopet znanje! Zadruga naj poskrbi za svoje člane, da jim podaja potrebno znanje.

2. Rodovnik

Eno stvar moramo posebno omeniti in dobro zabičati. Pri vseh živih bitjih se namreč dobre in slabe lastnosti po gotovih zakonih podedujejo. Te zakone o dedovanju je dognal menih Mendel, ki je bil v Brnu opat, in se zato tudi imenujejo Mendelovi zakoni o dedovanju. Ti zakoni veljajo za rastline in za živali. Za to bo kmet pustil za seme vedno najlepšo pšenico, za plemo najlepšo teličico, ki izhaja od dobre krave molznice.

Radi tega je vodstvo rodovnika silno važno. V rodovnik se vpisuje združna živina, biki in krave neke golove pasme. Lahko določajo pravila zadruge, da se sme vpisati v rodovnik tudi živina, ki ni pasme, kakor je določena za dotični kraj, ima pa druge dobre lastnosti, je na pr. dobra molznica.

V rodovniku je vpisana živina po telesnih oblikah, pri kravah je ozna-

čeno tudi, koliko mleka dajejo in koliko vsebuje to mleko mlečne maščobe. Plemenjaki in krave, katerih dobre lastnosti so dokazane z rodovnikom, so mnogo več vredne kakor pa živina, ki ni vpisana v rodovnik in za katero ni dokaza, da ima dobre lastnosti.

3. Plemenjaki

Prva skrb vsake živinorejske zadruga bodi, da ima dobre plemenjake. Ti morajo biti pasme, ki je za dotični okoliš določena in morajo biti priznani (licencirani) po uradni komisiji. Plemenjaki naj bodo lepih telesnih oblik in od krav, ki so dobre molznice.

Bikorejci se morajo ravnati po danih predpisih in morajo voditi skočni zapisnik. Potrebno je, da imajo bikorejci gotovega okoliša od časa do časa enodnevne bikorejske tečaje, na katerih dobijo pouk o pravilni vzreji in o pravilnem ravnanju s plemenjaki.

4. Krave

Vsak posestnik krav bi moral vedeti ali se mu krave izplačajo ali ne. Ako krava da premalo mleka, naj gre takoj k mesarju v zakol. Vsak hoče imeti od krav čim večji dohodek, predvsem hoče imeti veliko mleka. Zato mora voditi zapisnik o mlečnosti krav ali mlečni zapisnik.

5. Vzreja telet in krmljenje

Velike važnosti je, da so teleta pravilno vzrejena. Zato ni nikdar preveč pouka o pravilni reji in o pravilnem krmljenju telet. Mnogo živinorejcev je, ki ne znajo pravilno krmiti. Dajo preveč krme, ki gre nato deloma neprebavljena od živali. Drugi zopet krmito slabo krmo in v obilni meri, tako da postanejo živali preveč trebušne. Krmljenje je jako važna stvar, ki v veliki meri vpliva na dobičkanost živinoreje.

6. Hlevi, gnojišče in gnojnice

Gnojnica je tekoče zlato. Ne znajo pa kmetje dovolj ceniti gnojnice. Švicarji skrbno pazijo, da se ne izgubi nobena kapljica gnojnice; zato pa tudi širikrat do petkrat na leto kosijo.

Seveda je treba znanja, kako je treba z gnojnico ravnati in kako jo je pravilno razredčiti in kako je treba z njo škropiti. Tudi naj ne bi bilo živinorejca, ki ne bi imel urejenega gnojišča in ki ne bi pravilno ravnal z gnojem.

7. Lekarna in živinozdravniški pomočniki

Vsaka zadruga naj bi imela svojo lekarno za prvo pomoč v sili. Marsikatera žival bi bila rešena pogina, ako bi imeli živinorejci na razpolago malo lekarno za živino. Seveda pa bi moral biti vsaj en zadrugar nekoliko izvežban v „prvi pomoči“ pri obolelih živalih. Včasih so izvežbali na kmetijskih šolah učence, kako pomagati bolni živini in zlasti pri porodih. Živinozdravnikov je malo, pa tudi ni denarja, da bi mogli klicati živinozdravnika ob vsaki priliki. Potrebni so zato živinozdravniški pomočniki.

8. Zavarovalnice

Zadruga naj bo obenem tudi zavarovalnica za združeno živino, in to na zelo preprost način. Člani, ki hočejo zavarovati svojo živino, zložijo skupaj gotovo vsoto denarja za zavarovalni sklad. Ako se kaka živina ponesreči, komisija oceni škodo, ki jo blagajnik izplača iz zavarovalnega sklada. Seveda morajo člani takoj nato zložiti potrebno vsoto v sklad, tako da je denar vedno pripravljen, če se pripeti kakšna nesreča.

9. Razstave in premovanja

Zadruga prirejajo živinorejske razstave. Na razstavi so najbolj vidni uspehi združnega delovanja. Kako zanimivo je gledati razstavljeno živino! Na razstavi strokovnjak pojasnuje napake in pravilnost ravnanja z živino in je tako to prava šola za živinorejca.

Ocenjevalna komisija gre od živali do živali in jo ocenjuje. Kar veselje je pogledati, ko so ocenjene živali postavljene po vrsti ocenitve, od najboljših do slabih. Plemenjake postavijo skupaj, nato krave in naposled mlado živino.

Nazadnje delijo premije. Živinorejci so ponosni, ako so bile njih živali odlikovane.

10. Pašniki

Pašniki so važni, ker se živina na paši utrdi in je bolj odporna proti raznim boleznim. Pašniki tudi znatno povenijo rejo. Pašniki so dolinski in planinski. Zadruga oskrbi pašnike zlasti za mlado živino. Pri pravilnem gospodarstvu je pašnik razdeljen na štiri dele. Ko je en del popasen, se živina premesti v drugi, nato v tretji in končno v četrti oddelek.

V raznih krajih imajo tudi planinske pašnike. Za mal znesek sprejme zadruga živino svojih članov v planinski pašnik. Napačno bi bilo, ako bi dolinsko živino iz hleva gnali na pašo visoko v planino. Dolinska živina naj se nekaj časa preje pase doma, da se polagoma privadi prosti naravi in nato šele pride visoko v planine.

11. Prodaja živine

Zadruga skrbi za prodajo živine svojih članov. Privabi po zvezi živinorejskih zadrug tujce iz daljnih krajev, da pridejo nakupit živino k zadrugi. Živinorejci dokažejo na podlagi združnih izpiskov, da so krave dobre molznice, da so plemenjaki dobrega očeta in dobre matere in da bodo te dobre lastnosti prenašali tudi na zarod. Tako združno živino je mogoče vedno bolje prodati kakor pa živino nezadružnikov, ki nimajo nobenega dokaza, da je njihova živina res dobra.

12. Odseki

Živinorejske zadruge imajo lahko poleg govedorejskega odseka še tele odseke:

a) Svinjerejski odsek. Velike dohodka imajo lahko kmetje od pravilne svinjereje. Svinjaki naj bodo svetli, snažni in zgrajeni tako, da se gnojnica vsa sprosti odteka. Merjasci naj bodo dobre vrste, od plodovitih svinj, prav tako naj bodo tudi svinje plodovite vrste. Krma naj bo vsa surova. Treba je paziti zlasti na to, da so prašiči cepljeni proti raznim nalezljivim boleznim, predvsem proti rdečici.

b) Ovčerejski odsek. Ponekod, zlasti po planinskih krajih, gojijo tudi ovce, ki se pasejo po bolj težko pristopnih krajih na planinah. Pri izbiri in na-

kupu dobrih plemenjakov, pri ocenjevanju živali po kakovosti volne in pri prodaji živali ter volne pomaga ovčerejcem zadruga.

Zveza živinorejskih zadrug

Živinorejske zadruge se morajo združili v zvezo, da morejo tako boljše dosegati svoj namen. Zveza pomaga pravilno voditi posamezne zadruge, da morejo uspešno in v korist kmetu delovati. Pri tem pomaga zveza takole:

I. Pouk

Zveza skrbi, da so živinorejci, ki so združni člani, poučeni, kako naj zadruge delujejo. Zato zveza prireja za združne člane živinorejska predavanja, dalje razne praktične tečaje. Tak tečaj se vrši pozimi v kaki vasi, kjer tečajniki prevzamejo snaženje, krmiljenje, tehtanje živine, ravnaje pri molži, vodstvo raznih zapiskov itd. Pri takih tečajih dobijo tečajniki teoretični in praktični pouk. Seveda ga vodijo kmetijski strokovnjaki.

Zveza naj bi izdajala praktične brošure o živinoreji, svinjereji itd. Za dekleta in mlade gospodinje prireja zveza posebej tečaje o molži, pravilnem ravnanju z mlekom, o svinjereji, zlasti o krmiljenju prašičev.

II. Nabave živinorejskih potrebščin

Zveza preskrbi zadrugam razne živinorejske potrebščine, kakor močna krmila, dobra semena detelje, lucerne in raznih trav, kose, kosilne stroje, gnojnične vozove itd. Združno vodstvo poižve pri svojih članih, česa predvsem potrebujejo in nato pri zvezi skupno naroča. Člani plačajo polovico pri naročilu in polovico pri prejemu blaga. Na „upanje“ se nič ne daje, ker se mora vsaka zadruga in tudi zveza varovati dolgov.

III. Nakup in prodaja živine

Zveza posreduje tudi nakup in prodajo živine. Zveza ima zato seznam vse živine, ki jo imajo naprodaj živinorejci ali pa bi jo mogoče hoteli kupiti. Zveza privabi kupce iz daljnih krajev. Posebno skrb obrača zveza na to, da ima vsaka zadruga dobre plemenjake.

IV. Knjigovodstvo

Zveza polaga veliko skrbi na to, da so pri zadrugah pravilno vodeni, pregledni in vsak čas v redu rodovniki, mlečni zapiski in vsi drugi potrebni vpisi. Ker se delovanje zadrug ne more razviti v številkah, skrbi zveza, da vodijo zadruge kroniko o svojem delovanju.

Zveza ima živinorejske inštruktorje, ki hodijo od zadruge do zadruge in od zadružnikov do zadružnikov ter jih poučujejo v pravilni živinoreji. Obenem inštruktorji skrbijo, da so rodovniki in vsi drugi vpisi v redu.

V. Ureditev hlevov in gospodarstva z gnojem

Zveza preskrbi zadrugam, ako hočejo njih člani izboljšati hleve in urediti gospodarstvo z gnojem, cement, potrebno železje, apno itd. Zveza skupno naroča ves potrebni gradbeni material.

VI. Zatiranje raznih bolezni

Zveza skrbi za zatiranje raznih bolezni pri živini. Zato ima nekatera važnejša zdravila in razkužila na zalogi. Ako izbruhne kaka nalezljiva bolezen, ukrene zveza vse potrebno, da se bolezen čimprej omeji in zatre.

VII. Pospeševanje zavarovanja

Zveza pospešuje po zadrugah, da živinorejci zavarujejo svojo živino proti boleznim in poginu, pa tudi hleve proti požaru.

Zaključek

Kmetovanje brez živine ni mogoče. Zato je potrebno, da se za to panogo kmeljištvu še prav posebej zanimamo in jo pospešujemo. Z zadružnimi močmi se da zelo veliko doseči. Danes so kmečke razmere v silno težkem položaju. Kljub temu pa ne smemo obupati. S pridnim in skrbnim delom bomo gotovo napredovali in bomo polagoma tako prišli na „zeleno vejo.“

M. Jakopič:

Miza

*Šel sem v izbo tebe iskat,
miza, ti znanka mladosti,
kaj si vse slišala iz roda v rod,
pesmi, preprostih modrosti.*

*Tamkaj so stoli stari in klop,
kakor otroci in mati,
tamkaj pregrnjen v nedeljo je prt
in sonce je v jutru med svati.*

*Kakor oltar se mi zdiš,
kjer počivala so dela rodov,
kjer so tri črke — Presveto ime,
dolga že leta ljudem v blagoslov.*

*Rad bi prisedel kakor nekoč
k tebi in čakal, da pridemo vsi,
gledat kot dete znova bi rad,
da mati nam kruh razdeli.*

KROMPIRJEV HROŠČ

Skoraj gotovo ni škodljivca v kmetijstvu, o katerem bi se zadnja leta toliko pisalo kakor o krompirjevem hrošču. Saj so ga zanesli celo v politični spor med Vzhodom in Zahodom. Že samo iz tega moremo razvideti veliko nevarnost, ki jo predstavlja ta škodljivec.

sredstev za zatiranje tega škodljivca in so s temi sredstvi poškropili oziroma zaprašili okrog en milijon hektarjev krompirišč.

V letu 1950 se je ta škodljivec močno razširil tudi po vsej srednji in vzhodni ter južni Evropi. Iz sosednjih severnih dežel, to je predvsem s Tirolske in Solnograške, pa

Krompirjev hrošč — imenujejo ga tudi koloradski hrošč, ker se je pojavil najpreje v pokrajini Colorado v Združenih državah — je prišel k nam iz Amerike. Kmalu po prvi svetovni vojni se je močno razširil v Franciji. Ker se ta škodljivec izredno hitro razmnožuje in ker je tudi silno požrešen, je nastala nevarnost, da uniči vsa krompirišča, ako ga ne bi neprestano zatirali.

Iz Francije se je hrošč hitro razširil v obmejna ozemlja Nemčije, kjer so preprečili veliko gospodarsko škodo in popolno uničenje krompirišč le z vestnim vpoštevanjem odredb, ki jih je izdajala vlada za zatiranje tega silnega škodljivca. V letu 1950 so v Zapadni Nemčiji uporabili za zatiranje krompirjevega hrošča okrog 1000 vagonov

tudi iz Italije in Slovenije, so prihajala v celem poletju 1950 poročila, kako so našli vedno nova gnezdišča tega škodljivca. Kmetje na Koroškem se morajo zahvaliti predvsem skrbnosti kmetovalcev pri pregledu krompirišč v sosednjih deželah, da se ta škodljivec ni mogel razširiti v večjem številu tudi povsod na Koroškem.

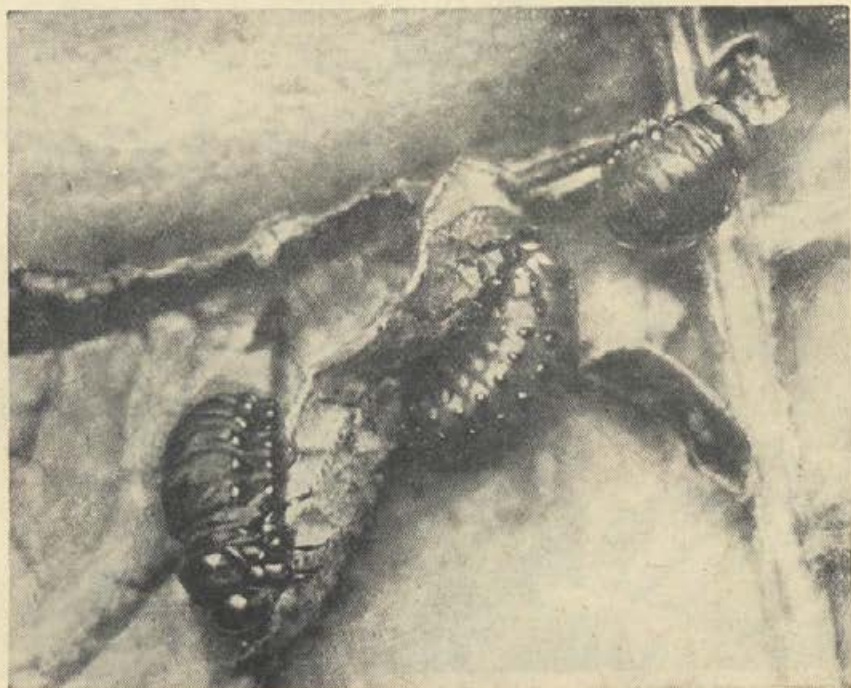
Krompirjev hrošč je približno en centimeter dolg in živo barvan. Krilj ali pokrovki sta svetlorumene barve in imata skupno deset temnih podolžnih črt. Ovratnik je nalahno rdečkast s črnimi znaki. Spodnji del hrošča je ploščat in rdeče rumenkaste barve. Noge so zgoraj oranžno rumene, v spodnjem delu pa črne.

Hrošč prezimi v zemlji. Samica znese 700

do 800 jajčec v skupinah po 12 do 80 na spodnjo stran krompirjevih listov. Iz jajčec se izležejo ličinke, ki se zelo hitro razvijajo. V treh do štirih tednih so dorasle in so takrat 1.5 milimetra dolge. Med časom, ko rastejo, se ličinke trikrat levijo in so začetkom rdeče, pozneje pa oranžno rumene barve z vrsto črnih pik ob straneh. Glava in noge so črne barve. Zadnji del ličink je izredno debel.

Ličinke so silno požrešne in žrejo krompirjeve liste, včasih obgrizejo tudi stebelca.

Zaradi tega mora seveda prestatiti razvoj krompirjevih gomoljev, ki ne dobivajo nika-ke hrane več iz listov.

Približno po enem mesecu, ko so ličinke dorastle, se zarijejo do 20 centimetrov glo-boko v zemljo, kjer se zabubijo. Buba počiva samo okrog 10 dni, ko se izleže iz nje nov krompirjev hrošč. V jeseni se zarijejo hrošči v zemljo in tam prezimijo. Pri nas na južnem Koroškem ima zaradi ugodnih podnebnih razmer hrošč dva roda (dve generaciji).

Prvega krompirjevega hrošča so našli na Koroškem dne 21. junija leta 1948 na lo-ko-tivni tovornega vlaka na progi Področica—Celovec. V letu 1949 in 1950 na Koroškem še ne moremo govoriti o kaki škodi po

krompirjevem hrošču, ker se pač še ni po-javil v tako velikem številu. Našli so ga predvsem v Ziljski dolini in je tja hrošč go-tovo priletel iz sosednjih dežel, najbrž iz Italije. Ker pa je razširjenost hrošča v so-sednjih deželah, zlasti v Italiji in v zahodni Nemčiji ter na Tirolskem tako velika, da skoraj ni verjetno, da bi ga mogli tam v ce-loti uničiti, moramo žal pričakovati, da bo nevarnost od leta do leta večja. Ako še po-mislimo, da je krompir eden najvažnejših pridelkov za prehrano prebivalstva, nada-

lje kot krma, dobiva pa vedno večjo važnost tudi v kmetijski industriji, moremo uvideti, kakšno nevarnost predstavlja krompirjev hrošč.

Za zatiranje krompirjevega hrošča in za preprečenje njegovega razširjenja je izdala tudi koroška deželna vlada posebno odredbo. Glavno pri vsem zatiranju je, da krompirjevega hrošča čimprej najdemo, kjer se po-javi in da to takoj sporočimo najbližnji orožniški postaji in pristojnemu občinskemu uradu, ki to javita takoj okrajnemu glavarstvu in okrajni kmetijski zbornici, da more ta začeti z zatiranjem. Pri vsem tem čim bolj točno vpoštevajmo in izvršujmo vsa na-vodila vlade in kmetijske zbornice.

Predpogoj preprečenja razširjenja tega tako nevarnega škodljivca pa je pregled krompirišč ob dnevih, ki jih določi deželna vlada. Hrošča in ličinke je lahko razpoznati. Nikdar pa ne smemo prenašati živih hroščev

in ličink, vedno vse sumljive hrošče in ličinke takoj ubijmo. Zlasti moramo takoj ubiti hrošča, saj more ta ob ugodnem vremenu in vetru preleteti tudi preko 100 kilometrov.

M. Jakopič:

Postelja

Svetilka drobna komaj še brli,
a rožni venec je že zdrknil z roke,
večerna senca v stenah se lovi,
v slovo pokriža matj še otroke.

Vse je poleglo, hvaljen bodi Bog!
Prenehal veter v polknih je igranje,
diši še rožmarin, diši še glog,
počasi tonem, tonem v lepe sanje.

Kdo spal pred mano v postelji je tej,
dekleta, žene skrivajoč zaklad?
Kdo je umiral težko, le povej,
očak že star, kot zarja mladec mlad?

Kaj bi napisal zemlji in ljudem,
ljudem, ki so trpeli, mrli tod,
za deklico sedajle dobro vem,
ki šla je vsako jutro tisto pot.

Pod oknom poje muren še v slovo,
njegova pesem je kot hrepenenje,
na zemljo božji angeli gredo,
na steni ura tika še v življenje.

SADNI IZBOR

Ali si morete zamisliti, da bi imel kmet na svojem dvorišču celo zbirko kokoši najraznovrstnejših pasem in bi te kokoši redil, četudi so že stare in ne nesejo skoraj nič več? Rekli bi, da tak gospodar ravna nerazsodno, negospodarsko in v svojo škodo.

Približno tako kakor na takem pestrem kokošnjem dvorišču je pa skoraj v vseh naših sadovnjakih. Ne rečem, da ne bi bilo nekaj izjem, toda teh je silno malo, tako malo, da jih skoraj ne moremo omenjati.

Ako pregledamo malo točneje naše sadovnjake, bomo našli, da je mogoče komaj $\frac{1}{4}$ dreves dobro rodnih, $\frac{1}{4}$ dreves rodi srednje dobro, $\frac{1}{4}$ dreves rodi navadno slabo, zadnja četrtnina pa sploh ne rodi in nimamo od tega sadnega drevja prav nobene koristi.

»Vse lepo in mogoče tudi prav,« boste rekli, »toda kdo naj mi pa pove, katera sadna drevesa moram saditi, da bodo dobro uspevala in da bodo obilno rodila?«

Razmere, pri katerih morajo uspevati sadna drevesa, so zelo različne, saj niso enake niti v istem kraju niti ne na istem posestvu. Nekateri sadovnjaki imajo sončno lego, zavarovani so proti vetru, drugi so spet izpostavljeni vsem vetrovom. Še drugi spet ležijo v kotanjah, kjer se zbira v spomladi med cvetjem sadnega drevja mraz, medtem ko je sadovnjak na pobočju zavarovan pred poškodbo po mrazu. Za vsak položaj sadovnjaka je primerna druga vrsta sadnega drevja.

Najbolje napravi torej sadjar, ako opazuje v svoji okolici, katere sadne sorte tam najbolje uspevajo in najbolje rodijo. — Vpraša naj nadalje za svet stare izkušene sadjarje, mogoče je v okolišju še tudi kak drevesničar, ki bo gotovo dal dober nasvet. Šele nato naj se sadjar odloči za nakup novih sadnih drevesc.

Kmet ne sadi sadnega drevja zaradi lepšega, on hoče imeti v prvi vrsti od sadnega drevja koristi. Na to, kakšne dohodke mu bo dajalo sadno drevje, pa vplivamo v odločilni meri že takoj pri sajenju sadnih drevesc s pravilnim izbiranjem sort.

Sadjar hoče najprej sebi in svoji družini preskrbeti sadje, mošt in druge sadne izdel-

ke, hoče imeti torej sadje za *lastno uporabo*; nadalje pa hoče pridelati sadje tudi za *prodajo*. Zato pa mora imeti v svojem sadovnjaku take sadne vrste, ki bodo odgovarjale tema dvema temeljnima zahtevama vsakega sadjarstva.

Za domačo uporabo bo sadjar izbral sorte, ki mu bodo zagotovile sadje skoraj preko celega leta. Za predelavo sadja v mošt ali v sadno vino, za napravo marmelade ter za sušenje sadja bo spet izbral sorte, ki tem namenom najbolj odgovarjajo.

Gotovo je sadjarstvo ona veja, ono področje našega kmetijstva, ki bi moglo donošati velike dohodke, ako bi znali in ako bi se potrudili, da bi to sadjarstvo pravilno uredili. Zato se bo pa moralo naše sadjarstvo prilagoditi zahtevam trga, ki zahteva predvsem lepo, trajno in enotno sadje.

Temelj vsakega pravilnega, predvsem pa trgovskega sadjarstva je *pravilni sadni izbor*. To pa ne smemo razumeti tako, da bi hoteli imeti v svojem sadovnjaku izbor in zbirko vseh neznanih in znanih, vseh domačih in tujih sadnih sort. Imeti moramo v svojem sadovnjaku le malo sort, toda dobrih in preizkušenih sort.

Zato hočemo navesti glavne sorte jabolk, ki so za naše razmere najbolj priporočljive. Še preje pa moramo povedati, da tudi najboljše sorta nima samo dobrih in vseh dobrih lastnosti. Tudi sadno drevo najboljše sorte moramo pravilno oskrbovati in negovati, mu moramo gnojiti, ga varovati proti raznim škodljivcem in moramo nato sadje skrbno obirati in spravljati.

Zaradi lažjega razumevanja in lažjega nakupovanja sadnih drevesc navajamo v oklepaju nemška imena za posamezne sorte.

1. *Beličnik* (Weisser Klarapfel). To je najranejša namizna jabolko. Zori zelo enotno od julija do avgusta. Cveti zgodaj z obilnim pelodom (= cvetni prah, ki je potreben za oprášitev, to je oploditev cveta). Plod je srednje velik, svetlo rumene barve.

Drevo je odporno proti mrazu in boleznim. Prične roditi kmalu in rodi nato vsako leto obilno, drevesna krona pa ostane majhna. Uspeva tudi v mrzlem podnebju in v višinah do 1000 m.

2. *Sarlamovski* (Charlamovsky). Je zgodnje jabolko. Cvete zgodaj in dolgo, z obilnim cvetnim prahom. Zori od avgusta do začetka septembra. Plod je sploščen, živordeče črtast in izvrstnega vinskokijselkastega okusa.

Drvo je pokončno in raste zlasti v mladosti zelo hitro.

3. *Grafenštajner* (Gravensteiner). Je eno najboljših namiznih jesenskih jabolk. Cvete pozno z malo peloda in ga moramo zato saditi med sorte, ki imajo mnogo peloda. Take sorte so: beličnik, carjevič, belfler in zimska zlata parmena. Plod je srednje velik do velik, nepravilen, malo koničast. Ko je uležan (september—december) je plod zlasti na sončni strani rdečkast in rdeče črtan, z močno voščeno prevlako ter ima značilen prijeten vonj.

Drvo je močne rasti in ima široko krono. Roditi začne pozno in rodi neredno, občutljiv je zlasti proti škrlupu. Uspeva v ugodnejših legah, predvsem tam, kjer dobro uspeva tudi oreh.

4. *Zimska zlata parmena* (Winter Goldparmäne). Je dobro namizno zimsko jabolko. Cvete srednje pozno z obilnim pelodom. Plod je srednje velik, pravilne oblike, visok; temeljna barva je pri uležanem plodu (oktober—februar) zlato rumenkasta z rdečimi črtami. Meso je rumenkasto belo, blago dišeče.

Drvo raste v mladosti močno ter močno poganja v les in ga je zato treba redno obrezovati; zgodaj in obilno rodi.

Zahteva močno globoko zemljo, toplo lego in obilno gnojenje ter večkratno škropljenje proti škrlupu. Za mrzle višinske lege ni.

5. *Landsberška reneta* (Landsbergerrenette). Je zimsko jabolko. Cvete srednje zgodaj in dolgo, cvet je odporen in daje mnogo peloda. Plod je srednje velik do velik, sočen in osvežujočega okusa. Lupina je tanka in pri uležanem plodu (november—januar) rumene, na sončni strani rahlo rdeče barve; plod je občutljiv proti udarcem in vtiskom.

Drvo bujno raste, dobro rodi v vsaki zemlji in skoraj v vsaki legi; ne prenaša pa suše, lažje še vlago.

6. *Rumeni belfler* (Gelber Bellefleur). Je zelo cenjeno namizno zimsko jabolko. Cvete zgodaj z obilnim pelodom. Plod je velik, vi-

sok, rebrast ter zelo občutljiv proti udarcem in vtiskom pri obiranju in prevažanju. Uležan (november—marec) plod je rumenkaste, na sončni strani rahlo rdečkaste barve. Meso je rumenkaste barve, krhko in izvrstnega okusa.

Drvo bujno raste in se košati na širjavo. Zahteva pa močno gnojenje in toplo, zavarovano lego. Uspeva pa tudi v dolinah. Na pustih in suhih tleh ga rad napada rak.

7. *Kokosova oranžna reneta* (Cox Orangerenette). Je zelo dobro zimsko namizno jabolko. Cvete srednje zgodaj z obilnim pelodom. Uležan (november—april) plod je oranžno rumenkaste barve, na sončni strani rdečkast in rdečkasto črtan. Meso je rumenkaste barve in zelo blagodišeče.

Drvo raste srednje bujno, zahteva dobra tla in ugodno lego. Ni za mrzle in višinske lege.

8. *Blenhajmska zlata reneta* (Goldrenette von Blenheim). Je zelo cenjeno zimsko namizno jabolko. Cvet je zelo občutljiv proti mrazu in ima malo peloda. Zato ga sadimo med sorte, kakor so: baumanova ali kokosova oranžna reneta, zlata zimska parmena, belfler, ontarijo ali jonatan, londonski peping in carjevič. Plod je velik, ploščato okrogel, pravilne oblike in uležan (november—april) zlatorumenkaste barve z rdečimi črtami. Meso je sočno, krhko in blagodišeče.

Drvo bujno raste in ima široko razprostranjeno krono. Uspeva samo v močno ilovnatih tleh in zavarovanih legah. Ostrejšega podnebja ne prenaša, proti škodljivcem je precej odporno, rodi pa precej neredno.

9. *Ontario* (Ontario). Je zaradi barve zelo cenjeno zimsko namizno jabolko. Cvete srednje zgodaj z obilnim pelodom. Plod je velik z gladko lupino, ploščat, rebrast; meso je krhko in dobrega okusa. Uležan (december—april) je lepo rumenkaste barve, delno rdeč, preje pa je travnato zelen.

Drvo je slabe rasti, ima redko krono, kmalu rodi. Občutljiv je proti zimskemu mrazu; ni za ostro in mrzlo podnebje, škrlup pa ga ne napada.

10. *Baumanova reneta* (Baumannsrenette). Je dobro zimsko namizno jabolko. Cvete zgodaj z mnogo peloda. Plod je srednje velik do velik, navadno ploščato okrogel, včasih malo visok. Uležan (december—marec) plod je rdeče črtkan ali tudi skoraj temnordeč.

Meso je zelenkasto belo in dobrega okusa.

Drevo ima pokončne veje, rano in zelo obilno rodi, kmalu pa v rasti popusti. Pre-suha tla mu ne ugajajo. Listi so temno zeleni in jih rade napadajo listne uši. Proti škrlupu pa ni občutljiv.

11. *Šmidberška reneta* (Schmidtbergerrenette). Je zelo dobro zimsko namizno jabolko, ki je na zunaj in po okusu zelo podobno baumanovi reneti. Cvete srednje zgodaj z obilnim pelodom.

Drevo uspeva skoraj na vsakih tleh in v vsaki legi. Rodi rano, obilno ter precej redno.

12. *Jonatan* (Jonathan). Je zelo cenjeno zimsko namizno jabolko. Cvete srednje zgodaj z obilnim pelodom. Plod je srednje velik, pravilne oblike ter uležan (december—marec) rdeče črtkan do lepo rdeče barve, lepega izgleda ter trajen in dobrega okusa.

Drevo raste srednje bujno, ima viseče veje, ni občutljivo proti mrazu, škrlup ga ne napada, pač ga pa na vlažnih tleh in ostrih legah napada rak. Rodi zgodaj in obilno, zahteva pa skrbno nego in dobro gnojenje.

13. *Kanadska reneta* (Kanaderenette). Je zelo cenjeno zimsko jabolko. Cvete srednje zgodaj do pozno z malo peloda. Zato sadimo to sorto v mešanici sort, ki so našteje pod 8. — Plod je velik in rebrast, barva lupine pri uležanem (december—april) plodu je zelena do rumena, v ostrih legah rjasta. V zavarovanih legah je rjasta barva lupine manj izrazita in olepšana z rdečkasto. Meso je rumenkasto belo, krhko in zelo dobrega okusa.

Drevo tvori srednje močno ali močno, bolj ploščato krono. Ljubi globoka tla v topli legi. V dolinah mu večkrat škoduje mraz in ob visoki talni vodi ga napada rak. Plodi postanejo ob preveliki in nestalni vlagi pegasti. Škrlup ga ne napada.

14. *Londonski peping* (London Pepping). Je v trgovini zelo cenjeno zimsko jabolko. Cvete precej pozno z dosti peloda. Plod je srednje velik, ploščato okrogel, lepo rebrast in malo rdečkast. Meso uležanega ploda (december—maj) je rumenkasto belo, trdno in dobrega okusa.

Drevo tvori okrogle krono in raste srednje bujno. Zahteva precej toplote, občutljivo je proti škrlupu in to zlasti v ostrem pod-

nebu ter vlažnih legah. Zahteva globoka apnena tla. Preostrega zimskega mraza ne prenaša.

15. *Boskop* (Schöner von Boskoop). Je dobro jabolko za trgovino, prevoz dobro podnaša. Cvete pozno z malo peloda, zato ga sadimo skupaj s sortami, označenimi pod 8. — Plod je različne oblike, večinoma visok. Uležan (december—april) plod je rjaste barve ter na sončni strani lepo rdeče rjav.

Drevo ljubi malo vlažna tla, tvori močno krono, začne bolj pozno roditi, nato pa rodi redno.

16. *Šampanjska reneta* (Champagner Renette). Je cenjeno zimsko jabolko. Cvete pozno z mnogo peloda. Plod je srednje velik, ploščato okrogel, je enotne oblike, zelo trajen in je zato ta sorta zelo cenjena. Zahteva pa previdnosti pri obiranju in prevažanju, ker je občutljiva ta sorta proti vtiskom. Uležan (december—maj) plod je belo rumene (preje zelene) na sončni strani rahlo rdeče barve. Meso je belo, trdno, vinsko kislastega in osvežujočega okusa.

Drevo tvori visoko okroglo krono s krivenčastimi vejami in številnimi rodnimi nastavki. Rodi obilno, kmalu ostari, je zelo odporno, zahteva pa dobro gnojenje. — Na vlažnih tleh napada drevo rad rak.

17. *Carjevič* (Kronprinz Rudolf). Zelo cenjeno zimsko jabolko. Cvete srednje zgodaj z mnogo peloda. Plod je srednje velik, ploščato okrogel; lupina pri uležanem (december—marec) plodu je rumenkasto bele barve, na sončni strani malo rdečkasta. Meso je trdno, čisto belo, zelo sočno in sladko. Daljše prevoze slabo prenaša.

Drevo tvori pokončno krono, rodi obilno in redno. Zahteva globoko zemljo, dobro gnojenje, skrbno nego in obrezovanje. Zimski mraz prenaša razmeroma dobro.

10. *Bojkovo jabolko*. (Boikenapfel). Je cenjeno pozno-zimsko jabolko, ki ga kupujejo po novem letu. Cvete pozno, dolgo z mnogo peloda in cvetje je odporno proti neugodnostim vremena. Plod je srednje velik, rebrast; uležan (januar—maj) je zelenkasto rumene, na sončni strani slabo rdečkaste barve.

Drevo je od vseh sort skoraj najmanj zahtevno. Uspeva skoraj na vsakih tleh in vsaki legi ter rodi redno in obilno. V vlažnih legah ga napada škrlup.

19. *Renski bobovec* (Rheinischer Bohnapfel). Je zelo dobro gospodarsko jabolko, ko pa je uležano, je v pozni zimi ali zgodnji pomladi tudi dobro namizno jabolko. Cvete srednje zgodaj z malo peloda in ga zato sadimo med sortami, ki so označene pod 8. — Plod je valjast in uležan (januar—junij) temno zelene barve, na sončni strani črtkan. V toplejši legi so plodi rdečkasto barvani in tako sadje je lažje prodati.

Drevo tvori srednje veliko do veliko, okroglasto, lepo oblikovano krono. Zgodaj, redno in obilno rodi. Ta sorta ni zahtevna, vendar je tudi hvaležna za globoko in dobro gnojeno zemljo. Drevo je odporno proti mrazu in boleznim ter škodljivcem in uspeva v vsaki legi.

20. *Vinsko jabolko* (Trierer Weinapfel). Je zelo cenjeno moštno jabolko. Cvete pozno in dolgo z obilnim pelodom. Cvetje je odporno proti vlagi in mrazu. Plod je plošča-

to okrogel, lupina je zelene barve, z rjavkasto rdečimi črtami.

Drevo rodi izredno obilno, zahteva pa zato tudi dobra in obilno gnojena tla. Ta sorta je zelo odporna proti mrazu, boleznim ter škodljivcem.

To so glavne sorte jabolk, kakor jih priporoča »Koroški sadni izbor«. Po tem izboru naj bi se ravnali sadjarji pri nakupu sadnih drevesc, pri napravi, ureditvi in obnovitvi ter izpolnitvi svojih sadovnjakov. Ni s tem rečeno, naj zasadijo v svojih sadovnjakih vse naštetih sorte. Saj vse sorte niso za vse lege, za vsako zemljo in za vse razmere. Izberejo si od naštetih one, ki bi njihovim razmeram najbolj odgovarjale.

Tako bodo polagoma izginile iz naših sadovnjakov sorte, ki slabo rodijo, ki dajejo sadje, katerega ni mogoče prodati in katerim tudi najboljši strokovnjaki imena ne vedo.

STENIA LUBIENIECKA:

ZADNJA MAŠA

Družinskega imena duhovnika Štefana ne poznam. V vstajniški Varšavi imena niso bila važna. In vendar, kadar se danes po nekaj letih z mislijo vračam v čase, ko je nad prestolico še vel veter prostosti, se mi postava duhovnika Štefana vedno znova pojavlja pred očmi. Ne vem, kakšna usoda ga je zadela. Mogoče je izginil brez sledu v enem izmed mnogih koncentracijskih taborišč, morda je delil usodo z mnogimi, premnogimi delavci v tovarnah za orožje, mogoče še dela kje v kakem skritem poljskem krožku ali pa se v daljni Poljski ponovno trudi, da bi zopet vzbudil upanje v lepše dni. Ne vem...

Par tednov po izbruhu vstanka v Varšavi je prišla do velikega doma v Maršalovski ulici 66 družina preseljencev iz Poznanja, katero so tvorili starejša gospa s tremi nad vse prijaznimi deklicami, stara dekla in mladi sin Štefan ter njegova sestra bolničarka. Ta družina si je v kratkem pridobila naklonjenost vseh sostanovalcev. Sredi trpljenja, nemira in strahu pred smrtjo je od te

družine vel čudovit blažilen mir. Kar neka-ko oddahnil si se, kadar si srečal katerega izmed njih. Par dni pozneje smo izvedeli, da je mladi gospod Štefan duhovnik in da je njegova sestra, blede, vitko in neznatno deklet, rešila iz neke goreče cerkve Najsvetejši zakrament.

Mali salon enega izmed pročelnih stanovanj je bil spremenjen v kapelico. V tej kapelici, kamor je bilo skozi razbita okna slišati rjojenje »kravek¹, bobnenje bomb, suho treskanje strojnic in čutiti grizoči vzduh dima, so se zgodaj vsako jutro zbirali stanovalci vsega velikega doma k sveti maši. Bog morda ni bil še nikdar tako blizu človeških src, mogoče ni še nihče njegove navzočnosti tako živo občutil kakor v teh grozopolnih dnevih varšavske vstaje. Tu ni ločil Boga od človeka strupeni mraz, ki se je skozi razbita okna zagrizel v naše premrle ude, ne opojni vonj kadila in ne zlato razkošje mogočnih bazilik. Tu je postalo vse tako skromno in preprosto kakor smrt, ki nam je gledala tolikokrat v oči...

Okoli Boga, ki je stopil na zasilni oltar, so se zgrnile skupine plašnih vernikov v jasnem spoznanju, da more edino On rešiti vse te preganjane in zaničevane, potem ko je postala vsaka druga pomoč nemogoča.

Molitev teh nesrečnih ljudi niso bile navadne besede, katerih so bili vajeni do takrat; bila je kot obtožba, vzeta nekje iz najskrivnejših globin duše; klicala je kazen za vse otroke in žene, katere so Nemci kot živino gonili pred tanki, za vse ranjence, ki so umirali pod ruševinami bolnišnic, za gornjake, ki so rastle dan za dnem po varšavskih ulicah in parkih. Čez teden dni se je bojna črta vstavev tako približala, da je postalo opravljanje najsvetejše daritve v tej kapelici življenjsko nevarno. Zaradi tega so prenesli kapelico iz zgornjega stanovanja v pritličje na dvorišče, kjer so se dan za dnem zbirali ljudje. Prišli so dnevi prisilne evakuacije Varšave. To so bili nepozabni oktoberski dnevi. Odšli so ti zadnji Mohikanci, ki so na vse »dobromislečec« pozive sovražnika odgovarjali samo s skomizganjem ramen. Dom kot nematerialen pojem, kot grmada najskrivnejših osebnih doživetij, se je rušil, kot se je rušila v razvaline vsa prestolica. Vsak najmanjši predmet je nenadoma postal vsakemu drag, ker je tvoril sestavni del tega do tedaj ne dovolj cenjenega doma. Če bi kdo takrat vprašal enega izmed evakuirancev, kaj je bilo v tem domu najdražjega, bi brez pomišljanja odgovoril, da je zanj vse neprecenljive vrednosti, kajti v vsem je vsakdo izmed nas zapuščal košček svoje lastne duše.

Zadnja sveta maša v stanovanju gospe Marczyńskiej. Vedeli smo, da danes duhovnik Štefan po sv. maši ne bo tako naglo zložil svojega zavitka ter ne pojde tako urnih ko-

rakov kot doslej iz kapelice na prosto... kam, to smo vedeli vsi... v prve bojne črte vstavev z besedo božjega odpuščanja za te, ki so tu neustrašeno umirali za Poljsko. Majhno stanovanje ni moglo sprejeti vase velikih množic ljudi. Sivi obrazi, upadla lica, glad, neprespane noči in končno še vest, da smo izdani, da je po 63 dneh junaške borbe ostalo od ponosne Varšave le še morje kadečih se razvalin ter neštevilni grobovi padlih, vse to je udarilo na obraze viden in pretresljiv pečat. Kaj nam še pripravlja usoda? Muke ponižanja, hrepenjenja polne noči, dneve brez nad, težko delo za dobrobit tretjega rajha v tovarnah ali pa smrt v koncentracijskih taboriščih? Kaj bo z nami dalje? Tišina... kako dobro, da ne moti te tišine rjovenje sovražnih letal... Jagnje božje... popotniki, idoči v neznane daljave, prejema jo iz tresočih se rok duhovnika Štefana sveto popotnico za na trpljenja polno pot... Zadnji blagoslov! Sveta maša se je končala. Gospod Štefan se obrne od oltarja k ljudem. Govori jim. Kratko in preprosto padajo besede, ki so v tem trenutku nehale biti samo besede, ker so postale vsebina sama. In prav takih besed smo bili lačni. V trenutku smo se zavedeli, da človek ne živi samo od hrupa, čeprav smo si tega kruha v zasedeni Varšavi tolikokrat zaželeli.

»Vrnemo se,« govori župnik Štefan in ta njegova živa vera se prelije v naša vznemirjena srca. »Vrnemo se gotovo, vztrajajmo. saj nosimo s seboj košček naše Poljske.« Na upadlih licih so se zasvetile solze, ki so nas bolele, ker so težko privrele iz izsušenih oči. Vero, da se vrnemo v svobodno Varšavo, pa smo nesli s seboj tudi takrat, ko nas je vlak odpeljal v Nemčijo.

Poslovenil Branimir Pistivšek.

Slovenske šole na Goriškem

Pred prvo svetovno vojno je bilo na Goriškem cvetoče slovensko šolstvo. Vsaka vas je imela svojo šolo in tudi v Gorici sami so bile dobro obiskovane osnovne in srednje šole. Takoj po koncu vojne je začelo iti navzdol. Obnovile so se pač slovenske osnovne šole na deželi; v Gorici pa to ni šlo. Potem pa je prišla še znana Gentilejeva šolska re-

forma (kr. odlok z dne 1. oktobra 1923, št. 2185), ki je s kratkim stavkom, da je učni jezik v vseh šolah v državi italijanski, uničila vse slovenske šole. To je bila ena največjih napak fašističnega režima na Primorskem, Slovencem v Italiji, ki so že takrat bili narodno zelo zavedeni, je pomanjkanje šole v materinem jeziku dolga leta dan za dnem

Osnovna šola v Št. Mavru.

klicalo v spomin, da so državljani druge vrste, ki ne smejo uživati vseh pravic, katere jim daje narava. Teptanje naravnih kulturnih pravic je podžigalo odpor, ki ga nobena sila ni mogla streti.

Položaj se je korenito spremenil po drugi svetovni vojni. Julijsko krajino so najprej zasedle jugoslovanske, potem pa anglo-ameriške čete. Zavezniško poveljstvo za Sredozemlje je vso Julijsko krajino in torej tudi ozemlje goriške province do nekdanje avstrijsko-italijanske meje vzelo iz jurisdikcije italijanske države in ustanovilo posebno vojaško upravo z nenavadno široko polnomočjo. In ta vojaška oblast je dala Slovincem osnovne in srednje šole, katerih več kot dvajset let niso imeli. Dne 15. septembra 1947 je stopila v veljavo mirovna pogodba z Italijo. V italijanski republiki je ostalo precej Slovencev. V goriški pokrajini jih je okoli 20.000, v Beneški Sloveniji blizu 40.000 in v Kanalski dolini in v okolici Trbiža nekaj tisoč. Italijanska uprava je pustila vse slovenske šole, katere so bili ustanovili zavezniki.

Danes imamo na Goriškem 20 slovenskih osnovnih šol. Dve sta v Gorici sami (Šolski

dom in Mali dom), štiri druge v goriški občini (Štandrež, Podgora, Pevna, Štmaver), ostale so na deželi, in sicer: Števerjan, Cerovo, Krmin, Mirnik, Škrljevo, Sovodnje, Vrh sv. Mihaela, Rupa, Dol-Palkišče, Gabrje, Tržič, Ronki, Doberdob in Jamlje. Šolskih otrok je bilo v preteklem šolskem letu okoli 1300, učiteljev pa 60. Manjka pa še šola v Ločniku, katere šolska uprava še ni ustanovila, čeprav je bila l. 1914 tam slovenska šola s približno 50 učenci in čeprav je še danes dovolj slovenskih učencev.

Poleg tega so v Gorici tudi štiri slovenske srednje šole, namreč: nižja srednja šola (115 učencev), klasična gimnazija in licej (73 učencev), učiteljsišče (54 učencev) in nižja trgovska strokovna šola (153 učencev).

Goriškši Slovenci so torej za silo preskrbljeni. Nobene šole pa nimajo beneški Slovenci in Slovenci v kanalski dolini. Ti l. 1945 niso bili vključeni v Julijsko krajino in zanje zavezniški šolski ukrepi niso veljali. A tudi ti Slovenci vedno odločneje zahtevajo šole v svojem materinem jeziku. Gotovo bo tudi zanje prišel čas, ko bodo dosigli svoje pravice.

TOVARIŠ *Wildner*

JE SPREGLEDAL

Wildnerja so vtaknili v našo celico teden dni po mojem prihodu, torej 24. maja 1948. Prišel je še pravočasno, da je videl nadporočnika Novaka, bivšega oficirja angleškega letalstva, katerega so bili dan prej grdo pretepli. Wildner je imel pod pazduho majhen zavoj; v drugi roki je pa držal zmečkan dežni plašč. Stal je sredi celice in opazoval naju, ki sva ležala na trdih pogradih.

Ko so se za njim zaprla vrata, je stopil k ležišču in položil zavoj in plašč čisto k steni, daleč od naju. S tem je hotel pokazati, da ne spadamo skupaj, da je med njim in nama velika razlika. Nisva mu zamerila, kajti v ječah ravnajo novinci večkrat tako.

Sedel je menda dve uri na skrajnem robu lesenega ležišča in buljil skozi zamreženo okno v edino barvano reč, ki smo jo videli, v košati vrh velikega oreha. Kar naprej je kadil in metal čike skozi okno. Nadporočnik in jaz sva spoznala, da mora imeti čisto vest in da upa na skorajšnjo izpustitev iz zapore, kajti sicer bi manj kadil in tudi čikov ne bi metal proč.

Nadporočnik je ležal iztegnjen. Zdaj pa zdaj sem mu del na razbito čelo nov obkladek. Vedno je rekel: »Hvala!« Sicer nisimo nič govorili. Pod večer pa se je nadporočnik stokajoč in s težavo obrnil na drugo stran ter me tiho prosil, naj pogledam, ali je v njegovi suknji še kaka cigareta. In kot da je Wildner od svojega prihoda čakal samo na to besedo, je vstal, prišel k nama in razbitemu oficirju ponudil celo škatlo cigaret »Partizanka«. Prosil je, ali sme prisesti; nato je začel govoriti. Bilo je, kot da se je odprla zatvornica. Misli in besede so mu tekle kot hudournik, ki je podrl jez.

Imenoval se je Jakob Wildner. Bil je Nemec iz Hombokov pri Olomucu. Pred enim letom so ga z drugimi Nemci vred izselili v Nemčijo v vzhodni pas. Te dni pa se je brez dovoljenja vrnil, da bi obiskal v Hombokih poročeno hčerko, ki je dobila sinčka.

Zgoditi da se mu ne more nič. Čisto nič! Bil je komunist že trideset let (star je bil se-

daj okoli petdeset). Ko so vkorakali Rusi v Homboko, so ga postavili za župana, to se pravi za predsednika ljudskega odbora. V svojem sedanjem bivališču, v nekem majhnem kraju v vzhodni Nemčiji da igra vodilno politično vlogo. Ko je prišel v Homboko, da je najprvo obiskal svojo hčerko. Takoj nato se je javil na orožniški postaji, da je prišel »ilegalno«. Poveljnik orožniške postaje, njegov dober znanec še od prej, ga je prijel pod pazduho in ga peljal v tvornico žebeljev, kjer je prej delal. Tam so ga bivši češki delovni tovariši navdušeno pozdravili. Zahtevali so od njega, naj takoj vloži prošnjo za stalno bivanje in za državljanstvo; vsi da ga bodo priporočili in podprli.

»Takah komunistov, kot ste vi, so mi rekli,« se je ponosno smehljaj, »sedaj posebno potrebujemo — in — veste — tudi spretnost pri delu je nekaj.«

»Kljub temu sedite tukaj, dragi gospod Wildner,« sem pripomnil.

»I seveda, toda to je samo formalnega značaja,« je skušal ovreči moje pomisleke. »Poveljnik orožniške postaje je menil, da mora pač naznaniti, da sem prekorachil mejo brez dovoljenja; posledic da pa to ne more imeti nobenih. Tako smo se danes zjutraj pripeljali sem na policijo. Kake tri ure sem posedal po pisarnah policijskega ravnateljstva. Potem pa mi je nekdo rekel, naj grem za nekaj časa sem, dokler me ne zaslišijo.«

Kmalu nato so prinesli večerjo: vročo črno kavo in kos kruha. Wildner je imel v zavoju še nekaj klobas; radodarno nama je ponudil. Odklonila sva in ga opomnila, naj prihrani kaj za pozneje, a se je nama smejal. Saj ga vendar ne bodo držali čez noč v ječi. Uradniki imajo gotovo preveč dela, zato ga niso mogli zaslišati.

Ob devetih zvečer sem vstal in naredil iz mastnega papirja, v katerem je Wildner imel prej zavite klobase, senčnik za premočno žarnico, da bi se nam ponoči preveč ne bleščalo. Nato sem nadporočniku za silo postal in ga spravil spat. Tedaj pa je začel

Wildner hoditi po celici sem ter tja. Čeprav naju je to motilo, nisva nič rekla, kajti takole nemirna hoja je za jetnika dostikrat edino sredstvo, da nekoliko pomiri svoje do skrajnosti napete živce. Šele ko je jetniški paznik skozi okence v vratih trikrat zatulil, naj leže, sva ga tudi midva prosila, naj se vda in naj gre spat.

Wildner je bil ves obupan. Nazavedno se je zatekel k nama po tolažbo. Toda nadporočnik ni poznal ušmiljenja. »V najboljši družbi ste, tovariš,« mu je rekel. »Naš prijatelj tukaj bo po paragrafu 2 zakona o državni varnosti visel ali pa dobi vsaj 25 let ječe. Zakaj? Ker je dunajski Čeh, avstrijski državljani. In ker je bil tako nesramen, da je hotel iti domov z vsem, kar si je v zadnjih letih zaslužil in prihranil. Kaj takega ljudska demokracija vendar ne more dovoliti, kajne?«

»Toda zaradi tega vendar ne smejo nikogar zapreti.« je ugovarjal Wildner.

»Kako da ne? Ali ne sedite tudi vi, čeprav so vas poslali sem samo zaradi neke formalnosti?«

»To se bo jutri zjutraj razjasnilo,« je zagovarjal Wildner policijo.

»Ali pa tudi ne,« se je smejal oni. Nato smo molčali, ker je moral Wildner nekaj pretuhtati, kar se ni skladalo z njegovo sliko o ljudski oblasti v deželi, v kateri smo bili.

»In vi?« je čez dolgo časa vprašal oficirja.

»Jaz sem mrtev mož,« je ta odvrnil. »Če pojde po sreči, bom v treh, štirih dneh umrl... Če pojde po sreči,« je pristavil tiho.

Opazil sem, da je obladek na njegovi glavi spet suh. Vstal sem in mu pripravil drugega. »Ne govorite toliko, Novak,« sem mu rekel.

Toda nadporočnik Novak je danes hotel govoriti. »Če pojde po sreči,« je predel svoje misli dalje. »Če ho pa slabo, me pošljejo najprej v pobiljševalnico v M... Vi ne veste, kaj je to. To pomeni celjco do štirideset metrov globoko v skali. Brez oken, vlažno, da od sten kar teče. Na stropu pa je žarnica, za tisoč sveč, ki zdaj pa zdaj zagori. To pomeni tudi vsak dan enkrat mrzlo kavo in trd kruh. To je pobiljševalnica.«

»Zakaj pa, zakaj vse to?« se je prestrašil Wildner.

»Zakaj, da, zakaj?« je dejal nadporočnik.

»Ker sem dvem, trem osebam nadležen. Ker sem bil angleški letalski nadporočnik, ker sem najmanj dvajsetkrat tvegaj življenje za svobodo domovine. In ker so medtem Nemci moji materi vzeli vse: stanovanje, pohištvo, nekaj dobrih slik, stvari torej, katere zbere vsaka meščanska družina v nekaj letih. Mati mi je kmalu nato umrla. Ko so Nemci zbežali, si je naše pohištvo prilastil predsednik našega ljudskega odbora, ker da je nemška imovina. Ob povratku sem našel stanovanje prazno. Zvedel sem, kdo ima moje pohištvo, pa sem gospodu predsedniku odkrito povedal svoje mnenje. Drugi dan so me vtaknili v luknjo. Sedaj pa sedim.«

»Toda to ne more biti res,« je ugovarjal Wildner. »Sam sem bil predsednik ljudskega odbora v Hombokih in tudi mene žalite, če govorite kaj takega.«

»Kar hodite užaljeni,« je dejal Novak. »Čez pol leta so me obsodili na petnajst let prisilnega dela. Med obravnavo in ko so sodbo prebrali, me ni bilo zraven. Sedel sem v kuhinji in lupil krompir. Obsodili so me zaradi sodelovanja z Nemci. V preiskovalnem zaporu sem izjavil, da Nemcev ne sovražim kot ljudi, temveč samo kot naciste. To je zadostovalo. O mojem pohištvu in o gospodu predsedniku ljudskega odbora in njegovi tatinski družbi se sploh ni govorilo. Dobil sem petnajst let. In sedaj,« je zaključil Novak svojo povest, »šele sedaj boste lahko užaljeni, ko izjavljam, da me ni sodilo nobeno sodišče, ampak le nekaj komunističnih falotov, da se eden izmed njih lahko veseli svoje tatvine.«

»Tudi pri nas v Nemčiji se govori o takih stvarih,« je čez dolgo rekel Wildner. »In ta dan, kar sem tukaj, sem videl mnogo stvari, ki se čisto nič ne skladajo s tem, za kar smo delali vsó vojno. Ko so pri nas vkorakali Rusi, sem izobesil zunaj hiše Stalinovo in Marksovo sliko. Ruski vojaki so me objemali in poljubljali...«

»Čehi so vas pa leto dni pozneje izgnali,« se je norčeval nadporočnik.

»Da, to je res,« je priznal Wildner. »To in še vse kaj hujšega nam je Bepoš obljubljal že iz Londona. Posebno komunistom. Toda to je vedno tako: kjer tešejo, frčijo trske.«

»Dokler človek sam teše, dokler ni trska, je ta pregovor kar dober,« se je smejal No-

vak. »Frčati kot trska po zraku in prifrčati sem v luknjo, ali spada to tudi v vašo partijsko disciplino?«

Wildnerju pa ni bilo do prepira. Bil je le radoveden, zakaj leži Novak v policijskem zaporu ves krvav in zbit dve leti po obsojbi.

»Zelo preprosto, preljubi tovariš,« je pripovedal Novak dalje. »Ko pride človek v Morav, začne prvi dan misliti na beg. Počasi skuša priti v kak delovni oddelek, ki hodi ven na delo v opekarno, v kamnolom ali kam drugam. Delo je sicer trdo, toda nad sabo vidiš nebo in sonce in pred tabo je pot, po kateri lahko zbežiš. Dvajset mesecev sem zbiral obleko kos za kosom, denar in revolver. Potem sem jo popihal. Prijatelji so mi pomagali. Eden pa me je izdal. Bil sem že v Češkem lesu. Sedel sem pri njem v kuhinji, pa je poklical patroljo. Šestnajst mož proti meni, ki sem imel v cevi samo šest krogel... In potem niti streljal nisem,« je zaključil.

»Kaj pa je bilo s prijateljem?« je hotel vedeti Wildner.

»Policija mu je dala 50.000 kron nagrade. Za ta denar si je kupil hladilnik za pivo,« se je smejal nadporočnik. »Sedaj bi pa rad zaspal.«

Tako se je začela prva noč v zaporu za Jakoba Wildnerja, komunista iz Hombokov pri Olomucu.

Ob dveh ponoči so prišli po nadporočnika Novaka. Pet mož z brzostrelkami. Vsak je imel tudi dve ročni bombi. Ko so ga ukleпали, je divje zavpil. Pri aretaciji mu je bil eden vojakov s čevljem zdrobil palec; sedaj se je železni okov zadel ob gnoječo rano.

Krik je Wildnerja zbudil. S plamtečimi očmi je stal pred orožniki in jim očital nečloveško ravnanje. Tedaj ga je najbližji orožnik dvakrat udaril s pestjo po obrazu, da je padel na tla. Nato ga je drugi z bikovko po hrbtu, da bi mu kmalu hrbtenico zlomil. Wildner je ležal na tleh in butal z glavo ob zid. S težavo se je malo dvignil, gledal orožnike, ki so v njem ubili vsako dobro mnenje o komunistično urejeni državi, in hropel: »Tovariši, bratje... jaz sem komunist... Pred leti, pred mnogimi leti sem vašemu sedanjemu županu pomagal zbežati iz ječe, v katero ga je zaprl Beneš, ker je bil komunist!...«

Onih petih pa vse to ni motilo. Vlekli so

nadporočnika na hodnik. Eden pa je potem še prišel nazaj, udaril Wildnerja še enkrat z bikovko po hrbtu in pripomnil posmehljivo: »Pan starosta (gospod župan) se lepo zahvaljuje.« Nato so se vrata ječe zaprla.

Drugo jutro sem se zaman trudil, da bi začel z Wildnerjem kak razgovor. Cigarete so mu bile pošle. Sedel je tiho in zagrizeno na deskah. Šele ko sem mu ponudil cigareto in mu jo prižgal, je tiho vprašal, ali se cigarete lahko kupijo. Pobobnal sem s pestjo po vratih in prosil prišedšega paznika, da mi je kupil cigaret za denar, katerega sem imel shranjenega pri njem. Skozi okence v vratih mi je ponudil pobotnico v podpis in takoj nato cigarete. Komunist Wildner je lahko videl, kako nekateri »zaslužijo« v policijskih zaporih komunističnih držav. V trafikih je ena »Partizanka« stala eno krono. Ker pa pazniki nikoli niso imeli časa, da bi hodili po cigarete v trafiko, so jih kupovali pri natakarku bližnje kavarne; ta jih je prodajal po tri krone eno. Jetniki pa niso smeli kupovati vžigalic. Zato so morali za ogenj vedno prositi paznika; ta usluga je vsaki-krat stala eno cigareto.

Jaz sem to igro razumel že drugi dan zavora in sem rad plačal šest kron za eno »Partizanko«. Zato pa sem imel cigaret in ognja, kolikor sem hotel, in — mir.

»To se godi!« je stokal Wildner, »in to pustijo?«

»Kaj pa hočete,« sem ga poučil, »tudi ti ljudje hočejo živeti — in ne dosti slabše kot razbojniki, ki sedijo pri jaslih in jim dajejo slab zgled.«

»Pri nas v ruskem pasu Nemčije bi to ne bilo mogoče,« mi je zagotavljal. Začel mi je praviti o dobri upravi v ruskem pasu. Tedaj pa so prišli ponj in ga peljali k zaslišanju. Ob treh popoldne so ga pripeljali nazaj. Skoraj ga ni bilo spoznati. Kar bruhalo je iz njega: jeza, strah, obup!... Tepli so ga, nje ga so pretepli. Zakaj? Ker ni mogel povedati, kar so hoteli vedeti.

»Kaj so hoteli vedeti?« sem vprašal.

»Ah, nič,« je utihnil. Pustil sem ga, ker sem vedel, da bo v danem trenutku začel govoriti sam od sebe. In res, zvečer, preden sem zaspal, je prilezel k meni in mi začel šepetaje praviti, da so hoteli vedeti, katere tvornice še delajo na Saškem, katere so Rusi zaprli, kolko ruskih vojakov je tam, ka-

ko močne so posamezne enote in mnogo drugega takega. Zakaj se zanimajo za vse to? Ali niso tudi oni komunisti kot Rusi? Ali se ne zavedajo, da jih je samo komunizem rešil pred poginom?

Potem so tekli dnevi in tedni. Prihajali so novi jetniki in odhajali. Wildner pa je bil še vedno v ječi. Wildner, ki se je sam javil in ki je zaradi majhne formalnosti prišel iz Hombokov v Olomuc. Zaslišali so ga še trikrat ali štirikrat. Ko se je nekega dne brl pod nadzorstvom paznika na hodniku, mu je nadzirajoči komisar pripeljal par krepkih klofut, da je takoj prenehal. Od tedaj je Wildner imel na eni strani brado pol daljšo kot na drugi.

Nekega dne pa so prišli ponj, da bi ga

odpeljali — a ne v Homboke k hčeri, temveč na severno mejo, da ga izročijo Rusom. Ko so mu to povedali, je skoraj omedlel. Po izkušnjah v ječi se je zavedel, kaj vse lahko naredijo Rusi s človekom, ki je »ilegalno«
prekoračil mejo.

»In bil sem komunist, komunist sem bil.« je stokal, ko je povezoval culo.

»Toda, Wildner, saj ste še komunist.« sem mu dejal.

Žalostno je zmajal z glavo. »Komunist je človek lahko samo, dokler komunizma ne spozna, kakor sem ga spoznal jaz v tej luknji.« S temi besedami se je poslovil in se napolnil v mračno bodočnost, iz katere skoraj ni rešilne poti.

Prosvetno delo na Goriškem

Že je v tradiciji koledarjev, da prinašajo važne jubileje, obletnice znamenitih dogodkov, ki so pomembni za slovenski narod. Sem spada tudi pregled našega prosvetnega

delovanja. Saj se ravno v kulturnem in prosvetnem delu zrcali napredek naroda. Če se zamislimo v preteklost, bomo videli, da je bilo delo na prosvetnem polju — in to na

Pevke iz koroškega pevskega zbora v Gorici v ziljskih narodnih nošah.

Koroški pevski zbor pri nastopu v Gorici.

Goriškem — jako bogato. Poglejmo samo razna poročila prejšnjih let. Skoraj vsaka najmanjša naša vasica je imela svoje kršč. prosvetno društvo. In koliko je bilo nastopov po teh goriških vasicah!

Pa je divjal vihar po naši deželi. Naša lepa slovenska beseda je utihnila; narodna pesem — tako ljuba našem človeku, polna čustvenih barv, ki je poprej odmevala ob vsaki priliki, prav tako kakor poje pesem: »Če me ravno srce boli, vem: si morem peti« — je zamrla...

Skozi različne viharje je šel naš narod. Vihar je ponehal; jasni se je pričelo. Kje naj bi se pričelo z delom, ko so bile pa povsod same razvaline in kar je najhujše, idejne razvaline ter razna naziranja.

Treba je bilo premostiti vse težave, vsa nasprotstva, če nismo hoteli imeti popolnega mrtvila.

Nekaj se nas je zbralo in pričeli smo s prosvetnimi večeri. Prvi prosvetni večer je bil 28. decembra 1949. Spomnili smo se dveh delavcev na kulturnem in prosvetnem polju: dr. Jankota Kralja in Jožkota Bratuža. Predavatelj nam je v lepih besedah pokazal, kaj smo goriški Slovenci izgubili, ko teh dveh mož ni več med nami.

Ti večeri so se mesečno nadaljevali in to v splošno zadovoljstvo. Le žal da dvorana

ni mogla sprejeti večjega števila obiskovalcev. Sledilo je zdravniško predavanje. Nato smo šli v one stare čase, ko je bila Gorica še majhna solkanska vasica. Spomnili smo se tudi našega pisatelja prof. J. Lovrenčiča. Slišali smo predavanje o 200 letnici goriške nadškofije.

V okviru prosvetnih večerov je bil tudi nastop koroškega pevskega zbora. Nastopili so 29. in 30. aprila 1950. Takoj ob nastopu so s pesmijo »Tam kjer teče bistra Zilja« osvobodili Goričane, ki so napolnili dvorano. S svojo lepo pesmijo, koroško narodno pesmijo, so nas vodili po lepi koroški zemlji. Navdušenje je bilo veliko in tako blizu smo si bili ob zvokih lepe slovenske narodne pesmi.

Prosvetne večere smo zaključili 24. junija 1950. Večer je bil posvečen našim žrtvam. Spomnili smo se pok. Ladota Piščanca, pesnika »Pesmi zelene pomladi«, ki je zapisal takrat, ko je divjal vihar:

»Iz črne noči
voda šumi
mimo domov,
mimo grobov.

Vse molči,
človeka ni,
da dal bi glas
med nas.«

Tudi vas, dragi fantje — Koroške žrtve, nismo pozabili. Pesem: »Nebo žari« je bila posvečena vam; tožna melodija je plavala nad krajem, kjer spite svoj večni sen. S pesnikom smo prosili:

»prižgi nam luč,
razjasni noč,
daj mrtvim in nam
Svoj
mir!«

Pa glej, zopet so med nami koroški bratje. Šli so na slovenski tabor, ki se je vršil na Repentabru. Hoteli so zopet videti Gorico in tako so nas zopet razveselili s svojo lepo pesmijo. Pesem za pesmijo, melodija za melodijo. Srca so se tako zblížala; še bi poslušali ... Še se homo sestali.

Zelo delavna je bila goriška Marijina družba. Nudila nam je več lepih prireditev. Na višku je bila S. Sardenkova »Mater Dolorosa«. Čast družbi in voditelju!

Imeli smo tudi dve šolski prireditvi. Goriška osnovna šola nam je nudila lepo božičnico z igro »Pisane lutke«. Za nekaj časa smo pozabili na vsakdanje bridkosti ter se preselili v otroški svet, svet igranja in brezskrbnosti.

Tudi nekatere okoliške osnovne šole so se potrudile in tako razveselile vaščane.

Srednješolci so nam pripravili Vodopivčevega »Kovačevega študenta« skupno s pevskimi točkami. Bila je to prireditev, ki je priklicala največ obiskovalcev. Pač znak, kaj si želi naše občinstvo.

To naj bi bil kratek pregled prosvetnega delovanja.

In bodočnost? Nadaljevati moramo s pričetim delom. Še bolj strniti vrste in pritegniti nove delavne moči, v prvi vrsti mladino.

Truditi se moramo vsi, da zavlada med nami poštenje, ki temelji v praktičnem verskem življenju in udejstvovanju. ks.

Prizor iz S. Sardenkove igre: »Mater Dolorosa«.

PASIJONSKA IGRA V ŽELEZNI KAPLI

Kakor v drugih krajih, n. pr. Gozdanjah, Skofji Loki i. dr., so tudi v Železni Kapli po poročilu rokopisa iz l. 1816 »nikidaj« igrali pasijonsko igro. Izvirni prepis rokopisa je ohranjen. Napis igre se glasi: »Komedia od Kristusovega Terpljenja, katero so nekdanj na te velikí četrtke inu na te velikonočni ponedeljek v Kapli špilali«. Častitljiv je tudi predgovor. Med drugim: »Andohtlivi ukupej zbrani poslušavci ... Jest vas opominam inu prosim use skupei, da držite se spodobnu inu pošteno per temo suetemo spominu, kar bote videli in slišali, da bote tudi doma več-

krat premišluai ... Premišlai o griešnik, kolkokrat ti en smertnj grieh daperneseš, tolkukrat ti tuoiga Jezusa gajžlaš inu raniš ... O Jezus daj nam to gnado eno brumno žiuljenje pelati ... premišleuanje tvojiga terpljenja bode perneslu moi člouek tebi inu meni to večnemu žiuljenje. Amen.«

Rokopis je jezikovno zelo zanimiv in častitljiv. Med drugim prinaša tudi črtice iz pristnega domačega življenja pred par sto leti. Igra ima tri dele. Prvega so igrali na velikí četrtke predpoldne. Drugega popoldne, pri tem so šli s procesijo na Kalvarijo v

Igralci „Kapelskega pasijona“ ob uprizoritvi v Celovcu.

bližini trga pri cerkvi D. Marije v Trnju. Tretji del pa so igrali na velikonočni ponedeljek.

Pred 13. leti je farna družina v Železni Kapli spet uprizorila pasijonsko igro. V naslednji letih uprizoritve ni bila mogoča. Letos v znamenju sv. leta 1950 pa si je stavila farna mladina nalogo, vnovič uprizoriti pasijonsko igro. Bilo je mnogo truda. V letih zadnje vojne je bila župnija Železna Kapla težko prizadeta. Med drugimi je postala tudi večina igralcev pasijonske igre vojne žrtve. Tako so letos nastopali igralci večinoma prvič na odru pasijonske igre. Igro so uprizorili v dvorani farnega doma na cvetno nedeljo in na velikonočni ponedeljek. K bisernemu jubileju mašništva mil. g. prelata Valentina Podgorca pa so podali pasijonsko igro v Kolpingovi dvorani v Celovcu. Navzoči so spremljali igro s petjem dejanju primernih pesmi, tako da niso bili navzoči nemi gledalci, temveč aktivni soigralci.

MATI, KAJ PRAVIŠ NA TO...?

»Gospod Lucifer, mlado dekle hoče z vami govoriti.«

»Nimam časa, zapodi jo dol!«

»Se ne dá odgnati. Pravi, da ima zelo nujno zadevo.«

»Spusti jo torej noter.«

Dekle je morda imela osemnajst let. Satan jo je začudeno pogledal.

»Kdo si? ... A, te že poznam, predsinočnjim si priromala in kar naravnost s plešišča. Imenitno! Kaj hočeš?«

»Dajte mi prostor bliže vrat.«

»Čemu? Pričakuješ morda koga?« se je zaničljivo zarežal Lucifer.

Nesrečnica je nemo povescila glavo.

»Odgovori! Koga pričakuješ?«

Dekle si je z rokami zakrila obraz in obupno zavpila:

»Mojo mater!«

Ameriški Slovenci o Mohorjevi družbi za napredek Slovencev

Vprašan, če bi kaj prispeval za Koledar ob stoletnici Mohorjeve družbe, odgovorim: »Z veseljem!« Do te družbe sem gojil od mladih nog največje spoštovanje in srčne želje, da bi ta družba uspevala. Smatram, da je naš narod danes to, kar je, prav po Mohorjevi družbi in njeni delavnosti. S tem mislim na to, da smo med večjimi narodi tudi Slovenci velik narod po duhu in po izobrazbi, po velikih možeh, ki jih ima naša Slovenija in jih je že poslala po širnem svetu. Saj je dala že samo Ameriki kar pet škofov. Kaj sličnega niso dali niti mnogo večji narodi.

Zakaj vse to trdim? Živim med narodi in vse to vidim. Mesto Cleveland, kjer živim že nad 53 let, se imenuje »Mesto narodov«. To je torej mesto, kjer živi največ naseljencev raznih narodnih skupin. Zato lahko sodim o njih vrednosti. V Clevelandu imamo narodne skupine svoje »Kulturne vrtove«, kjer lahko postavimo spomenike svojim zaslužnim kulturnim delavcem. Mi imamo v takem vrtu svoje kulturne in zaslužne može: škofa Baraga, Cankarja, Gregorčiča. Podobno imajo tudi druge narodne skupine. Na ta način je zastopanih 22 narodnosti. Prav letos bomo slovesno praznovali 25 letnico, odkar je mesto Cleveland določilo, da se da narodom taka prilika, da se izkažejo s svojo kulturo. Kaj sličnega ni drugod na svetu, da bi narodi, drug poleg drugega kot bratje paradirali v sporazumni tekmi za kulturni napredek. In v tej plemeniti tekmi stojimo Slovenci na odličnem mestu in to v veliki meri po zaslugi Mohorjeve družbe.

Kako bi torej ne bil iskren do nje in bi ji ne želel dolgega življenja, da dela za naš narod tudi še v bodoče, posebno še sedaj, ko gre za biti ali nebiti in ostati kulturni.

Sam o sebi povem, da sem od otroških let, ko smo o zimskih večerih pri mizi v domači hiši prebirali Mohorjeve knjige, nabiral iz njih svoje znanje in izobrazbo. Nikoli ne bom pozabil spisov velikega slovenskega apostola Antona Martina Slomškega, slov. večernjic ali

mašnih knjig ter drugih poljudno znanstvenih del. Teško bi bilo opisati korist, ki jo je dala Mohorjeva družba našemu narodu. Toliko poučnega ter spodbudnega za naše slovensko ljudstvo je prišlo po njej do nas! Vsem je bila Mohorjeva družba ljudska univerza.

Kar smo v domovini dobili dobre podlage za življenje, to smo nesli s seboj, ko smo odhajali v svet. Zato sedaj lahko pišem tudi na podlagi tega, bilo o sebi ali o drugih naših rojakih tu v Ameriki, ki smo si pomagali s tisto izobrazbo in energijo do mest, ki jih danes imamo. Ne smemo pozabiti tega, da nas je Družba vzgajala po deželi z različnimi knjigami, v katerih smo dobivali vse potrebno za naše življenje, tako za gospodarsko, kakor tudi za duševno, umsko. Družba nam je nudila vseskozi modro in zdravo duševno hrano. Duševna izobrazba šteje največ in gre najdalje s človekom po

svetu, ga osrečuje, razvedruje in ohranja narodno zavednega.

Smatram, da smo ravno Slovenci tu v Ameriki v trgovstvu v splošnem po večini uspeli, ker smo prinesli s seboj dobro izobrazbo. Tega ne vidimo na nobeni narodnosti v tako veliki meri. Redek je primer, da naš človek ne bi uspel v trgovini ali v tem, česar se je lotil. Računamo, da je slovenskih večjih ali manjših trgovskih podjetij samo v Clevelandu in okolici nad 500 do 600. Če povemo, da je v tej okolici že osem Narodnih domov, izmed katerih štejeimo enega, ki je stal nad 300.000 dolarjev že pred leti, ko so bile cene še nizke, je s tem podčrtano, kako smo gospodarsko in kulturno močni. Poleg tega so še stiri drugi veliki domovi z več dvoranami, nekateri pa, primeroma okolišu, nekaj manjši.

S tem pojasnilom hočem le pokazati, kako so naši ljudje idealni in družabni, narodno zavedni pa gospodarski, obenem pa tudi drže na svoje domače ustanove. Ali se vam ne zdi, da smo vse to prinesli s seboj iz domovine v naših narodnih običajih? Seveda. Vse smo prinesli s seboj, dobro in slabo, verno in duhovno, pa tudi radikalno. Smo pač ljudje. V Clevelandu, kjer so domovi za razvedrila v tako velikemu številu, imamo tudi 4 velike slovenske fare in par mešanih. Te oskrbuje vsaj 12 slovenskih duhovnikov. Vse to je delo podjetnosti in izobrazbe našega naroda.

In kako smo preskrbljeni v zavarovalnicah? Imamo tako imenovane podporne organizacije: Jednote in Zveze, ki štejejo mnogo milijonov premoženja. Imamo tudi svoje banke in eno posojilnico. Tako imenovana The Nort American — Slovenska banka, ki ima še dve podružnici, ima premoženja sedaj nad 10 milijonov dolarjev. Mnogo naših rojakov se je tukaj lotilo pravih ameriških industrijskih podjetij in uspevajo. Ko bi mogli dobiti skupaj pravo statistiko, bi bilo neverjetno in občudovanja vredno vedeti in pisati, kaj vse so naši rojaki, posebno sedaj v drugi generaciji, dosegli v trgovstvu.

Naš žilav, za delo vedno priden človek, ki je vedel in tudi znal varčevati, se je dvignil sam do stopnje, kjer je danes.

Najlepšo čednost in modrost našega rojaka vidim v tem, da je najprvo skrbel za svoj dom, za streho svoji družini. Smatram, da ima 90% prvih naseljencev že svoje do-

move. Poleg tega pa je nekaj posebnega, kar daje našim ljudem veliko priznanje. Vsaka hiša ima svoj vrt. Rožni in cvetlični vrtovi krase hiše. Vse to je hvalevredna navada naših ljudi. Vem, kako so v domovini nageljni viseli raz oken in krasili bele hiše ob cestah, tukaj pa rožnati, cvetlični vrtovi krase hiše Slovencev. Še tako skromen prostor ob hiši bo imel nekaj cvetličnih nasadov.

Naj tu omenim še druge hvalevredne navade naših ljudi. Zelo veliko jih gre na kmetije, mi pravimo farme, kjer obdelujejo zemljo, obdelavajo tudi vinograde, ki tukaj dobro rodijo. Nismo brez kapljice v Ameriki. A rekli boste: »To je sama baharija.« Naj pa povem, kako je bilo od začetka. Kakšna razlika! In kako trpko smo začenjali, a vkljub temu uspeli. Rečem, zlahka ne gre nikjer.

Amerika je za pridne roke blagoslovljena dežela. Za ljudi, kateri niso šli skozi težke življenjske preizkušnje, je pa poguba. Za one, ki želijo samo živeti in uživati, je Amerika poguba. Le kdor pride v Ameriko z voljo, da bo delal, bo lahko vztrajal in uspel. Za ljudi, ki imajo poleg volje za delo tudi voljo za vero in pošteno življenje, je ta dežela naravnost raj. To pa zato, ker se ti nudi vsa prilika, da to, kar zahtevata od tebe sv. vera in Cerkev, tudi v celoti lahko izvršuješ. Tu je vsak svoje sreče kovač. To velja za duhovne, pa tudi za trgovske odnošaje. Naj sem trgovec ali kaj drugega, če me veseli, lahko grem vsaki dan v cerkev in me vsi pametni spoštujejo. Noben Amerikanec ne bo kazal s prstom za mano. V nobeni drugi deželi ni tako lahko spolnjevati božjih zapovedi kakor tukaj. To zato, ker se tukaj nikdo ne zmeni za druge, kako se obnašajo ali žive.

Kako se tukaj začne s trgovino? Takole smo pričeli: ko sem bil tukaj 6 let in menda imel par stotakov dolarjev, me je sosed nagovoril in rekel: »Poskusil sem s trgovino s pohištvom, pa se mi zdi, da jaz nimam neklica za to. Ti pa bi bil za kaj takega.« Bilo je to decembra 1903. Takrat so ljudje največ prihajali v Ameriko. Začel sem na samo korajžo. Blago sem naročal pri tvrdkah na debelo in ljudem prodajal po potrebi. Ljudje denarja niso imeli, bilo je treba počakati, da bodo zaslužili in polagoma odplačevali. Denarja pa tudi jaz nisem imel, da bi mogel mnogo kreditirati. Veletrgovce sem zato naprosil, da so počakali, da sem od odjemalcev dobil denar in potem njim plačal

blago. Prosil sem tudi znane rojake, ki so mi po nekaj stotakov posodili na obresti, da sem s tistim denarjem kril najhujše potrebe. Silno težko je bilo začeti trgovanje brez denarja. Toda energija je zmagala.

Poudariti moram, da smo Slovenci začeli svoje trgovine med Židi. Kjer so se naselili naši ljudje, tam so se med nje naselili tudi židovske trgovine. Imeli smo veliko težav, da smo obstali in napredovali z lastnim podjetjem, dokler nismo z žrtvami in 18 urnim dnevnim delom zmagali in naše ljudi s prijaznostjo pridobili, da so opustili židovske prodajalne in se oprijeli trgovin svojih rojakov.

Da smo v trgovini uspeli v splošnem vsi trgovci, je bila zasluga žrtev vsakterega, ki se je trgovine lotil. Naj podam o sebi primer, ki velja tudi za druge. V tistih časih ni bilo lahko dobiti dela in če se je dobilo, so bile plače pod ničlo. Prosil sem po prijateljih, da sem dobil delo na cesti z lopato. Po 10 ur na dan za dolar, alj dolar in četrť celi dan težkega dela v kanalih. Če je bilo lepo vreme, ob dežju pa ni bilo ne dela ne plače.

Večina naših ljudi je prva leta dospela sem v Ameriko, da bi ostali tu samo nekaj let, da bi prislužili nekaj sto dolarjev in se vrnili nazaj in si doma ustanovili boren domek ali pa ga izboljšali. V takem položaju je razumljivo, da sem poizkušal začeti s trgovino, čeprav še tako skromno. Saj je vsak z velikim veseljem zagrabil in delal rad po 18 in 20 ur dnevno. Tako sem delal jaz in tako so začeli drugi Slovenci. S tem smo zmagali nad drugimi.

V Evropi vam ni znano, kako v Ameriki v splošnem trgovci vodimo svoje podjetje. Vem, v domovini, posebno v Ljubljani, kamor sva z očetom drva vozila s čolnom po Ljubljanci, so trgovci opoldne 2 uri trgovine zaprli. Tega tukaj še ne poznamo, pač pa imamo sedaj nekaj drugega dogovorjenega, vsaj v Clevelandu, da namreč ob sredah popoldan trgovine zapremo. To le, da se pogovorimo. V domovini je trgovski mojster zares mojster in ne dela. Tukaj do sedaj tega še ne poznamo. Vsak trgovec je delal sam za dva druga pomočnika. Prvi začne in zadnji neha. Za nas trgovce je bilo vedno 18-urno delo na dan. Prvič je bila potreba, kakor že zgoraj omenjeno. Potem smo se pa temu privadili in garali smo naprej kakor je

pač trgovina potrebovala. Delali smo preveč, skoraj nesmiselno!

Vse to se je godilo v prvih časih, ko je bilo treba denarja za obratovanje trgovin. Da ni še danes mojstrskih gospodov trgovcev in jih tudi ne bo na način, kakor so v domovini, je vzrok ta, ker je tukaj popoln demokratičen duh. Tukaj gresta k obedu iz tovarne delodajalec in pa delavec v eno in isto jedilnico. Nobenega posebnega klanjanja ali priznanja višji uradniki ne prejema in ga tudi ne pričakujejo; v tem je demokracija popolna. Odliččen bogat trgovec ali kompanist pa se bo vljudno pogovarjal z otrokom na cesti, ali pa bo šel žogo bit z enim ali drugim.

V trgovinah je red; prvi je prvi postrežen, vsak se drži reda. Zadnje čase pa se vse zelo modernizira. Omenil sem že, da se naši ljudje, kar je dobro in priporočljivo, zelo naseljujejo na farme-kmetije. Bolj premožni trgovci kupujejo take parcele, kjer je hiša in pa več oralov zemlje in še nekaj gozda. Tja se vozijo ob nedeljah z družino. Tam imajo tudi klube: vaje za streljanje, potem bijejo žogo. To je zelo moderen šport, kjer je treba veliko hoditi, kar trgovec in še kdo drugi zelo potrebuje; zato je tudi toliko športov v Ameriki.

Farmarjev je v obližju okrog 30 do 50 milj izven Clevelanda veliko. Skoro vsak pridela domače grozdje in ima dobro vino. Izletniki se tega veselijo in ob nedeljah tudi poslužujejo. Toda farmarji morajo zelo vztrajno delati, čeprav imajo stroje. Veliko dobe za grozdje, če trta dobro obrodi. Slana ga pa večkrat uniči, kadar trta cveti. Tu imamo tudi svoje stavbenike, gostilničarje ter trgovine vseh vrst. Prvi izmed nas Slovencev so bili gostilničarji. Tem so dale možnost, da so začeli z gostilno, takozvane Brewery Kompanije, to je pivovarne.

Te so kupile stare hiše blizu pivovarn in so jih spremenile v nekake gostilne. V take hiše so postavile točilnice in to je bila gostilna. Delavec, ki je šel z dela, se je ustavil, spil glažek žgane pijače in pivo. Žal, da so bile te točilnice za mnoge nesreča. Dočim so bile take gostilne tedaj zelo preproste, so danes gostilne bogato opremljene in licence za nje prodajajo po 15 do 20 ti-soč dolarjev.

V gostilni prvih časov je bila točilnica, poleg katere si stal in se prav hitro napil, sedaj so po evropskemu vzorcu tudi mize in je predpis, da je treba imeti na razpolago tudi prigrizek. Gostiln je še danes največ in najbolj napredujejo.

Med prvimi trgovinami so bile tudi grocerijske (specerijske) prodajalne za živilske potrebe. Tudi te so se zelo modernizirale. Tako prodajalno je začel eden prvih Slovencev v tem kraju, Jože Turk, vulgo Stenc, že pred več kot 60 leti. Najel je hišo, v kateri je prodajal vse stvari, kar so ljudje potrebovali. Imel je res vse: grocerijo in mesnico, oštarijo in mešano blago, vse kar si morete pač misliti. Knjig pa ni hotel, da bi vodil zapisnik, rekel je: »Ljudje so pošteni in bodo že prišli plačat.« Ta je nazadnje reven umrl.

Precej podobno sem ravnal sam. Za knjigovodjo se mi je zdelo škoda denarja in časa. Naj kar služkinja prodaja, ljudje bodo itak plačali, ker so znani in pošteni.

Res smo bili prvi trgovci silno zaupni, ker nas je bilo največ takih, ki nismo nikoli vedeli, kaj je trgovina, nikoli se je učili.

Kmalu so se pa začele trgovine širiti. Ker so prvi trgovci morali najeti delavce, mlade domače sinove ali one, ki so došli iz stare domovine. Ti so po par letih začeli na svojo roko in tako vzeli gospodarju nekaj stalnih odjemalcev, nekaj pa so dobili novih. Tako je bilo v vseh strokah trgovinstva. S tem se je pa tudi zboljševala postrežba in cena je bila radj konkurence nižja.

Na ta način so se raztegnile naše trgovine na vse, kar smo potrebovali. Tako ni bilo treba drugam hoditi. Danes imamo samo v Clevelandu pet slovenskih pogrebnih zavodov, več modernih prodajaln za pohištvo, salone za ženska lepotičja in brezštevne druge potrebščine. Dvorana Slovenskega narodnega doma ima nad tisoč sedežev in se uprizarjajo v njej operete ter vsakojake igre. Dvakrat so že igrali »Passion«. V Clevelandu nas je Slovencev okrog 60 tisoč. Takole govori statistika mesta Clevelanda:

Od teh, ki so dospeli sem kot emigranti, je 26%. Od teh je pa tu rojenih otrok 41%, kar bi znašalo skupaj 71%. Tako računajo za vse narode, zato se imenuje Cleveland »Kosmopolitan mesto«. Slovenci smo

priznani tukaj kot vodilna narodna sila, kadar je treba nastopiti v paradji v narodnih nošah, smo Slovenci najjači.

To smo pokazali za časa, ko je bil tukaj ob otvoritvi »Kulturnega vrta« škof Rožman, ob odkritju spomenika škofu Baragi in pa dr. Jure Adlešič, kot takratni župan mesta Ljubljane, ki je v imenu jugoslovanske vlade prevzel zemljišče za »kulturni vrt« za Jugoslovane v Clevelandu in sploh v Ameriki. Te sijajne javne parade so bile tako velikega pomena, da so ameriški časopisi napolnili stolpce v časopisju za dobro ime našega naroda.

In vse to je treba pripisati zavednosti katoliških Slovencev. Oni drugi namreč se štejejo za narodno napredne in niso z nami simpatizirali, pač pa so nam nagajali. Več o tem ne rečem, mislite si pa lahko sami o njih, saj ste imeli z njimi velike preiskušnje v domovini. Bratje so si, alj pa še več: sopotniki. Že, ko sem obiskal domovino, so me žandarji na Žalostni gori ustavili, da nisem smel imeti govora.

Tako smo imeli vse čase, odkar smo tu naseljeni, isto borbo, kakor ste jo imeli doma v domovini. Toliko je tukaj bolje in lažje, ker je tu več versko izobraženega ljudstva. Naši ljudje gredo v cerkve po velikij večini redno ob nedeljah in zato se tudi držijo svoje tradicije, vere in običajev, zato jih radikalni ne morejo nadvladati in jih ne morejo popolnoma dobiti na svojo stran. Vsega tega nas je obvarovalo dejstvo, da imamo svoje farne katoliške šole, kjer se mladina vzgaja v verskem duhu in pa po ameriškansko; kajti ameriška ustava zahteva od vsakega državljana, da mora pripadati kaki verski skupini. To je dovolj, da komunist ne more blizu nikjer, da bi kljuboval ameriški ustavi.

Z vsem tem upam, da sem skušal vsaj deloma pojasniti naše življenje v Ameriki. Od leta 1904 sem amer. državljan in sem se ves ta čas čutil zelo ponosnega v Ameriki, ker sem imel priliko, da sem postal iz navadnega hlapca trgovec, dosegel še druga častna mesta, končno sem tudi predsednik precej velike slovenske banke. Vse to dokazuje, da je v Ameriki mogoče živeti in napredovati. Držal sem se tegale gesla, ki ga priporočam tudi javno drugim: »Moli in delaj pa hrani!«

POLDE KEMPERLE

STAROSTA GORIŠKIH ČASNIKARJEV

Dne 14. junija 1950 je v tržaški bolnici po kratki bolezni umrl Polde Kemperle, eden najstarejših slovenskih poklicnih časnikarjev in goriški občinski svetovalec. Z njim je izginila markantna osebnost iz goriškega javnega življenja in praznina, ki je zazijala ob njegovi smrti, se bo težko kdaj spet zaprla. Od leta 1910 do danes — 40 let požrtvovalnega dela na najtežjih položajih, to se ne da izbrisati. Vsakdo, ki je rajnega Poldeta Kemperleta poznal, se je ob vesti, da je umrl, zganil in se zamislil. Ali si je Gorico sploh mogoče predstavljati brez njega? In še danes, ko je preteklo več mesecev po njegovi smrti, človek kar verjeti ne more, da Poldeta ni več med nami.

Pokojni Kemperle je bil doma iz Baške doline. Rodil se je v Hudi južni dne 15. oktobra 1886 v precej premožni hiši. Osnovno šolo je dovršil v domači vasi, gimnazijo pa v Gorici, in sicer leta 1906. Pred nekaj leti je v družbi še nekaterih sošolcev praznoval 40 letnico mature. Po maturi je odšel na Dunaj ter se je vpisal na pravo. Študiral je štiri leta in napravil je prvi državni izpit. Medtem se je živahno udeleževal velikomestnega javnega življenja. Kmalu je nanj postal pozoren dr. Janez Evang. Krek, ki je opazil njegove nenavadne politične in časnikarske sposobnosti. Pregovoril ga je, da je odšel v Maribor in prevzel uredništvo »Straže«. To je bilo leta 1910. V Mariboru je pisal tudi v »Slovenskega gospodarja« in v »Naš dom«. Neutrudno je pomagal ustvarjati mlado in čilo politično in gospodarsko organizacijo štajerskih Slovencev, ki so že takrat zgradili trden jez proti prodirajočemu nemštvu. Takratni voditelj štajerskih Slovencev, dr. Anton Korošec, je Kemperletovo sodelovanje visoko cenil. Spominjal se ga je tudi potem, ko je bil na visokih položajih v predvojni Jugoslaviji.

Iz Maribora se je Kemperle tik pred prvo svetovno vojno preselil v Miren pri Gorici kót uradnik tamkašnje čevljarske zadruga. Vojna vihra pa ga je kaj kmalu spet zanesla na Štajersko v Mozirje, kamor se je zatekla

vsa mirenška vas z zadrugo vred. Po zlomu Avstrije se je vrnil na Goriško.

Ko so bili podrti domovi za silo obnovljeni, se je Polde zopet poprijel časnikarstva. Leta 1921 je ustanovil »Gospodarski list« in bil njegov prvi urednik. Naslednje leto pa je prevzel uredništvo političnega lista »Goriška straža«, katero je vodil do novembra 1928, ko jo je vlada zatrla. Ozračje na Primorskem je po koncu prve svetovne vojne postajalo vedno bolj dušljivo. Predstavlja si ga lahko le, kdor je tiste čase sam doživel. Spomini na tista dolga izgubljena leta so še dandanes kljub grozotam druge vojne kot podobe iz sanj. Kemperle je stal kot hrast v viharju. Letele so nanj strele v obliki tiskovnih pravn in obsodb. Skoraj vsako leto je

sedel vsaj nekaj dni, če že ne po nekaj mesecev. Leta 1924 je bil v tiskovni pravdi obsojen na devet mesecev zapora. Vložil je priziv in čakal na sodbo v drugi inštanci. Ker je bil izid zelo negotov, ga je politična organizacija odvezala od dolžnosti, da ostane na Goriškem. Prijatelji so mu svetovali, naj se umakne čez mejo v Jugoslavijo. A Polde ni hotel. Korajžno je prevzel nase nevarnost dolge ječe. Tistikrat je imel srečo. Rešila ga je amnestija.

Po zatrtju »Goriške straže« je Kemperle postal neprostovoljna žrtev politične pustoševine, ki ga je stala nekaj mesecev zapora v Gorici in Rimu ter bi se bila kmalu končala zelo tragično. Ker v tiskarni in v uredništvu ni imel več nobenega dela, je sklenil, da gre obiskat prijatelje na deželi. Pri »Jelenu«, v znani gostilni pred škofijo, je našel družbo znancev iz Cerknega in Idrije, ki so se nameravali odpeljati z avtom domov. Povabili so ga, naj prisede. Polde je ročno porabil priliko in šel z njimi. Pri sv. Luciji ob Soči so se ustavili in Polde je izstopil. Tedaj jih obkolkijo policijski agenti iz Gorice, preiščejo avto in najdejo pod sedeži in drugod veliko zalogo municije. Velikanska senzacija! Kaj je bilo naravnješe kot domneva, da vozi Kemperle municijo na deželo za protidržavne akcije. Ker je bilo to neposredno po zatrtju »Goriške straže«, je bila ta misel še verjetnejša. Na to trditev so nasledili tudi velik mozemski listi. Graška »Tagespost« je priobčila na prvi strani z velikimi črkami vest, da je bil direktor »Gor. straže« aretiran, ko je prevažal orožje in municijo. Polcija je vse zaprla, zasliševala, nekatere pretepala in končno vse poslala v Rim pred posebno sodišče. Potem smo čakali velikega političnega procesa, ki ga pa ni hotelo biti. Čez par mesecev pa se Polde prismeje nazaj v Gorico prost in svoboden. Kaj se je bilo zgodilo? Kemperle je povedal, za kaj je šlo. Paveličevi ustaši so s tihim pristankom takratne vlade pošiljali iz Italije municijo svojim pristašem v Jugoslaviji. Kemperleta je nesrečna zvezda pripeljala, da je nič hudega sluteč sedel na enega takih transportov. Kaj vozijo, ni vedel nobeden od potnikov in morda tudi šofer ne. O teh tajnih voznjah verjetno tudi obmejne kvesture niso bilo obveščene. Šele v Rimu so čez nekaj časa, ko transport ni dospel na dogovorjeno mesto,

stvar prijeli od prave strani in nedolžne ljudi izpustili.

Ko ni bilo več časopisov niti prosvetne in politične organizacije, Kemperle ni počival. Potoval je po deželi in z živo besedo vžigal vero v odrešenje. Za vsak še tako kočljivi položaj je vedel nasvet in izhod. Bil je desna roka sedaj tudi že pokojnega dr. Janka Kralja. Tudi ko se je v drugi svetovni vojni pojavil nov nasprotnik — totalitarni komunizem, ga je Kemperle kot eden prvih in redkih goriških Slovencev takoj spoznal, čeprav je nastopil pod zapeljivo krinko nacionalne ideje. Govoril je, pisal o njem in svaril pred novo nevarnostjo. Uspeha ni bilo, ker so bile razmere močnejše od majhne peščice ljudi. Zavest pa, da ni niti za hip legel vabljivi skušnjavi, mu je še po končani vojni dala moči za novo delo. S prijatelji je ustanovil politično organizacijo Slovensko demokratsko zvezo v Gorici ter bil ves čas do smrti njen predsednik. Bil je tudi soustanovitelj in prvi urednik političnega tednika »Demokracija«, ki je prvi dve leti izhajal v Gorici. Ves čas pa je pomagal tudi pri drugih demokratičnih glasilih, kot je bil »Slovenski Primorec« in sedaj »Katoliški glas«. Pri občinskih volitvah v oktobru 1948 je bil izvoljen v goriški občinski svet, kjer je vedno častno zastopal koristi Slovencev v Gorici. Sedaj pa počiva na mirenski cesti v Gorici v prelepi domači zemlji, katero je tako ljubil.

Joža J. Lovrenčič ml.:

Sanje

V tiho noč so slavčki peli...

Sanjam...

sanjo gorečo

sanjo skelečo,

sanjo bolečo

o domu.

Slavčki, vedno v tiho noč žgolite.

v sanjski me prelestni svet vodite!

IZ KULTURNE ZAKLADNICE

Kulturno življenje je bilo pri nas zelo živo in kakor gobe so po farah in občinah rasle začetkom tega stoletja prosvetne organizacije: „Slovenska katoliška izobraževalna društva“. Leta 1908 so se ta društva povezala v „Slovensko krščansko socialno zvezo“, katero je tedaj vodil zaslužni in veliki sin koroškega naroda prof. dr. Lambert Ehrlich. Slovenska duhovščina je stala v središču kulturnega življenja v fari. Pevska društva, igralske skupine, tamburaši, socialni krožki so napolnjevali duh in srce mladih in starih. Na odru, pri petju in tamburici je mladina iskala zabave in razvedrila in na sestanku pouka. Pevska tekmovanja in veliki centralni tečaji prosvetašev so bili vsako leto višek doživetja kulturne svojstvenosti.

Krščansko socialno zvezo so preosnovali v Slovensko prosvetno zvezo, ki pa je ostala po programu in načelu katoliška in združevala društva in posameznike v eno celoto. Kdo se ne spominja velikih prireditev v Borovljah ali na Brnci ali v Globasnici ali Šmihelu in Pliberku.

Kakor huda slana je druga svetovna vojna pomorila vse kulturno življenje koroških Slovencev, v kolikor je bilo vidnega na površju, slovenska pesem in beseda sta se morali umakniti med štiri stene, v družino in edina pevska skupina, katero smemo imenovati pevski zbor, je obstajala v taborišču na Hesselbergu in deloma tudi v Dachau-u.

Korenike slovenske kulturne samobitnosti pa so prestale tudi vojni metež in po vojni zopet pognale. Velik in živ razvoj so obetali prvi početki, dokler so se mogla društva še uveljavljati s svojo iniciativo in dokler ni, v komunistične vode zašla Slovenska prosvetna zveza, uveljavila svoje kulturne diktature. Na mah so zaspala društva, kulturnih prireditev je bilo vedno manj in še tistim so vtisnili po-

litičen pečat tako, da so se jele prazniti tudi dvorane.

Iz farnih družin in Marijinih družb je pričela rasti na Koroškem nova prosveta, ki je zopet močno navezala na našo domačo tradicijo. Če pregledamo to gibanje minulega leta, lahko ugotovimo, da smo prišli zopet močan korak naprej. Naše stare lepe igre so prišle zopet na oder. Naj si bo Finžgarjeva „Naša kri“ v Selah, „Pri kapelici“ v Žvabeku in Gorenčah, naj si bo velika pasijonska igra farne družine v Železni Kapli in zaključni prireditvi gospodinjskih šol v Št. Rupertu in Št. Jakobu začetkom majnika ali gostovanje pevskega zbora iz Št. Lenarta pri Sedmih studencih v Trstu in Gorici ter tržaškem radiu.

Ne smemo prezreti velike prireditve na prostem v Št. Jakobu v Rožu, kjer so majnika meseca ob priliki misijona uprizorili „Slehernika“ v jako dovršeni obliki. Prireditev samo je obiskalo skoraj dva tisoč gledalcev. Naj omenimo še proslavo šestdesetletnice mašništva mil. g. prelata Podgorca 14. majnika v Celovcu ali koncert cerkvenega pevskega zbora v Svečah na praznik Vnebohoda. Ne bomo naštevali številnih proslav materinskega dne po farah.

Tudi velikega kulturnega dogodka ne smemo prezreti, ki ga gotovo pomeni gostovanje ljubljanske opere v Celovcu z opero „Ero z onega sveta“ ter „Ohridsko legendo“. Visoka stopnja podajanja v vsakem oziru je zajela slehernega gledalca.

11. junij je tako za Podjuno kakor za Rož dogodek svoje vrste. „Mladinski dan“ so rekli in poldrug tisoč mladine se je zbralo pri sveti Katarini nad Šmihelom in na stoline v Podgorjah v Rožu. Ta dogodek je vsakomur, kdor hoče videti in delati, dokaz, da je mladina tudi za prav podano versko prosveto dostopna. Tu je treba za-

Skupina ministrantov na ministrantskem kongresu v Dobrlivesi 3. septembra 1950

grabiti, tu je polje duhovnika in takoj bomo imeli manj plesov po gostilnah in zopet dobrih igralcev in pevcev na naših odrih.

Koncem junija je sledilo zopet gostovanje šentlenarških pevcev in „Slavčkov“ v Gorici in Trstu ter udeležba koroške delegacije na shodu na Repentabru. To doživetje pa je vlnilo poseben pečat in vzbudilo še večjo ljubezen do slovenske pesmi.

Temu gostovanju je sledil zopet doma veliki narodni praznik nove maše na Pečnici, katero je daroval novomašnik Gabruč, kjer se je zbralo na tisoče vernega naroda, da praznuje s svojim domačinom ta veliki dogodek.

Sedaj pa se je oglasila študirajoča mladina. študentje so se zbrali pod Košuto v Selah na svojem počitniškem sestanku. Okoli šestdeset jih je bilo. Po dolgih letih so se narodu zo-

pet pokazali z dvema igrama in tudi narodno pesmijo. Ta dijaški sestanek je obiskal tudi veliki švicarski mladinski pisatelj g. vikar Leo Schmid, ki je dijakom govoril o njihovih dolžnostih do samega sebe in do svojega naroda kot o zahtevi četrte božje zapovedi. Da je ravno ta govor odličnega gosta zajel mladino prav posebno, si lahko mislimo. Prvič so slišali iz nemških ust, da imajo tudi dolžnosti do svojega lastnega naroda, ne samo pravice.

Nov višek pa je v verskem življenju gotovo pomenilo tudi letošnje romanje na Sv. Višarje. Že leta 1949 se je nad tri tisoč koroških Slovencev udeležilo skupnega romanja. Leta 1950 pa je bilo samo eno romanje koncem avgusta, tokrat je bilo nad 1600 romarjev. Ob krasnem vremenu je staro in mlado pohitelo k Materi

božji v zahvalo in z novo prošnjo, da ona varuje domove in družine tudi v bodočnosti.

Nekaj novega pa smo tekom septembra videli na naši pozornici. Tudi mladi ministranti hočejo pokazati, kaj znajo. V Doberlivesi so se zbrali k svojemu strokovnemu izpitu, okoli sto jih je bilo, popoldan pa so se postavili tudi z igro in pesmijo, da je kar ugajalo. Seve, prireditelji niso pozabili, da je treba mladino za trud nagraditi, da je treba tudi nekaj tekmovalnega duha in so tako poskrbeli za nagrade.

Študentje so se oglasili še z igrami v Globasnici in našli tam med narodom prvovrsten odmev.

Celovski kulturni krožek pa je pričel 2. septembra s svojimi mesečnimi prosvetnimi večeri. Prvi večer je bil posvečen svetniškemu škofu Antonu Martinu Slomšku ter narodni pesmi.

Drugi prosvetni večer je prinesel filmsko predavanje o svetem letu in poleg tega godbo in petje.

Tretji večer je bil posvečen dvema slovenskima velikanoma. Pokazal nam je Slomška, kako je zajel narod in njegovo dušo, in Franceta Prešernā, ki je uvedel slovenski narod v veliki kulturni svet.

Decembra pa smo imeli Miklavževanje, Marijansko akademijo ter Silvestrovanje.

Gotovo pa je bil višek letošnjega kulturnega udejstvovanja „Dan slovenske pesmi pod Peco“ dne 1. oktobra v Pliberku. Velika dvorana glavne šole je bila polna do zadnjega kotička in čeprav smo veliko pričakovali, nismo bili razočarani, marveč celo presenečeni. Prvič je nastopil pevski zbor iz Suhe pri Labudu pod mojstrskim vodstvom č. g. Tomaža Holmarja. Da so se postavili šmihelčani s svojim zborom, se ne bomo čudili, saj so ja oni krasili tudi višarsko romanje s svojimi glasovi. Tudi dva mladinska zbora sta pokazala, da bosta vestno nadaljevala tradicijo odraslih. Sveški „Slavčki“ v kvartetu in

kvintetu so seve tudi v Pliberku pokazali, kaj znajo.

Da se to kulturno delo bolj poveže in se posameznim skupinam tudi pomaga pri delu in nasvetu, se je v okviru Narodnega sveta koroških Slovencev osnoval kulturni odsek.

To je samo začetek, delo in življenje pa gre naprej. Le delo nas legitimira pred narodom in pred svetom. Torej na delo vsi!
tj.

Kajžrova družina v Rinkolah je v spomin na srečno vrnitev sina Janeza kupila za do-mačo cerkev ta zvon, ki naj vedno poje hvalo dobremu Bogu za izkazano dobroto.

— Dejanje, ki je posnemanja vredno.

Naj le pereče trpljenje otaja led človeških sr in človeštvu bo prišla nova pomlad. In angeli božji vsako božično noč zopet kličejo narodom: Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji! Človeštvo naj dá slavo Bogu in Bož bo dal mir človeštvu!

Iv. Ev. Krek.

Vijoličasti smehlaj

»Pošteno boste zakurili cerkev, kaj ne, dobri gospod župnik?« me je vprašala priletna gospa. Videlo se ji je, da je še iz lepih starih časov.

Silna prošnja je žarela iz njenih matersko dobrih oči, iz mehkih, s plavimi žilami prepreženih rok, iz vse njene slonokoščene podobe, ki so jo ovijali beli, naravno nakodrani lasje.

»Brez skrbi, cenjena gospa, cerkev bomo pošteno zakurili. Toda pri poroki se hitro ohladi. Kajti preproge zakrijejo odprtine, skozi katere prihaja segreti zrak, in obenem so glavna vrata predolgo odprta... Navsezadnje pa ni treba drugega, kakor da se dobro oblečejo, gospodične!«

»Jasno!... Toda ravno tega nočejo. In vendar stanejo toliko skrbi, prizadevanja in ljubezni!«

»Seveda, toda moda!«

»Ta strašna moda, ta nam jih hladnokrvno ubija!... Ko bi vedeli, gospod župnik, saj nimajo nič na sebi. Tri nitke v tančici. To je vse.«

»Priznajte, da bi starši mogli, bi morali nastopiti!«

»Ponavljam: tu se ne da nič s'oriti, gospod župnik!... Na vsak način, dobro zakurite cerkev! To vas prosi in roti uboga, zaskrbljena starka.«

Odšla je, podoba dobrih starih časov, zavita v velik kožuh, iz katerega se je svetil le njen slonokoščeni obraz, spomin na nekaj daljnega, daljnega...

*

Drugi dan, pozno dopoldne, sedim v svoji klopi in gledam znamenito poroko. Obred opravlja duhovnik, prijatelj nevestine družine.

Ljubezen ima za resnico vse, kar verjame. Ženin in nevesta imata, seveda, vedno vse čednosti. Tako tudi naša dva. Vendar ne preveč!

Pri darovanju se družice, osem jih je, na cerkovnikov mig dvignejo. Vse so zelenkasto plavo oblečene. Ali morda ta mrzla barva tako porazno vpliva, da so navzlic debelim plastem rdečila videti tako mrtvaško blede?... Ali pa se je temperatura v cer-

kvi tako znižala?... Vse kaže, da uboga dekleta že pošteno zmrzujejo.

Nerodno odpirajo svoje majcene torbice, fletkane sicer, a prav nič praktične, in vendar se jih bodo morale vsak trenutek posluževati.

Družice se počasi odzibljejo po sredi ladje navzdol in potem ob straneh nazaj, kakor je pri nas navada pri darovanju ob takih priložnostih. Moški imajo skrbno zapete suknje, ženske so zavite v udobne kožuhe in tople plašče. Kajti navzlic vsej dobri volji, ki jo ima cerkvena peč, piha od vrat ledeno mrzla sapa in za vsakim voglom čaka, da te sune v rebra.

Ko se gospodične vrnejo s krožnega pohoda, jih obliva »kurja polt«, kakor bi se slikovito izrazili naši očetje. In nekatere, ki imajo posebno kratke lase, tudi kihajo...

Obred se nemoteno nadaljuje.

Na koru se počasi in slovesno dvigne priložnostna pesem.

Toda pesem ne greje. Cerkvena vrata so zaradi neprestanega prihajanja in odhajanja skoraj stalno usodno široko odprta. Končno se poročni spreved napoti v zakristijo. Podpisi... Čestitke... Svatje butajo z vrati. Za vsakim sunkom butne noter velik val strupeno mrzlega zraka.

Grem mimo družic, od katerih štiri še nimajo šestnajst let.

»Pošteno vas zebe, dekleta, kaj!?!«

»Nič, nič, gospod župnik! Bodite mirni!«

»Že... Toda rajši bi videl, če bi vas mogle »zavarovati« zoper nesrečo.«

»Oh, ne delajte si skrbi!«

In ena, ki ima brata v sanatoriju za jetične, se posmeje in reče sosedi:

»Smo zavarovane z oklepi!«

*

V zvoniku bije ura pol dveh.

Zadnji »čestitkar«, ki je pravkar pritekel iz kavarne ter še diši po kavi in cigari, je sopihaje stisnil že tolikokrat stisnjeni roki.

»Vse najboljše!... Čestitam!... Vaš stari prijatelj vama želi obilo sreče!«

»Hvala!... Hvala!...«

»Saj veste, kaj ne, da sem bil vedno vaš prijatelj!?!«

»Seveda, seveda!...«

Cerkvena čuvaja, v paradni uniformi, sia krepko udarila s helebardama po svetlo povoščenem tlaku. Treba se je postaviti v vrsto za slovesni odhod.

Spredaj ženin in nevesta. Za njima družice v zelenkasto plavi obleki. Nazadnje sorodniki in drugi svatje.

Ko je sprevid urejen, si cerkvena čuvaja položita helebardi na ramo in vrsta se premakne. S počasnim, umerjenim korakom gredo skozi cerkev, ki je polna ljudi, proti glavnim vratom, ki so široko odprta. S kora grmijo orgle.

Od strani vidim, da je cesta vlažna in zavita v gosto meglo.

Avtomobilski vozniki čakajo in urno cepetajo z nogami. Težke ovčje kučme jim sedijo nizko na ušesih.

Zunaj je tako mraz, da so celo avtomobilske železne skrinje z motorji skrbno pokrite s težkimi volnenimi odejami.

In — kakšno nasprotje! — družice, ki imajo na sebi komaj za tri nitke blaga, korakajo, tresoč se pa vendar smehljaje, proti — prehladu, pljučnici in jetiki. Tako zahteva božica Moda. Še meni je mraz, ko gledam ta uboga dekleta.

Skozi možgane mi šine misel, da se bodo kar pognale v vozove, kjer bodo končno le našle zavetje pred strupeno burjo.

Še daleč ne!

Trije zavaljeni fotografji z visoko privihanimi ovratniki so stopili na plan in odločno velevalo:

»Naprej, gospodične! ... Vsaj malo se dajte videti! ... Stopite sem na stopnice... tja! ... na pločnik! ... Tako, tu bo nekoliko več luči! ... Le skupaj, stisnite se! ... Napraviti moramo deset posnetkov! ... Držite se na smeh! ... Še malo bolj na smeh! ... Gospodična, prosim, smehljajte se! Drugače slika ne bo uspela, in to po vaši krivdi! ... «

Ta smehljaj sem videl tudi jaz. Bil je vijoličaste barve, čisto vijoličaste, dasiravno so bila lica rdeče poslikana.

Tisti hip se je moje oko srečalo s pogledom stare in zaskrbljene babice. Revica je še enkrat poskusila, da bi ogrnila eno svojih vnukinj.

Toda deklica, šestnajstletna, jo je živčno zavrnila:

»Pusti me, babica! ... Jaz že vem, kaj je moja dolžnost.«

M. Jakopič:

Piščalka

*Kaj mi boš povedala
glinasta piščalka,
ko skrivnostno gledaš me,
moja ti Vestalka.*

*Da, nekoč si pela mi,
pesmico veselo,
za vasjo na pašniku
vse z menoj je pelo.*

*Peli murni so z menoj,
pel z menoj je slavček,
hladni veter na večer,
dal mi je pozdravček.*

*Jaz za njo sem zaigral,
kdo bo mislil nanjo,
saj izginiło je vse,
z mojo prvo sanjo.*

*Vzel v roke te bom sedaj,
znova bom zapiskal,
saj dovoliš, vsaj za hip,
bom te spet poiskal.*

.....

Toda treba je pribiti, da se je dekle, v brk svojim šestnajstim letom, prav bridko motila, kajti en mesec pozneje sem ubožico pospremil na pokopališče.

Mrtvaški sprevod za poročnim sprevodom!

Ko sem grob zadnjič poškopil z blagoslovljeno vodo, me je zdravnik pograbil za roko in z veliko ihto bruhal:

»To je grozno! ... Dekle, tako mlada, tako lepa! ... Da, tako je: To ni naravna smrt, to je umor! In kako? ... Zakaj? ... Kar terja moda, to drži! ... Vse drugo je kakor bob od steno in za dekleta nič ne pomeni, nič ne velja! ... «

»Niti prošnja uboge starke.«

Pokazal sem mu babico, ki je čisto sama po tihem zdihovala ob grobu, ki je bil posut z belimi rožami.

Stara gospa je imela prav.

Pierre l' Ermite.

LETOVANJE TRŽAŠKIH OTROK V KANALSKI DOLINI

Kadar govorimo o delu katoliških organizacij med tržaškimi Slovenci, je treba omeniti tudi otroške kolonije za tržaške otroke, ki jih vsako leto organizirajo slovenski katehetje. Večina tržaških Slovencev živi v delavskih okrajih. Tu vlada večkrat beda in stanovanjska stiska. Slovenci so namreč zelo malo deležni dobrot Maršalovega plana in drugih dobrodelnih pobud ameriškega ljudstva. Ker so skoro vsi delodajavci Italijani in je uprava področja in mesta v italijanskih rokah, je med Slovenci vedno večja brezposelnost. Večji del delavskih družin je stisnjenih v zelo tesna in nezdrava stanovanja, mnogokrat v en sam prostor v kaki kleti ali v podstrešju. Med šolskim letom prebijejo otroci večji del dneva v otroškem vrtcu ali v šoli, kjer dajo najubožnejšim tudi skromni obed. V počitnicah pa zapusti skoro polovica otrok tržaško mesto. Nekateri gredo k sorodnikom na Kras ali na Pivko, tudi v Istro, nekateri tudi bolj daleč, v Jugoslavijo namreč. Nekaj nad tisoč otrok gre vsako leto na komunistične kolonije v Jugoslavijo. Posebno letos je bilo število teh otrok večje kot po navadi. Preostane pa nekaj staršev, ki nočejo za nobeno ceno poslati svojih otrok na ono stran železne zaves. Največ jih navaja naslednji razlog: saj že pošiljamo tja pakete. Kaj bi pošiljali še otroke? — Kam s temi otroki? Že leta 1946 je neki slovenski katehet organiziral v Tomaju, ki je bil takrat še v coni A, maj-

Tržaške dijakinja na letovanju v Ukvah 1950

hno kolonijo za kakih 30 otrok. Naslednje leto se je sestel poseben katehetski odbor, ki je prevzel to skrb in poslal za dva meseca okrog 240 dečkov in deklic v Žabnice v Kanalski dolini. Prostor so dobili otroci v nekem praznem vojaškem skladišču, odeje je dala ameriška vojska, nekaj živeža je prispevala UNRRA. Nekaj nad pol milijona lir pa se je nabralo po tržaških cerkvah med slovensko službo božjo. Naslednje leto se je ta katehetski odbor preorganiziral v »Slovensko karitativno društvo Slokan v Trstu«. Na čelu društva so ostali duhovniki, sodelovali pa so tudi pobožni slovenski verniki. Na pomoč je priskočil ameriški duhovnik mons. Harnett, ki se mu je posrečilo dobiti prostor za kolonijo v poslopju naborjetske osnovne šole. Tu je bilo v poletnih mesecih najprej okrog sto dečkov, potem okrog sto deklic. Za dijake in dijakinja pa se je organizirala kolonija v Tinjem logu nad Žabnicami. Za otroke osnovne šole je dala nekaj živeža mednarodna ustanova Aiuti internazionali, in sicer preko videmske deželne uprave, ki nam je bila vedno naklonjena. Ostalo so nabrala požrtovalna slovenska srca, največ po cerkvah, Marijinih družbah, v vrstah Slov. kat. akcije. Tudi nekaj mestnih slovenskih trgovcev in obrtnikov je priskočilo na pomoč. Stroški v denarju so zrasli preko milijona lir, ker je bilo treba kupiti nad sto

Počitniška kolonija tržaških učenk
v Žabnicah poleti 1950

železnih, precej udobnih postelj. Nastalo je nekaj dolga. 200.000 lir je posodila »Papeška misija« v Trstu. Toda ta denar je bilo treba po naslednjem novem letu vrniti i pomočjo tihih požrtvovalnih duš. V letu 1949 in 1950 se je vršila kolonija za osnovno šolo v šolskem poslopju v Žabnicah. To poslopje je sezidal pred sedemdesetimi leti tedanji slovenski žabenski dekan Lambert Ferčnik. Društvo je seveda dalo lastnikom poslopja primerno odškodnino. Društvu je stal ob strani predsednik tržaškega področja g. dr. Palutan. Na njegovo priporočilo se je posrečilo dobiti pristanek oblasti za gostovanje naših otrok v Kanalski dolini. Tudi ustanova »Aiuti internazionali« je prispevala del živeža. Kakor prejšnja leta so tudi sedaj vsi učitelji in učiteljice ter kuhinjsko osebje brezplačno sodelovali. Poskrbljeno je bilo tudi za dijaštvo (zadnje leto v Ukvah). V letu 1949 je dalo nekaj denarne podpore »Slovensko dobrodelno društvo v Trstu«.

Da bo slika popolna, je treba omeniti še naslednjo okolnost. V povojnih letih so nekatere države: Švica, Kanada, Združene države in dr. zbrale poseben mednarodni sklad za počitniške kolonije ubožnih evropskih otrok. Tudi tržaško ozemlje je prejelo vsako leto kakih 60 milijonov lir iz tega sklada. Vsa mednarodna pomoč pa prihaja v Trst skoro izključno preko italijanske vlade v Rimu. Tako upravlja tudi za kolonije tržaških otrok določeni denar uradnik, ki ga pošlje v Trst rimska vlada. Ta vrši svoje delo s pomočjo uradnikov tržaškega področja. Zato je umljivo, da se je vsako leto ta denar razdelil le italijanskim društvom, ki so se ukvarjala z otroškimi kolonijami. Seveda so prišli tudi Slovenci s svojimi zahtevami. Toda največjo težavo je delalo dejstvo, da Italijani sploh nočejo priznati, da bi bili v tržaškem mestu kaki slovenski otroci. Vse obiskovalce slovenskih šol smatrajo za potomce beguncev, ki so se po vojni priselili v mesto. Seveda ni bilo mogoče na tem do konca vztrajati. Zato so v letu 1949 sprejeli na otroško kolonijo, ki jo je vodil v Dolomitih (Campolongo) Ital. rdeči križ. 180 slovenskih otrok. Vso upravo so imeli italijanski nastavljenjci, vzgojno vodstvo pa je bilo čisto slovensko. Letos pa se je na stroške mednarodnega sklada pod vodstvom predsedstva tržaškega področja vršila slovenska kolonija ob morju v šolskem po-

slopju v Devinu za 240 otrok. Seveda ta rešitev ne more odgovarjati vsem zahtevam pravičnosti. Na podlagi številčnega sorazmerja šolskih otrok bi imeli Slovenci pravico do ene petine denarnih sredstev za počitniške kolonije. Prejeli pa so komaj enodvajsetino. Izgovor, da slovenski starši pošiljajo svojo deco v italijanske kolonije, je slab. Priča smo, da italijanska dobrodelna akcija zlorablja stisko slovenskih staršev v raznarodovalne svrhe. Priča pa tudi o nedemokratični miselnosti italijanskih krogov, ker ne dovoljujejo drugim narodom avtonomne organizacije za skrb in odgojo mladine. Tako zapostavljanje slovenskih otrok rodi le zagrenjenost ter pospešuje rast komunizma. Ni dovolj, če se grozi komunističnemu mladinskemu pokretu z državnim in cerkvenim izobčenjem. Treba je tudi pomagati na noge pri tistem narodu nekomunističnemu mladinskemu gibanju. Sicer katoličani niso storili svoje dolžnosti. To bi si morali posebno katoliški italijanski krogi v Trstu zapisati globoko v srce.

Skupina goriških slovenskih dijakov v Ovčji vasi ob znamenju.

Z R N O V P E S K U

Krasno poletno jutro, toplo in svetlo, in nebo čisto kot biser. Stopam po živahni cesti. Gospodinje se vračajo s trga, dijaki hitijo v šolo, moški se ženejo za opravljanje, mlade tipkarice, rdeče poslikane in s klobučkom bojevito postrani, urno drobijo v urade.

*

Nenadoma mi zastavi pot velik kup peska.

Oddelek mestnih delavcev koplje ob pločniku jarek, da položijo vod za avtomatični telefon. Nekateri enakomerno zamahujejo s krampi, drugi v istem taktu sučejo lopate.

Slikar, ki dremlje v meni, se hipoma prebudi. Postojim in gledam prizor.

Glej, to so ti velikani, pravi atleti, koščati in mišičasti.

Prvi, najbližji, ima lepo oblikovano glavo pod črnimi lasmi. Iz nje veje sama dobrot.

Visok, drzen, močan, bakrenaste barve. z zavihanimi rokavi; ledja mu stiska sinjemoder pas, ki se lepo odraža od širokih zamestastih hlač; njegov kramp poje krepko in umerjeno.

Krasna predloga za umetnika!

Poleg njega povsem enak dvojniki, le da je plavalas. In potem še cela vrsta drugih, čokatih, vitkih, debelih, suhih, mladih, starih...

*

Zadnji je majhen in ima sive oči, predvaste lase in čudno potlačeno glavo. Že poldrugeto minuto me hudobno opazuje.

Naslonjen na lopato zavpije tovarišu z očitnim namenom, da bi ga tudi jaz slišal:

»Glej, to je najboljši nekoristen bitje, kar jih je na svetu!« In ker se boji, da bi ga ne razumel, pokaže name s prstom.

Drugemu je nerodno, povese glavo in si da opraviti z lopato, da bi zakril zadrego.

Jaz imam toliko drugih važnejših stvari v glavi, da me ni volja, da bi se pričkal. Hočem oditi.

Toda kopači so vsi slišali. Niso hudobni, le radovedni so, kako bi ga mogel zavrniti. Zato se odločim za kratek pominek.

*

»Povej, odkod si doma, ti s predivastimi lasmi?«

».....«

»Od kod veš, da sem nekoristen?«

»Jaz vsaj delam...«

To je izgovoril tako, kakor če bi imel polna usta žgancev.

»Ti torej misliš, če jaz ne kopljem na cesti kakor ti, da nič ne delam?... Predvsem ne zastrupljam s peskom cele ceste kakor ti. Vsi vratarji v okolišju so besni zaradi grde brozge, ki jo povsod raztresaš... In zakaj?... Zato, da položijo to mučilno orodje, ki se imenuje telefon...«

In potem, glej, če nič ne delam!«

Pokažem mu šop pisem in beležnico, ki je vsa pokracana z zapiski.

»Že... Toda vaše roke so tako bele, medtem ko so moje...«

*

V tistem trenutku je šel mimo pismonoša z odprto torbo na trebuhu.

»Po tvojem torej dela samo, kdor ima umazane roke?... Lepa reč! In tale tu?... Joj, če bi imel ti njegove noge!...«

Potem je prišel mimo mlad pekovski pomočnik, za njim neki zidar.

In jaz sem nadaljeval:

»Če bi ti videl žulje, ki so se mi naredili na možganih!«

»Že, toda končno...«

»Končno kaj? Seveda, če bi šel danes kopat s tabo, me gladko posekaš. Toda, če bi cd mladega sukal kramp in lopato, bi se prav tako odrezal kot ti, saj razumeš!«

»Kakor jaz, če bi bil hodil v šolo!«

»Gotovo, prijatelj!... Zato mera delo enega spoštovati delo drugega. Telo potrebuje roke in noge, pa tudi možgane. In še to bi pripomnil, da je brez ene ali celo brez obeh nog navsezadnje še mogoče živeti. Toda, če ti počijo možgani, se navadno na mestu ohladiš. Iz tega bi se dalo sklepati, da je delo z možgani bolj važno kot tvoje!«

*

Krog okoli mene se je sklenil. Približal se je tudi nadzornik, počasi in radovedno. Odločno sem nadaljeval.

»Duhovnik ni samo najbolj nekoristen bitje, kakor si se ti prej tako ljubeznivo izrazil, temveč je naravnost potreben, tako kakor sonce zemlji.«

»No, no!«

»Gotovo! Le duhovnik daje delu smisel in pomen. Kjer ni duhovnika, so ljudje na najboljši poti, da se poživinijo.«

»Ej, le počasi!«

»Če ti delaš samo zato, da delaš, si najbolj nesrečno bitje na svetu. Se ti zdi zanimivo kopati jarke? Danes tukaj, jutri tam. In tako vse življenje! ... Zato, da zaslužiš, da lahko ješ, piješ in spiš? ...

Prvi in zadnji, vsi delajo tako! ... K sreči je tu duhovnik, to tako imenovano najbolj nekoristno bitje.«

»Kaj ima duhovnik tu opraviti?«

*

Stopil sem bliže k človeku.

»Kaj ima duhovnik opraviti? ... Poslušaj! Duhovnik govori kopaču, mizarju, zidarju ... slehernemu delavcu: »Ti delaš? Toda ti svoje mehanično premikanje lahko povzdigneš in poplemenitiš s tem, da ga povežeš s Kristusovim trudom, ki je bil sam prvi delavec... Pred Kristusom in izven Kristusa, pa če hočeš ali nočeš, ni drugega kakor suženjstvo. Razumeš? Sami sužnji! ... Delo je kakor tale kos blaga. Iz njega lahko narediš cunjo ali pa zastavo, za katero so tisoči pripravljeni umreti ... Nič ni tako lepega kakor delavec, težak, ki od časa do časa dvigne oči proti nebu. To je tisto, kar daje delu vrednost in ceno.«

*

Čas beži.

Obrnem se k vsej gruči in glasno spregovorim:

»Nekoristen, duhovnik, ki vas je krstil? .. Nekoristen, duhovnik, ki pripravlja vaše otroke na prvo sveto obhajilo? ... Nekoristen, duhovnik, ki v obrambo proti bodočim navalom strasti gradi v vaših otrocih jez deseternih božjih zapovedi? ... Nekoristen, duhovnik, ki hodi obiskovat vaše bolnike, ... ki vašim starkam in starcem stoji ob strani ob smrtni uri? ... Priznajte, da je to vendarle nekoliko pretirano!«

Tu se odločno obrnem proti glavi s prevlastnimi lasmi.

»Nekoristen, duhovnik, ki bo morda nekoč tudi tebi stal ob strani? Kajti zelo verjetno je, da boš tudi ti storil kakor mnogi drugi, in ne najneznatnejši: potem ko so vse svoje življenje objedali duhovnika, so zelo veseli, če je v težki uri pri njih, in srečni, če jih tolaži v zadnjih vzdihljajih, in bolj mirno umirajo, prav zato, ker umirajo tako rekoč v duhovnikovem naročju ...

Toda, čeprav sem nekoristen, moram hitro odtod, kajti veliko ljudi me čaka ... Na svidenje, prijatelji!«

Tako se je končala nepričakovana pridiga sredi ceste.

Odrzel sem naprej. Na ovinku sem se za hipec ozrl. Moji kopači so živahno razpravljali med seboj.

Kdo ve? Morda bo pa le vzkliko kako zrnce, ki sem ga vrgel v pesek! Tako te minute nikakor ne bodo zgubljene.

Pierre l' Ermite

Č. V.:

Nekaj o „letečih krožnikih“

»Če bi bil v resnici kakšen »leteči krožnik«, bi ga mogli prej ali slej videti pasti na tla. Tako so ugibali skeptiki, ki jim je bila ta preprosta domneva v potrdilo, da teh »krožnikov« ali česa podobnega, v resnici ni.

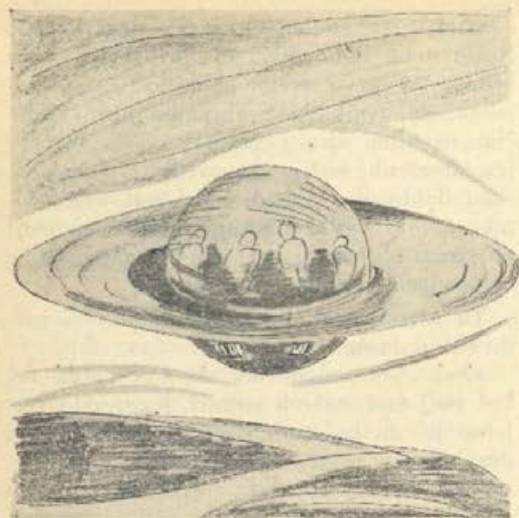
Delno odgovarja tem skeptikom farmar in trgovec iz Argentine. Ta trdi, da je v bližini Argentinskega jezera v pokrajini Santa Cruz videl »plato volador« — »leteči krožnik« v soboto 18. marca 1950 ob 18.30 po lokalnem času. Argentinski časopis »La Ra-

zon« je dne 13. aprila istega leta objavil to poročilo z ročno sliko »plavajočega krožnika«, ki jo je narisal omenjeni trgovec. Slika 1. predstavlja približen posnetek originala; Saturn v miniaturi ima razsvetljen obroč, s premerom 15 m in se vrti z veliko naglico okoli prosojne krogle s premerom 6 do 8 m. Na zgornji polovici te krogle je bilo videti, tako zatrjuje očitivec, štiri visoke, belo oblečene postave ...

Iz drugih časopisnih poročil smo lahko posneli, da so se »gorečiči« ali »leteči krož-

v Združenih državah je 19. april 1942, ko so pod nadzorstvom pomorščaka Fahrneya izvedli poizkus s tako imenovanim BG-xidronom, krilatim zračnim torpedom, ki so ga vodili z 18 km oddaljenega letala v tarčo, ki je bila zasidrana na morju.

V pičlih 2 letih so se prebivalci Oxnarda privadili, da živijo v raketnem veku. Če se danes nad ribiškiimi ladjicami oglasi iz zraka močan glas, se ga ribiči nič več ne prestrašijo, temveč celo komaj dvignejo glavo. Vedo namreč, da je to leteča varnostna patrula s Point Muguja, ki naznanja in obenem opozarja po zvočniku z nizko letečega hidroaviona na začetek poizkusov.

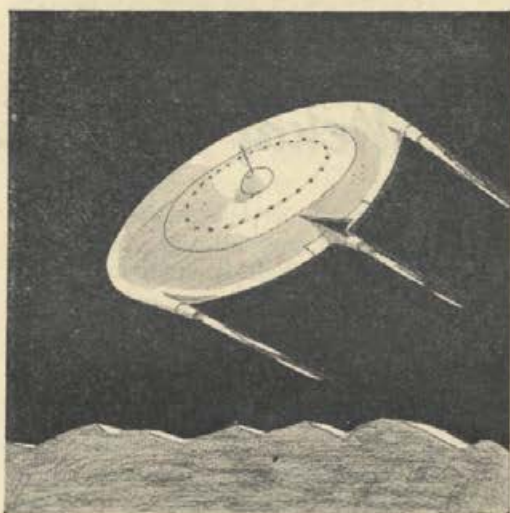
S polotoka pošiljajo dnevno raketne izstrelke raznih velikosti, a brez posadk, na 400 km dolgo preizkuševalno področje nad Pacifikom. Nekateri izstrelki se dvigajo tako hitro in letijo tako visoko, da jih že nekaj sekund po izstrelitvi s prostim očesom ni več mogoče opaziti. Ta izstrelki pa zasleduje drugo »magično oko« — radarska naprava. Radarska postaja oddaja namreč kratke radijske valove, ki se gibljejo s hitrostjo svetlobe (t. j. 300.000 km na sekundo) na kilometre in kilometre daleč v vseh smereh. Radarskih valov ne ovirajo ne megla, dim, dež niti ne sneg — le skozi vodo ne morejo. Ti valovi spremljajo leteči krožnik, se zadenejo vanj in pridejo nazaj ter projicirajo izstrelki na dobro osvetljeno projekcijsko ploskev radarske naprave. Nekateri izstrelki ostanejo v višini 400 do

niko pojavili tu pa tam. Bujna domišljija čitateljev si je kovala okoli teh pojavov svojevrstne predstave. Slika 2. nam predstavlja izstrelki, ki naj bi odgovarjal tisočem izstrelkov, ki so jih očividci videli leteti po zraku.

Različnim ugibanjem in razburjenju je napravilo konec svetovno časopisje, ki je pred pol leta označilo nekatere idilične otočke v Tihem oceanu (San Nikola, Santa Rosa, Santa Cruz, San Miguel ter Anacapo) kot otoke »letečih krožnikov«. Od tistega časa je prihajalo ob nedeljah v Oxnard (majhno pristanišče, ki leži nasproti omenjenih otokov) nešteto avtomobilistov iz vse Kalifornije, da bi si ogledali otoke. O tem pa seveda ni bilo govora. Na otok smejo samo ladje ameriške mornarice in ljudje, ki imajo posebno dovoljenje. Ladje dovažajo novonaseljencem teh pacifiških čeri nove radarske postaje, hrano, pošto in posebne za boje, s katerimi ravnajo zelo previdno. V njih so namreč občutljive elektronske in druge naprave.

Prebivalci Oxnarda so se že davno privadili čudnim nebniim pojavom, ki tu pa tam poletavajo nad njimi. Nič več jih ne označujejo z izrazi, polnimi domišljije. V Oxnardu ve že vsak šolarček, da se ti izstrelki, ki se v različnih oblikah in barvah javljajo na nebu, imenujejo »vodenji izstrelki« in da ne prihajajo z Marsa ali iz Moskve, temveč z bližnjega pomorskega oporišča na polotoku Point Mugu.

Resnični rojstni dan »vodenjih izstrelkov«

500 m in je mogoče od časa do časa opaziti, kako se ti krožniki — kot nekakšni akrobati — v zraku preobračajo, se ustavijo, začnejo nenadoma z vso brzino padati pa se tik nad morsko gladino ustavijo in znova dvignejo. Teh izstrelkov ne krmarijo piloti, pač pa jih brezžično vodijo v oddaljenosti nekaj ducatov kilometrov. Njih vodja sedi morda na Point Muguju ali pa na enem izmed drugih otokov v prelivu. Poslušni so mu na najrahljši pritisk prsta na kontrolni napravi. Vsak izstrelak dobro nadzirajo, mu dajejo smer in ga tudi filmajo. Stotine in stotine krožnikov pošiljajo s polotoka na preizkusno pot. Sedaj odhod novega izstrelka ne povzroča več med tehniki nobene napetosti ali razburjenja. Iz zvočnika je slišati glas raketnega topničarja, ki je iz posebnega zaklonišča izstrelil raketo: »Ptiček je že na poti.« Vodja izstrelka ujame na radarsko projekcijsko ploskev »ptička« — raketni izstrelak — in poizkus se prične.

Večji najnovejši izstrelki pa so prav za prav televizijske radijske postaje, ki nosijo s seboj sprejemno registracijsko napravo. Take televizijske postaje prenašajo nato po kratkih valovih vse, kar ugotovijo, tistemu središču, ki jih upravlja. Vse, kar se godi okoli »letečega krožnika«, pod njim ali pa nad njim, se takoj prenese in se vidi kot slika v tisti prostor.

Nekega dne so preizkušali nov model izstrelka, imenovan »lark«, po naše »škrjanček«. Vitek zračni torpedo, karminaste barve, je bil dolg pet metrov in je imel skoraj enako dolga krila pobarvana črno in rume-no. Spadal je v vrsto višinskih izstrelkov ter se je moral približno 2000 m visoko in nekako v daljavi 70 kilometrov srečati z letečo tarčo. Močni južni vetrovi so ga zanašali nekoliko proti jugozahodu. Ob tem je »pilot« zaokrenil vodilno napravo, ki je bila podobna nekakšni številčni plošči pri telefonu. Skoraj takoj se je pomaknila drobna svetlobna slika na plošči radarskega sprejemnika zopet v sečišče nitnega križa, ki deli ploščo na štiri dele. »Škrjanček« se je pokoril povelju iz daljave. Robotni možgani »škrjančka« so nam javljali temperaturo, višino, tokove vetra, vlago in svetlobne vplive. Kar se pojavi na projekcijskem radarskem platnu nova svetla pika, ki se je pomikala z velikansko brzino v cik-cakastih

krivuljah po ozračju. »Škrjanček« se zapodi proti levi in sledi tem bliskovitim premikom. Obe piki, ki sta bili na radarski napravi podobni zvezdicam, sta se združili. Iz njiju je nastala samo ena »zvezda«, ki se je spet pomikala točno v sečišču nitnega križa. Grabežljivi mehanični »škrjanček« je ujel svoj plen. Z gibnostjo, ki je niso sposobni nobeni možgani, je sledil leteči tarči. Končno so ga svetlobni refleksi tarče pritegnili nase. Če bi mesto te tarče prekrizalo izstrelku pot sovražno letalo, mu ne bi ušlo.

Kot vidimo, so to verjetno »najbolj inteligentni« izstrelki, kar jih poznamo. Ti leteči roboti morajo biti hitrejši od najhitrejših sovražnih bombnikov, da jih lahko brez pogreškov zasledijo tudi skozi oblake, umetno meglo in salve srebrnega papirja, ki ga ti bombniki lahko izstrelijo zato, da odvrnejo rakete.

Nekateri izstrelki dosežejo hitrost 1200 kilometrov na uro ali 300 metrov na sekundo in letijo lahko brez pristanka 8000 kilometrov daleč. V sedanjem času imajo že izstrelke, ki jih hrup motorjev privlači kot magnet, a tudi izstrelke, ki jih vodijo svetloba, vročina ali vetrovne struje. Vojaški strokovnjaki trdijo, da so vodeni izstrelki dandanes prav tako važni kot atomska bomba, ker so verjetno edino učinkovita obramba proti letalom in raketam, ki bi lahko odmetavale bombe, ter posameznim predmetom na zemlji. Razvoj vodenih izstrelkov je šel namreč tako daleč, da je moči voditi »krožnik« z letala v tarčo, ki bi bila zasedrana na morju ali pa izstrelke iz letala voditi v precej oddaljeno sovražno letalo. — »Netopir« n. pr., ki je v bistvu bomba, ne pada navpično, ampak si sam poišče na zemlji svoj cilj.

Danes so Američani, kot na pr. v White Sandu, na puščavski postaji Iniyokern ali pa na Point Muguju razvili še nešteto novih vrst izstrelkov. Odkrili so goriva, ki omogočajo večje in hitrejšee polete. Številni laboratoriji in privatne tvrdke se ukvarjajo z načrti, o katerih se zdi, da spadajo v roman bodočnosti. V razvijajoči se »raketni industriji« je danes zaposlenih okoli 20.000 ljudi. Zanje in še za druge, ki bodo prišli, so nedavno izdalj v Washingtonu poseben slovar izrazov v vodenih izstrelkih. V zadnjih letih se je bila namreč razvila med temi ljudmi posebna tehnična govorica.

Morda si bo kdo predstavljal, da bo pri morebitnem bodočem spopadu le nekaj tehnikov pritiskalo v varnih zakloniščih na kontaktne gumbе. Naj povemo, da je naprava, ki jo je treba spraviti v tek, preden izstrelijo raketni izstrelek, ogromna in silno zamotana. Predpriprave so take: Veliki elektronski računski stroj, moderni »mehanični možgani« s Point Muguja, dobijo zjutraj pred odhodom rakete v rešitev razne matematične probleme. Na podlagi najnovejših vremenskih poročil, podatkov o teži instrumentov, vrsti goriva in nešteti drugih podrobnostih da stroj v svojem posebnem jeziku odgovore o odstrelnem kotu in o drugih balističnih podrobnostih. Potem se približno dve uri tako imenovane »propulzijske posadke« ukvarjajo z raznimi deli raketnega motorja. Ti ljudje nosijo posebne varnostne plašče iz mlečnomodre sintetične sno-

vi, ki jih varujejo pred brizgi anilinske in alkoholne mešanice tako imenovanega »loxa«, t. j. mešanice tekočega kisika. Istočasno preizkušajo drugi strokovnjaki elektronke, fotocelice, barometre, giroskope in kamere, ki so vgrajene v raketo. Ko slednjič spustijo raketo z žerjavom na odstrelno napravo, je preteklo pol dneva. Moštvo si z voskom zamaši ušesa, si natakne maske, starter pripravi raketni revolver, 30 ljudi steče v bližnje zaklonišče, v oblaku ognja in dima pa se dvigne letéči robot proti nebu na vratolomne polete.

Zvečer se »leteči krožnik« povrne v bližino mesta, kjer je bil izstreljen, kot mrtev ovoj, kateremu je energija zadostovala za nekajstokilometerski polet. Tako ostane skrivnost njegovega kratkega umetnega robotskega življenja za veliko večino ljudi nepojasnjena.

Marijan Jakopič:

Luč

*Bog vam daj dober večer!
Hvaljen bod Jezus. Amen.
Tiho luč gori nad mizo,
plapola v veselju plamen.*

*Dnevu noč sledove briše,
polje spi; kot dete diha,
Vse so slike brezizrazne,
še beseda nam je tiha.*

*So večeri, ko smo sami,
sami s svojo bolečino,
ni prijatelja, dekleta,
takrat luči si prižgimo!*

*Luč nas druží kakor mati,
mrtve veže še na žive,
mnogim v večnost morda sveti,
čakat sodbe milostljive.*

*Luč, ti bodi mi sestríca,
druží nas kot dom ognjišče,
kjer oko v svetlobi tvoji
svoje drage spet poišče!*

Rožni venec

*Večer se sklonil je do nas,
za mizo z nami se je vsedel,
svetilka komaj da brli,
v kotéh se božji mir je vlegel.*

*In z molkom vsi, brat, oče, mati,
sam Bog je z Materjo med nami,
debele jagode objema
siv ded z zgaranimi rokami.*

*Kdo vidi vzdíhe, solze skrite,
ki jagode so orosile?
Kdo čuti ustnice tresoče,
ki te v slovo so poljubile?*

*Advent in božič, dan Vstajenja,
so kakor čudežne postaje,
ko Bog prebiva v naši sredi
in z nami meni se najraje.*

*Da, rožni venec, kaj mi daješ,
nikdar umel ne bom, nikoli,
ko mi na steni star in skromen
kot mati ključč: pridi, moli!*

Biseromašnik, prelat in stolni kanonik

VALENTIN PODGORC

V nedeljo 14. maja je obhajal pri Gospe Sveti svoj biseromašni jubilej prelat in kanonik krške škofije Valentin Podgorc. To slavlje je bilo združeno s slovenskim narodnim romanjem koroških Slovencev h Gospe Sveti, k tej prvi in starodavni Marijini cerkvi na Koroškem.

Mohorjeva družba in Mohorjev koledar nikakor ne moreta mimo tega redkega jubileja, kajti ime prelata Podgorca je tesno povezano z delom in zgodovino Mohorjeve družbe skozi dolga in viharna desetletja. Zato naj bodo naslednje vrstice posvečene v spomin in zahvalo gospodu prelatu, ki se še danes veseli krepkega zdravja in z zanimanjem zasleduje delo Mohorjeve družbe, kateri je nekoč posvečal svoje najboljše moči in ji tudi več let predsedoval.

Gospod prelat se je rodil pri Sveti Neži pri Velikovcu v kmečki hiši dne 14. februarja leta 1867. Pri krstu je dobil ime dnevnega zaščitnika sv. Valentina. Njegov oče — pri hiši se je reklo pri Mučkovih — je bil cerkovnik pri cerkvi sv. Neže, ki je podružnica št. Ruperta pri Velikovcu. Po očetovi službi je mladi Folti hitro prišel v stik z duhovniki in se kmalu navadil ministriranja, kar je odločilno vplivalo na njegovo življenje. Nadarjenega fanta so učitelji v Velikovcu kmalu spoznali in pregovorili očeta, da ga je poslal v šole v Celovec.

Kot študent je bil mladi Valentin Podgorc vedno med prvimi dijaki. Odlikovala ga je pa posebno pridnost, resnost in vestnost. Poleg šolskih predmetov se je močno zanimal za naravoslovje, ki je bilo prav tiste čase izredno visoko cenjeno. Zrelostni izpit je napravil osmošolec z odliko. Kot odličnjak je bil zato že naprej odločen za prefekta v Marijanišču.

V bogoslovju se nadarjeni Podgorc

ni zadovoljil samo s šolskimi predmeti, marveč je privatno veliko bral in se posebno poglobljal v nauke cerkvenih očetov. Njegov ljubljenc je bil sv. Avguštin. To je veliko pripomoglo k temu, da je prelat Podgorc danes eden najboljših poznavateljev sv. Avguština v škofiji.

Tedaj je bilo veliko pomanjkanje duhovnikov, zato je bil mladi bogoslovec posvečen že v tretjem letniku za mašnika 10. maja 1890. V naslednjem letu bogoslovja je bil Podgorc potem prefekt v Marijanišču.

Po enem letu kaplanovanja v Pliberku pa se je mladi duhovnik posvetil po škofovem nasvetu študiju socialnih vprašanj in zadrugarstva. Da si znanje razširi in spozna socialne

prilike, je potoval po Nemčiji in Franciji.

Po teh študijah je vršil službo dušebrižnika v romarski cerkvi na Višarjah. Potem kot stalni prefekt v Marijanišču in pozneje kot katehet na deklški pripravnici pri uršulinkah.

Prelat Podgorc pa se je poleg vzgojnega in dušnopastirskega dela posvečal tudi pisateljevanju. Tako je napisal več odličnih del bodi za vzgojo, šolo ali za ljudsko versko izobrazbo.

Glavno življenjsko delo in zanimanje v korist ljudstva pa je bilo prelatovo delo za združno gibanje. Že kot prefekt v Marijanišču je postal predsednik slovenske posojilnice v Celovcu, ki jo še danes vodi. On je organiziral in ustanovil tudi zadrugo v Sinči vesi in jo s svojim znanjem in idealizmom podprl, da je mogla delovati v prid našim ljudem na južnem Koroškem. Kot zadrugar je užival mons. Podgorc velik ugled pri ljudeh in ga je več občin izvolilo za častnega člana.

Koledar pa mora posebno podčrtati prelatovo delo za Mohorjevo družbo. Saj je prelat Podgorc zgodaj postal njen odbornik (1906). Leta 1908 pa je že postal tajnik Mohorjeve družbe in tako odločilno sodeloval pri vodstvu Družbe.

Njegova je tudi zasluga, da je mogla Družba po drugi svetovni vojni dovolj zgodaj začeti z delom. Kajti on je bil po prvi svetovni vojni upravitelj Družbinega premoženja na Koroškem.

Tako je s svojim vplivom pri oblasteh in odločnim nastopom dosegel, da je bilo družbi vrnjeno po nacistih zaplenjeno premoženje. Na tej podlagi je bilo potem mogoče misliti na samostojno delo Mohorjeve družbe v Celovcu, da se tako poživi stara tradicija Mohorjeve družbe in se povežejo med seboj vsi Mohorjani, ki so jih težki časi razkropili po svetu.

Ko je Družbino delo steklo in bilo postavljeno na trdno podlago, je prelat Podgorc izročil vodstvo Mohorjeve družbe v mlajše roke, ki s svežo energijo in idealizmom nadaljujejo njegovo delo. Sam pa budno spremlja Družbino delo in je ves ponosen, ko vidi, da trudi, ki jih je on položil v Mohorjevo družbo, rode tako lepe sadove.

Gospodu jubilentu želi tako Mohorjeva družba kakor koledar ob svoji stoletnici še mnogo zdravih let in tihega veselja ob pogledu, da se ideali, za katere se je boril v svojem dolgem življenju, lepo razvijajo.

Vse njegove trude za narod in Boga pa naj mu ljubi Bog poplača z nebeskimi darovi.

Janku Wrulichu, BOGOSLOVCU, V SPOMIN

Kdo ni poznal pred 12 leti na naših prosvetnih prireditvah tega vedno vselega in nasmejanega fanta, študenta, z belimi kodrastimi lasmi, našega Hanzija z Radiš. Od Djekš preko Podjune in Roža tja do Žabnic pod Sv. Višarjami je na kolesu ali peš prehodil vso Koroško, koder govorijo naš jezik.

Pri Culehnarju na radiških Rutah je leta 1913 zagledal luč sveta. Devet otrok je bilo, trije so pomrli v nežni dobi. Naš Hanzej je bil četrti otrok. Ko je najstarejši bil star 12 let, naj-

mlajši pa 1 leto, jim je umrl skrbni in pridni oče. Tako je mati-vdova ostala na majhnem posestvecu sama s šestimi otroki. Z nepopisno pridnostjo in železno voljo je ta junaška mati oskrbovala družinico šestih otrok. Sama z otroci je garala, saj na hlapca ni bilo misliti na kajži. Prav tako ni bilo misliti na šolanje.

Vendar se je Culehnerjeva mama vedno zavedala, da človek ne živi samo od kruha, ampak tudi od duševne hrane. Tako si je vedno znala utrgati čas in je vzela v roke naše liste ali

Mohorjeve knjige in si tako krepila svoje versko znanje in narodno zavest. To je presadila tudi v svoje otroke, da so zrasli vsi v verne in narodno zavedne značaje.

Prav vsi so sodelovali pri našem versko-prosvetnem delu, ali kot igralci, predvsem pa kot dobri pevci v cerkvi in na društvenih prireditvah.

Tako je šimen, najstarejši, posestnik na domu, pevovodja cerkvenega in prosvetnega zbora ter režiser odrskih predstav in duša vsega kulturnega dela na Radišah.

Takratni župnik na Radišah č. g. Franc Holec je spoznal vrline teh fantov in je pomagal, da je šel Rupej učiti se za orglarja in pozneje za krojača ter je danes ugleden krojaški mojster. Hanzija pa je poslal v Marijanišče v gimnazije. Bolj kot nadarnost je v njem cenil njegovo pridnost in vztrajno voljo do dela. Tako je naš

študent Hanzej vedno rad prijel za delo, ko je med počitnicami prihajal na dom. Pomagal je doma in pri sosedih ter si je s tem zaslužil kakšen šiling, ki mu je zelo prav prišel med šolskim letom. S takim delom si je zaslužil tudi svoje borno kolo, s katerim se je potem lahko vozil po lepi koroški deželi. Njegovo glavno delo pa je veljalo med počitnicami prosveti in društvenim prireditvam. Naš Hanzi je kot večina naših študentov okušal trdi kruh revnega študenta, posebno tedaj, ko mu je njegov blagi dobrotnik župnik Holec umrl, čeprav se ga je ta tudi v oporoki spomnil.

Še teže je postalo življenje, ko je po maturi stopil v bogoslovje. Tedaj je prevzel nekaj stroškov za Hanzija njegov mlajši brat, ki je služil pri kmetu za hlapca. Tako so vsi s pridno in požrtvovalno materjo upali, da bo Hanzi končno kljub težavam in trpljenju dosegel svoj cilj.

Toda privršal je vihar druge svetovne vojne, ki ga je iztrgal iz petega letnika bogoslovja in je moral leta 1939 k vojakom, ko je bil že tako blizu cilja. Vojaška služba ga je neusmiлено firala daleč gor na mrzli sever, kjer je pri Ribiškem otoku čudežno ostal pri življenju. Komaj so se mu zacelile rane in ozdraveli pohabljeni udje, je moral na obalo Črnega morja, od koder se je z razbito nemško vojsko umikal skozi tisočera trpljenja in nevarnosti proti domovini, po kateri je tako srčno hrepenel. Ves navdušen piše od nekod iz lepih slovaških gora dne 11. januarja 1945 svoje zadnje pismo prijatelju, da ga je zagrabilo tako veliko hrepenenje po domovini prav o božičnih dneh leta 1944, da kar dvomi, če bo še kdaj domovino videl. To je bila nekaka slutnja bližajoče se smrti. V pismu prosi, da če se on ne vrne več, naj ostanemo mi, ki se bomo vrnili, zvesti našim idealom in našemu jeziku, kakor je to on ostal do zadnjega diha.

Njegova slutnja se je žal prehitro izpolnila. Že naslednji dan, 12. januarja, je bil smrtno ranjen in so umira-

jočega morali tovariši prepustiti sovražniku, kot pravi zadnje vojaško poročilo o njem.

V daljnih gorah tiste dežele, ki je po jeziku in usodi tako podobna naši domovini, je izkrvavelo in obstalo njegovo dobro slovensko srce.

Domovina je čakala v njem na svojega zvestega kulturnega delavca, do-

mača vas in župnija, da ji bo v ponos in čast. Sivolasa Culhnerjeva mama in njena družina pa je upravičeno čakala, da ji bo Hanzi nekoč v podporo.

Toda življenje zahteva žrtve. In to žrtev je doprinesel naš Hanzi in njegova družina.

Blag mu spomin.

KRŠČANSKA DOBRODELNOST

Spisal *Anton Merkun*

UVOD

Še nikdar ni bilo toliko bede, dušne in telesne, toliko raznovrstnega gorja in pomanjkanja kakor dandanes. Na svetu živi nad milijardo ljudi v velikem pomanjkanju in revščini. Tudi Slovenci, doma in v tujini, imamo premnogo ubožcev vsake vrste, sirot, vdov, invalidov in raznih drugih nesrečnikov, ki so zgubili vse: premoženje, čast, zdravje, svojce.

Če kdaj, je sedaj potrebno, da stopi na plan krščanska dobrodelnost in da se organizira. Naša krščanska vera odločno zahteva, da vsi, prav vsi lajšamo to strašno gorje, da prav vsi izkazujemo duhovna in telesna dela usmiljenja. Ako kdo ne more telesnih del usmiljenja vršiti, lahko izkazuje duhovna dobra dela. Lahko dela za spravo med brati, sosedi, med bližnjimi, če ne drugače pa vsaj z molitvijo, z žrtvami, raznimi zatajevanji, s prejemanjem sv. zakramentov itd. Treba je samo dobre volje in začetni je treba.

Kakor je pri vsakem delu, ki je večje važnosti za splošnost, potrebna organizacija, da ne dela vsakdo po svoji glavi, tako je tudi nam v tej veliki katastrofi, ki je zadela naš narod, potrebna organizacija. Brez dobre in splošne dobrodelne organizacije ne bomo mogli mnogo pomagati. Potrebujemo dobrodelno organizacijo, ki bo živahno in z največjo ljubeznijo povezala vse Slovence, naj stanujejo kjer koli na svetu. Ta organizacija mora biti nepolitična, nestranskarška, nepristranska, medstanovska, ki ne izloča nobenega reveža, organizacija, ki mora imeti izvežbano in dobro izšolano vodstvo, ki zna poiskati leke za vsako rano, na kateri trpi

naše ubogo ljudstvo. Vse pa mora prevevati resnična krščanska ljubezen, ki vse pretrpi, vse prenese, ki je iznajdljiva, ki zna poiskati prava pota, ki vodijo do cilja. Ta krščanska ljubezen mora biti dejanska, ne samo v lepih besedah, ampak mora reveža nasititi, nage oblačiti, bolnikom postreči, zatiranim pomagati do pravice, nevedne poučiti, grešnike svariti, brezposelnemu poiskati delo in zaslužek, reševati pokvarjeno mladino itd.

Katoliška Cerkev je vedno izvrševala dela usmiljenja. Že ob apostolskih časih so bili diakoni, ki so skrbeli za reveže in za pomoči potrebne. Med njimi ni bilo reveža, ki bi trpel pomanjkanje. Seveda je že takrat veljalo načelo, da mora vsak zdrav človek delati. Sv. Pavel pravi: »Kdor ne dela, naj ne je.«

Izkazovanje dobrih del usmiljenja je bila že prav od začetka sv. Cerkve prav tako važno kakor oznanjevanje verskih resnic ali opravljanje bogoslužja. Biti kristjan je pomenilo biti dobrodelec. Verniki so prinašali svoje darove in Cerkev jih je razdelila na tri dele: en del za reveže, drugi del za cerkev in njene stavbe, tretji del za vzdrževanje duhovnikov. Škof je bil oče revežev, ki je vodil vso dobrodelnost v škofiji. Ko se je število vernikov pomnožilo in se je Cerkev razširila, je v župniji vodil vso dobrodelnost župnik, a škof je isto nadzoroval.

Cerkev je vsa stoletja izvrševala dobrodelnost, v prvih časih bolj po raznih bratovščinah, v srednjem in novem veku po raznih redovih in kongregacijah (usmiljeni

bratje, usmiljene sestre sv. Vincencija P., križarke itd.), katerih je veliko število.

V najnovejšem času, t. j. v 19. in 20. stoletju pa se ustanovljajo razna dobrodušna društva za razne vrste človeške bede. Posebno so znane Vincencijeve družbe, Družbe sv. Elizabete itd.

Svetna oblast se je začela šele pozno zanimati za človeško bedo. Prej je namreč vso skrb prepustila le Cerkvi, ki je ustanovljala razne dobrodušne institucije: bolnišnice, sirotišnice, ubožnice itd. V novejšem času pa hoče skoro vso dobrodušnost vzeti svetna oblast, in odriva Cerkev od skrbstva za reveže ali pa celo s silo preprečuje vso cerkveno dobrodušnost.

Toda Cerkev ne more in ne sme prenehati izkazovati dobra dela. Karitas (latinska beseda za krščansko dobrodušnost, ki se lahko imenuje tudi dejanska ljubezen do bližnjega) je hčerka sv. Cerkve. Stari poganski svet je ni poznal in ni postavil niti ene bolnišnice.

I. DOLŽNOST IZVRŠEVATI DOBRA DELA

Kristjani so dolžni izvrševati dela usmiljenja. Bog bo ljudj sodil po njih dobrih delih ali po neizvršenju dobrih del: »Lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti, nag sem bil in ste me oblekli itd.«

Pa bodo zveličani rekli: »Gospod, kdaj smo te videli lačnega, žejnega, golega itd.« In Gospod jim bo odgovoril: »Resnično vam povem, kar koli ste komu izmed najmanjših bratov storili, ste meni storili. Pojdite v veselje svojega Gospoda.« Torej Gospod bo sodil po dobrih delih. Ako revežu izkazujemo dobra dela, jih izkazujemo samemu Bogu in Bog bo nas poplačal z večnim zveličanjem.

One, na levici, ki niso izkazovali dobrih del, bo pahnil v pekel: »Poberite se vi, prokleti, v večni ogenj! Zakaj lačen sem bil in mi niste dali jesti, žejen sem bil in mi niste dali piti, nag sem bil in me niste oblekli itd.« Pa bodo pogubljeni rekli: »Gospod, kdaj smo te videli lačnega, žejnega, nagega itd.« Gospod jim bo odgovoril: »Karkoli niste storili komu izmed najmanjših bratov, tudi meni niste storili.«

In dobrodušci pojdejo v nebeško domovino, v večno veselje, dočim pojdejo oni, ki

niso v življenju izkazovali dobrih del, v večno pogubljenje, v strašno trpljenje.

II. OBSEG KRŠČANSKE DOBRODELNOSTI

Krščanska dobrodušnost ima široko polje delavnosti. Imamo raznovrstne reveže, ki nimajo hrane ne potrebne obleke ne strehe, niti zaslužka in ne zadostnega ali morda sploh nič potrebnega kruha zase in za svoje družine. Imamo starčke in starke, ki žive v največji bedi in pomanjkanju, ki hirajo in naglo propadajo duševno ter telesno. Imamo bolnike, ki trpe različne bolečine, nekateri na neozdravljivih boleznih, a nimajo nobene ali pa slabo postrežbo. Imamo mnogo otrok, ki hirajo dušno in telesno, ker nimajo niti dušne niti telesne hrane.

Imamo popolne sirote in polsirote, ki nimajo očeta ali matere ali nobenega, ker oba je vzela vojska ali revolucija in sedaj se zanje nihče ne briga. Rastejo brez varstva in pouka, ki morda niti krščeni niso in dragega Boga prav nič ne poznajo. Zapuščeni so in s telesnim razvojem raste tudi njih pokvarjenost in hudobija, ker so zapeljvani od pokvarjenih brezverskih ljudi.

Imamo vdove, ki jim je vojska ali revolucija vzela moče. Brez opore so sedaj in brez dohodkov, vdove, ki ne morejo obdelovati zemljo, ker njih moči so izhirale, ki imajo kopico malih in nepreskrbljenih otrok pa nobenih prejemkov. Imamo starčke, vdove, katerim so sinovi hranitelji padli v vojski in sedaj životarijo v onemoglosti in pomanjkanju.

Imamo vseh vrst invalide, ki so nesposobni ali delno nesposobni za delo in za služek. Potrebujejo še zdravljenja, a so brez sredstev, potrebujejo boljše hrane, potrebujejo zdravil, potrebujejo raznih protez.

Malokdo je zdrav, večinoma bolehalo. Vsled pomanjkanja hrane in obleke, vsled prestanega duševnega in telesnega trpljenja, radi strahu in grozot in neprestane živčne napetosti so začeli bolehati in polagoma hirajo. Potrebujejo tolažbe, verske utehe, potrebujejo hrane in obleke ter sigurnosti življenja, ker še vedno trajajo razna nasilstva in krivice in preganjanja.

Premnogo je nepoučene, zanemarjene in pokvarjene in delomržne mladine. To mladino bo treba versko-moralno poučiti. Treba

je misliti na katehistinje in katehiste, ki bodo prevzeli ta posel.

Tudi preti pomanjkanje duhovnikov. Največja dobrina človekova je sv. vera. Ta pa ne more obstati brez duhovnikov. Treba je misliti, da bo imel naš narod zadostno število duhovnikov pa tudi to, da bo imel vedno več misijonarjev za poganski misijon, pa tudi misijonarjev unionistov, ki bodo delali za edinost sv. Cerkve, za zedinjenje ločenih bratov.

Treba je misliti tudi na to, da se podrte ali delno pokvarjene cerkve pozidajo ali na pol ali delno podrte popravijo. Treba bo oropanim cerkvam pomagati, da bodo imele za silo vse, kar je potrebno za izvrševanje božje službe. Treba misliti tudi na to, da bodo duhovniki imeli vsaj najnujnejše za življenje. Od zraka ne morejo živeti.

Razpasle so se razne pregrehe: brezmejna surovost, umori, ropi, požigi, sovraštva in nasprotstva in razne krivičnosti. Treba je misliti na to, da pride med ljudmi do medsebojne sprave pa tudi do sprave z Bogom. Zločinci pa morajo biti sojeni od rednih sodnij. Vojska in revolucija je prinesla mnogo nečistosti, divjih zakonov ali zakonov, ki so se sklenili samo civilno. Treba bo delati na to, da se ti divji zakoni cerkveno sklenejo. Treba bo napovedati vojsko abortizmu, t. j. morjenju nerojenih otrok. Ako pustimo to pregreho kar pri miru, se bo narod sam uničil. Posvetiti bo treba več skrbi in več pomoči družinam z mnogimi otroki.

Potem pridejo pa še druge pregrehe s svojimi strašnimi posledicami, n. pr. alkoholizem, ki povzroča nebroj bolezni, ubožanje, rope, umore, degeneracijo, propast, moralno, versko, kulturno, gospodarsko in fizično. Pijanci greše zoper vse božje zapovedi.

Imamo pa še druge pomoči potrebne ljudi, ki si ne morejo najti zaslužka. Imamo delomrzneže, ki se na nepošten način preživljajo: s tatvino, beračenjem itd. Imamo brezdomce, ki ne vedo, kje bodo prenočili, ker so brez vseh sredstev.

So pa še drugi, ki potrebujejo pomoči. Kar naštejemo na kratko: revne noseče matere, ubožne porodnice, ki nimajo niti plenice za otročičke, doječe matere, ki nimajo zadostne hrane, pa ne morejo radi tega svojih otrok dojeti, slabotni dojenčki, ki radi po-

Slike za legitimacije

najbolje in najceneje
Vam še istega dne izdela

Foto Tollinger

Celovec-Klagenfurt, Alter Platz 31 Tel. 20-76

FOTOGRAFIJE ZA VSAKO PRILIKO!

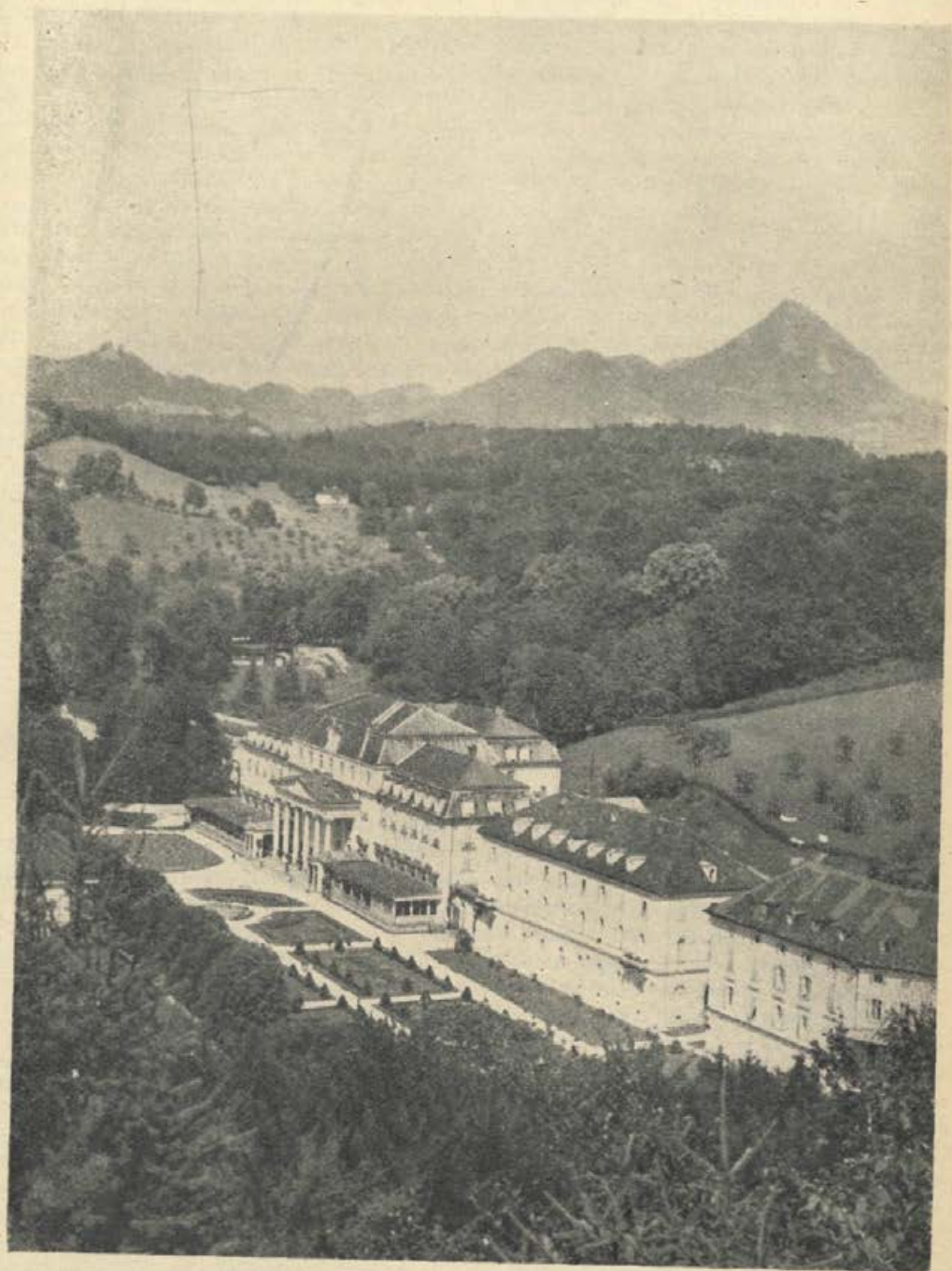
manjkanja hrane pri materinih prsih hirajo. mala bolehnata deca, ki potrebuje nege, pa je radi revščine nima, revni in bolehnati šolarji, razni bolniki, neozdravljivi, dalje ozdravljivi, pa nimajo sredstev, da bi se zdravili. Potem imamo slepce, glušce, gluhone, božjastne itd.

Iz navedenega je razvidno, da je na svetu v sedanjem času ogromno gorja. Naša dolžnost kot kristjanov je, da to bedo zmanjšujemo s karitativnim in socialnim delom. Ako vsakdo svojo malo moč in pomoč strne z drugimi in da z združenimi močmi gremo na delo, je prav gotovo, da bomo veliko dosegli. Marsikatero solzo bomo obrisali, marsikatero rano zacelili in marsikatero srce potolažili.

*

Sledi tretji del: Kakšna bodi ta vselovenska dobrodela organizacija. G. pisatelj je sestavil provizorična pravila, katera naj bi se prediskutirala in točno izdelala dokončno. Zato jih na tem mestu ne moremo še objaviti. (Uredništvo).

Rogaška Slatina — biser štajerske dežele in znano zdravilišče.
V ozadju Donaukogelberg.

Na meji znanosti se začne vera

Danes smo komaj še v zgodnjem jutru znanstvene dobe. Vsako novo znanstveno spoznanje pa vedno jasneje razodeva delo misleče stvariteljske Modrosti. V 90 letih po Darwinu smo prišli do občudovanja vrednih odkritij. V duhu znanstvene ponižnosti in na znanju temelječe vere pa smo na poti do vedno večjega spoznanja Boga.

Kar se mene tiče, imam 7 razlogov za svojo vero.

Prvi razlog:

Na podlagi neizpodbitnih matematičnih zakonov lahko dokažemo, da je naše vesoljstvo zamislil in izvedel velik tehnični um.

Postavimo n. pr., da deset grošev zaznamujemo s števkami 1—10, jih denemo v žep ter jih dobro pomešamo. Sedaj poskusimo groše zapovrstjo po številkah drugega za drugim vzeti iz žepa, nato pa vsakega takoj spet denemo nazaj k drugim ter vse znova premešamo. Znano je, da je matematična verjetnost, da zadenemo na groš s številko 1 prvič, ena proti deset. Da potegnemo iz žepa groša s številko 1 in 2 zapored, je verjetnost 1 proti 100. Verjetnost, da potegnemo drugo za drugo številke 1, 2, 3, je že ena proti tisoč in tako naprej. Možnost, da bi vse groše po vrsti 1 do 10 potegnili, bi bila verjetna komaj še ena proti 10 milijard.

Podobno lahko rečemo: za nastanek življenja na zemlji je toliko nujnih pogojev, da se nikoli ne bi mogli zbrati samo slučajno, v pravem razmerju in v pravi vrsti. Zemlja se vrti okoli svoje osi s hitrostjo 1600 km na uro; če bi se vrtela samo s hitrostjo 160 km na uro, bi bili naši dnevi in noči 10 krat tako dolgi kot so, sončna pripeka tako dolgega dneva bi zažgala vse naše rastlinstvo, kar bi pa morda še ostalo pri rasti, bi zmrznilo v dolgi noči.

Sonce, izvor našega življenja, ima na svojem površju 6000 stopinj Celzija. Naša zemlja pa je prav toliko oddaljena od njega, da nas ta »večni ogenj« prav in ne preveč greje. Če bi sonce oddajalo polovico manj toplote, bi na zemlji zmrznili, ako bi je pa dalo za polovico več, bi zogleneli.

Pošev stoječa zemeljska os, ki je nagnjena za 23 stopinj, ima za posledico naše letne čase. Ako tega naklona ne bi bilo, bi vdrli

vodni hlapovi iz oceanov na sever in jug in bi se tam nagrmadili v ledene kontinente. Če bi bila Trecimo luna samo za 80.000 km oddaljena od nas namesto svoje sedanje oddaljenosti, bi bil njen vpliv na bivalnico (plimo in oseko) tako silen, da bi bila vsa kopna zemlja dvakrat na dan preplavljena; v tem primeru bi celo pogorja bila kmalu izbrisana s lica zemlje. Če bi bila zemeljska skorja samo tri metre debelejša, ne bi bilo več kisika, brez njega pa izumre vsako živalsko življenje. Če bi bila svetovna morja le nekaj metrov globlja, bi posrkala ogljikov dvokis in kisik in z njima bi bilo konec slehernemu rastlinstvu. Če bi bilo naše ozračje (atmosfera) znatno redkejše, potem bi del meteorov, ki jih sedaj dnevno milijoni izgorijo v prostoru, vsakotoliko padel na zemljo in povzročal požare.

Ti in številni drugi zgledi nam povedo, da je verjetnost, da je življenje na našem Planetu le delo slučaja — ena proti milijonom.

Drugi razlog: V bogastvu sredstev in načinov, po katerih življenje zna doseči svoje cilje, se kaže vsevladajoči Um.

Kaj je življenje, še nihče ni dognal. Življenje nima teže ne razsežnosti, ima pa moč; poganjajoča korenina različne skale. Življenje si je osvojilo vodo, zemljo, zrak, ukrotilo je elemente in jih sili, da se razkrajajo in znova vežejo.

Življenje je kipar, ki oblikuje vse živeče stvari, je slikar, ki zasnuje list slehernega drevesa in pobarva vsako cvetlico. Življenje je godec, ki je naučil peti slehernega ptiča svojo ljubezensko pesem, žuželke pa, da se v koncertu svojih mnogoličnih glasov med seboj sporazumevajo. Življenje je izvrsten kemik, ki daje plodovom in začimbam okus, roži njen vonj, življenje presnavlja vodo in ogljikovo kislino v sladkor in les, oprošča pa s tem kisik, da daje živalskim bitjem dih življenja.

Opazujmo komaj nevidno kapljico protoplazme, ki je prozorna, zdrizasta, zmožna gibanja in lahko črpa moč iz sonca. Ta posamezna celica, ta prozorna, hlapljiva kapljica skriva v sebi kljice življenja in je sposobna posredovati to življenje vsem živim bitjem, majhnim in velikim. Sile te kapljice

so čudovitejšje, kakor ves naš rastlinski, živalski in človeški svet, kajti od nje izvira vse življenje. Narava pa življenja ni ustvarila, v ognju razžarjenih kamenin in neslanem morju ni bilo zanj pogojev.

Kdo je potem dal življenje v to kapljico?

Tretji razlog: Čuti, s katerimi je obdarjeno živalsko življenje, nepobitno dokazujejo obstoj dobrega Stvarnika, ki je toliko majhnim stvarcem podelil nagon, brez katerega bi si ne znale pomagati.

Mladi losos ostane dolga leta v morju. Nato pa se vrne proti reki in roma po tisti strani reke navzgor, na kateri se zliva pritok, v katerem je prišel na svet. Kaj ga vodi tako nezmotno domov? Če ga prenesejo v kak drug pritok, tedaj začuti takoj, da je na napačni poti in si išče svojo pot ob reki navzdol nazaj v glavno strugo in jo zavije potem v toku v svojo reko, da tako zvesto izpolni svojo nalogo.

Še zagonetnejše je ravnanje jegulje. Ta čudovita bitja potujejo ob dozoritvi iz vseh jezer in rek na zemlji — iz Evrope prihajajoče plavajo tisoče milj čez ocean — vse v smeri k Bermudskim otokom. Tam drstijo in nato poginejo. Mlade jegulje, ki pač ne vedo o svetu nič in ne poznajo drugega kakor divjino morja, v katerem se nahajajo, se odpravijo vseeno na pot in najdejo pot ne samo do obrežja, od katerega so prišli njihovi starši, ampak odtod tudi k rekam, jezerom in ribnikom. — tako da sleherna od teh voda dobi spet jegulje nazaj. Nikoli niso ujeli ameriške jegulje v evropskih vodah, ali evropske v ameriških. Da, narava je celo zrelost evropskih jegulj za eno leto ali več zakasnila, da tako doprinese čas za daljše potovanje. Odkod izvira ta nagon, ki jim kaže pot?

Osa premaga kobilico, skoplje jamico v zemljo, zabode kobilico na določenem mestu, da ne pogine, ampak jo samo omami in ostane kot nekaka mesna konzerva. Nato položi svoje jajčece tako, da izlegle ličinke lahko glodajo žuželko, ne da bi jo umorile, kajti mrtvo meso bi bilo zanje smrtonosno. Mati nato odleti in pogine. Svojih mladih nikoli ne vidi. Gotovo je morala osa narediti to že prvič in nato vedno dobro, sicer ne bi bilo več osa. Tako zagonetno obnašanje se ne da razložiti s prilagoditvijo, to je osi že od začetka dano.

Četrty razlog: Človek ima nekaj več kot

živalski nagon, ima sposobnost mišljenja.

Nobeno drugo bitje ni pokazalo sposobnosti šteti do deset, ali sploh razumeti, kaj je deset.

Nagon je kot posamezen glas v piščali, sicer lep, toda enoglasen. Človeški možgani pa obsegajo vse glasove vseh godal v orkestru. Ta četrta točka ne potrebuje daljše razlage. Po zaslugi človeške pameti si lahko predstavimo možnost, da smo samo zaradi tega to, kar smo, ker smo bili deležni iskriče vesoljnega Uma.

Peti razlog: Skrb za vse živo se razodeva v pojavih, ki jih danes poznamo, Darwin pa jih še ni poznal — tako n. pr. čudež genov.

Kako neizrazno majhni so geni, da če bi vse tiste združili, iz katerih je nastalo bitje vseh sedaj na zemlji živečih ljudi, ne bi napolnili enega naprstnika. In kljub temu so ti ultramikroskopični geni in njihovi tovariši hromosoni v vsaki živi celici in sami določajo vse človeške, živalske in rastlinske lastnosti. V majhni posodici naprstnika so vse individualne lastnosti za dve milijardi ljudi. Dejstvo stoji trdno. — Toda kako je mogoče, da geni skrivajo v sebi dedne lastnosti tolikih prednikov in hranijo duševne sposobnosti slehernega na tako neizmernem majhnem prostoru?

Tu je zares klica razvoja — tu v celici, v enoti, ki gene vsebuje in nosi. Da nekaj milijonov atomov, združenih kot ultramikroskopični gen, lahko popolnoma obvlada življenje na zemlji, je primer globoko utemeljenega načrta in skrbstva, ki je moglo priti edino iz uma Stvarnika. Pred tem pa odpa-ve vsaka druga podmena.

Šesti razlog: Ob pogledu na varčnost narave se nam vsiljuje spoznanje, da je le neskončna modrost mogla s tako ostrim gospodarskim čutom vse naprej videti in poskrbeti.

Pred mnogimi leti so zasadili v Avstraliji neko vrsto kaktusa kot ograjo. Ker v Avstraliji ni bilo nobenih temu kaktusu sovražnih žuželk, se je kaktus v kratkem strašno razbohotil in razmnožil. Nevarno razširjenje kaktusa se je vedno bolj večalo, tako da je končno pokril tak kos dežele, kot je Anglija, pregnal prebivalce iz mest in vasi ter uničil njih farme. Entologi (učenjaki, ki raziskujejo žuželke) so iskali po vsem svetu obrambno sredstvo in so končno našli žužel-

ko, ki se hrani samo s tem kaktusom. Povrh se je ta žuželka zelo množila in v Avstraliji ni imela sovražnikov. Tako je žival kmalu premagala rastlino. Danes je kaktusova nadloga odstranjena in tudi od žuželke so ostali le majhni ostanki za varstvo, prav toliko, da kaktusu ne puste razbohotiti se.

Za taka medsebojna učinkovanja in izravnavne je vsepovsod poskrbljeno. Zakaj niso dobile tako hitro se množeče žuželke nadvlado nad svetom? Zato, ker nimajo tako delazmožnih pljuč kakor človek. Dihajo skozi cevke. Če pa žuželke zrasto velike, se cevke ne povečajo v razmerju s telesom in zato še nikoli ni bilo kake žuželke človeške velikosti. In ta omejitev njihove rasti jih je vse obdržala v njih mejah. Če ne bi bilo poskrbljeno za to fizično omejitev, človek ne bi mogel obstati. Predstavite si srečanje s kakim kakor lev velikim rogačem.

Sedmi razlog: Dejstvo, da človek lahko razmišlja o Bogu, je že samo na sebi svojevrsten dokaz.

Pojem Bog izhaja iz božanske sposobnosti človekove, ki je nobeno drugo bitje na zemlji ni deležno, iz sposobnosti, ki jo imenujemo moč predstave. Z njo mora človek in samo človek najti dokaze za nevidno. Izgledi, ki jih ta sposobnost daje, so neomejeni. V smeri, v kateri se njegova predstavljalna sila izpolnjuje in postane duhovna stvarnost, je človeku možno spoznati v vsem, kar priča o načrtu in smotru, veliko resnico, da je Bog povsod in v vsem, najbližje pa v našem srcu. V znanstvenem kakor v idealnem smislu je resnično, kar pravi psalmist: »Nebes oznanja slavo Boga in nebesni svod priča o delu njegovih rok.«

A. Cressy Morrisson,

biv. predsednik Akad. znanosti v New Yorku.

Dr. Ivo Česnik: Nekaj goriškega narodnega blaga

Kadar se spomnim Gorice in goriške dežele, kjer sem pred prvo svetovno vojno preživel najlepše mladostne dni, me srce boli, da se ne morem vrniti v njen raj. Vse njene lepote v Vipavski dolini, goriški okoliči, v vrtu Goriške — Brdih, na Krasu, Furlaniji in v Gorah sem videl in užival.

Če bom iz te prelepe pokrajine povedal nekaj narodnih pripovedk, pravljic, legend in drugih narodnih zanimivosti, mi bo v veliko radost in uteho.

Naj začnem s trentarsko pripovedko o Zlatorogu! Trenta je dolina s strmimi pobočji, v katere zadnjem odtenku pod Triglavom izvira bistra Soča, hči planin, Triglavsko pogorje je pa domovje Zlatoroga, snežnobelega kozla z zlatimi rogovi. Po njem je hrepenelo srce slehernega lovca. Ako Zlatoroga tudi zadene puškina krogla, zraste naenkrat iz njegove krvi, ki kane na zemljo, prijetno dehteča triglavska roža, ki takoj ozdravi Zlatorogu rano, kakor hitro jo okusi. Zlatoroga čuvajo bele žene, vile, ki se maščujejo z belim kozlom vred nad predrznežem in ga pahnejo v prepad, v katerem se ubije. Upal je, da dobi neizmerne zaklade v Bogatinu, ki bi jih ne bilo mogoče naložiti na 700 voz, ako ustrelji Zlatoroga, kar se do sedaj še ni nikomur po-

srečilo. Zlatorog je v svoji jezi poteptal prelepi triglavski vrt, v katerem se je navadno pasel, tako da je tam nastala puščava. Vile, ki so do tedaj negovale vrt, so se ga odslej ogibale. Po 700 letih pa vzraste na kamnitem Triglavu jelka. Iz njenega posekanega lesa se steže zibelka. Otrok, ki bo v njej ležal, dobi Bogatinov zaklad.

V dolini Soče leži znanj trg Kobarid, pri katerem so se vršili zlasti koncem oktobra leta 1917 težki boji med avstrijsko in italijansko armado. Avstrijci so tam prodrli in Italijani so se umaknili do Piave. Ta lepi gorski kot goriške zemlje je rojstni kraj pesnika Josipa Krilana-Pagliaruzzija in skladatelja Hrabroslava Volariča. Nedaleč od Kobarida leži na levem bregu Soče Vrsno, rojstna vas goriškega slavčka, Simona Gregorčiča, Libušenjska cerkev in nagrobni spomenik tega pesnika se razgledujeta v soško dolino. V Kredu ob italijanski meji pa je tekla zibelka pisatelju in pesniku drju Jožetu Lovrenčiču.

Blizu Kobarida je bilo baje zadnje svetišče poganskih prebivalcev Goriške. Zraven svetišča je rastel mogočen hrast, pod katerim je izviral studenec. Ta hrast so posekali v 14. stoletju. Prav tik Kobarida stoji cerkva. O njej pripovedujejo, da se je ogle-

dovala v valovih jezera, ki je nekaj polnijo tam široko seško dolino.

Niže doli ob Soči leži Tolmin. Ako potnik gre ob reki Tominici, pritoku Soče, navzgor, dospe v eni uri do izliva Čadre v Tominico. Čez nekaj minut pride po vijugasti poti do ozkega vhoda v votlino, kateri so vzdeli ime Dantejeva jama. Veliki pesnik begunec se je baje po dnevu skrival v tej jami, noči pa je preživel v gradu Kozjeku nad Tolminom, ki je bil last oglejskega očaka Pagano delle Torre, v družbi plemenitih viteзов in ljubkih gospa. Veličastna planinska narava je dala pesniku pobudo za marsikatero slikovito prisposodbo v njegovi „Nebeški komediji«. To pripovedko o Danteju in jami je ustvarila bujna domišljija; zgodovinske resnice in podlage pa ji manjka. Oglejski očak je bil po mišljenju guelfovec, pod katerega streho ni mogel iskati zatočišča gibelinovec Dante.

Zanimiva je istotako pripovedka o Trentarskem študentu, ki je navdušila dr. Jožeta Lovrenčiča, da je napisal in spesnil dolg ep o znamenitem študentu. Ta pripovedka ima tole vsebino: Nedaleč od izvira Soče v Treuti so živeli kmečki starši, ki so poslali svojega sina v Videm študirat. Od doma so mu pošiljali živila za hrano. Hipoma je zapadlo v gorah toliko snega, da so bile vse zveze z Vidmom pretrgane. Ko je sholar zaman dolgo čakal na podporo, si ni znal drugače pomagati, kakor da se je zapisal hudiču, ki mu je nudil pomoč. Toda kmalu mu je bila zveza z hudobcem zoperna in jo je želel razdreti. Obrnil se je zato na prerokinjo Sibilo, ki mu je navedla sredstva, da mu vrhova moč ne bo mogla več škodovati. Razen tega mu je podelila dar prerokovanja. Pripovedala pa mu je, da bi postal duhovnik, kakor je želel. Trentarski študent je napovedal, da bodo prišli nekoč od zapada neštete množice sovražnikov z kozlovskimi bradami čez Tolminsko zemljo, jo popolnoma cpustošili in vse može odpeljali, tako da bi preostali imeli dovolj prostora pod senco enega oreha. Ženske bi potem tako hrepenele po možeh, da bi hitele od gore do gore in iskale moški suknjič. Ako pridejo do domnevanega mesta, pa najdejo le trhel štor.

V hudi Južini ob Bači si pripovedujejo tole zgodbo: Ko je neki fant moral v vojno, je obljubil svojemu dekletu, da se vrne, ako mu ostane zvesta. Ko se je vojna končala, je

neko noč pozvonilo na dekletovih vratih. Vstala je naglo, se napravila in odšla vun. Fant je čakal nanjo na konju, jo dvignil k sebi in s strašno brzino odjezdil in ji govoril: »Poglej, ljubica, kako sveti mesec in kako hitro jezdijo mrtveci!« Končno prijezdi vojak do pokopališča, skoči s konja in se pogrezne v grob, kamor poskuša potegniti tudi svoje dekle. Temu se pa posreči, da se mu iztrga in se zateče v mrtvašnico, kjer se nahaja na mrtvaškem odru drugi mrlič, ki ji pomaga, da se reši. Vrne se domov, kjer pa ne najde nobenega znanca več in tako ugotovi, da je bila dolgo odsotna.

Nasproti Tolminu stoji na desnem bregu Soče med rodovitnimi polji vasi Volče cerkev Sv. Danijela v lesu. O njej pripovedujejo, da je najstarejša božja hiša cele obširne okolice. Celo iz Bohinja, kjer je bilo v prvih časih pokristjanjenja Slovencev še mnogo poganov, so nosili mezgi krščanske mrliče na hrbtih čez alpske prelaze, da so bili po krščansko pokopani.

Turški napadi tudi niso prizanesli Goriški. Koncem leta 1469 so Turki opustošili trge in vasi in požgali cerkve, tisoče ljudi umorili in odpeljali 20.000 ljudi v sužnost, naropali ogromne množine blaga, ga natovorili in odpeljali s seboj. Čez tri leta so se zopet oglasili na Goriškem in v Furlaniji in odpeljali 12.000 ljudi v suženjstvo. Najhuje so pa trpele Goriška in druge primorske pokrajine vsled turškega napada 1477. Benečani so se vojskovali s Turki na Grškem in v Albaniji. Sultan Mohamed je pa napadel Benečane na njih ozemlju. V Furlanijo je poslal 30.000 vojakov, ki so zavzeli beneške utrdbe od Gorice do izliva Soče, krščansko šibko vojsko razpršili, se razlili po vsej Furlaniji tja do reke Piave in upepelili mesta, vasi, vinograde in druge nasade, tako da je vsa pokrajina sličila velikanskemu ognjenemu morju.

Ti strašni turški napadi so pustili globoke in trajne spomine v deželi. Neustrašeni borci so se branili v taborih proti Turkom. Taki tabori še danes stoje včasih kot naselja, včasih kot obzidja: na pr. nad Črničami, pri Dornbergu, v Košani na Krasu, v Šilentabru in Repentabru in drugod. Ob cestji med Podbrdom in Zalimlogom se nahaja pri Petrovem brdu takozvani Turški križ. Postavili so ga prebivalci v spomin na boje, v katerih so zmagali Turke. Dr. Janez

Ev. Krek je napisal petdejansko igro »Turški križ«, ki opisuje dotične boje in dogodke. Enaki Turški križ se nahaja v soteski pod Podselom med Volčami in Kanalom. Na enake boje spominjajo Turški klanci na cesti med Hrušico in prvo gozdarsko hišo v tri ure dolgem gozdu proti Kalcem.

Tam nad Mačjim kotom in ob južnem vrhu sivega, kamenitega Kovka so bili baje v davnih časih vkovani v skale veliki in močni železni obroči, na katere so privezovali mornarji, ko je bila še vsa Vipavska dolina obširno jezero, svoje ladje.

Pripovedka o kralju Matjažu, ki spi pod visoko goro s svojo zvesto vojsko in čaka, da bo sila in trpljenje slovenskega naroda postalo neznosno, ko bo vera, resnica in pravica, svoboda in ljubezen zatirana in preganjana, kakor nikdar poprej. Tedaj se na poziv prebudi Matjaž s svojo vojsko, izdere meč in gre v sveti boj za »Križ častni in svobodo zlato« in premaga vse sovražnike. Tudi Goriški Slovenci čakajo kralja Matjaža, ki spi pod Čarnom ali Nanosom s svojo zvesto vojsko za kamenito mizo. Brada se mu je sedemkrat ovila okrog mize. Meč visi na steni poleg njega, dokler ga ne izdere junak in pozove Matjaža na boj za svete pravice slovenskega naroda. In kralj Matjaž si pomane oči in povpraša: »Kakšno je nebo?« In junak odgovori: »Nebo je zastrto od perutnine črnih vran. Ni ga videti. Vstani, kralj Matjaž s svojo vojsko in vrni narodu pravico, resnico, vero in svobodo!« Matjaž vstane, opase meč in z njim vstane njegova vojska v boj za »Križ častni in svobodo zlato.«

Gorica, mesto vrtov in cipres, prelepa prestolnica Goriške dežele skozi mnogo stoletij. Zgodovina nam baja o tej ljubki golo-biči ob dolnji Soči na ravnini med Vipavsko dolino, Furlanijo, Krasom, Gorami in Brdi: Slovenci so jo ustanovili in ji dali ime. Skromen kraj je značila prvotno, imenitnejši je bil Solkan, prva velika župnija v tej pokrajini. Leta 1001 je cesar Oton III. podaril oglejskemu očaku Janezu polovico graščine Solkan in kraja Gorice z vsemi posestvi, gozdovi, ležečimi med Vipavo in Sočo do alpskih prelazov, približno današnja Goriško, drugo polovico pa furlanskemu grofu Veroguntu, ki je združil Furlanijo z Istro. Majnhard III., Koroški Epenštajnovc, se je poročil z njegovo hčerko Jadvigo in

sezidal goriški grad in se nazival grof goriški, kar nam potrjujejo listine iz l. 1660. Oglejski oča ga je imenoval za svojega oskrbnika; čuvarja svojih goriških posestev, tako da je upravljal odslej celo Goriško.

Goriški grad, ki kraljuje nad Gorico dolga stoletja, kot najstarejše poslopje, ima tudi svojo pripovedko kakor toliko srednjeveških gradov. Tamkaj straši. O polnoči se prikazuje mlada, čudovito lepa gospa z mogočnimi povezanimi ključi v rokah v spremstvu psička. To je grofica Stellina, ki ne bo našla prej miru kakor tedaj, ko vžraste iz drevesa, rastočega v gradu, les za zibelko, v kateri bo ležal deček, ki jo bo rešil zakletve. In še tole pripovedko so si ljudje nekdanj pripovedovali: Pred mnogimi, mnogimi leti je bila grajska zapovedovalka lakomna in grozna grofica Katarina, ki je imela v službi mnogo hlapcev in sedem dog, katere je izučila, da so na mah na njen miglaj vsakogar razmesarili. Neko noč je prišel iz Ogleja odposlanec, ki je nesel v neki sosednji grad težko vrečo zlata in je prosil radi silne nevihte prenočišča. Grofica mu je privolila. Ko je zjutraj hotel odpotovati, je nadražila po svojem zaupniku-oskrbniku nanj pse. Ubogi odposlanec je kmalu ležal mrtev med psi. Grofica mu je odvzela vrečo zlata in odnesla v podzemsko klet k svojim skrivnim zakladom. Oskrbnik, ki je bil lakomen kakor ona, ji je sledil in jo ubil, ko je hotela iz kleti v gornje grajske prostore. Toda tudi ta zločin ni obrodil sadu. Zaman je ta nezvesti služabnik iskal skrite zaklade. Od tedaj se vsakih 7 let prikazuje nesrečna grofica z razkuštranimi lasmi, odeta v bele cape, obdana od psov, ki grozovito lajajo. Ako bi se našel pogumen in neustrašen človek, ki bi nesrečnico vprašal za skrivni zaklad in njegovo skrivališče, bi njen duh našel končno svoj mir.

Furlani si pripovedujejo tole zanimivo pravljico: Živel je čevljar, ki je pridno čevljaril in se s svojo ženo dobro razumel, čeprav nista imela otrok. Ko sta šla nekoč v gozd po drva, sta na ognjišču pustila lonc, v katerem se je za kosilo kuhala fižol. Ko sta se vrnila z drvami domov, ni bilo kosilo še kuhano. Čevljar je bil jeznorit človek. Razjezil se je in dejal: »Ko bi le iz teh fižolov nastali otroci, ki bi nama pri delu pomagali!« Komaj je izpregovoril te nepredvidne besede, že so iz lonca poskakali ne-

šteti otroci in brzopetili po ognjišču. Čevljar Smola in njegova žena sta se ustrašila tolike nebogljenе dece. Kako naj bi neštevilni drobiž preživela! Vzela sta palice in vse pobila. Toda takoj sta se kesala in vzdihovala: »Ko bi vsaj en otrok ostal, ki bi najino lepo hruško varoval!« — »Tu sem, očka, tu sem, mamica!« je zaklical nežni otroški glas. Vesela sta iskala otročička in ga končno našla skritega v škornju. Dvignila sta ga na roke, poljubljala in nazvala Tonetto Busotto (Tonček Palček). Takoj sta ga nesla na hruško in mu jo izročila v varstvo.

Ko je Tonček opravljal svojo službo na vrhu hruške, se mu je približala čaravnica in ga prosila:

»Tonček Palček,
daj mi hruškico
s svojo drobno ročico!
Tvoja zlata dušica
bodi blagoslovljena!«

Tonček je vrgel čaravnici hruško z drevesa. Ker je pa trdila, da je ne najde in ga prosila, da stopi na tla in jo najde, je v svoji dobrosrčnosti to storil. Vešča ga je pa pograbila in stlačila v vrečo ter odnesla s seboj. Med potjo je pa nabirala drva in postavila vrečo k potu. Tonček je preluknjal z nožičem vrečo, ja napolnil s kamenjem in naglo stekel na hruško. Vešča je odšla za njim, ko je opazila zvijačo, in zopet vabila Tončka k sebi, a fantiček je ni poslušal. Ker ga je pa neprestano nadlegovala, je z dovoljenjem staršev odšel v svet. Na svojem potovanju je dospel v veliko mesto, kjer se je kralj dotične dežele mudil. Iskal je hlapca za svoj hlev. Tonček se je ponudil v službo in jo dobil. Vršil jo je vestno in natančno. Nekega dne ga je prišel kralj nadzirat v hlev. Klical ga je in iskal povsod, a ga ni našel. Končno se je začul njegov tenki glas iz vampa nekega konja: »Tu sem, veličanstvo!« Konj ga je požrl s krmo. Kmalu ga je pa vrgel na beli dan. Ker ga je ta dogodovščina razočarala, je odšel iskat drugo službo. Stopil je za vajenca v neki čevljarnici, kjer se je učil v čevljarstvu. Ko je postal pomočnik in napravil mojstrski izpit, je odprl svojo delavnico in napisal nad vrata tole vabilo: »Čevlje za muhe in škornje za obade!« Čevljaril je, da je bilo veselje in živel zadovoljno do smrti.

Poglejmo še nekoliko v legendarni svet! Tudi tu zasledimo nekaj narodnega blaga.

Po vsem Goriškem so nekaj rastle dolge vrste murvinih dreves, ki so dajale potrebno krmilo za sviloprejke. Po Furlaniji rasto še danes in Furlanji pridno goje sviloprejko. Zato ni čuda, če je legendarna fantazija segla tudi v to panogo narodnega gospodarstva. Božjemu usmiljenju nad Jobovo nesrečo in trpljenjem pripisujejo nastanek sviloprejke. Ko je veliki trpin ležal v svoji boleznì ves obdan po životu od črvov, je ljubi Bog sklenil napraviti konec njegovim holecinam. Ob glavi nesrečnega Joba je hipoma vzrastlo drevo — murva in z Joba so zlezli kmalu vsi črvi na perje tega božjega drevesa. Tedaj so postali sviloprejke, ki so dajale ubogemu prebivalstvu dober dohodek.

Kristus je pogosto hodil po Goriški deželi s sv. Petrom, včasih tudi s sv. Janezom Evangelistom. Nepoznan je bil in je skazoval ubogi zemljici dobrote. Posebno jo je blagoslovljal z dežjem, če je grozila suša, posebno ono hišo, v kateri so ga gostoljubno sprejeli. Pogosto je izkazoval tudi usmiljenje, kjer je bil razlog za kazni. Pri neki taki priliki je celo deželo oblagodaril z novim plodom. To se je dogodilo, ko je s Petrom in Janezom prišel v neko kmečko hišo, kjer so dobili gostoljubno streho le proti obljudi, da bodo prihodnji dan mlatili žito. Večerja je bila pičla, ležišče trdo in zjutraj jih je gospodinja hitro budila na delo. Kristus je prišel na dvorišče in zažgal žito. Vsi so se prestrašili. A strah jih je kmalu minil, ko so začudeni opazili, da so se v plamenih ločile slamnate bilke od zrnja in je bilo v kratkem času vse delo opravljeno. Brez zahvale je kmetica pustila, da je Kristus s spremljevalcema odšel. Mislila je, da lahko isto ponovi. Zažgala je žito, ki je pa zdaj zares gorelo. Ker pa Kristus ni hotel kmetice prehudokazovati, je ostalo zogljenelo zrnje še dalje užitno in sposobno za klitje. Od tedaj se seje v deželi ajda, ki daje na isti njivi drugo žetev.

Legenda pripoveduje, zakaj ni na Krasu dežja. Kristus in sv. Peter sta potovala po Krasu. Neki večer sta prosila pri premožnem kmetu za prenočišče. Po daljši prošnji ju je Kraševac sprejel pod streho in jima v podstrešni sobi odkazal ležišče. Sv. Peter je nosil v nahrbtniku suho, izborno svinjsko

pleče. Ko se je zjutraj prebudil in odprl nahrbtnik, je opazil v njem mesto plečeta debelo, kratko poleno. Milo je potožil to Kristusu in dejal, da bi bilo treba za tatinškega kmeta ostro kaznen. Kristus je prepustil Petru kaznovanje, ki je na Krasu preklel zemljo, da so v njej usahnili vsi studenci in potoki. Od tedaj prosijo in moledujejo Kraševci za vodo in pijejo kapnico iz svojih vodnjakov.

Kraševcem tudi radi nagajajo, zakaj imajo le kamenit svet. Pravijo, da je ob stvarjenju sveta ljubi Bog imel grobljo kamena. Hudobcu je ukazal, naj to kamenje odnese v morje. Hudobec ga je naložil v vrečo in kakor vihar brzel z njim proti Jadranskemu morju. Nad Krasom se mu je pa vreča strgala in kamenje je padlo na do tedaj rodovitno zemljo in ondi ostalo do danes.

Severovzhodno od Devina se nahaja gora Medeja. Ko so kamnoseki tam ruli in sekali ter gladili kamenje, jih je neprestano motil in nadlegoval kosmatj hudobec. Kamnolom je polnil z vodo, vhod je zapiral z velikanskimi skalami, orodje jim je raztresal daleč naokrog. Kmalu so uganili, da dela hudobec te neprilichnosti. Sklenili so, da postavijo sebe in svoje delo pod varstvo sv. Antona Padovanskega in mu sezidajo na vrhu gore cerkvico. Vraga je sklep hudo zadel in mu začel obračati želodec. Odnehati pa ni hotel od svojega početja. Kar so kamnoseki čez dan napravili, je vrag po noči razdril ali pokvaril. Toda sv. Anton je do jutra vse popravil in uredil. Kar ni zmožel s silo, je poskusil hudobec doseči z zvižajo. Oblekel se je v dolgo haljo, ki naj bi mu dala častiljivo zunanost. Postavil se je moško pred sv. Antona in mu dejal: »Imel sem v posesti že poprej krpo zemlje, kjer vam hočejo zdaj sezidati cerkev. Predlagam, da se zaradi te stvari ne kregava in pustiva, naj golo naključje odloči, čigav je ta svet.« Sv. Anton se je delal, da ne ve, s kom ima opraviti in je bil s predlogom zadovoljen. Nato je vrag predlagal, da splezata na streho ravno pokrite cerkve in skočita na tla. Kdor bo dalje skočil, ta obdrži dotični svet. Tudi s tem se je sv. Anton zadovoljil. Nato je skočil zelo daleč, hudobec je pa svoje noge nehote zapletel v svoj dolgi plašč in padel blizu cerkvenega zidu na tla in sramotno odšel in se ni nikoli več prikazal.

Gora Medeja hrani tudi spomin na šibo božjo, kralja Atilo. Ko so divjali boji za mesto Oglej, ki ga je upepelil, prebivalce s svojo vojsko pomoril ali razkropil, je baje s svojimi prijatelji sedel vrh gore, se gostil, jedel in pil in opazoval žareče nebo in goreče mesto in se veselil največje nesreče, ki je kdaj zadela pod rimsko vlado goriško deželo. Pripovedka trdi, da so prestrašeni Oglejčani ono noč pred padcem mesta znesli vse svoje zaklade v globok vodnjak v trdnem upanju, da jih kdaj pozneje dobe nazaj, kar se pa žal ni zgodilo. Oni vodnjak so imenovali zlati vodnjak. A vsi poznejši rodovi so ga zaman iskali. Vendar je spomin nanj ostal živ in koncem prejšnjega stoletja so prodajalci posestev ali posameznih parcel v pogodbah izvzeli ta vodnjak izrecno od prodaje.

Goriški Slovenci so od nekdanj radi romali na razna božja pota, zlasti v Marijino svetišča. Še danes smatrajo za nekako sveto navado, da obišejo vsako leto vsaj Marijino baziliko na Sv. Gori pri Gorici. Ta božja pot je ponos pobožnega ljudstva, saj je Marija sama želela, da se ji ondi sezida cerkev in jo ljudstvo prosi milosti, ko se je tretjo soboto po binkošnih leta 1539 prikazala pastirci Urški Ferligojevi iz Grgarja.

Goriški Slovenci silno radi pojo. Še danes je med narodom ohranjenih mnogo nepoznatih, zlasti nabožnih narodnih pesmi. Stare mamicice jih pojo. Nekdanj so jih pa peli romarji in zlasti ženske ob kolovratih. Tudi koledniki so hodili po deželi o Božiču. Novem letu in sv. Treh kraljih do Svečnice in peli v čast Jezuščku v jaslicah. Zlasti v Marijino čast so peli mnogo pesmi.

Pa tudi posvetnih pesmi so peli premnogo. Tako je zlasti znana pesem o Lepi Vidi.

Mnogo starih šeg in navad je združenih z velikimi prazniki: božičem, novim letom, sv. Trem kralji in z veliko nočjo, in s posebnimi življenjskimi prilikami, zlasti z ženitovanjem. Toda vse to narodno blago potrebuje posebne razprave. Enako tudi razna praznovanja, šale in norčije.

Če sem s tem skromnim pisanjem vzbudil med mlajšim rodом zanimanje za zbiranje, zapisovanje in priobčevanje narodnega blaga, ki se nahaja skrito pod preprostimi kmečkimi krovi, sem zadovoljen. Kaj več nisem nameraval.

Pesem domači zemlji

Zemlja je kakor žena...

Njena ljubezen je zvesta, neporušna, kakor ljubezen materina.

Zemlja ostane...

Sovražnik more podreti zidovje, požgati hiše, opliniti mesta. Edina stvar, ki ji ne more do živega, je zemlja.

Zemlja je velika ohranjevalka...

Ohranjuje življenje, poživlja zdravje. Nešteta trupla, ki gnijejo danes po mestnih pokopališčih, bi bila še v cvetu življenja, če bi bili njihovi lastniki ostali zvesti svoji zemlji!

Zemlja je rodovitna...

Zemlja je velika prehranjevalka ljudi. Kdor z njo pametno in obzirno ravna, mu nič ne odreče.

Zemlja je gostoljubna...

Ima prostor za vse... Zrak, prostor in sonce za vsa človeška bitja.

Spokojnost njenih noči, vedrina njenih juter, resnoba njenih večerov, redno menjanje letnih časov: kako osvežujoče vse to vpliva na človekove napete živce!

Kako prijetno se sanja pozimi ob pogledu na tiho dremajoča drevesa na speči poljani! Kakšen opomin za vse tiste, ki sprevrtaajo modre božje načrte!

Zemlja je lepa...

Žareča obzorja, soglasje neba, temni žamet gozdov, zelene preproge travnikov, valujoča žita, neštivilne cvetlice, petje ptičkov, zrcalna gladina jezer, veličastvo gora...

Zemlja je usmiljena...

Tudi potem, ko si jo nehvaležno zapustil, te od daleč spremlja in ti skuša pomagati.

Na gredici med zakajenimi tovarnami rodi delavcu zaželeno zelenjavo. Na njegovem oknu, visoko pod streho, poganja cvetoče grmičke. In tistemu, ki se je premagan umaknil z bojišča v umazano luknjo, se prijazno nasmiha in ga tolaži.

Hoče biti pričujoča na vsakem kraju. Ni ga kotička, kjer ne bi rodila vsaj zelene bili.

In kadar ošabno, vase zaljubljeno mesto vrne svoje jetične, rahitične, izmózgane izvřke, jih domača zemlja sprejme, neguje in pozdravi, pa četudi jo potem zopet izdajo.

Zemlja je molčeča...

Posluša, sliši vse in molči. Na novo pečeni bogataš se preseli na deželo in se na vsa usta hvali, kako je v mestu hitro obogatel. Pri tem pa niti z besedico ne žugne, koliko njemu podobnih uskokov je v mestu napravilo dušno in telesno zdravje.

Zemlja je velika gospa...

Ne dovoli, da bi jo kdo obdeloval tako.. za silo, dokler ne najde kaj boljšega. Ne trpi improviziranih poljedelcev. Kmet... je aristokrat, plemič.

Tega naslova si ne more pridobiti kdor koli, prvi, ki pride na kmete. Še za pastir-

Farna cerkev na Pečnici, kjer je novomašnik Gabruč Jože slavil svojo novo mašo.

Novomašnik Gabruč daruje svojo prvo sv. daritev.

ja ne moreš biti takoj, koliko manj za poljedelca, za kmeta!

Zemlja kliče...

Bog je naredil prvega človeka iz prsti. Kadar umrjemo, nas naša zemlja sprejme v svoje materinsko naročje, za vselej.

Če umiramo daleč od doma, sanjamo in želimo, da bi vsaj mrtvi počivali pod domačim zvonom.

Vinko Beličič:

POT V MAVHINJE

Ilustrirani tedniki po izložbah drzno razkazujejo žensko goloto — poletje je tu. V borih se je oglasila čudna pesem. Poslušaj jo in poslušaj — in nazadnje ne veš, ali so to škržati ali ti od srčne slabosti šuntj v glavi.

»Torej v Mavhinje greš! Pa kar peš tako daleč? In sam? Ali ni škoda truda, časa in čevljev? Zakaj ne greš s kolesom ali z avto-

Kdor mora umreti v neizproslem izgnanstvu, zanj je že velika tolažba, če more imeti na grobu v tujini prgišče domače prsti. Ena izmed otožnih potez bretonskega primorja je ravno ta, da se na številnih nagrobnih kamnih here: Umrli na morju.

Človek ima vtis, da so bolj mrtvi kot drugi...

Blagor njim, ki ljubijo zemljo, svojo preprosto kmečko hišo, svoj domači farni zvon!

To so svobodni ljudje, ki niso od nikogar odvisni, razen od Boga.

Ti so resnično bogati... Njihova skleda morda ne bo velika, toda jedo iz lastne sklede. Če hočejo, imajo lahko veliko otrok, kajti na kmetih je otrok prvo in največje bogastvo.

In če bi se zgodilo — cesar nas sam Bog varuj — da bi izbruhnila vojska, tedaj... oh, tedaj blagor vasi, blagor kmetiji, ki leži zgubljenja kje daleč v samoti, blagor hiši, ki ni vredna bombe!

Prestrašeni meščani bi s plinsko masko na obrazu zapuščali goreča in z mrličji posuta mesta in bi, proseč košček kruha in kozarec vode, bežali na kmete v upanju, da najdejo zavetje pred strupenimi plini, pred atomsko bombo, to zadnjo iznajdbo zadnjih modrijanov...

Da, blagor kmetom!...

Tako je klical že rimski pesnik Virgilij, ki je bil tudi sam kmet.

Isto je ponavljal Ciceron, slavni rimski govornik, in za njim mnogo drugih, ki se jim je življenje nagnilo k večeru.

Blagor njim, ki vse tako mislijo in živijo... zjutraj, opoldne, zvečer in vselej!

busom? Danes sta moderna avto in lambretta. Ceste so idealne — kot bi pihnil, si na cilju. Ti pa peš — čudno!«

»Prijatelj,« sem odgovoril, »imaš prav, toda meni se ne mudi. Vseeno mi je, kdaj pridem v Mavhinje. Moj cilj je prav za prav pot sama. Hočem se s hojo utruditi — hočem se naučiti vetra in zelenja. Hočem slišati, kako kosi pred dežjem glasneje in

čisteje pojo. Hočem biti sam, hočem molčati, hočem se oddahniti. Zato pojdem počasi; nič ne bom gledal na uro — in nič se mi ne bodo smilili čevlji. Jaz grem namreč na izlet.»

Odmajal je z glavo in rekel:

»To diši po starih časih. Danes se na izlet ljudje peljejo. Čas je predragocen. Brž tja v zabavni družbi — tam jed, pijača, petje, ples ob zvočniku — brž nazaj!«

»Predstavljam si: motor brni, gozdovi, njive in hiše vrtoglavo letijo mimo in v narčanju ti gode radio. Ponižno zahvaljeni, gospoda! To je pot v blaznico, ne oddih.«

»Pozabljaš dragi, da živimo v dvajsetem stoletju. Vsaka minuta je dragocena! Ljudje nekam hitijo, torej moraš hiteti tudi ti, drugače boš zaostal in se boš znašel sam. In kaj boš počel sam? Tekachi se bodo z obzorja še enkrat ozrli po tebi, ki zlagoma stopaš po cesti, se ti posmejali in izginili.«

Zabolelo me je — tako zaboli duha, ko se mu posmehne stroj. Stroj pa je nadaljeval:

»Oni dan sem te videl, kako bereš debel roman. Škoda oči in časa! Nespametno gospodarstvo! Tri dni si ga bral, pomisli! In da si šel v kino, bi isto zgodbo zvedel v dveh urah — takole zvečer, ko je človek preutrujen za drugo delo in je še prezgodaj za počitek.«

»Ali se ti ne zdi, da je stvar tu ista kot z izletom v Mavhinje? Meni ne gre za cilj, marveč za pot do njega. Ne gre mi za zgodbo romana, gre mi za notranje življenje ljudi, ki ga na platnu ne moreš videti, ker se film vrti prehitro. Čemu so — po tej tvoji doslednosti — sploh še gledališča in koncertne dvorane? Imam prenosljiv radio, vzamem ga s sabo v gozd in pod dišečimi bori prisostvujem slušni igri ali koncertu. Čemu torej gledališča in koncertne dvorane?«

Nasmehnil se je pol pomilovalno pol zmagoslavno.

»Še malo počakaj, da se izpopolni televizija, in imel boš v svoji hiši ne le zvok, temveč tudi podobo. Razvoj družbe gre k splošni poenostavitvi življenja. To je veliki napredek naše dobe. Prišel bo čas, ko ljudje ne bodo več kupovali in brali časopisov, ker bodo vse, kar je novega, zvedeli po radiu. Danes se hranimo z juho, mlekom in

mesom iz škatel, prišel pa bo čas, ko se bomo tudi duševno hranili — ne sicer iz škatel, marveč iz aparatov. Samo gumb boš zavrtel in boš imel vsega, kar ti bo pozelela duša.«

»Upam,« sem zašepetal, »upam, da tistega časa ne bom dočakal.«

»Nemara ga res ne boš, toda družbi bo prišel kot odrešenje.«

»Kakšni družbi, zaboga? — O vem: družbi nemislečnih strojev, ljudem, ki jim je usahnila slehernna zmožnost premišljanja. V praznino človeških spak bodo govorili mrtvi aparati in jih sukali kot pajace na vrvcici! Strašen bo tisti čas, ko bo človeku vse dognано, vse jasno, vse na dlani.«

Smehljaj se mi je zviška in prizanesljivo, kot se tridesetletnik smehlja starčku osmih križev, ki gre na otročjo pamet.

»Čim hitreje... Kam? Kaj bo prišlo takega, da bi moral željno hiteti naproti? Leta gredo kot blazna mimo mene in skozi mene — kaj so mi prinesla, kaj pričakujem od njih? Dalje živim, modrejši postajam v eni stvari: da je na tem našem svetu nečednostim odlično pognojeno.«

Njegov smehljaj je nekoliko zbledel — skrili so se beli zobje.

Na cestnem ovinku se je prikazal živo oranžno pobarvan voz na štiri kolesa. Vanj je bila vprežena mula, na njem je na mehkem sedela družina, za njim pa je capljaj privezan špicelj. Šel je počasi mimo naju in se dvajset metrov proč ustavil na gmajni. Pod sivim platnom je zapel pritlikav bel petelinček: Kikiriki, dospeli smo! Kmalu zatem se je mula pasla po travi, ženska je mlela kavo, dekletce je kurilo ogenj, moški je pušil tobak, špicelj je počival v senci pod vozom — a pod platneno streho je godel gramofon.

»Srečni cigani!« sem vzkliknil od srca.

»Misliš? Ne veš, da jim je oblast vedno za petami in da morajo imeti papirje?«

Tedaj me je pogrelo.

»Strela, ali jih jaz nimam? Na vsakem voglu je sinja srajca — podzavestno se vedno potipljem, ali imam svoje papirje s sabo. In dvakrat na leto se moram zglastiti na policiji, da mi jih podaljšajo. Ali je to svoboda? Kamor se ozrem, povsod se mi oči ustavijo onkraj meje Svobodnega tržaškega

ozemlja, ki ga je rodilo na zunaj blesteče, v bistvu pa lažnivo, jalovo, pritlikavo dvajseto stoletje. Oči se mi ustavijo onkraj meje, kamor mi ni dovoljeno, ker nimam ne stotisočakov ne veleuglednih stricev. Ali je to svoboda?»

Nič se ni več smehljaj. Gledal je proti zahodu, kjer so bili sivi oblaki bakreno obrobjeni od skritega sonca, in molčal.

»Cigan si zaviha brke, pokaže bele zobe in se požvižga na mir, na Trygve Lia in na atomsko bombo. Zanj ni stanovanjske stiske, neznane so mu izkoriščevalske, zadirčne in sitne gospodinje. Dež bo? Družina bo razpela platneno streho in bo spala slaje kot katerikoli drug smrtnik. Kaj ji mar suša, toča, požar ali tatovi! Ko se bo tu na gmajni naveličala, bo cigan napregel mulo in pognal, pritlikavi petelinček na vozu pa bo vedro naznanil: Kikiriki, gremo drugam! To so, vidiš, tiste svetopisemske ptice pod nebom. Jaz pa sem v ječi zlikane obleke, očiščenih čevljev in tesno zavezane kravate, v ječi družbe, ki se mi laska in računa, kako me bo izrabila. Levo zapestje mi oklepa jeklena ura in me neusmiljeno priganja. Moje besede in kretnje so premišljene, a pogosto ne prihajajo od srca, moja pot je ravna — ker družba tako hoče. Moj kruh

je razlaganje Ivana Cankarja — in on vendar ni imel dobre besede za filistra!«

Grem po cesti, ki pelje v Mavhinje, in razmišljam.

Danes je doba tehnike, strojev. Več ko je strojev, manj je treba ljudi. Ker pa se ljudje po vsem svetu hitreje množijo ko kdaj prej, je edina rešitev zanje, da postanejo stroji.

Čutim, da so mi ob teh mislih usta vedno bolj suha — kot bi mi nekdo vanje nalsul žagovine.

Človek-stroj ne razmišlja, zato ne more iti počasi. Neznana sila ga vleče vedno hitreje z milijoni drugih strojev. Nima svoje volje, ne ve, kaj je sreča, ne ve, kaj je hrepenenje. Še ko sede, da bi se odpočil, čuti podzavesten nemir in očitek, da čas beži, on pa lenari. Ali je kaj hujšega kot občutek, da ne znaš in ne moreš več počivati?

O ljudje mojih rojstnih let: precej vas je pomrlo, precej vas je po daljnih deželah. mnogi ste se zelo spremenili — toda nekaj vas je še starih, odkritih, poštenih. Počakajte me, vi poslednji, veliko bi se rad pogovoril z vami v večerni uri, ko so griči globoko na vzhodu žafranasti od zahajajočega sonca!

Globaški ministranti se krepčajo po trudapolni poti na vrhu Pece.

Zdravstvena navodila za vsak dan

V vsakdanjem življenju opazamo, da dosežajo predvsem tisti ljudje v življenju in poklicu največ uspeha, ki se drže nekega reda — delajo načrtno. Kjer pa je nered, tam se že vnaprej lahko reče, da ne bo pravega uspeha.

Tudi pri skrbi za zdravje se moramo držati nekega reda. Na to se mora navaditi že mladina, ker »stara navada je železna srajca«, pravi pregovor. Čemur se je človek privadil v mladih letih, to dela navadno tudi pozneje v življenju.

Delavni dan se začneja z jutrom, začnimo ga tudi mi. **Vstajajmo rano**, po možnosti vedno ob isti uri. Kdaj naj kdo vstaja, oziroma hodi spat, to zavisi precej od njegovega poklica. Kmet navadno vstaja zgodaj, posebno pomladi in poleti, ker ga kliče delo na polju. Isto velja za nekatere druge poklice. Večina ljudi v mestih vstaja okrog 6. ure. Za mladino najbolj primeren čas vstajanja bi bil od 6. do 1/2 7. ure (lahko pa tudi prej), da ima potem še dovolj časa za razne opravke pred šolo. Držati se je treba stalno iste ure. Telo se na točnost kaj kmalu privadi. Ako boš hodil pravočasno spat, se boš zbudil zjutraj redno ob istem času. Ko se zbudiš, se ne valjaj po postelji, ampak vstani!

Skrbi, da bo telo čisto, zato se pridno umivaj! Predvsem umivaj roke večkrat na dan, zlasti pa zjutraj in zvečer, vedno po končani potrebi in pred jedjo. Pred umivanjem rok si zavijaj rokave do komolca. Če so roke zelo umazane, potem po zmitju glavne nesnage vodo menjaj in se umij do konca v čisti vodi. Še bolj je umivati roke v tekoči vodi pri vodovodu. Pri umivanju rok pazi posebno, da bodo nohti in medprstja dobro očiščena. Zato uporabljaj poleg vode in mila še ščetko.

Umij si glavo in gornje telo zjutraj in zvečer. Posebno pri otrocih so kaj radi umazani uhlji, vdolbine za njimi in vrat, zato pazi, da bodo ta mesta vedno umita. Marsikdo se na moč poti, posebno pod pazduho. Pot povzroča neprijeten vonj, posebno še, če pot izhlapi in ostanejo na koži

razne soli. Zato se redno umij tudi pod pazduho. Ne pozabi na hrbet, kjer se nesnaga najraje nabere.

Tudi noge je treba večkrat umiti, po možnosti vsak večer ali vsaj parkrat na teden, zlasti pa še po naporni hoji tekom dneva ali ako se noge tudi sicer močno potijo.

Vsaj enkrat na teden se skopaj ali vsaj umij vse telo. Telo si dobro namili, nato zdrgni s ščetko ali umivalno krpo in umij. Vsi, ki se pri delu umažejo ali zaprašijo, naj si umijejo vse telo vsak večer. Isto velja za one, ki se močno potijo.

Po umivanju in kopanju mokre dele telesa dobro osuši!

Skrbi, da bodo nohti na rokah in nogah vedno kratki in čisti. Očisti si nohte vsak dan, vsak teden pa jih pristrži. Ne grizi nikdar nohtov, ker se za nohti vedno skriva nesnaga z raznovrstnimi glivicami, ki povzročajo razne bolezni.

Čisti zobe redno zjutraj in zvečer. Zlasti važno je čistiti zobe zvečer po zadnji jedi, ker ostanejo sicer ostanki hrane med zobmi ali v primeru zobne piškavosti v zobnih luknjicah, kjer se ponoči razkrajajo, proizvajajo kisline, ki kvarijo zobe. Za čiščenje zob uporabljaj zobno krtačko in zobno pasto. S krtačico drgni zobe spredaj, zgoraj in zadaj, tako da očistiš celo zobovje. Vsako leto enkrat pojdi k zobozdravniku, da ti pregleda zobe. Če pa čutiš z jezikom, da se je kje pojavila luknjica, pojdi takoj k zobozdravniku, še preden te bo zob začel boleti. Prihraniš si boš bolečine in denar.

Menjaj perilo vsaj vsako nedeljo, če je močno umazano, pa še večkrat. Mislim, da je vsak že sam opazil, koliko prijetneje se počuti v čistem, svežem perilu. Umazano perilo draži kožo, širi neprijeten duh po znoju in nesnagi. Najbolje je vsako saboto skopati se in nato v nedeljo obleči čisto perilo. Ne spi v dnevnem perilu ali celo v obleki, ampak se zvečer umij in obleci nočno perilo, katero zjutraj slečeš, se ponovno umiješ in oblečeš dnevno.

Navadi se reda tudi pri obleki. Obleka je lahko zakrpana, pri delu se lahko umaže, čim pa prideš domov, jo očisti. Ako se je odtrgal gumb, ga prišij. Tudi čevlje očisti vsak dan, ako pa je potrebno, tudi večkrat na dan.

Ne pljuvaj na tla ne doma, ne na cesti, še manj pa v cerkvi ali drugod na javnem prostoru. Pljuvanje je samo na sebi nesnažno in grda razvada. V zdravstvenem oziru pa je zelo nevarno, ker se v pljunkih, posebno pri jetičnih osebah, nahajajo milijoni kužnih klic, ki lahko povzročajo jetiko pri drugih ljudeh, posebno pa pri otrocih. Tako malomaren in skodoželjen pa menda res ne boš da bi spravljal bližnjega, zlasti pa otroke, v nesrečo.

Hodi redno na veliko in malo potrebo. Zdrav človek hodi na veliko potrebo navadno enkrat na dan. Najbolje je to storiti zjutraj. Potem se počuti človek bolj zdravega in sposobnega za delo. Navadi telo na gotovo uro in se potem tega redno drži. Vsak nered v tem oziru škoduje, posebno če človek iz raznih ozirov zadržuje iztrebke v sebi. Vsled tega pride prej ali slej do zapeke, ki vodi do napetja v trebuhu, do glavobola, do zastoja krvi v danki, do razširjenja žil, ki nato navadno počijo in krvavijo, kar se imenuje zlata žila ali hemoroidi. Ta popolnoma nepotreben pojav muči potem mnoge ljudi več let ali celo življenje. Po izvršeni potrebi danko z mehkim papirjem dobro očisti, nato si pa umij roke.

Na malo potrebo hodi človek večinoma trikrat na dan. Ako pa že večkrat, je to posledica prehlada, posebno še če ima moko ali mrzlo v čevljih, lahko pa tudi hrane, ki učinkuje odvajalno. Kdor ima občutljive sečne organe, ta naj pazi, da bo imel vedno suhe in tople noge ter spodnji del trebuha.

Telovadi redno vsak dan; vsaj 10 do 15 minut delaj proste vaje v sobi, najbolj zjutraj, ko vstaneš in zvečer, predno greš spat. Telovadi tudi na prostem, bavi se s kakšnim športom, ker krepi telo in je zanj prijetna izpremema.

»Moli in delaj!« je ena najvažnejših življenjskih smernic. Posveti svoje misli vsak dan vsaj par minut svojemu Stvarniku, opravljaj redno kratko jutranjo in večerno molitev. To bo dalo tvojemu življenju tudi v

zdravstvenem oziru močno oporo. Delo človeka krepi. Navadno ima vsak svoj poklic, v katerem se udejstvuje in dela. Pa tudi izvenpoklicnega dela se udejstvuj in si izberi kakšno prostovoljno delo, ki te bo duševno razvedrilo in telesno osvežilo. Tudi če imaš počitnice, delaj kaj sebi ali drugim koristnega.

Bodi vedno dobre volje! S tem bi bilo delo olajšano tebi in tudi drugim bo prijetneje. Bodi ljubezniv do vsakega; posebno pa do staršev, bratov in sester. Pomirljivo vplivaj na druge, ako se prepirajo. Ne žali drugih, sam pa ne vzemi vsake pikre besede kot žalitev. Napravi vsak dan kako dobro delo. To čudovito vpliva na duševno in telesno razpoloženje ter s tem pospešuje zdravlje.

Dr. M.

Lepa Vida — je pri morju stala...
(Narodna pesem. Narisal ak. kipar Gorše).

„Stoletnica Družbe sv. Mohorja“

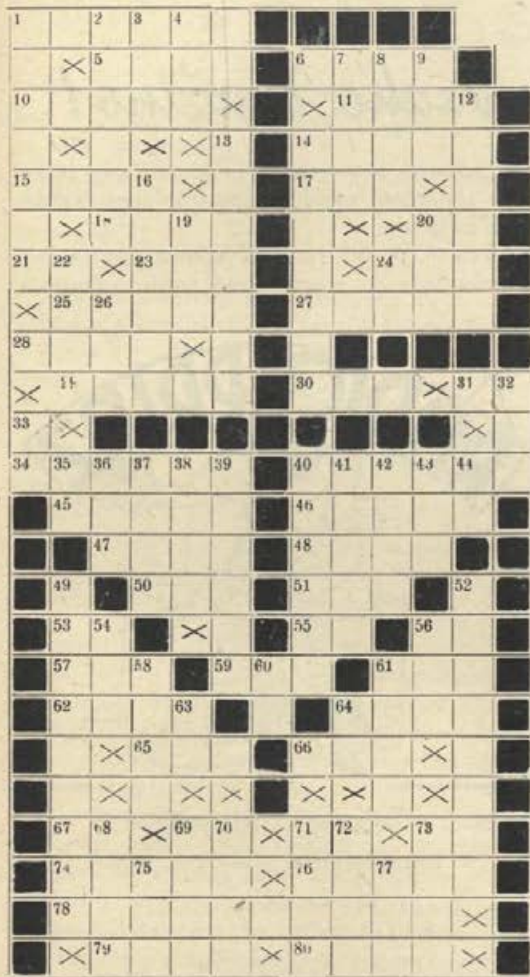
Besede pomenijo vodoravno:

1 slap v Triglavskem pogorju. 5 cerkveni dostojanstvenik. 6 slovenska znanstveno leposlovna revija, ki je izhajala v Celovcu od leta 1881—86. 10 del stenske podobe. 11 pol

svetlo, pol temno. 14 moško krstno ime. 15 ropotija, pa tudi ime za domačo jed. 17 žensko ime, god ima. 26. jul. 18 moško ime. 20 kemična označka za prvino berilij. 21 kratica za »kilocikl«. 23 latinski pozdrav. 24 vrtna rastlina. 25 eden od dveh »slovanskih apostolov«. 27 koroški izraz za »misli, meni«. 28 veliki hribi. 29 cerkvena oseba. 30 Prešernov prijatelj. 31 začetni črki imen velikega škofa, ustanovitelja Mohorjeve družbe. 34 nizko ležeča pokrajina, tudi ime mnogih vasi na Koroškem. 40 slovenski izraz za tunel. 45 oseba iz sv. pisma. 46 dolga povest. 47 grabelživ, neradodaren. 48 samo eden. 50 isto kot pri štev. 17 vodoravno. 51 kuhinjska začimba. 53 vrsta pesnitve. 55 kratica za »tega meseca«. 56 kratica za »starejši«. 57 zimska pijača. 59 očka. 61 lesena hišica. 62 leposlovna zvrst. 64 kovinska zlitina. 65 ptič s pisanim perjem. 66 merilka časa. 67 veznik. 69 pisemska kratica, pomeni »pripisano«. 71 kratica za »svojeročno«. 73 domača pritrnilnica. 74 drevo na Jutrovem. 76 napaka, pacaka. 78 narodni poslanec, voditelj koroških Slovencev v drugi polovici preteklega stoletja. 79 pevski znak. 80 cvetlica.

Besede pomenijo navpično:

1 veliki slovenski škof, vzgojitelj in pisatelj, ustanovitelj Mohorjeve družbe. 2 kraj v velikovškem okraju. 3 prva in tretja črka sta enaki, 4 vrsta vladarja. 7 zdravilna rastlina. 8 žensko ime. 9 ribiška potrebščina. 12 epidemična bolezen, ki je včasih hudo razsajala. 13 splošno priljubljena knjiga, ki jo vsako leto izda Mohoreva družba. 14 jezikoslovec in novinar, bil profesor v Celovcu, mnogo pripomogel k razširjenju Mohorjeve družbe ob njeni ustanovitvi. 16 človek ki se bavi z neko panogo iz idealizma (sportnik itd.). 19 skrajšano moško ime. 20 borba, tek-

Strokovna trgovina za gospodinjsko in kuhinjsko orodje, keramiko, steklene bisere

MATTHÄUS SEHER

CELOVEC - KLAGENFURT, Bahnhofstraße 24 - Tel. 49-72 Prodajne dvorane

movanje. 22 oblika močnate jedi. 24 kratica za »polnonaslovno«. 26 naslovna oseba opere, s katero je v Celovcu gostovalo ljubljansko gledališče. 32 slovenski časopis, ki je izhajal v Celovcu v sredi preteklega stoletja. 33 drugo ime za člana Mohorjeve družbe. 35 del kolesa. 36 kožnj izrastek. 37 oblika ženskega imena. 38 plin, po katerem se imenuje barvasta reklamna razsvetljava. 39 znamka umetnega srebra. 40 vrsta osoljenega peciva. 41 pomeni isto kot »po rodu, doma iz...«. 42 isto kot pod števil. 18 vodoravno. 43 večja

časovna enota. 44 osebni zaimek. 49 knjiga, ki jo vsako leto izda Mohorjeva družba, priljubljeno branje za vsakogar. 52 kraj v Laubudski dolini, kjer je stoloval škof, ustanovitelj Mohorjeve družbe. 54 del obleke. 56 neko število. 58 gora v Karavankah, kakor ji pravijo na Koroškem. 60 osebni zaimek. 61 zelo natančen rokodelc. 63 udomačena pritrilnica. 64 kratica za »brat«. 68 nemška nikalnica. 69 del roke. 70 rahel veter. 71 pot, linija, pravec. 72 del pluga. 73 domače žensko ime. 75 del posode. 77 padavina.

Radijski aparat v vsako družino!

Ko so se pred 30 leti prvi radijski aparati pojavili v naših krajih, smo strmeli in se čudili. Kako? — Na Dunaju igrajo, slišimo pa v Celovcu? Pa si malo premaknil gumb, že se ti je oglasila druga glasba in drug jezik. Radiofonija je res tista iznajdba, ki ti v poljubnem času pričara v tvoj dom takorekoč ves svet, ves narode in jezike in njih glasbo. Seveda je obsežnost sprejema odvisna od kakovosti radijskega aparata. Prednosti radiofonije pred drugimi informacijskimi sredstvi je očitna. Poznaš spored za ves teden, veš, v katerem času so recimo poročila, odpreš aparat in v kratkih besedah izveš vse najvažnejše. Radio nudi prijetno s koristnim. Koliko zaslug pa ima radio tudi za družinsko življenje! Odpravlja dolgčas, možje so raje doma pri družini in jih ne vabi v gostilne, radio ustvarja občutek skupnosti in blagodejnega sožitja.

Vsaka slovenska družina na Koroškem se zbere okrog radijskega aparata, kadar se oglasi »govori radio Celovec«. Tisti dom, ki že ima svoj radijski aparat, ga ne more več pogrešiti. Postal je nekaj bistvenega v njegovem vsakdanjem življenju, nekaj, kar izpopolnjuje dan, radio aparat je zvesti služabnik človeka in daje mu najlepše in najhitrejše po želji.

Seveda je v današnjih časih še za marsikatero družino radijski aparat težko dosegljiv. Marsikje imajo komaj za najpotrebnejše. Toda misel in želja, da bo vendar prišel dan, ko bo stopil v hišo novi prijatelj — radijski aparat, bosta le naši svojo uresničitev. In potem bo stal nekje na polici

ali omarici in s svojim neizčrpnim in bogatim sporedom oslajeval poslušalcem vsakdanje življenje.

Včasih je bil radijski aparat res luksuz. Danes tega ni mogoče več trditi. Radijski

Celovec - Klagenfurt

Kardinalplatz 8 — Tel. 20-33

Vaše strokovno radijsko podjetje z veliko izbiro

RADIJSKIH APARATOV,
ELEKTRIČNIH GRAMOFONOV,
PLOŠČ,
ELEKTRIČNIH PRIPRAV

in vseh k temu potrebnih predmetov.
Popravila se izvrše prvovrstno in po zmernih cenah že v treh dneh!

aparatus stane danes približno toliko kot moška obleka.

Čitatelja bo najbrž zanimalo, če povemo, da je v Avstriji 13 tovarn za izdelovanje radijskih aparatov. Vseh ne bomo našeli, toda omenili bi na primer tovarno Eumig, ki izdeluje prvovrstne aparate že za ceno 526 šilingov. S tem aparatom dobite že nad 50 evropskih postaj, kar zadostuje skoraj

vsakomur. Po nekoliko višjih cenah — od 600 do 700 šilingov — nudijo, seveda temu primerno popolnejše aparate, tvrdke Horny, Siemens in Philips.

Te cene so malodane vsakemu dosegljive, ker je mogoče aparate kupiti tudi na obroke. To je razmeroma velika ugodnost, ki pospešuje in omogoča uresničenje gesla: »Radijski aparat v vsako družino!«

» S M E Š N I C E «

Mati: »Ne boj se, Mihec, tega psička. Saj si vendar bral v čitanki pregovor: pes, ki laja, ne grize!«

Mihec: »To je že res, mama, to sem bral, ampak — ali pozna tudi psiček ta pregovor?«

*

Jožek: »Mamica, zbudi očka!«

Mama: »Zakaj, kaj se je zgodilo?«

Jožek: »Zaspal je, pa ni vzel uspavalnega praška.«

ZANIMIVA POVEST

»Moja sestra si je pri branju opekla roko.«

»Kako to?«

»Pri kuhanju je brala zanimivo povest in je mesto knjige obrnila lonce.«

OH, TA TELEFON!

Gospod Požar je prišel na sodišče in prosil, da bi se njegovo ime izpremenilo, ker ima s sedanjim vedno mnogo sitnosti.

Sodnik ugovarja, da ne more biti nikaškega vzroka za to, saj je Požar vendar lepo slovensko in pošteno ime.

»To je že res,« pravi nezadovoljnej, »toda, kadar telefoniram, stoji čez deset minut vse gasilno društvo pred mojo hišo.«

»Zakaj pa to?« vpraša sodnik.

»Če telefoniram, se moram vendar javiti: »Halo, tukaj Požar.«

KADAR DEŽUJE

»Kako prijeten dežek!« se smeje vrtnar. »Solata, ki sem jo posejal, bo v nekaj dneh zrasla.«

»Kakšno grdo vreme! Ubogo moje seno!« godrnja kmet, ki ima pokošena dva velika travnika.

»To so zlati dnevi!« si mane roke dežnikar. »Še teden ali dva naj tako ostane, pa smo na konju.«

»Vreme od zlodja! Mrzlo kot pozimi!« se krega star gospod, ki šepa. »Spet se je oglasil revmatizem.«

»Tale dež je kakor nalašč zame,« se hvali profesor na državni vremenski opazovalnici. »Tako bom lahko pošteno preizkusil moj novi dežomer.«

»Da bi zlomek vzel to močo!« se huduje perica, ki bi rada posušila zadnjo žehto. »Še malo, pa bomo pozabili, kakšno je vedro nebo.«

»To je čas, ko mi posli cveto!« pravi izvošček, ki ga oblega gruča potnikov. »Dokler sije sonce, se nihče zame ne zmeni.«

»Kakšno peklensko vreme!« se jezi rdeče poslikana gospa. »Modistka me čaka in človek ne more iz hiše.«

Povejte mi, prosim: kdaj naj ljubi Bog, ki vlada svet, pošlje dež in sonce, da bodo res vsi ljudje zadovoljni?...

Strokovna trgovina za gospodinjsko in kuhinjsko orodje, keramiko, steklene bisere

MATTHÄUS SEHER

CELOVEC - KLAGENFURT, Bahnhofstraße 24 - Tel. 49-72

Prodajne dvorane

DOBRO GA JE ZAVRNIL

Nadutež sprevodniku tramvajske železnice: »No, ali je Noetova barka že polna?«
»Samo osel še manjka, vstopite hitro!«

V ŠOLI

Učitelj: »Kdo zna povedati, kaj je basen?«

Joško: »Basen je, če govorita osel in krava med seboj kakor midva, gospod učitelj.«

ŽALOST

Gospa: »Zakaj tako hudo jokaš, malček?«

Deček: »Pes mi je utekel domov.«

Gospa: »To vendar ni nič hudega.«

Deček: »Pa ne vem, kje je doma.«

ODPRTA USTA

Učitelj: »Mihec, ti imaš odprta usta.«

Mihec: »Vem, odprl sem jih sam.«

PRAVI OSEL

Krčmar »Pri zelenem oslu« je postal ohol in je obesil nad vrata novo tablo »Pri črnem vrancu«. Njegov sosed je izrabil priliko in obesil nad vrata svoje gostilne tablico »Pri zelenem oslu«. Ker je bila gostilna pod tem imenom daleč znana, je vse vrelo vanjo, kar je oholi krčmar žalostno gledal. Da bi stare goste zopet pridobil, je menjal napis. Nad vrata svoje gostilne je napisal: »Pri pravem oslu!«

LAŽ IMA KRATKE NOGE

Ribničan Urban in sinček Peterček se peljeta z vlakom v mesto. Ker je to prvo Peterčkovo potovanje z železnico, se radovedno nagiblje skozi okno in gleda lepo božjo naravo. Oče Urban ga opozori, naj se ne sklanja skozi okno, da mu veter ne odnese klobuka z glave. Ker beseda ne zaleže, Urban hitro sname klobuk sinčku z glave in ga skrije. Peterček je zelo žalosten, ker misli, da mu je klobuk odnesel veter.

»Če boš priden,« reče oče, »požvižgam in klobuk bo zopet na tvoji glavi.«

Oče požvižga in klobuk dene na Peterčkovo glavo.

Čez nekaj časa pograbi Peterček očetov klobuk in ga vrže skozi okno. Urban poskoči, Peterček pa reče: »Če boste pridni, požvižgam in klobuk prileti nazaj.«

Kako sta nato Urban in Peterček žvižgala, zgodba molči.

VELEVINARNA

Zapriseženo prirodna mašna vina
izvaža in dostavlja

VELETRGOVINA Z VINOM

Emil Tellian

Celovec - Klagenfurt
Paradeisergasse 10

Rešitev križanke »STOLETNICA DRUŽBE SV. MOHORJA«

Besede je treba takole vpisati:

Vodoravno: 1 Savica. 5 opat. 6 Kres. 10 okvir. 11 mrak. 14 Janko. 15 šara. 17 Ana. 18 Emil. 20 Be. 21 kc. 23 ave. 24 por. 25 Metod. 27 žinja. 28 gore. 29 korar. 30 Čop. 31 A. M. (Anton Martin). 34 dolina. 40 predor. 45 Savel. 46 roman. 47 skop. 48 edin. 50 Ana. 51 sol. 53 ep. 55 t. m. 56 st. 57 čaj. 59 ata. 61 uta. 62 esej. 64 bron. 65 pav. 66 ura. 67 in. 69 p. s. 71 s. r. 73 ja. 74 cedra. 76 madež. 78 Einspieler. 79 nota. 80 roža.

Navpično: 1 Slomšek. 2 Vovbre. 3 i. p. i. 4 car. 7 rman. 8 Erna. 9 sak. 12 kolera. 13 koledar. 14 Janežič. 16 amater. 10 Ivo. 20 boj. 22 cmok. 24 p. n. 26 Ero. 32 Mir. 33 ud. 35 os. 36 las. 37 Ivka. 38 neon. 39 alpaka. 40 presta. 41 rodod. 42 Emil. 43 dan. 44 on. 49 Večernjice. 52 Št. Andraž. 54 pas. 56 sto. 58 Jepa. 60 tj. 61 urar. 63 ja. 64 br. 68 nein. 69 prst. 70 sapa. 71 smer. 62 ralo. 73 Jera. 75 dno. 77 dež.

VELIKO KOROŠKIH ŽUPNIJ JE PRETEKLO LETO NAROČILO
V SVOJE VELIKO ZADOVOLJSTVO NAŠE ZVONOVE

LIVARNA ZVONOV

Franz Oberascher & Co.

SALZBURG - KASERN

Ustanovljeno 1670

Razpošiljamo: cerkvene zvonove tudi največje teže v zlatini bakra-cina in bronca kakor tudi našo odlično zelo uveljavljeno „OBERASCHER-SPEZIALBRONZE“ z ustrežajočimi električnimi zvonitnimi napravami

ZAHTEVAJTE, DA VAS OBIŠČE NAŠ ZASTOPNIK!

Gottfried
Anrather

Celovec - Klagenfurt
Paulitschgasse 9

Zlati in srebrni nakit
prstani, uhani

Velika zaloga
vseh vrst in kvalitet

**SOLIDNA POSTREZBA
Z MERNE CENE**

SPREJEMA TUDI POPRAVILA

KOVAČIČ
FRANC

STROJNO MIZARSTVO

Podjerbergom,
pošta Škofiče,
tel. Vrba-Velden 174.

se priporoča za izdelavo
v stroko spadajočih del,
kakor stavb, pohištva,
stopnic, portalov, vseh vrst
podov; cerkvenim predstoj-
ništvom pa za izdelavo
prvovrstnih cerkvenih klopi.

KOROŠKA TOVARNA HARMONIK

R. NOVAK

Celovec - Klagenfurt, Ebentaler Straße 7
Postaja z obusom: Marljanišče

Helikon harmonike, akordeone, kromatične harmonike na gumbe izdeluje že 75 let v priznani kakovosti in preciznosti. Izvršujem vsa popravila; na zalogi imamo vse nadomestne dele. Oddelek za orglje in izdelavo harmonijev

PFRIMER IN MÖSSLACHER

Centralna kurjava
sanitetne naprave
Napeljava krajevnih vodovodov

CELOVEC - KLAGENFURT
Viktringer Ring 3739 Telefon 22-45

Slavbno podjetje za stavbeniška
in inženirska dela

Max Schmidt

CELOVEC - KLAGENFURT
GETREIDEGASSE 4 TELEFON 17-95

Blago, moško in žensko perilo, posteljno perilo, volna, volneni izdelki, nogavice, torbice in drobnarije dobite najceneje in v izvrstni kvaliteti pri tvrdki

Friedrich Koschier

Tekstilna in manufakturna trgovina

Celovec - Klagenfurt Kinoplatz, St. Ruprecht

Tiskarna in založništvo Ustanovljeno 1782

JOHANN LEON SEN.
CELOVEC - KLAGENFURT

Tiskarna - klišarna - knjigovoznica

Vse želje glede tiska in klišejev za trgovino, obrt in industrijo kakor tudi zasebne potrebe Vam najbolje in najhitreje ter v odlični kakovosti izdela naše podjetje

Koroško deželno zastopstvo zavarovalnega zavoda avstrijskih zveznih dežel

Vse panoge zavarovanja (elementarne nezgode, življenjsko in bolniško)

Celovec - Klagenfurt, Telefon 28-82

Okrajna zastopstva med drugimi:

sedanja pomožna pisarna Heirengasse 10
matična hiša Wienergasse 11

Poslovalnice v vseh večjih krajih dežele

Velikovec, 2.-Mai Straße 24
R.žek, Dola ves, p. Šmarjeta v Rožu
Beljak, Haupt Platz 10
Smohor 168

JOH. VÖLKER

USTANOVLJENO 1867

POHIŠTVO

gradbeno mizarstvo

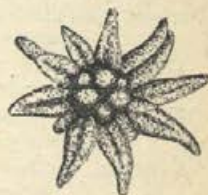
tapetno blago

na večje skladišče pohištva
alpskih dežel

CELOVEC - KLAGENFURT, Starnockstr. 1., Villacher Ring 47, tel 17 25

ALPSKA TOVARNA SLAŠČIC
IN SLADKORNIH IZDELKOV

LUDWIG GELAUTZ

DUNAJ - WIEN

CELOVEC - KLAGENFURT

LESNA TRGOVINA — ŽAGA

Iranc Mertel

KUPIM IGLASTI LES TUDI NA KORENINI

SPECIALITETA: TRAMI USO TRIESTE

Brnca pri Beljaku (Furnitz bei Villach)

LINEARNO IN ČRTALNO • KLIŠARSKI ZAVOD

ROMAN RITTER

CELOVEC - KLAGENFURT • BURGASSE 8

Zgornjeavstrijska
zvonarna
in livarna
St. Florian

St. Florian pri Linzu

družba z. o. z.
Tel. 167, 168.

Izdelujemo zvonove v glasovih oktave
iz pravega bronu in vseh velikosti.
Nadalje električne zvonilne naprave
znamke „Styria“.

Odlivke vsake vrste in velikosti
do teže 2000 kg.

Dostavljamo trpežen bron z visokimi
tehničnimi lastnostmi.

Na zalogi imamo belo kovino in cin
za spajanje.

Vsa naročila izvršujemo solidno in po
nizkih cenah. — Zahtevajte cenike!

Svojim strankam se priporoča

TVRDKA
J. ZAGAR

LESNA TRGOVINA IN IZDELOVA-
NJE CEMENTNE OPEKE

Celovec - Klagenfurt
RAMPENSTRASSE 15

Furnirje, vezane plošče, panell-plošče
karton plošče in vse lesne sorte vam
nudi v bogati izbiri in nizkih cenah

Schnabl Franc

Celovec - St. Ruprecht
Telefon 39-462

Dobra knjiga

Za god, za božič, za različne slovesne prilike, ko
hočete obdarovati svoje drage in prijatelje, je naj-
lepše darilo, ki ga bo vsak vesel

Dobra knjiga

Ob dolgih zimskih večerih, ko tiho naletava sneg,
je v topli sobi najlepše razvedrilo, najboljši prijatelj,
nevsiljiv svetovalec in tih vasovalec

Dobra knjiga

V zbirki: „Dobra knjiga“ dobite sledeče knjige
po zelo ugodni ceni:

Album Koroške	— — — — —	š	10.—
Križ na gori (Ivan Cankar)	— — — — —	š	5.—
Prekleta kri (Karel Mauser)	— — — — —	š	3.—
Rotija (Karel Mauser)	— — — — —	š	3.—
Sin mrtvega (Karel Mauser)	— — — — —	š	3.—
Cmokec Poskokec (Fr. Bazilij)	— — — — —	š	3.—

Kdor pa naroči vso zbirko skupaj, dobi vse knjige
ZA 20.— šil.

ZA INOZEMSTVO stane cela zbirka brez poš-
tine 1.75 USA dolarjev.

Knjige lahko naročite pri upravi „Našga tednika“,
Celovec-Klagenfurt, Viktringer Ring 26.

Ali hočete vedeti, kaj se po svetu godi? Vas zanima, kako se imajo Slovenci širom sveta, kako gre izseljencem v Ameriki, v Argentini, Chilu, Venezueli in v Peruju, Canadi in Avstraliji?

Ali ljubite našo Koroško, to zibelko slovenstva? Vam je pri srcu naše Primorje s Trstom in Gorico? Če vas vse to zanima in imate široko srce, potem se naročite na „NAŠ TEDNIK-KRONIKA“.

„Naš tednik - Kronika“

prinaša najnovejša poročila iz vsega sveta, objavlja poročila in pisma naših izseljencev, piše o delu in borbah na Koroškem in v Primorju. „Naš tednik“ povezuje vse Slovence po svetu v eno družino in jim posreduje košček domovine.

Zato naj ne bo Slovenca po svetu, ki je toliko pri denarni moči, da si ne bi naročil tega lista iz lepe dežele Koroške.

Naslov: Naš tednik-Kronika, Klagenfurt, Viktringer Ring 26. — Austria.

Steklo, porcelan,
glinasta posoda, svetilke, okvirji,
zrcala in vse vrste stekla za okna

STEKLA ZA VRATA IN IZLOŽBE

Josef Pötschl

Celovec - Klagenfurt Kartreitstraße 12
in Lidmanskýgasse 13 Telefon 17-81

Elektro in radio trgovina

HANS KREUTZ

Celovec - Klagenfurt Kramerg. 11. tel. 2173

Radioaparati, elektromotorji, žarnice in ves material za razsvetljavo

Popravila vseh vrst radioaparátov

50 LET

Koroški deželni zavod za zavarovanje zoper požare

Ustanovljen 1899 po koroški deželni vladi

CELOVEC - KLAGENFURT
Alter Platz 30 - Telefon 1846-1847

Zavarovanje zoper ogenj, vlom, poškodbe v stanovanju, orodju, vodovodih, steklu in zvonovih

KAZALO

Poslansivo Mohorjeve družbe (Aleš Zechner)	28
Ob stoletnici (dr. Valentin Inzko)	29
Usoda slovenske knjige (dr. Miha Krek)	32
Rim v svetem letu (A. N.)	33
Marijino vnebovzetje — verska resnica (G. R.—A. V.)	35
Šolske prilike na Koroškem (dr. Joško Tischler)	40
Verske razmere med amerškimi Slovenci (P. Kallist Langerholz)	46
Nekaj obletnic (Martin Jevnikar)	55
400 letnica prve slovenske knjige	55
Janez Nepomuk Edling	56
Anton Martin Slomšek	57
Ivan Tavčar	58
Josip Murn Aleksandrov	59
Nadškof dr. Bonaventura Jeglič (Fran Erjavec)	60
Anton Merkun — zlatomašnik (Fran Erjavec)	62
Dr. Anton Korošec (dr. A. K.)	66
Dragocen rokopis (Stanko Stanič)	68
Kmet posestnik ali državni dninar? (A. N.)	70
Zivinorejsko zadruženstvo (Anton Merkun)	77
Krompirjev hrošč (inž. Lambert Muri)	81
Sadni izbor (inž. L. M.)	84
Zadnja maša (Stenia Lubienecka-Pistivšek)	88
Slovenske šole na Goriškem (dr. A. K.)	88
Tovariš Vildner je spregledal (Antonin Wanek-Pistivšek)	90
Prosvetno delo na Goriškem (ks.)	93
Pasijonska igra v železni Kapli (A. Z.)	95
Ameriški Slovenec o Mohorjevi družbi (Anton Grdina st.)	97
Polde Kemperle-starosta goriških časnika (dr. A. K.)	101
Iz kulturne zakladnice (dr. Joško Tischler)	103
Vijolčasti smehlaj (Pierre l'Ermit)	106
Letovanja trzaških otrok v Kanalski dolini (dr. A. K.)	108
Zrno v pesku (Pierre l'Ermit)	110
Nekaj o „letečih krožnikih“ (Č. V.)	111
Biseromašnik, prelat Valentin Podgorc (A. N.)	115
Janku Wrulichu-bogoslovcu v spomin	116
Krščanska dobrodelnost (Anton Merkun)	118
Na meji znanosti se začne vera (A. Cressy Morrison)	122
Nekaj goriškega narodnega blaga (dr. Ivo Česnik)	124
Pesem domači zemlji (Pierre l'Ermit)	129
Pot v Mavhinje (Beličič)	130
Zdravstvena navodila za vsak dan (dr. V. M.)	133

PESMI

Občutje (Joža J. Lovrenčič ml.)	31
Jesenska (Ljubka Šorli)	39
Sveta noč begunca (Ljubka Šorli)	39
Melodija (Joža J. Lovrenčič ml.)	54
Spoznanje (Joža J. Lovrenčič ml.)	54
Kruh (Marijan Jakopič)	69
Tolminski motiv (Ljubka Šorli)	76
Smarnice pri Materi božji (Ljubka Šorli)	76
Miza (Marijan Jakopič)	80
Sanje (Jože J. Lovrenčič ml.)	102
Piščalka (Marijan Jakopič)	107
Luč (Marijan Jakopič)	114
Rožni venec (Marijan Jakopič)	114

*Tiskarna, knjigoveznica, knjigarna, izposojevalnica
knjig, založništvo, klišarna, prodajalna papirja,
nabožnih slik in predmetov*

CARINTHIA

DRUŽBA SV. JOŽEFA

Celovec - Klagenfurt, Völkermarkter Ring 25

Telefon 36-51, in Funderstraße 1. filiala Wolfberg, Johann-Offner-Straße 30

*Vir ugodnih nakupov za oblasti, urade in pisarne vseh
vrst. Stalna zaloga šolskih knjig, šolskih zvezkov in vseh
ostalih potrebsčin za učence in učitelje.*

*Knjigarna ima v prodaji bogato izbiro znanstve-
nih del iz vseh področij. Vsaka zaželena knjiga
na razpolago, če jo je le mogoče dobiti.*

Slovenci in Slovenke posvetu

NAROČITE SE NA „VERO IN DOM“

„NEDELJO“

„NAŠ TEDNIK“

Naslov: Celovec — Klagenfurt, Viktringer Ring 26

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELOVCU

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA KULTURNA USTANOVA

je stopila letos v svoje drugo stoletje

Za svojo stoletnico vabi Družba vse Slovence po svetu, naj se strnejo okoli svoje najstarejše kulturne ustanove, jo podpro s svojim delom in udnino ter ji tako pripomorejo, da bo Družba mogla spet v znanem razmahu in podjetnosti vršiti svoje versko in kulturno poslanstvo med slovenskim ljudstvom širom sveta.

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELOVCU
KLAGENFURT - VIKTRINGER RING 26